

Károli Gáspár Református Egyetem

Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

A Doktori Iskola Vezetője:

Prof. Dr. Jakab Éva Dsc

A gyermekközpontú igazságszolgáltatás az európai és a magyar szabályozás tükrében

PhD értekezés

Témavezető:

Prof. Dr. Osztovits András

Készítette:

Orbánné dr. Szél Napsugár Ágnes

Budapest, 2023

Kézirat lezárva: 2023. augusztus 20.

Tartalom

I. Bevezetés.....	8
1.A téma aktualitása és a témaválasztás szempontjai.....	12
2.A dolgozat hipotézisei.....	14
3.A kutatási módszerek.....	16
4.A dolgozat felépítése.....	17
II. A gyermekjogok történeti fejlődése.....	19
1.Bevezetés.....	19
2.Európai tendenciák a feudalizmustól az újkorig.....	20
3. Nemzetközi szabályozási kísérletek.....	22
2.A New York-i Egyezmény.....	25
3.Az egyezmény 12.cikke mint a bírósági eljárásokban való részvételi jog alapja.....	26
III.A gyermekközpontú igazságszolgáltatás szabályozása.....	29
1.A gyermekközpontú igazságszolgáltatás definíciójának kialakulása.....	29
1.1. Az alapok.....	29
1.2. A döntő lépés: az Európa Tanács Iránymutatása.....	33
2. A gyermekközpontú igazságszolgáltatás az EU-ban.....	38
2.1. Bevezetés.....	38
2.2.A gyermekbarát igazságszolgáltatás az EU 2021-2024. évi gyermekjogi stratégiában.....	40
2.3. Összegzés.....	43
3.A gyermekközpontú igazságszolgáltatás megjelenése hazánkban.....	44
3.1.A jogszabályi háttér.....	44
3.2.A bíróságok szerepe a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósításában és a Lundy modell.....	48
3.3.A gyermekmehhallgató szoba jelentősége.....	50
3.4.A hang, a meghallgatás, a hatás és a képzés kapcsolata.....	52
4. A gyermekközpontú igazságszolgáltatás lehetséges „eszközei”.....	57
5. A gyermekközpontú igazságszolgáltatás egyes rendelkezései a rPp. -ben.....	62
6. Az új Pp. gyermekbarát rendelkezései.....	65
IV.A gyermekközpontú igazságszolgáltatás anyagi jogban fellelhető rendelkezései és az eljárásjog kapcsolódási pontjai.....	67
1.A gyermek legfőbb, avagy mindenek felett álló érdeke, illetve érdekének fokozott védelme ..	67
2.A kiskorú jogállása.....	68
3.A bíróság értesítési kötelezettsége.....	70

3.1 A 13.cikk-17.cikk az információhoz/ tájékoztatáshoz való jog aspektusai.....	75
3.2.Tájékoztatási jogra vonatkozó rendelkezések a Pp. -ben	76
4. A spanyol út.....	79
4.1. Ministerio Fiscal és a fiscal mint hivatás	79
4.2. A fiscal részvétele a házasság felbontása, illetve különválási perekben.....	81
4.3. A fiscal és a magyar szabályozás	86
4.4. Az eseti gyám általános és speciális kirendelésének esete a polgári perrendtartásban.....	87
4.5. Az ügygondnok kirendelésének esetei a polgári perrendtartásban.....	87
4.6. Következtetések	89
5. A gyermekközpontú igazságszolgáltatás a nemperes eljárásokban: aktavizsgálat tapasztalatai	90
5.1. Bevezetés.....	90
5.2. A kiskorúra vonatkozó rendelkezések a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távollattartásról szóló 2009. évi LXXII. törvényben	91
5.3. A gyermek szerepe a megelőző távollattartás iránti eljárásban.....	92
5.4. A kapcsolattartás végrehajtása iránti eljárás és a gyermekközpontú igazságszolgáltatás..	96
6. A kiskorú meghallgatásának gyakorisága a bírói gyakorlatban.....	103
6.1. A kutatási anyag meghatározásának szempontjai.....	104
6.2. Miért fontos a kiskorú meghallgatása a gyermekközpontú igazságszolgáltatás körében, avagy jogszabályi alapok.....	108
6.3. A kutatás eredménye.....	109
6.4. Összegzés	110
7. A gyermekközpontú igazságszolgáltatás szabályainak érvényesülése nemzetiségi kiskorú esetén	111
7.1. Alapvetés.....	111
7.2 A releváns, nemzetiségekre vonatkozó szabályozás Magyarországon.....	111
V. A digitális kor kihívásai és a képzés jelentősége a gyermekközpontú igazságszolgáltatás területén	119
1. A gyermekközpontú igazságszolgáltatás a digitális korban	119
1.1. Bevezetés.....	119
1.2.A Lawtech fogalma és korszakai.....	120
1.3.A Lawtech és a gyermekek.....	124
2.A multidiszciplinaritás, és a képzés jelentősége a gyermekközpontú igazságszolgáltatás rendelkezéseinek alkalmazása során.....	128
2.1.Multidiszciplinaritás, interdiszciplinaritás, transzdiszciplinaritás.....	128
2.2.A multidiszciplináris szemlélet jelentősége a polgári perben, a különleges szakértelem.	130
3.A kiskorú meghallgatásával kapcsolatos képzés és a meghallgatás bírói gyakorlatának alapkérdései – anonim online kérdőíves kutatás elemzés -.....	133

3.1.A kutatás célja, hipotézisei, módszertana és körülményei.....	133
3.2.A tíz kérdésből álló kutatás részletes elemzése kérdésenként.....	135
3.3. Összegzés	158
4.De lege ferenda szabályozási javaslatok	159
VI. Összegzés	163
VII. Áttekintő összefoglalás	167
VIII.Executive summary	168
Forrásjegyzék.....	170
Felhasznált irodalom.....	170
Nemzetközi egyezmények	179
Európai Unió jogforrásai	179
Külföldi jogforrások	179
Magyar jogszabályok.....	180
OHB utasítások, szabályzatok	180
Európai Unió Bíróság határozatai (EUB).....	181
Alkotmánybírósági határozatok.....	181
Kúriai határozatok	181
Döntvények.....	181
Alapvető jogok biztosának közleményei	181
Igazságügyi szakértői módszertani levelek	181
Egyéb források.....	182
Bírói kérdőív	182
Saját közlemények	182
Magyar nyelvű publikációk	182
Angol nyelvű publikáció	185
1. Melléklet fényképek.....	186
2.Melléklet – Online kérdőív eredménye	192

Témavezetői ajánlás

A gyermekbarát igazságszolgáltatás fogalma jogpolitikai célból egyre inkább eljárási alapelvvé változott az elmúlt évtizedben. Bár annak felismerése, hogy a családjogi jogviták legnagyobb vesztesei – akarva, akaratlanul is – a kiskorú gyermekek, már régi felismerés a jogelméletben és a joggyakorlatban egyaránt, a konkrét szabályozás szintjén csak jóval később jelentek meg az ezzel kapcsolatos rendelkezések.

Dr. Szél Napsugár doktori értekezésével ebbe a formálódó nemzetközi és magyar joganyagba, az azzal kapcsolatos vitákba száll be. A fejlődési ív felvázolása után részletesen ismerteti a nemzetközi jogforrásokat és azoknak az új magyar Pp-ben megjelenő részletszabályait. A dogmatikai elemzést egy összehasonlító jogi rész követi, ahol a spanyol „fiscals” jogintézmények nemcsak a szabályozása, hanem annak gyakorlata is megismerhetővé válik.

A dolgozat érdeme, hogy igyekezett feltárni a gyermekbarát igazságszolgáltatás gyakorlati megvalósulását is, aminek érdekében kérdőíves felmérést végzett a házassági pereket tárgyaló bírák között. Ezt részletesen ki is elemzi és megalapozott következtetéseket von le belőle. Értéke ennek a fejezetnek, hogy igazolja: a legjobb szabályozás is csak „értő kezekben” válik alkalmassá céljai betöltésére. Különösen igaz ez a házassági perek esetén, ahol a bírának nemcsak a vonatkozó anyagi- és eljárásjogot kell alaposan ismerniük, hanem legalább annyira türelmesnek és megértőnek is kell lenniük a „hajótörést szenvedett” felekkel szemben.

Meggyőződésem, hogy ez a dolgozat, az abban bemutatott jogirodalmi álláspontok, a bírói gyakorlatban eddig felmerült kihívásokra adott válaszok bemutatása megfelel a doktori értekezés formai és tartalmi követelményeinek, az műhelyvitára, majd remélhetőleg minél előbb nyilvános védésre is bocsátható.

Budapest, 2023. április 6.

Prof. Dr. Osztovits András

Köszönetnyilvánítás

Egy hosszú, izgalmas alkotófolyamat végén szeretnék köszönetet mondani mindenkinek, aki észrevétellel, biztatással, a téma kapcsán felmerült gondolatai megosztásával akár közvetlenül, akár közvetve segített és inspirált a dolgozat megírásában.

Mindenek előtt szeretnék köszönetet mondani témavezetőmnek Dr. Osztovits András Professzor Úrnak, értő figyelme, tanácsai és segítsége nélkül ez a dolgozat valóban nem jöhetett volna létre.

Köszönöm elő-opponenseimnek Dr. Hegedűs Andreának és Reiderné Dr. Bánki Erikának azt, hogy a kutatóhelyi vita során nagy érzékenységgel, tapasztalattal közelítettek a témához, olyan pozitív légkört teremtve, mely megadta az alkotáshoz szükséges végső lendületet. Értékes észrevételeiket kivétel nélkül elfogadva igyekeztem a dolgozatot még teljesebbé tenni.

Köszönöm Dr. Husek Dánielnek a Kecskeméti Törvényszék Elnökének, valamint Gillyné Dr. Malkócs Angélnak a Kecskeméti Törvényszék Elnökhelyettesének, hogy törekvésemhez kezdettől fogva segítő szándékkal álltak hozzá és támogatást nyújtottak.

Köszönöm közvetlen kollégáimnak Dr. Makra Zsuzsannának és Dr. Hulicsár Tündének, hogy értékes észrevételeikkel, gyakorlati tapasztalataikkal formálták szakmai nézőpontomat.

Köszönöm Balázsne Murányi Melindának a kitartó támogatást és a szöveg átolvasását, javítását.

Az anonim online kutatásban részt vett kollégáimnak köszönöm, hogy időt szántak a kérdőív kitöltésére, melynek révén megosztották gyakorlati tapasztalataikat, gazdagítva ezzel a dolgozatot.

Külön is köszönöm Terjékné Katának a Doktori Iskola koordinátorának, hogy mindvégig egyengette az utam.

Köszönöm a férjemnek Zsoltnak és édesanyámnak Ágnesnek, hogy végig kísérték türelemmel, szeretettel, nem lankadó támogatással, olykor lemondással ezen az úton.

Zsolt, hálával tartozom, hogy soha, egy pillanatra sem engedted el a kezem, nélküled nem sikerült volna.

Budapest, 2023. augusztus 20.

Orbánné dr. Szél Napsugár Ágnes

„A kérdés nem az, hogy részt kell-e venni a gyermekeknek az igazságszolgáltatásban, hiszen ők (a gyermekek) világosan tudtukra adták, hogy igen. A kérdés az, hogy milyen módon tudjuk ezt megfelelően megvalósítani, és valamennyi gyermeket hatékonyan támogatni a részvételben.”¹ (Fern Gillon)

I. Bevezetés

A gyermekközpontú igazságszolgáltatás, amely Liefwaard tömör megfogalmazása szerint tulajdonképpen igazságszolgáltatás gyermekperspektívából² legnagyobb dilemmája és egyben érdekösszeütközése a polgári jog és ezen belül is a családi jog területén egyrészt a gyermekeknek az Egyezmény 12. cikkén alapuló hatékony részvételének³ biztosítása, másrészt a gyermekek kímélete és védelme ezen eljárások során.

Amennyiben a két látszólag egymás ellen ható érdek konfliktusát megvizsgáljuk láthatjuk majd, hogy több kérdés is felmerül e területen. Az első rögtön a gyermekközpontú igazságszolgáltatás létjogosultságát kérdőjelezi meg. A fentiek- a gyermekek részvételre irányuló kifejezett akaratát közvetítő idézet- ellenére szinte minden családjogászban, családjogi konfliktussal érintett szülőben, válófélben lévő peres félben, kapcsolattartási problémákkal, vagy éppen hozzátartozói erőszakkal küzdő édesapában és édesanyjában felmerül az a kérdés, hogy valóban szükséges-e a gyermekek családjogi ügyekben történő, az Egyezmény 12. cikke szerinti mélységű és típusú bevonására, és ezáltal a gyermekek részvételének keretét és főbb elveit szabályozó gyermekközpontú igazságszolgáltatásra. Mely utóbbi rendszernek vagy inkább módszernek a legfőbb feladata tulajdonképpen e kettős cél kiszolgálása a konkrét egyedi ügyekben, az eljárások során, a megfelelő anyagi jogi, eljárásjogi szabályokat ismerő és gyakorlottan alkalmazó jogi szakembereken, elsősorban bírakon keresztül.

¹ Saját fordítás: „The question is not whether children should be participating in justice, they have told us clearly that they should: the question is how this can be appropriately implemented and all children supported to participate effectively?” GILLON, Fern: *Children's views and experiences of their participation in justice Centre for Youth and Criminal Justice* 2019, 5. oldal <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjckLvO6s78AhWPk4sKHWxODDMQFnoECAoQAQ&url=https%3A%2F%2Fcyj.org.uk%2Fwp-content%2Fuploads%2F2019%2F07%2FLiterature-Review-Justice-for-Children.pdf&usq=AOvVaw27L4iMKmrNPnSXZmcpmFh3> (letöltés ideje: 2023.01.17.)

² LIEFAARD, Ton, KILKELLY, Ursula: *Child-friendly justice: Past, present and future* Goldson B. (Ed.) *Juvenile Justice in Europe. Past, Present and Future*. London and New York: Routledge. P. 57-73.o.

³ LIEFAARD-KILKELLY, Ursula: i.m. 58.o.

Abban az esetben, amennyiben az első kérdésre igennel felelünk, azaz indokoltnak látjuk e speciális igazságszolgáltatási rendszer, avagy módszer létét, meg kell vizsgálnunk azt, hogy a jogalkotó a jogalkalmazók számára vajon megfelelő jogszabályi kereteket biztosított-e. A jelenlegi szabályozásban vajon egyaránt helyet kapnak a gyermekek védelmét és kíméletét, valamint a hatékony részvételét biztosító jogszabályi rendelkezések, avagy a szabályozás kívánni valót hagy maga után.

Végül, de nem utolsó sorban figyelmet kell szentelnünk a jogalkalmazók szakmai kvalitásainak, képzettségének is e speciális területen elvárt képességek szempontjából, tekintettel arra, hogy a gyermekközpontú igazságszolgáltatás sikere óriási mértékben függ a szakemberek felkészültségétől és attól, hogy mennyire tudják elsajátítani, magukévá tenni az eddigiektől gyökeresen eltérő szemléletet, avagy a gyakorlatukban mennyire tudják összeegyeztetni a két nézőpontot és mennyire tudnak jogon túli képességeket, készségeket alkalmazni az eljárások során.

Mindezen kérdésekre a polgári igazságszolgáltatás és ezen belül is az eljárásjog területén nehezebben kapunk választ, melynek több oka is van.

Az első ok ezek közül nagy valószínűség szerint az, hogy a büntetőjog ezen a területen a kezdetektől fogva felülreprezentált volt. Amennyiben megvizsgáljuk a gyermekbarát igazságszolgáltatás rendszerének kialakulását láthatóvá válik az, hogy a gyermekközpontú igazságszolgáltatás, mint speciális rendszer a XXI. század első évtizedének végén történő megjelenésének hosszas gyermekjogi fejlődés és nemcsak a jogtudomány, hanem a társadalmi, szociális viszonyok területén is lezajlott gyökeres szemléletváltás volt az előzménye.

A gyermeki eljárási jogokat deklaráló és védő speciális szabályok azonban először nem általános jelleggel minden jogterületre kiterjedően, hanem speciálisan a büntetőjog területén jelentek meg a Pekingi Szabályok⁴ megalkotásával. Csak ezt követően jelent meg a gyermekjogok fejlődésnek mai napig legjelentősebb vívmánya az ENSZ Gyermekjogi

⁴ A Pekingi Szabályok elnevezés a fiatalkorúak igazságszolgáltatásában alkalmazandó általános minimumkövetelményekről szóló 1985. november 29-én kelt 40/33-as ENSZ közgyűlési határozatot takarja, mely lefekteti többek között azokat az alapokat, melyen a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatása nyugszik. Így hangsúlyozza a prevenció fontosságát, a fiatalkorú jólétének és jövőjének a biztosítását.

Egyezménye⁵, melynek 12. cikke a gyermekek eljárási jogainak alapjául szolgál általános jelleggel valamennyi eljárásban, legyen az büntető, polgári, avagy közigazgatás.

Az Egyezmény megalkotását követő időszakban és a mai napig is túlsúlyban vannak a büntetőjogi szabályozások és a gyermekközpontú igazságszolgáltatás büntetőjogi aspektusát vizsgáló kutatások, tanulmányok mind a nemzetközi, mind a hazai tudományos életben. Elég csak arra gondolnunk, hogy 2019. szeptember 18-án megjelent az ENSZ Gyermekjogi Bizottságának 24. számú kommentárja⁶ a gyermekek jogairól a gyermekek igazságszolgáltatási rendszerében, mely korábbi a fiatalkorúak igazságszolgáltatásában a gyermekjogokról szóló 10. számú általános kommentárt váltotta fel, s melyet az előző kommentár megjelenése, azaz 2007 óta a területen bekövetkezett fejlődés (új szabályozások, a gyermekekről keletkezett új tudományos ismeretek) indokolt. Hasonló kommentár sem általános jelleggel a polgári jog, sem speciális jelleggel a családjog területen eddig még egyetlen alkalommal sem jelent meg. Ez álláspontom szerint abból is adódik, hogy a büntető eljárással érintett gyermekek szükségképpen résztvevői az eljárásoknak akár sértettként, tanúként vagy elkövetőként. Ugyanakkor a családjogi eljárások annak ellenére, hogy a gyermekek mindennapi életére hasonlóan jelentős befolyással bírtak, mint az őket érintő büntető eljárások, háttérbe szorultak. Köszönhetően az egész társadalmat, így a civil és szakmai közeget is erősen átszövő⁷ tokenisztikus felfogásnak is, mely a gyermeket nem tekintette saját ügyében eljárni képes jogalannak, sokkal inkább kezelte az eljárás tárgyaként. Ezt a nézőpontot a bírói gyakorlatban kifejezetten erősítette az Alkotmánybíróság ma már meghaladott 1143/B/1998.számú AB határozata, melynek III/1.pontjának ötödik bekezdése szerint az, hogy a törvény nem teszi kötelezővé a gyermek meghallgatását nem teszi a gyermeket „tárggyá”, hiszen a per tárgya a gyermek elhelyezése, nem a gyermek.

⁵ ENSZ Gyermekjogi Egyezménye 1989.november 20.napján került elfogadásra. Magyarország az egyezményt 1990. március 14-én írta alá és Közép-Kelet-Európában elsőként hazánk hirdette ki a 1991.évi LXIV. törvénnyel.

⁶ General comment No. 24 (2019) on children's rights in the child justice system

⁷ A gyermek szinte tárgyként kezelése a gyermekjogok tudatosításának eredményeként napjainkban már ritkábban fordul elő, maguk a gyermekek is sokkal tudatosabbak az érdekeik érvényesítése során, azonban még találkozhatunk olyan kirívó esettel, hogy a bontóper során az egy ingatlanban, de ténylegesen elkülönülten élő szülők a kiskamasz gyermek előtt eltitkolták azt, hogy a házasság felbontásra kerül, és a járulékos kérdések tekintetében egyezséget kötöttek, azaz rendelkeztek a gyermek tartásáról, a szülői felügyeletről és a kapcsolattartásról.

A másik ok abban rejlik, hogy a családjogi viszonyok területén még mindig nagyon erősen érvényesül a gyermek kíméletének⁸ elsődlegességét hirdető felfogás, amely a gyermeket ennek jegyében kizárja a gyermekközpontú igazságszolgáltatás által elvárt eljárásban való aktív részvételből.⁹ Mind a társadalmi felfogás, melynek kiemelkedő szerepe van e körben, hiszen elsősorban a szülők hatnak jó példájukkal a gyermekekre, mind a szakmai szemlélet változása hosszú folyamat, nemcsak jogalkotói, jogalkalmazói, hanem ösztársadalmi feladat és egyben felelősség is. A szemléletváltozás kimutatása pedig nagyon nehezen detektálható, mivel a kutatások jelentős nehézségbe ütköznek, hiszen a családjogi esetekben szereplő gyermekek nem jelennek meg olyan egyértelműen és nyilvánvalóan az eljárások során, mint a büntetőeljárás alá vont, vagy érintett társaik. Erre a legjobb példa az, hogy egészen 2022. augusztusáig kellett arra várni, hogy a BIIR-ben és az ügyiratokon, azaz az akta borítón kiemelten, külön jelölésre kerüljön az ügy érkezésekor nyomban az, hogy az eljárásban kiskorú gyermek is érintett.¹⁰

Örvendetes azonban az, hogy magával a gyermekközpontú igazságszolgáltatást a magyar jogirodalomban a kezdetektől fogva neves gyermekjogászok tették vizsgálat tárgyává, így Gyurkó Szilvia általánosan minden eljárás típusra kiterjedően, Hegedűs Andrea, Szeibert Orsolya elsősorban a családjogi eljárások tükrében vizsgálta, Visontai-Szabó Katalin pedig egyesítve a családjogász és a pszichológus erényeit tette kutatás tárgyává. A hangsúly általában az eljárás legfontosabb elemére a gyermekek meghallgatására esett.

Mindezek fényében, azaz magának a gyermekközpontú igazságszolgáltatás polgári perekben és kiemelten a családjogi ügyekben jelenleg is érzékelhetően fennálló ambivalens helyzetének, valamint a téma büntetőjogi aspektusánál szűkebb körű nemzetközi és hazai feldolgozottságának tudatában jelen disszertációban megkísérlem bemutatni azt, hogy az elmúlt megközelítőleg 10 év során milyen konkrét eredmények születtek a

⁸ 1143/B/1998. (2003.XII.16.) AB határozat alapjául szolgáló indítvány kifejezetten azt állította, hogy a gyermek bíróság általi kötelező meghallgatásának elmaradása a gyermeket az eljárásnak csupán tárgyává teszi nem alanyává.

⁹ 1143/B/1998. (2003.XII.16.) AB határozat III/1. pontjának második bekezdése kifejezetten hangsúlyozza a gyermek kíméletének fontosságát és ebben az állam kiemelt szerepét.

¹⁰ A Bírósági Integrált Informatikai Rendszer rövidítése a BIIR, mely az ügyek lajstroma, napló és egyúttal elektronikus akta is. A BIIR minden adatot tartalmaz az adott ügyről, távmunka szempontjából is ideális. A „Gyermek” jelölés a polgári ügyekben adott ügyminőség esetén kötelezően bekapcsolandó a kiskorú gyermeket érintő ügyek támogatásának elősegítésére a keresetlevél lajtromba vételekor P., Pf., Pkf. ügycsoportú ügyek esetén pl. szülői felügyelet rendezése iránti perben, másrészt fakultatív módon bekapcsolható pl. házasság felbontása, származás megállapítása iránti perben. Az ügyválogatás során is megadható a gyermek kritérium, így lehetővé válik a kiskorúakat is érintő ügyek leválogatása. Ez a szakmai monitorozást és a kutatók tevékenységét is megkönnyíti.

gyermekközpontú igazságszolgáltatás polgári eljárásjogot érintő szejletében a gyermek meghallgatása kérdésében és azon túlmenően.

1.A téma aktualitása és a témaválasztás szempontjai

A XX.század második felében a családi kapcsolatok alapjaikban változtak meg, a többgeneráció együttélésével járó nagycsalád eltűnésével, a házasság mellett más típusú párkapcsolatok elfogadottságával egyidejűleg a családi kapcsolatok felbomlása is sajnálatos módon gyakoribbá vált. Ez a tendencia a XXI.század felgyorsult életmódjának köszönhetően sem szűnt meg. A KSH 2019. március 28-án adta közre az 1990-2017 között bekövetkezett válások demográfiai jellemzőit vizsgáló átfogó kutatás eredményeit összefoglaló Statisztikai Tükört.

A rendelkezésre álló adatok szerint összességében: „2017-ben történt válások mintegy 15,5 ezer közös kiskorú gyermek további sorsára gyakoroltak hatást, míg tíz évvel korábban mintegy 24,5 ezer gyermekére.”¹¹ 2017-ben 18495 esetben ért véget válással a házasság.¹²2017-ben 100 válásra 84 kiskorú gyermek jutott.¹³ Azaz a válások túlnyomó részében kiskorú érintett is volt, és 100-ból csupán 16 esetben nem volt az eljárásnak 18 év alatti gyermek az érintettje.¹⁴

Az érintett gyermekek számának majdnem 10000 gyermekkel való csökkenése ellenére, még mindig elképesztően magas számról beszélhetünk. Emellett figyelemmel kell lennünk arra is, hogy jogi rendezést nem csupán a válással érintett gyermekek sorsa igényel, hanem az élettársi kapcsolatok felbomlásával érintett, illetve a lazább partnerkapcsolatokból született gyermekek is megjelenhetnek és meg is jelennek az igazságszolgáltatás rendszerében. A nagyságrend azonban becsléssel meghatározható, amennyiben azt vesszük alapul, hogy” a házasságon kívüli születések aránya folyamatosan emelkedett az ezredfordulót követő évtizedben, majd egy rövid megtorpanást követően újból dinamikus emelkedésnek indult és 2013-ban az eddig mért legmagasabb értéket, 46,2 százalékot érte el.”¹⁵ Ezen túlmenően a bírósági rendszerbe kerülő gyermekek számát tovább növelheti az, amennyiben a házasság

¹¹ A válások demográfiai jellemzői Statisztikai Tükör 2019. 7.o.

¹² https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0021.html letöltés ideje: 2023.01.26.

¹³ Statisztikai Tükör 2019. 7-8.o.

¹⁴ Ezt azért kívánom hangsúlyozni, mivel az, hogy 16 ügyben nem volt kiskorú gyermek mint egyéb érdekelt, nem jelenti egyúttal azt is, hogy esetleg nem kellett döntenii a már nagykorú, de továbbtanuló gyermek tartásáról, aki jogi szempontból e tekintetben a gimnázium utolsó évében egy tekintet alá esik a kiskorú gyermekkel.

¹⁵ Statisztikai Tükör: Népmozgalom 2013. 3.o.

felbontását, illetve az élettársi kapcsolatból született gyermekek sorsának első bírósági rendezését követően a gyorsan változó emberi kapcsolatok, élet körülmények miatt szükségessé válik a gyermekek sorsának ismételt rendezése akár a szülői felügyelet, akár a kapcsolattartás, vagy a gyermektartásdíj megváltoztatását érintően.

A legutóbbi elérhető adat szerint 2021-ben 18092 házasság szűnt meg válással¹⁶, a nagyságrend hasonló a 2017. évihez a válások számát tekintve, alappal feltételezhetjük, hogy a válással, illetve egyéb családjogi jogvitával érintett gyermekek száma - tekintettel olyan váratlan körülményekre is, mint a pandémia¹⁷, vagy az ukrán háború, az inflációs válság, melyek mind bizonytalan gazdasági körülményt teremtenek, mely az emberi kapcsolatok egyik legnagyobb erodálója és ily módon a családjogi jogviták táptalaja - nem csökkent számottevően. Az igazságszolgáltatással tehát hazánkban is kiemelkedően magas számú gyermek találkozik családjogi ügyekben. A jogi környezet, amelybe a gyermekek kerülnek a bírósági eljárások során és maguk a bíróságok, bírák is, azonban megváltoztak.

Az elmúlt 10-12 év során létrejött az igazságszolgáltatás rendszerén belül a gyermekközpontú igazságszolgáltatás, mint speciális igazságszolgáltatási módszer. Szabályai a gyermekbarát novellával¹⁸ elsősorban az eljárásjogokba tudatosan beépítésre kerültek, országosan kialakításra kerültek a gyermekmeghallgató szobák, a bírák kötelező modulokból álló, továbbá fakultatív, országos és helyi képzése is megvalósult.

Az anyagi jogi háttér is változáson ment keresztül, ahogy Barzó Tímea¹⁹ fogalmazott: „a gyermek érdekei fokozottabban érvényesülnek, amit az egyes gyermeki jogok, így különösen a véleménynyilvánításhoz (...) való jog korábbi családjogi rendelkezésekhez képest részletesebb, differenciáltabb szabályozása is biztosít.” A gyermekközpontú

¹⁶ https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0021.html (letöltés ideje: 2023.01.26.)

¹⁷ OSZTOVITS András-TÓTH András: *Polgári eljárási kérdések veszélyhelyzet idején - átmeneti vagy végleges modellváltás?* In: MISKOLCZI BODNÁR Péter (szerk.) Oktatók és hallgatók közös tanulmánykötete. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2021. 235.o. A tanulmány is prognosztizálja azt, hogy a polgári igazságszolgáltatás rendszerét e pertípus is meg fogja terhelni a pandémiát követően.

¹⁸ A gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulásához kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi LXII. törvényre ezt a találó elnevezést alkalmazta Visontai -Szabó Katalin: *A gyermek meghallgatása a bírósági eljárásban.* In: GÖRÖG Márta-HEGEDŰS Andrea (szerk.): *Lege duce, comite familia: Ünnepi tanulmányok Tóthné Fábrián Eszter tiszteletére, jogászai pályafutásának 60. évfordulójára.* Szeged, Iurisperitus Bt., 2017. 522.o.

¹⁹ BARZÓ Tímea: *A gyermek érdekének védelmét erősítő családjogi alapelv érvényesülésében felmerülő ellentmondások* in: *Opuscula Civilia 2016-2017.* szerk: Auer Ádám és Dúl János Dialóg Campus Kiadó Budapest, 2019. 48.o.

igazságszolgáltatás komplex módszerének kidolgozása azonban még korántsem fejeződött be, hiszen a legújabb fejezetét alkotó jogszabályi rendelkezések, melyek elsősorban a kiskorú tájékoztatási joga körében alapítanak új gyakorlatot 2022 második felében léptek hatályba, így az ehhez fűződő bírói gyakorlat még csak kialakulóban van, de már most alig egy év után lehet látni a szabályozás előnyeit és néhány visszasságát.

Annak ellenére, hogy a változás folyamatos, 10 éves távlatból már felmérhetőek az eddig elért eredményei, nehézségei, jó gyakorlatai, és további megoldásra váró problémái. A dolgozatom ezek bemutatására vállalkozik.

2.A dolgozat hipotézisei

A dolgozat három sarkalatos kérdésre keresi a választ elsősorban a Pp. rendelkezéseinek és e rendelkezések gyakorlati alkalmazásának bemutatásán, továbbá a gyakorlat során felbukkanó problémák azonosításán, valamint a gyakorlati szempontból is jól alkalmazható megoldási lehetőségek felvetésén keresztül.

Ahhoz, hogy az alább ismertetett második és harmadik kérdést megvizsgáljuk elsődlegesen azt kell tisztázni, hogy a gyermekközpontú igazságszolgáltatás érvényesítését szolgáló rendelkezések megfelelően implementálásra kerültek-e a polgári peres eljárásba. Feltevésem az volt, hogy a szabályozás fragmentális, hiányzik a teljesség. Adódik ez egyrészt abból, hogy a Pp. -ben bizonyos jogintézmények nem kerültek szabályozásra, másrészt abból, hogy nem a Pp. -ben, és hiányosan kerültek szabályozásra.

Ennek feltárásához elsősorban meg kell állapítani azt, hogy a Pp-ben még a gyermekbarát igazságszolgáltatás előtt voltak-e olyan rendelkezések, melyek a rendszer bevezetése nélkül is a gyermekbarát igazságszolgáltatás irányába hatottak. Ezt követően szükséges annak megállapítása is, hogy a módosítást követően milyen, akár az egész eljárásra az elejétől a végéig irányadó, a gyermekközpontú igazságszolgáltatás szellemét általánosan érvényre juttató rendelkezések azonosíthatóak, és melyek a különleges eljárásokban alkalmazandó a gyermekközpontú igazságszolgáltatást szolgáló elemek. E kérdés körében kívánok kitérni arra is, hogy más, akár anyagi jogszabályban lelhetőek-e fel olyan rendelkezések, melyeknek valójában eljárásjogi jellegüknél fogva a polgári perrendtartásban lenne a helye, avagy eljárásjogi vetületüknek rendezése a gyakorlat egyértelműsítése érdekében elkerülhetetlenül szükséges volna.

A szabályozás töredékességére vonatkozó hipotézisem a fentiekén túlmenően két területre fókuszáltan vizsgáltam. A tájékoztatási jog és a gyermekek képviselőinek területén kívántam beazonosítani a magyar jogszabályi rendelkezéseket. Az előbbi, azaz a tájékoztatási jog megléte, feltétele az Egyezmény 12. cikkében rögzített jog gyakorlásának. Hiszen kétséget kizáróan kijelenthető az, hogy a gyermek bíróság előtti saját választásán alapuló megjelenésének elengedhetetlen feltétele az, hogy a kiskorú egyáltalán értesüljön arról, hogy a bíróság előtt az őt érintő ügyben hangot adhat véleményének, nyilatkozhat a sorsát érintő kérdésekről. Azonban ezen nyilatkozattételi jog érvényesítésének alapvető feltétele az, hogy a kiskorú biztosan értesüljön arról, hogy mikor és milyen módon gyakorolhatja ezt a jogát. A tájékoztatási jog és a képviselői joga e körben kapcsolódik össze. A nyilatkozattétel jogáról a gyermeket főszabály szerint az eljáró bíróság tájékoztatja, jelenleg a törvényes képviselőin keresztül, azaz a szülein keresztül, akik az eljárásban rendszerint ellenérdekű felekként vesznek részt. A gyermek ily módon nem független személyeken, hanem perben álló felek közvetítésével, az ő szűrőjükön keresztül tájékozódik, mely esetben nem zárható ki teljes bizonyossággal az, hogy az érintett fél a saját érdekeinek megfelelően interpretálja a nyilatkozattétel jogát. A gyermek az eljárás teljes értékű résztvevőjévé akkor válhat, amennyiben független személy képviseli, hiszen a saját, független, a gyermek mellett és nem helyette eljáró képviselő a képviselői vitelén túl ellátja a gyermek irányában a tájékoztatási feladatot is, így a megmagyarázza a nyilatkozattétel okát, jelentőségét, az eljárás menetét, végső soron magát a bírói döntést, az ítéletet is.

A második kérdés két nézőpontból is megközelíthető. A gyermeket is érintő eljárások legproblematikusabb és az eljáró bíró részéről a legnagyobb gondosságot, érzékenységet, empátiát, illetve szakmai felkészültséget egyaránt igénylő, legnagyobb kihívást jelentő része a kiskorú meghallgatása. Ennek kapcsán arra a felvetésre keresem a választ, hogy vajon elengedhetetlen eleme-e a gyermekközpontú igazságszolgáltatásnak a kiskorú meghallgatása a polgári perben, azaz enélkül nincs gyermekközpontú igazságszolgáltatás, avagy a per során a gyermekközpontú igazságszolgáltatás jóval több mint a gyermek meghallgatása? Létezik-e a gyermekközpontú igazságszolgáltatás a polgári perben a gyermek meghallgatása, nyilatkoztatása nélkül? És fordítva?

Ebben a kérdésben meggyőződésesem volt, hogy a kiskorú véleménynyilvánítása fontos eleme a gyermekközpontú igazságszolgáltatásnak, azonban van gyermekközpontú igazságszolgáltatás a gyermek meghallgatásán túl is. A gyermek mindenáron történő

meghallgatása, illetve nyilatkoztatásának megkísérlése²⁰ a jogintézmény célját kiüresítheti, adminisztratív aktussá fokozhatja le, különösen abban az esetben, amikor nincs megfelelő eszköz a visszaélések kiszűrésére (gondolok itt a szülői befolyásolásra elsősorban: az eljárásban érzelmileg teljesen bevonódott és a gyermeket a saját javára felhasználni kívánó szülő vagy megmondja mit mondjon, vagy lebeszélni próbálja arról, hogy véleményyt nyilvánítson). Továbbá nincs beépítve az ítélőképesség mellett olyan szűrő sem, mint Hollandiában, amely a csekély jelentőségű kérdésekben mellőzhetővé teszi még a 12 évesnél idősebb gyermek tekintetében is a meghallgatást.²¹ Meglátásom e kérdéssel kapcsolatban az volt, hogy a gyermek részére kirendelt független képviselő automatikus biztosításával sok aggályos helyzet elkerülhetővé válna, illetve szükséges lenne szabályozni azokat az eseteket is, amikor a gyermek nyilatkozattétele mellőzhető, még értesítés szintjén is.

A harmadik feltárandó terület szorosan kapcsolódik a gyermekközpontú igazságszolgáltatás általam legvitathatóbbnak és legnehezebben megítélhetőnek talált eleméhez: a kiskorú meghallgatásához és ennek kapcsán a bírák megfelelő, szisztematikus, multidiszciplináris képzésének kérdéséhez.

A harmadik hipotézisem az, hogy a családjogi bírák jól képzettek ezen a területen, ennek ellenére mégsem a gyermek általuk történő közvetlen meghallgatását, hanem a gyermek indirekt igazságügyi pszichológus szakértő meghallgatását preferálják, mely visszavezethető arra, hogy új jogintézmények esetén a gyakorlatba való rutinszerű beépülésük és a társadalmi, szakmai szemléletváltás hosszabb folyamatot vesz igénybe.

3.A kutatási módszerek

Az értekezés a hazai és a külföldi szakirodalom feldolgozása mellett, áttekinti időrendi sorrendben a vonatkozó nemzetközi és a magyar jogszabályokat, kiemelt figyelmet fordítva a gyermekközpontú igazságszolgáltatás fogalmának kialakulására. A magyar civiljogban beazonosítja a gyermekközpontú igazságszolgáltatás egyes elemeit, továbbá nyomon kíséri a szabályozás evolúcióját.

²⁰ Gondolok itt a sajtóban nagy nyilvánosságot kapott és a közösségi médiában is részletesen elemzett olyan esetekre, amikor a másfél éves gyermeket is értesítette a bíróság a nyilatkozattételi jog gyakorlásának lehetőségéről.

²¹ SZEIBERT Orsolya: *A gyermek meghallgatása a szülői felügyelet rendezésének kérdésében – holland és skandináv szabályozás és tapasztalatok*. Családi Jog, 2017.4. sz. 36.o.

A dolgozat mind peres, mind nemperes aktavizsgálattal feltárni igyekszik a gyermekközpontú igazságszolgáltatás legkritikusabb pontjának a kiskorú meghallgatásának gyakorlatát, 105 darab peres akta, és mindösszesen 315 darab perenkívüli (nemperes) ügy alapján.

Ezt követően összesen tizenhat gyakorló, családjogot is tárgyaló, illetve családjogi bíró szemszögéből kvantitatív kutatással anonim, online kérdőíves (survey) primer feltárási technikával keresi a választ a bírák e körben már elért edukációjának általános kérdéseire, továbbá feltárni igyekszik a kiskorú meghallgatásával kapcsolatos tendenciákat, valamint rákérdez a szakértői bizonyítás időfaktorára, mint aktuálisan legégetőbb problémára.

4.A dolgozat felépítése

A dolgozat első fejezetében a gyermekjogi alapok létrejöttének legfontosabb lépéseit mutatom be, melyek a későbbiekben fundamentumként szolgáltak a gyermekközpontú igazságszolgáltatás létrejöttéhez. Ezt követi a gyermekközpontú igazságszolgáltatás kialakulása első lépéseinek összegzése, majd a fogalom kialakulásának és elterjedésének ismertetése.

Az értekezés következő része a hazai rendszer kezdő lépéseinek a bemutatását, majd a gyermekbarát novellával beépített, továbbá a gyermekbarát novellától²² függetlenül már létező, szabályozott, a gyermekközpontú igazságszolgáltatás célkitűzéseit megvalósító eljárásjogi eszközök összefoglalását célozza.

Mindennek kifejtését követően külön is kitérek a rPp., majd a hatályba lépett új Pp. szabályozásának összevetésére, kiemelve az eljárásjogi szempontból novumnak számító elemeket, melyek elsősorban a kiskorúak meghallgatását szabályozzák. Nem hagytam figyelmen kívül a gyermekközpontú igazságszolgáltatás anyagi jogi forrásait sem.

A gyermek érdekeinek képviselőjét működő formájának és a nemzetközi gyakorlatnak a bemutatására egyaránt a spanyol fiscal intézményén keresztül kerül sor. A fiscal mint quasi polgári ügyész tulajdonképpen formálisan a köz érdekét képviselve, de mégis az adott ügyben az adott gyermek egyéni érdekében a családjogi ügyekben jár el.

Részletesen bemutatom a kiskorú meghallgatásának gyakorlatát a peres, valamint a nemperes eljárásokban, majd külön részt szentel a dolgozat a kiskorúakon belül is fokozottan érzékeny

²² A gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulásához kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2012.évi LXII. törvény.

csoport, a nemzetiségi kiskorúak gyermekközpontú igazságszolgáltatásban elfoglalt helyzetének bemutatásának.

A XXI. század második évtizedében álláspontom szerint elengedhetetlen a digitalizáció és a gyermekközpontú igazságszolgáltatás kapcsolatának vizsgálata, annak áttekintése, hogy a digitalizáció eljárásjogi vívmányai, így a távmeghallgatás, az e-akta, az új közösségi platformokat²³ is aktívan bevonó bizonyítási eszközök, érvényesülhetnek-e, amennyiben igen, milyen formában, a gyermekeket is érintő eljárásokban. Segítik, vagy inkább hátráltatják az eljárásokat?

Jelen téma megköveteli a multidiszciplinaritás bemutatását. Tekintettel arra, hogy a gyermekeket érintő eljárás jellegénél és az eljárásban résztvevő kiskorú személyénél fogva a pusztán jogi ismereteken és helyes jogalkalmazáson túlmenően, más tudományágak vonatkozó ismereteinek és eredményeinek felhasználása is szükséges az alapos és a gyermekek legfőbb érdekeit érvényre juttató döntés meghozatala érdekében. Legkézenfekvőbb példaként az említeném, hogy egy családjogi bírónak értelmeznie kell a pszichológus szakértő véleményét a családrajzokig bezárólag.

Az utolsó részben azonban részletesen elemzem a gyakorlatot és az edukációt feltárni igyekvő anonim online kérdőíves kutatás eredményét.

Végül, mintegy összegzésként rámutatok a gyermekközpontú igazságszolgáltatás eddigi eredményeire és a lehetséges további irányaira, valamint a konkrét javaslatot teszek a fennálló hiányosságok kiküszöbölésére.

²³ Gondolok itt elsősorban a Facebook-ra, Messenger-re, TikTok-ra, hiszen ezek szerepe a bizonyítási eljárásban az utóbbi évtizedben megnőtt. Emellett az okoseszközöknek köszönhetően gyakoriak a pendrive-on előterjesztett sokszor a személyiségi jogsértés kategóriáját súroló hang- és képfelvételek.

„Az évszázad, amely úgy kezdődött, hogy a gyermekek egyáltalán nem rendelkeztek jogokkal, úgy ér véget, hogy jogaikat nemcsak elismerték, de védik is.”²⁴

(Carol Bellamy)

II. A gyermekjogok történeti fejlődése

1. Bevezetés

„Jogok, ezen belül emberi jogok nélkül az ember pusztán tárgyként, dologként létezhetne, megfosztva az emberi létezéssel együtt járó azon morális igényektől, melyek őt emberré: gondolkodó, érző, a világot felfogni és megérteni képes, idő- és éntudattal rendelkező, erkölcsi ítéleteket alkotni tudó lényé teszik. E tulajdonságok okán az emberek nem kezelhetők dologként, nem válhatnak más emberek tulajdonává, és (mint szabad akarattal rendelkező lények) nem foszthatók meg életük meghatározásának jogától.”²⁵

Egészen a XX. század elejéig fel sem merült annak a lehetősége, hogy mindezeknek a jogoknak az alanyai gyermekek is lehetnek. Azonban a XX. század a már kissé elhasznált fogalom szerint a gyermekek évszázada²⁶ volt, mely elsősorban gyermekjogok fejlődésében öltött testet.

Vitathatatlannak tekinthető tény az, hogy a gyermekközpontú igazságszolgáltatás mint sajátos módszer nem alakult volna ki a gyermekjogok első világháborút követően bekövetkezett több lépcsőből álló fejlődése nélkül. A gyermekjogok fiatal jogterület, hiszen mint arra Lux Ágnes is utal, társadalmi jogi-politikai kérdésként csak az 1920-as években jelent meg.²⁷

A gyermekbarát igazságszolgáltatás evolúciójának megértéséhez mindenképpen szükséges a gyermekjogi alapok legalább érintőleges bemutatása.

Mindezzel együtt sem szabad azonban elfeledkezni arról, hogy a gyermekek jogai nem a semmiből tűntek elő az 1980-as évek végén, hiszen elrejtve, „álnéven” már jelen voltak más

²⁴ Saját fordításban Carol Bellamy az Unicef volt főigazgatója: "A century that began with children having virtually no rights is ending with children having the most powerful legal instrument that not only recognizes but protects their human right." Child abuse and exploitation still a grim reality". Interview with Kanaha Sabapathy, www.radioaustralia.net.au. March 19, 2012.

²⁵ TÓTH J.Zoltán: Erkölcsi jogok, emberi jogok, alkotmányos jogok In: Birher Nándor – Homicskó Árpád Olivér (szerk.): *Az egyházi intézmények működtetésének etikai alapjai*. Acta Caroliensia Conventorum Scientiarum Iuridico-Politicarum XXVIII. (sorozatszerkesztő: Homicskó Árpád Olivér). Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2019. 53.o.

²⁶ Ellen Kay svéd pedagógus 1900-ban megjelent könyvének címe volt a Gyermekek évszázada.

²⁷ LUX Ágnes: A gyermekjogok nemzetközi keretrendszerének fejlődése előadás 2015.március 5.

jogágakban. Így a gyermeki jogok, elsődlegesen a vagyoni oldaluk, nem ezen a néven, de Magyarországon is megjelentek az árvaszéki ügyek során.²⁸

A legjobban nyomon követhető fejlődés azonban a munka világához kapcsolódik. E területről sem maradtak ki a gyermekek, és a bevonásukkal párhuzamosan megjelentek a védelmüket szolgáló elsősorban nemzeti, majd nemzetközi szabályozások is.

2.Európai tendenciák a feudalizmustól az újkorig

A feudalizmusban, a falusi kultúrákban, a mezőgazdasági termelést végző népeknél a gyermekek termelő tevékenységbe való bevonása mindig is természetes volt, a földeken végzett munka a gyermekek életének részévé vált. Már a 4-5 éves gyerekekre apróbb munkákat bízta. A gyerekek szinte beleszocializálódtak ily módon a munkába, miközben a szüleiktől lesték el a különböző fogásokat, nem iskolai keretek között.²⁹ Sajnos ez a gyakorlat számos országban jelenleg is él, az Unicef adatai szerint szektoriálisan a gyermekmunka a mezőgazdaságban szignifikánsan van jelen, a gyermekmunkával érintett kiskorúak mintegy 71%-a még mindig a mezőgazdaságban dolgozik, ahogy évszázadokkal ezelőtt.³⁰ A mezőgazdaságot a szolgáltató szektor, végül pedig az ipar követi.³¹

A gyermekmunka mai értelemben vett fogalmának kialakulása azonban igazából az ipari forradalomhoz köthető. Egyes nézetek szerint a kapitalista fejlődés gazdasági alapját az iparban végzett gyermek, illetve a női munka teremtette meg.³² Tehát egyértelműen a kiszolgáltatottabb helyzetben lévők jogainak csorbításán alapult.

A gépesítés megindulásával az iparilag fejlett országokban, a gyárakban, illetve a bányákban gátlástalan módon alkalmaztak gyermekmunkásokat. Adat van arra, hogy Angliában az 1800-as években 5 éves gyerekeket, mind lányokat, mind fiúkat küldtek bányába dolgozni.

33

A gyermekek fenti típusú kizsákmányolásával egyidejűleg, hamar megindult a gyermekmunka szabályozása, a gyermekek kizsákmányolásának, ha nem is

²⁸ HOMOKI -NAGY Mária: Előadás 30 éves a New York-i Egyezmény Szeged 2019.november21.

²⁹ PUKÁNSZKY Béla: *Bevezetés a gyermekkor történetébe*

http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/Bevezets_a_gyermekkor_trtnetbe/45_a_gyermekmunka.html (letöltés ideje: 2017.11. 11.)

³⁰ <https://unicef.hu/gyermekmunka-elleni-kuzdelem> (letöltés ideje: 2023.04.19.)

³¹ Ld.: PUKÁNSZKY

³² Ld.: PUKÁNSZKY

³³ Ld.: PUKÁNSZKY

megakadályozása, de keretek közé szorítása, és megjelentek a jogaik védelmére törekedő mai szemmel kizsákmányolónak tekinthető és elítélendő, de az adott korban a gyermekek számára nagy jelentőséggel bíró rendelkezések is, elsőként az ipari forradalom vezérhajójának számító Egyesült Királyságban.

A tények feltárása érdekében parlamenti bizottság vizsgálta Nagy-Britanniában a gyermekek foglalkoztatását, mely megállapította, hogy a 8 év alatti gyerekeket reggel 6-tól este 8 óráig dolgoztatták 1 órás ebédszünettel. A már fáradt gyermekeket különböző a korban átlagosnak tekinthető, ma már azonban egyértelműen elítélendő módon, például veréssel kényszerítették gyorsabb munkatempóra.³⁴

Az első, gyermekek védelmében hozott törvény 1833-ban született meg, mely a textiliparra vonatkozott. Itt a 11-18 éves korú munkások tekintetében legfeljebb napi 12 órás munkanapot állapíthattak meg, a 9-13 éves gyermekek munkaidejét pedig 9 órában állapították meg. Kimondta a törvény, hogy 9 év alatti gyermek nem foglalkoztatható. Egyúttal előírta a törvény, hogy a gyermekmunkásoknak napi 2 óra iskolai oktatást biztosítani kell.³⁵ 1842-ben a 10 év alatti gyermekek és a nők bányákban történő foglalkoztatását tiltotta meg a Mines and Collieries Act.³⁶

A meglehetősen szűk személyi kört érintő, 1833-ban hozott törvényt 1844-ben valamennyi üzemre kiterjedő és a 8-13 éves korú gyerekek munkaidejét 6,5 órában korlátozó törvény követte.³⁷

Nemcsak Nagy-Britanniában volt azonban általános a gyermekek foglalkoztatása, hanem az Egyesült Államokban is, ahol az 1850-es évektől kezdve terjedt el. New York államban a XIX-XX. század fordulóján megtiltották a 14 év alatti gyermekek gyári alkalmazását, azonban a munkáltatók leleményes módon otthoni munkára tértek át: a gyermekeket bedolgozókként foglalkoztatták.³⁸

A gyermekmunka szabályozásában és így bizonyos értelemben a gyermeki jogok biztosításában Magyarország is élen járt. Az első szabályozás a XIX. század közepén jelent meg.³⁹ 1840-ben az országgyűlés által elfogadott a gyárok jogviszonyairól szóló 1840. évi XVII. törvénycikk 6. §-a a gyermekek foglalkoztatásának korlátait deklarálta: „Olly

³⁴ Ld.: PUKÁNSZKY

³⁵ 1833 Factory Act <http://www.nationalarchives.gov.uk/education/resources/1833-factory-act/> (letöltés ideje:2017.12.3.)

³⁶ <https://industrialchildlabor.weebly.com/the-legislation-of-1842.html> (letöltés ideje:2017.12.3.)

³⁷ A nők munkaidejét 12 órában maximálta és tiltotta számukra az éjszakai műszakot.

³⁸ Lásd PUKÁNSZKY

³⁹ LÁNG Péter: *Gyerekiproletárok Magyarországon* <http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/historia/80-02/ch03.html> (letöltés ideje: 2017.12.3.)

gyermeket, kik 12-dik évüket még el nem érték, csak olly gyári munkákra lehet alkalmaztatni, mellyek azonfelül, hogy egészségüknek sem ártalmasak, testi kifejlődésüket nem akadályoztatják. A gyártó azonban azokat is, kik ezen időt elérték, de a 16. évet meg nem haladták, naponta, erejükhöz mért munkára kilencz óránál tovább nem fordíthatja, s ezen kilencz órai munka sem lehet folytonos, de egy óra nyugidó által félbeszakasztandó.”

Láng Péter utal arra, hogy az újabb rendezésre a magyar ipar fejlődésének kiegyezést követő új szakaszának első éveiben, 1872-ben került sor, s erre épült azután az 1884. évi XVII. tc., amellyel hosszú időre megoldottnak tekintették a gyermekvédelem ügyét.⁴⁰ A gyári gyermekmunkát szabályozó 1884. évi XVII. tc. értelmében 10 év alatti gyermekek nem dolgozhattak. 10-12 év között akkor végezhetek munkát amennyiben az iskolát is el tudták mellette végezni. A 12-14 éves munkásgyerekek munkaidejét napi 8 órában korlátozta a törvény, míg a 14-16 évesek felső határa 10 óra volt. 16 éven aluli gyermek éjjeli munkára nem volt kötelezhető. Gyakori volt a gyermekek tekintetében az, hogy igen veszélyes munkát a felnőttek bérének töredékéért végeztek.

Az ebben a korszakban megindult gyermekmunka indoka egyértelműen a családok elszegényedése, a legmélyebb nyomor volt, mely arra kényszerítette a szülőket, hogy iskoláztatás helyett a gyermekeket dolgozni küldjék. Emellett a gyermekmunka oka lehetett az az általános felfogás is, hogy a gyermeknek – csakúgy, mint a család többi tagjának – „meg kell dolgoznia a megélhetéséért”.⁴¹ Ez a felfogás nagyon sok esetben a mai napig nem változott egyes országokban.

Mint láthattuk a legkorábbi gyermekek védelmét szolgáló szabályozások nemzeti jogszabályok voltak.

3. Nemzetközi szabályozási kísérletek

A gyermekek védelme, ezen belül munkájuk szabályozása azonban egyértelműen nemzetközi fellépést igényelt. Ezt igen hamar felismerte jelenleg az ENSZ szervezetei között helyett fogláló ILO⁴², majd a UNICEF is.

Az első jelentős szabályozás 1919-ben született meg, a Minimum Age Convention (No 138), mely a 14 éven aluli gyermekek iparbéli foglalkoztatását tiltotta meg. Könnyű munka esetén

⁴⁰ LÁNG Péter: Gyermekproletárok Magyarországon

⁴¹ REINISCH Réka: *A gyermekek jogai és a valóság – gyermekmunka a világban*
<https://btk.ppke.hu/uploads/articles/6414/file/reinischreka.pdf> (letöltés ideje: 2017. 12. 3.)

⁴² A Nemzetközi Munkaügyi szervezet 1919-ben jött létre, napjainkban az ENSZ egyik szakosodott szervezeteként működik. A feladta a munkavállalók alapvető munkaügyi és szociális jogainak védelme.

a korhatár 13 év, egyébként 15 év. Veszélyes munka esetén 18 év, bizonyos szigorú feltételek mellett 16 év. Amennyiben gazdasági és oktatás körülmények fejletlenek, lehetőséget ad az általános 14 év, könnyű munka esetén a 13 év alkalmazására korhatárként.⁴³A tilalom 1973-ban az összes szektorra bevezetésre került.

A munkát érintő jogokon túlmenően a gyermekek jogainak a meghatározására már az I. világháborút követően volt törekvés.

Ezen kezdeményezések közé sorolható a gyermekek jogairól szóló New York-i egyezményt is inspiráló brit Eglantyne Jebb⁴⁴ által a Gyermekek Jogainak Deklarációja⁴⁵ néven kidolgozott és később a Népszövetség közgyűlése által 1924. szeptember 26. napján elfogadott ún. Genfi Nyilatkozat.⁴⁶ A Deklaráció a gyermekek jogait katalógusszerűen, mindössze öt rövid pontban foglalja össze. A gyermek hangja hallatásának joga még nem jelenik meg, jellemző az, hogy főként a gyermek jóllétére koncentrálnak a jogok. A dokumentumot Franciaországban olyan irányadónak tekintették, hogy elrendelték minden iskolában a kifüggesztését.

Volt azonban egy olyan a gyermekek jogainak szószólójaként ismert személy, akit az egyezmény tartalma elégedetlenné tett. Amennyiben az ENSZ Gyermekjogi Egyezménynek szellemi atyját keressük nem feledkezhetünk el a lengyel származású Janusz Korczak-ról, akinek gyermekjogi felfogása talán a legnagyobb hatással volt a Gyermekjogi Egyezmény megalkotására.⁴⁷ Döntő hatása nem véletlen, az egyezmény előkészítése során a lengyel küldöttek jelentős szerepet játszottak. Janusz Korczak rendhagyó módon nem jogász volt, hanem orvos és ahogy ő saját maga fogalmazott: „véletlenszerűen vált pedagógussá és szükségből pszichológussá”. Korát jóval megelőzően modern elveket vallott a gyermekek integritását illetően is, leszögezte, hogy joguk van a titkaikhoz, a saját tulajdonságaikhoz, saját pénztárcához és mindezeket tiszteletben kell tartani. A gyermekek egyenlőségét, szeretetét, tiszteletben tartását hirdette, elítélve a velük szemben alkalmazott atyáskodó magatartást.⁴⁸

⁴³ <http://www.ilo.org/global/standards/subjects-covered-by-international-labour-standards/child-labour/lang-en/index.htm> (letöltés ideje: 2017.12.3.)

⁴⁴ <https://www.savethechildren.org/us/about-us/why-save-the-children/eglantyne-jebb> (letöltés ideje: 2020.12.04)

⁴⁵ <http://www.un-documents.net/gdrc1924.htm> (letöltés ideje:2023.08.20.)

⁴⁶ <http://www.un-documents.net/gdrc1924.htm> (letöltés ideje: 2020.12.04.)

⁴⁷ A lengyelek aktív szerepet játszottak az Egyezmény kidolgozása során.

⁴⁸ <https://rm.coe.int/janusz-korczak-the-child-s-right-to-respect/16807ba985> 5.oldal,7.oldal,8.oldal (letöltés ideje: 2020.12.04.)

Haladó szellemiségét az mutatja legjobban, hogy kifejezetten csalódott volt a Genfi Nyilatkozat elfogadásakor, mivel valódi jogokat akart a gyermekeknek, nem pedig jótékonykodást, és a jelenben, nem a távoli jövőben.

A Genfi Nyilatkozatot követte a 1930-as ILO egyezmény, mely a kényszermunka ellen szólt.⁴⁹ Célja az volt, hogy a gyermekeket a gyerekkereskedelemtől, pornográfiától, prostitúciótól megvédje.

1945-ben létrejött az ENSZ a Népszövetség helyett. Majd „1946-ban létrehozták eleinte ideiglenes szándékkal, a háború pusztítását átélt gyermekek elsősorban ruhákkal, élelmiszerrel, gyógyszerrel történő megsegítésére, az ENSZ Nemzetközi Gyermekek Gyorssegélyalapját, amelynek nevét 1953-ban rövidítették az ENSZ Gyermekegységére, azaz UNICEF-re.⁵⁰

Az 1948-ban elfogadott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának is részét képezik a gyermekek jogai.⁵¹ A Nyilatkozat három helyen említi a gyermeket, ezek közül a 25. cikk második bekezdése jelentős, amikor deklarálja, hogy a gyermekkor különleges gondoskodásra, támogatásra jogosít.

Az ENSZ közgyűlése a II. világháborút követően 1959. november 20-án elfogadta a gyermekek jogairól szóló nyilatkozatot, mely azonban nem kötelező erejű.⁵² A második Genfi Nyilatkozat 1959-ban az idők szavát követve már szélesebb körben⁵³ rendelkezik, azonban a gyermek igazságszolgáltatásban való részvételének lehetősége, nyilatkoztatása nem kerül megemlítésre. Ahogy Lux Ágnes fogalmaz: „alapvetően a kornak megfelelő jóléti megközelítést tükrözi, amely elsősorban a gyermekek védelmére koncentrálnak, s kis hangsúlyt kap még a gyerekek jogaik tudatában való megerősítése, az autonómiájuk vagy részvételi jogaik.”⁵⁴

Az 1960-as évek elején ismét a munkajog lett a meghatározó, amikor 1961. október 18-án Torinóban került elfogadásra az Európai Szociális Karta, mely követelményeket támaszt

⁴⁹ Forced Labour Convention

http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C029 (letöltés ideje: 2017.12.3.)

⁵⁰ LUX Ágnes: *A gyermekjogi mozgalom fejlődése és az európai független gyermekjogi intézmények összehasonlító perspektívában* PhD értekezés 2018. 49-50.o.

⁵¹ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata <https://www.coe.int/hu/web/compass/the-universal-declaration-of-human-rights-full-version->

⁵² <http://www.un.org/en/events/childrenday/November20-a-a-germekek-vilagnapja-1954-ota>.

⁵³ https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/Pravni_predpisy_AJ/declaration_child1959.pdf letöltés ideje: 2020.12.07.

⁵⁴ LUX i.m.50.o.

konkrét jogi normák nélkül.⁵⁵ A Karta felülvizsgált változata 1996-ban került elfogadásra.⁵⁶ A 7. cikk - mely nem a Karta ún. kemény magja – a gyermekek és fiatalok foglalkoztatás terén történő védelméről szól.

A hatvanas évek második felében, egészen pontosan 1966. december 16-án fogadták el a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányát.⁵⁷ Az Egyezségokmány 23. és a 24. cikkei összefoglalták azokat az általános elveket, melyre a gyermekek és a család védelmét alapítani lehet.⁵⁸ Így kifejezetten deklarálta az, hogy a család a társadalom alapvető és természetes egysége, melynek joga van mind a társadalom, mind az állam védelmére. A házassághoz való jog elismerése, illetve annak egyértelművé tétele mellett, hogy csak szabad és teljes beleegyezés alapján köthető házasság, külön is kitért a 23. cikk arra, hogy a házasság felbontása során a felek jogai és kötelességei egyenlőek, továbbá arra is, hogy a házasság felbontása esetén rendelkezni kell a gyermekek szükséges védelméről.

A 24. cikk alapvetően a gyermekek minden diszkriminációtól mentes társadalmi és állami védelmét mondja ki, melynek alapja fajra, nemre, nyelvre, vallásra, vagyonra stb. nélkül pusztán a gyermek kiskorú állapota.

2.A New York-i Gyermejjogi Egyezmény

A fenti előzményeket követően született meg az első globális⁵⁹ és kétségtől a mai napig legnagyobb hatású nemzetközi dokumentum az ENSZ által 1989. november 20. napján elfogadott a gyermekek jogairól szóló egyezmény.

Katonáné Pehr Erika a gyermeki jogokat az emberi jogok második generációja körébe tartozó szociális jogok közé sorolja.⁶⁰ A gyermekek egyetlen objektív tulajdonságuk, tulajdonképpen állapotuknál fogva speciális helyzetben vannak, mint erre már utalt korábban a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 24. cikke, amikor a gyermekek társadalmi és állami védelmét minden más jellemzőtől függetlenül kizárólag az

⁵⁵ *Az Európai Szociális Charta* In: A Munkaadók Lapja 1998/2. <https://munkaugyilevek.hu/1998/02/az-europai-szocialis-charta/> (letöltés 2017. 12. 3.)

⁵⁶ <https://rm.coe.int/168007cf93> (letöltés 2017. 12. 3.)

⁵⁷ 1976. évi 8. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakon, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről

⁵⁸ FAIX Nikolett: *A gyermeki jogok kialakulása a nemzetközi jogban és az igazságszolgáltatásra gyakorolt hatásuk* in: Eljárásjogi Szemle 2016/4.sz. 9.o.

⁵⁹ Az egyezményt az Egyesült Államok 1995-ben Bill Clinton elnöksége idején aláírta, azonban a mai napig nem ratifikálta, egy ideig Szomália és Dél-Szudán maradt ki hasonló módon a szerződésből.

⁶⁰ KATONÁNÉ DR. PEHR ERIKA: *A gyermek, mint az alapjogok alanya - mindenki egyenlő, de nem egyforma.* in: LAZÁRY Fanni (szerk.): *A gyermekek védelmében II. A család szerepe a gyermekek személyiségfejlődésében, a gyermekek alapjogai és a szombathelyi pilot Barnahuis*, Vasi Könyvjelező Bt. 2018. 29.o.

életkorukra, mint önmagában feljogosító tényre alapítja. A gyermekeket megilletik az emberi jogok, azonban életkorukra visszavezethető kiszolgáltatott helyzetükre tekintettel, ezen túlmenően többletjogok és védelmi garanciák is megilletik őket. Ahogy Katonáné fogalmaz a gyermekjogok természete ebből eredően kettős.⁶¹ És e kettős természet mellett a kiskorúakat pozitív diszkrimináció is övezi, éppen a koruknál fogva.⁶²

Az Egyezmény egyértelműen meghatározza a gyermek fogalmát⁶³, részletesen és nemcsak a jóléti jogokra kiterjedően rendezi a gyermek jogait, továbbá a 12. cikkben megteremti a gyermekeket érintő hatósági és bírósági eljárásokban - az igazságszolgáltatásban - való részvételi jog alapját is. Az egyezmény mellett ebben az időszakban a gyermekek igazságszolgáltatásban elfoglalt helyzetét kizárólag a büntetőjog területét érintően az ENSZ által elfogadott Pekingi Szabályok rendezik, melyre a gyermekközpontú igazságszolgáltatás fogalmának kifejtése során részletesen ki kívánok térni.

3. Az egyezmény 12. cikke mint a bírósági eljárásokban való részvételi jog alapja

Az Egyezmény 12. cikke két jogosultságot deklarált. Először azt, hogy az egyezményben részes államok az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára biztosítják azt a jogot, hogy minden őt érdeklő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét, a gyermek véleményét, figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni. Másodszor azt, hogy a véleménynyilvánítás tekintetében lehetőséget kell adni a gyermeknek arra, hogy bármely olyan bírói vagy közigazgatási eljárásban, amelyben érdekelt, közvetlenül vagy képviselője, illetőleg arra alkalmas szerv útján, a hazai jogszabályokban foglalt eljárási szabályoknak megfelelően hallathassa a hangját.

A Gyermekjogi Bizottság által⁶⁴ 2009. júniusában elfogadott és 2009. július 20. napján közzétett 12. cikkhez fűzött 12. számú Általános Kommentár (a továbbiakban: Kommentár) leszögezi azt, hogy a 12. cikk egyike a négy általános alapelvnek a Gyermekjogi Egyezmény alapelvei közül (katalógusszerűen felsorolva: a 2. cikk a diszkrimináció tilalma, a 6. cikk a jog az élethez és a fejlődéshez, valamint 3. cikk a gyermek legfőbb érdeke, mellett).

⁶¹ FAIX i.m. 10.o.

⁶² KATONÁNÉ i.m. 50.o.

⁶³ „Gyermek az a személy, aki tizennyolcadik életévét nem töltötte be, kivéve, ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri.” Lux mutat rá, hogy a gyermekkor kezdetét ugyanakkor nem határozza meg az Egyezmény. Lux Ágnes: A gyermekjogok nemzetközi keretrendszerének fejlődése előadás 2015.március 5.

⁶⁴ Nemzetközi szerv, amely azt ellenőrzi, hogy a kormányok miként ültetik át a nemzeti jogba a gyermekjogi egyezmény rendelkezéseit.

A Kommentár rámutat arra, hogy a 12. cikkben rögzített alapelv azért fontos, mivel nem kizárólag önálló jogként értelmezendő és alkalmazandó, hanem figyelembe kell venni az összes többi jog értelmezése és nemzeti jogba implementálása során is.⁶⁵

Amennyiben a 12. cikket elemezzük, jól átható az, hogy a cikk első pontja nem kizárólag az igazságszolgáltatási, közigazgatási eljárásokban biztosítja a gyermek meghallgatáshoz való jogát, hanem minden őt érintő kérdésben. A jog e tekintetben megillesheti gyermekek egy csoportját is, azonban az igazságszolgáltatás kapcsán kétségtelenül az egyes gyermeket az adott ügyben megillető részvételi jogról beszélhetünk.

Az igazságszolgáltatásban való részvételi jog alapja tehát adott, azonban nem elhanyagolható az sem, hogy a gyermekek milyen jogszabályi, személyi és tárgyi környezetben vesznek részt az eljárásban. E feltételeket is rendezi, szabályozza a gyermekközpontú igazságszolgáltatás. Egyik feltétel sem elhanyagolható, a feltételek összessége a záloga a gyermek meghallgatása szempontjából is sikeres eljárásnak. Azt, hogy e feltételeknek mekkora jelentősége van alátámasztja az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége által 2019-ben a New York-i Gyermekjogi Egyezmény 30. évfordulóján és az Alapjogi Charta 10. évfordulóján közzétett tájékoztatás. A lényegre törő ismertető szerint minden évben megközelítőleg 2,5 millió gyermek vesz részt valamilyen őt érintő jogi eljárásban. Az adatok alapján ezen gyermekek kétharmada nem kap megfelelő tájékoztatást az eljárás alatt. Ritkán ellenőrzik azt is, hogy a jogaikat, illetve magát az eljárást a gyermekek egyáltalán megértették-e. Az Ügynökség rámutatott arra is, hogy az eljárásban részt vevő jogászok magatartása az eljárások során nagyban befolyásolja a gyermekek biztonság és kényelemérzetét, így értelemszerűen a gyermekek szempontjából az egész eljárás eredményességét.

Szükséges mindenképpen hangsúlyozni, hogy a 12. cikk alapján a gyermek „aktív jogalanyként történő”⁶⁶ részvétele az eljárásban számára nem kötelezettség, hanem egy biztosított, és mint azt majd az uniós jog kapcsán látni fogjuk, garanciális jellegű lehetőség.⁶⁷ A véleménynyilvánítás nem oktrojálható rá a gyermekekre sem a szülők, sem a hatóságok, sem a bíróság által.

⁶⁵ <https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/AdvanceVersions/CRC-C-GC-12.pdf> I/2.pont (letöltés ideje: 2020.10.25.)

⁶⁶ KATONÁNÉ i.m. 43.o.

⁶⁷ Brüsszel IIb.rendelet 21.cikkének és 39.cikkének összefüggése mutatja meg a meghallgatás garanciális jellegét, mivel a szülői felelősség kérdésében hozott határozat elismerése megtagadható, amennyiben az ítélőképessége birtokában lévő kiskorú részére nem biztosítják a nyilatkozattétel lehetőségét.

A New York-i Gyermekjogi Egyezmény 12.cikkének jelentősége elvitathatatlan, fontosságát nem lehet elégszer kiemelni és hangsúlyozni, hiszen alapjaiban változtatta meg a gyermekek részvételét az őket érintő bírósági, hatósági eljárásokban, megteremtve annak alapvető kritériumait: az ítélőképesség meglétét, az önkéntességet, valamint a gyermeki vélemény figyelembe vételének követelményét. A 12.cikkben már ekkor benne rejtőzött egy egészen új, komplex szemlélet kialakítására irányuló lehetőség, mely az eljárás középpontjába a gyermekeket, az ő érdekeiket emeli. Ez az új módszer a gyermekközpontú igazságszolgáltatás, melynek kialakulását a következő fejezetben kívánom bemutatni, külön is kitérve a hazai fejlődésére.

„A gyermek olyan érték, amely már a jogi szabályozás előtt és attól függetlenül is létezett, ugyanakkor mára jogi regulációja révén elnyerte jogi alapértéki minőségét.” (Ádám Antal)⁶⁸

III.A gyermekközpontú igazságszolgáltatás szabályozása

1.A gyermekközpontú igazságszolgáltatás definíciójának kialakulása

1.1. Az alapok

A gyermekközpontú igazságszolgáltatás a gyermekek jogainak eljárásjogi vetülete. Az egyes eljárási jogok jelen voltak, azonban maga a fogalom sokáig nem jelent meg a gyermekjogok fejlődése során.

A gyermekközpontú igazságszolgáltatás fogalmának kialakulása tekintetében előzménynek tekinthetők az ún. „Pekingi Szabályok” – azaz a fiatalkorúak igazságszolgáltatásában alkalmazandó általános minimumkövetelményekről szóló 1985. november 29-én kelt 40/33-as ENSZ közgyűlési határozatban foglaltak.

Nyomatékosan fel kell hívnom a figyelmet arra, hogy a kiskorúakat érintő ügyek sokszínűségéhez képest a Pekingi Szabályok kizárólag a büntetőjog területét kísérelték meg rendezni, sem a polgári jog, sem a közigazgatási jog területét nem érintették, ennek ellenére maga a határozat kétségkívül előrelépést jelent és haladó szellemben született.

Láthatjuk azt, hogy a fogalom előzménye- fiatalkorúak ügyeiben alkalmazandó általános minimumkövetelmények- először a büntetőjog területén tűnt fel. Nem véletlen az, hogy elsősorban a büntető eljárásjog területén igyekeztek rendezni a gyermekek jogi helyzetét, ugyanis ezekben az eljárásokban a kiskorúak a bűncselekmény bekövetkezésével automatikusan „akaratuktól” függetlenül váltak kikerülhetetlenül érintetté, mivel sajnálatosan vagy sértettként vonódnak be, vagy elkövetőként. Így az adott eljárásban történő meghallgatásuk nem maradhatott el, tulajdonképpen szükségképpen volt. Ezzel szemben, amennyiben megvizsgáljuk a jelen értekezés tárgyát képező polgári eljárásokat, megállapítható az, hogy kimondatlanul is a mai napig él a gyermekek eljárásból való akár „kihagyásának” szokásjogi elve, mely értelmezhető egyrészt a gyermekek kíméletének, más

⁶⁸ ÁDÁM ANTAL: *Az értékek pluralitása és versengése*. In: *Jog –értékek –erkölcs*. (Acta Humana Studiosorum) Emberi Jogok Magyar Központja Közalapítvány, Budapest, 2006. 54.o.

olvasatban azonban a gyermekek tekintetében fennállt tokenisztikus⁶⁹ szemlélet tovább élésének. Azaz a gyermekeket érintő polgári eljárásokban, melyek oroszlánrésze családjogi per, a gyermekek személyes részvétele nem a gyermekek belső készítésén múlt, hanem elsősorban a bírói mérlegeléstől, illetve a felek bizonyítási indítványaitól.

Egyértelműen megállapítható az, hogy általános, minden jogágra kiterjedő előzménynek és az igazi fejlődés alapjának kétséget kizáróan a New York-i Gyermejjogi Egyezmény⁷⁰ tekinthető. Az egyezmény annak ellenére, hogy az USA aláírta, de nem erősítette meg, míg Szomália a mai napig nem ratifikálta, mégis az egyetlen, egész világot lefedő és egyben irányt mutató gyermejjogi egyezmény.

A gyermekközpontú igazságszolgáltatás fogalmát a mindösszesen 54. cikkből álló Egyezmény sem definiálja, magát a terminus technicust sem alkalmazza, egyetlen fogalom meghatározást tartalmaz az 1.cikkben, a gyermek definícióját.⁷¹ Azonban mégis a gyermekbarát igazságszolgáltatás fogalma kialakulásának kezdetének tekintem az Egyezmény 12. cikkét, mely szikáran, azonban egyértelműen deklarálta a gyermekek legalapvetőbb eljárásjogi jogait a részvétel és a véleménynyilvánítás jogát, ezen túlmenően, hogy ezek a jogok ne csak látszólagosak legyenek, rögzíti azt is, hogy a meghallgatott gyermek véleményét érettségére és korára tekintettel figyelembe kell venni. A 12. cikk alapján a gyermekbarát igazságszolgáltatás lényegre törően megfogalmazva nem más, mint egy olyan igazságszolgáltatási módszer, amely biztosítja a gyermek számára az eljárás keretén belül a meghallgatását, emellett pedig a véleményét kellően tekintetbe veszi.

Osztom Visontai-Szabó Katalin álláspontját a tekintetben, hogy a gyermekbarát igazságszolgáltatás alapelveit tartalmazza a New York-i Egyezmény.⁷² Azonban az Egyezménybe foglalt elvek közül a gyermekbarát igazságszolgáltatás kapcsán a 12. cikk megkülönböztetett figyelmet érdemel, melynek a fontosságát nem lehet elégszer hangsúlyozni a gyermekbarát igazságszolgáltatás koncepciójának kialakulásában. Mint azt már leszögeztük, hogy a 12. cikk sem tartalmazza a gyermekközpontú igazságszolgáltatás

⁶⁹ A gyermek eljárásból való kihagyásának tekintem azt is, amikor ugyan meghallgatásra kerül, azonban egyfajta „vállveregetős”, látszat módon, súly nélkül. Mely végső soron azt eredményi, hogy nyilatkozattétele adminisztratív aktussá válik.

⁷⁰ Az Országgyűlés 1991. őszén ratifikálta a gyermejjogi egyezményt, melyet az 1991. évi LXIV. törvénnyel hirdettek ki.

⁷¹ Az Egyezmény vonatkozásában gyermek az a személy, aki tizennyolcadik életévét nem töltötte be, kivéve, ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri.

⁷² VISONTAI-SZABÓ Katalin: *A bizonyítás szempontjai és nehézségei a szülői felügyelet rendezésére irányuló perekben.* Családi Jog, 2015.március 32.o.

fogalmát, azonban valóban megragadja a későbbi rendszer lényegét: a gyermeknek joga van az őt érintő eljárásokban – így a bírói eljárásokban is - a véleménye kinyilvánításához. Az Egyezmény a kiskorú meghallgatása lebonyolításának kereteit úgy jelöli ki, hogy azt az egyes tagállamok belső eljárásjogi szabályaira bízta. Ezzel meglátásom szerint az Egyezmény egyértelművé teszi azt, hogy a kiskorú meghallgatása során is érvényesülnie kell az eljárásjogi garanciáknak, azaz a gyermekek sem vonhatók ki az eljárási kötelezettségek alól pusztán gyermekkoruknál fogva, de megilletik őket az eljárási jogok által biztosított előnyök is. Azonban például a magyar belső eljárásjogi szabályok, melyekre az Egyezmény telepíti az eljárásjogi kereteket, ebben az időszakban nem tartalmaztak olyan rendelkezéseket, melyek célja a kiskorúak érdekeinek eljárásjogi védelme lett volna.

A New York-i Egyezmény elfogadását követően az általános fejlődés egy rövid időre megtorpant, azonban az ENSZ a Pekingi Szabályok⁷³ megalkotását követően a büntetőjog területén további lépéseket tett. Ennek keretében jött létre először a szabadságuktól megfosztott fiatalkorúak védelmének szabályairól szóló 1990. december 14-én elfogadott 45/113-as számú ENSZ közgyűlési határozat, azaz a Havannai Szabályok⁷⁴, majd a fiatalkorú bűnözés megelőzéséről szóló 1990. december 14-én elfogadott 45/112-es számú ENSZ közgyűlési határozat a Rijádi Iránymutatások,⁷⁵ melyet a szabadságelvonással nem járó szankciók minimumszabályairól szóló, 1990-ben született 45/110-es ENSZ közgyűlési ajánlás, a Tokiói Szabályok⁷⁶ követett. A sort az ENSZ Gyermekjogi Bizottságának „Gyermekek jogok a fiatalkorúak igazságszolgáltatásában” című, 10. Általános Kommentárja⁷⁷ zárta. Ez utóbbinál vehető észre először az, hogy az igazságszolgáltatás fogalmán belül megjelenik specifikusan a fiatalkorúak igazságszolgáltatásának fogalma.

A már említett Pekingi Szabályok és Havannai Szabályok, valamint a Rijádi Iránymutatások és a Tokiói Szabályok képezik az ENSZ fiatalkorúak igazságszolgáltatására vonatkozó szabályrendszerének alapját. Annak ellenére, hogy a fiatalkorúak igazságszolgáltatási eljárásokban elfoglalt helyzetének tisztázására irányulnak a szabályok, egyik sem tér ki arra, hogy a fiatalkorúak igazságszolgáltatása más, speciálisabb elvek mentén szerveződő és így egy egységes módszert alkotó, a fiatalkorúak érdekeit központban tartó igazságszolgáltatás.

⁷³ Az ENSZ közgyűlése által 1985. november 29. napján a fiatalkorúak igazságszolgáltatásában alkalmazandó általános minimumkövetelményekről szóló 40/33-as ENSZ közgyűlési határozat.

⁷⁴ A szabadságelvonás ultima ratio jellegét hangsúlyozza.

⁷⁵ A bűnmegelőzés, a megfelelő szociális környezet és az oktatás szerepét emeli ki.

⁷⁶ Rögzíti a principal of minimum intervention alkalmazásának szükségességét.

⁷⁷ <https://www.refworld.org/docid/4670fca12.html> (letöltés ideje: 2023.01.28.) Mely 2019-ben a 24. számú Általános Kommentárral revízióra került.

A fogalom megjelenésére több évtizedet, összeségében majdnem húsz évet kellett várni. Látni fogjuk azt, hogy a korábbiaktól eltérően nem az ENSZ égisze, tehát globális összefogás eredményeként született meg, hanem regionális fejlődésnek köszönhetően került definiálásra.

A stafétabotot az ENSZ-től a 2000-es években a gyermeki jogok legfőbb támogójaként az Európai Unió vette át.⁷⁸ Azonban az ENSZ keretén belül a fragmentális fejlődés maradt jellemző, a büntetőjogi eljárással érintett kiskorúak védelme továbbra is napirenden volt, melynek jegyében megszületett például 2005-ben az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanács Iránymutatása a gyermekkori áldozatokra és a bűncselekmények tanúira vonatkozó igazságszolgáltatásokról. Az Európai Unión belüli fejlődés egyik jelentősebb mérföldköve ezzel szemben az általános jellegű, -értem ez alatt valamennyi jogterületre vonatkozó-, Nizzában 2000-ben kihirdetett Alapjogi Charta volt. A gyermekek eljárási jogaira vonatkozóan a Charta 24. cikke tartalmaz általános jelleggel rendelkezéseket. A 24. cikk (1) bekezdése szerint a gyermekeknek joguk van a jólétükhöz szükséges védelemhez és gondoskodáshoz. A gyermekek véleményüket szabadon kifejezhetik. Az őket érintő ügyekben véleményüket életkoruknak és érettségüknek megfelelően figyelembe kell venni. A (2) bekezdés alapján hatóságok és a magánintézmények gyermekekkel kapcsolatos tevékenységében a gyermek legfőbb vagy legjobb érdekének kell az elsődleges szempontnak lennie. A (3) bekezdés szerint minden gyermeknek joga van ahhoz, hogy mindkét szülőjével rendszeres, személyes és közvetlen kapcsolatot tartson fenn, kivéve, ha ez az érdekeivel ellentétes⁷⁹. Láthatjuk, hogy a 24. cikk tartalma megidézi a New York-i Egyezmény már ismert 12. cikkét, azonban annál kevésbé specifikusan és szűkebb körűen rendezi a gyermekek hatóságok előtti jogai az (1) bekezdés második és harmadik mondatában, valamint a (2) bekezdésben. A Charta 24. cikke az Egyezmény 12. cikkével szemben egyáltalán nem rendezi, -még nemzeti jogra utalással sem-, a kiskorúak eljárásjogi jogai gyakorlásának kereteit. A fejlődésben egy további lépcsőfoknak tekinthető a Bizottság 2006. július 4-én kiadott „Az EU gyermekjogi stratégiája felé” című közleménye, illetve az inkább külpolitikai célokra koncentráló a 2007. december 10-én a Tanács által elfogadott, a

⁷⁸ Az, hogy az EU mennyire elkötelezett volt a gyermekjogok érvényesítése terén globális szinten is, jól jelzi a 2006-ban elfogadott közlemény, mely kifejezetten deklarálta azt, hogy „(...) a gyermekjogokkal kapcsolatos régi hagyományokra és elkötelezettségére alapozva az EU megfelelő súllyal rendelkezik ahhoz, hogy elérje, hogy a gyermekjogokat a nemzetközi porondon is az őket megillető fő helyen kezeljék.”

⁷⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT> (letöltés ideje: 2023.03.26.)

gyermek jogainak előmozdítására és védelmére vonatkozó EU-iránymutatása is.⁸⁰

A 2006-ban elsőként megjelent az EU gyermekjogi stratégiájának alapjait felvázoló közlemény, mely az I. pontjában alapjaiban tárja fel a gyermekek globális és EU-n belüli regionális helyzetét, rávilágítva a legfontosabb problémákra, úgymint gyermekszegénység, az oktatás hiánya, diszkrimináció, a migrációs kihívás, valamint a gyermekek kizsákmányolása. Ezek megoldása területén az EU-nak súlyánál és jelenléténél fogva hozzáadott értéket tulajdonít. A stratégia számba veszi a már elért eredményeket pl: a gyermekmunka, az egészség és az oktatás területén. Továbbá meghatároz jövőbeli rövid távon megvalósítandó gyakorlatias terveket is pl: az abúzust szenvedett gyermekek számára EU-n belüli egységes hatszámjegyű segélyvonal létesítésének szükségességét, valamint átfogóbb intézkedéseket is lefektet a jövőbeli stratégia kialakítása érdekében, gondolok itt elsősorban annak vizsgálatára, hogy a gyermekjogok érvényesülését milyen okok akadályozzák, vagy a gyermekekkel való nyilvános konzultációra, továbbá az EU belső és külső politikáinak gyermekek jogaival történő összehangolására. Az EU kooperációban gondolkodva a gyermekek jogaival foglalkozó szervezetek és hálózatok, nemzetközi szervezetek munkáját fel kívánja használni, melynek érdekében létrehozta az Európai Gyermekjogi Fórumot. Citálja az Egyezmény 12. cikkét, melyre hivatkozással előirányozza a gyermekek döntéshozatalba történő bevonását. Mindezen célok elérése érdekében hangsúlyozza a gyermek jogaival kapcsolatos ismeretek, tudásanyag bővítésének szükségességét, a gyermekek jogaikról való tájékoztatásának fontosságát. Végül felhívja az egyes tagállamokat a stratégia sikeres megvalósításában történő aktív részvételre.

Mivel az Európai Unió deklaráltan elkötelezte magát a gyermekjogok érvényesítése és globális támogatása mellett, ezért szinte állandóan napirenden voltak/vannak a gyermekek jogai, meglepő módon azonban a gyermekközpontú igazságszolgáltatás fogalma mégsem az Európai Unió gyermekjogi dokumentumainak valamelyikében jelent meg, hanem az Európa Tanács egyik iránymutatása vezette be fogalomként.

1.2. A döntő lépés: az Európa Tanács Iránymutatása

Mindenképpen le kell szögeznünk azt, hogy maga az Iránymutatás nem előzmény nélküli.⁸¹

⁸⁰<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=LEGISSUM%3Ar12555> (letöltés ideje: 2020.01.16.)

⁸¹ GYURKÓ Szilvia: Gyermekbarát igazságszolgáltatás

Az európai igazságügy-miniszterek Lanzarote-ban 2007. október 25-26-án tartott 28. konferenciájának két lényeges célja volt: egyrészt a migráció és menekültügy, másrészt a gyermekek igazságszolgáltatáshoz való hozzáférése, beleértve azon gyermekeket is, akik konfliktusba kerülnek a törvénnyel.⁸² A konferencián megvitaták a gyermekek igazságszolgáltatáshoz való hozzáféréseinek lehetőségeit, valamint az igazságszolgáltatás gyermekbarát dimenzióját.

A találkozó eredményeként 47 tagállam igazságügyminiszterei elfogadták azt a 2. számú határozatot, melyben deklarálták: elkezdik az európai gyermekbarát igazságszolgáltatás irányelveinek az előkészítését. A határozat katalógusszerűen, 24 pontban jelöli ki a cselekvés irányát az európai országok részére. A pontokat áttekintve a már jól ismert mintával találkozhatunk, a cselekvés fő területe a büntetőjog, így a bűncselekményekkel érintett kiskorúak. Azonban a határozatban átfogóbban és általánosabban is igyekeznek az igazságügyminiszterek foglalkozni a most már kimondottan nevén nevezve, a gyermekbarát igazságszolgáltatással. A dokumentum nemcsak a címében tartalmazza elsőként a gyermekbarát szakkifejezést, hanem az egyes pontokban részleteiben is kitér annak mibenlétére. A 8. pontban rögzíti többek között általános jelleggel a gyermekek jogát az igazságszolgáltatáshoz, jogorvoslathoz való hozzáféréshez, továbbá azt az elvitathatatlan követelményt, hogy a gyermekek jogait tisztelni és támogatni kell mind az ítélelhozatal, mind a végrehajtás során. A 9. pont ennél is tovább megy amikor deklarálja azt, hogy a modern és igazságos igazságszolgáltatás fontos eleme a gyermekek részvétele és véleményük, szükségleteik tényleges figyelembevétele, kétség kívül ez teljes egészében az Egyezmény 12.cikkének a szelleme. A 10. pont részletesen kitér az igazságszolgáltatás kiskorúakra gyakorolt negatív hatása mérséklését célzó szabályrendszer kidolgozásának szükségességére.

A dokumentum azért is meghatározó jellegű, mivel már itt megjelenik a gyermekbarát igazságszolgáltatás működtetése egyik feltételének tekinthető megfelelően képzett szakemberek iránti igény. Látni fogjuk azt, hogy ez később visszaköszön a New York-i Egyezmény 12. cikkéhez fűzött kommentárban is mint sarkalatos fontosságú kérdés. Kétség kívül a határozat legfontosabb erénye, amellet, hogy bevezeti a fogalmat, az, hogy már nem csak a büntetőjog területére koncentrál, hanem az igazságszolgáltatás minden aspektusára, és kifejezetten kiemeli a gyermek legfőbb érdekét, mint elsődleges vezérlőelvet. A 22.

http://www.okri.hu/images/stories/KT/KT_49_2012/007_gyurko.pdf (letöltés ideje: 2020.01.16.) 107-117.o.

⁸²<https://rm.coe.int/1680694596> (letöltés ideje: 2020.01.17.)

pontban pedig megismételve, de ki nem fejtve a gyermekbarát igazságszolgáltatás fogalmát, elkötelezi magát a szabályainak kidolgozása mellett, melyet a 23. pontban megismétel. Itt már kifejezetten utalva arra, hogy európai szinten kidolgozásra kerülnek a gyermekbarát igazságszolgáltatás irányelvei.

Párhuzamosan az ENSZ sem tétlenkedett és 2008-ban kibocsátásra került egy feljegyzés a gyermekeket érintő igazságszolgáltatásról.⁸³ A feljegyzés vezérlőelvként a New York-i Egyezményrel összhangban hangsúlyozza a gyermek legfőbb érdekének védelmét, a gyermek nyilatkozattételi jogának biztosítását. Ahogy arra Gyurkó is rámutatott a legnagyobb érdeme az integrált szemlélet hangsúlyozása, azaz annak kiemelése, hogy a gyermekek igazságszolgáltatása és jogai beépülnek az igazságszolgáltatás már meglévő rendszerébe.⁸⁴

Az ET által 2007-ben útjára indított projekten egy 17 főből álló szakértői csoport dolgozott, akiket megfigyelők is segítettek.⁸⁵ A munka során jelentős újításként kikérték az igazságszolgáltatással kapcsolatba kerülő gyermekek véleményét is, ekként érvényesítve a részvétel elvét.⁸⁶ Összeségében az Európa Tanács 25 országából majdnem 3800 gyermeket vontak be, továbbá ezen felmérés eredményét tovább árnyalták különösen érzékeny helyzetben lévő gyermekekkel (menekült, őrizetben lévő) készült interjúkkal.⁸⁷ Végül az Európa Tanács jogilag egyaránt nem kötelező eszközei közül az erősebb rendeleti forma helyett, támogatottság hiányában irányelv formában kerültek megfogalmazásra a gyermekbarát igazságszolgáltatás kritériumai.⁸⁸ 3 év munkájának eredményeként az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 2010. november 17. napján tartott ülésén fogadta el a gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló Iránymutatást.⁸⁹

Az Iránymutatás határozottan és egyértelműen foglalt állást a célja tekintetében: „A gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló iránymutatás elfogadásával az Európa Tanács kimondottan azt kívánja elérni, hogy az igazságszolgáltatás mindig gyermekközpontú

⁸³https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwiHx62P7r3-AhVL8rsIHUcMCH8QFnoECAsQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.unodc.org%2Fpdf%2Fcriminal_justice%2FGuidance_Note_of_the_SG_UN_Approach_to_Justice_for_Children.pdf&usg=AOvVaw2DEcbFN0b-gq9cshLnL_SRUN_Approach_to_Justice_for_children_2008. (letöltés ideje:2023.03.21.)

⁸⁴ GYURKÓ i.m. 110. o.

⁸⁵ LIEFAARD-KILKELLY i.m.60. o.

⁸⁶ LUX Ágnes: *A gyermeki jogok nemzetközi keretrendszere az ombudsman szemszögéből*. Családi Jog, 2011/4., 24-34. o.

⁸⁷ LIEFAARD-KILKELLY i.m. 60. o.

⁸⁸ LIEFAARD-KILKELLY i.m. 60. o.

⁸⁹<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806a4541> (letöltés: 2020.01.16.)

legyen(...).” Fontos kiemelni azt, hogy az Iránymutatás spektruma széles körű, mind a civil, mind a büntető, mind a közigazgatási jogot lefedni kívánja, ezért értelemszerűen nem eljárás specifikus, hanem mindhárom területen ható minimumot fekteti le.⁹⁰

Az Iránymutatás szerkezetét tekintve a gyermekek jogairól szóló New York-i Egyezményhez hasonlóan fogalom meghatározással indít, melyet a II. pontja tartalmaz. A New York-i Egyezménnyel szemben azonban nem kizárólag a gyermek fogalmát rögzíti, hanem másik két alapvető fogalmat is tisztáz. Természetesen definiálja a gyermek fogalmát: gyermek minden 18 évesnél fiatalabb személy. E meghatározás összhangban van a gyermek jogairól szóló ENSZ-egyezmény 1. cikkében foglalt fogalommal. Ezen túlmenően meghatározza a szülő fogalmát, itt élve az Egyezmény 12. cikkében is alkalmazott eszközzel, a belső jogra utalással: a nemzeti jog szerint szülői felelősséggel bíró személy(ek). Amennyiben a szülő(k) nincs(enek) jelen vagy nem visel(nek) tovább szülői felelősséget, a szülő szerepét betöltheti gyám vagy kijelölt jogi képviselő. A dolgozat során az Egyezménynek és az Iránymutatásnak megfelelően a gyermek megnevezés mellett, annak szinonimájaként a kiskorú szót is használom. Teszem azt annak ellenére, hogy egyetértek Szeibert Orsolyával abban, hogy ez utóbbi megnevezés távolságtartó.⁹¹ Szeibert Orsolya hívja fel a figyelmet arra, hogy a Polgári Törvénykönyvbe integrált Családjogi könyv azaz a Negyedik Könyv a gyermek elnevezést alkalmazza, ugyanakkor a Ptk. Második Könyve⁹² már a kiskorú személy terminológiát. A Pp. pedig a kiskorú meghallgatásának szabályozása során kifejezetten a kiskorú gyermek szókapcsolatot alkalmazza,⁹³ álláspontom szerint helytelenül, hiszen a gyermek és a kiskorú szinonim fogalmak mint az a definícióból is levezethető.

Visszatérve az Iránymutatásra megállapítható az is, hogy először tisztázza részletesen és definíciószerűen a gyermekbarát igazságszolgáltatás fogalmát: olyan igazságszolgáltatási rendszer, amely az elérhető legmagasabb szinten biztosítja a gyermekek jogainak tiszteletben tartását és hatékony érvényesítését, figyelembe véve az alábbiakban felsorolt

⁹⁰ LIEFAARD-KILKELLY i.m. 66. o.

⁹¹ SZEIBERT Orsolya: *A gyermek meghallgatása/véleménye, a gyermektartás, az élettárs szülők helyzete és az ötéves Ptk. - vitatható gyakorlatok.* Családi Jog XVII/3. 2019. 2.o.

⁹² A Ptk.2:10. § rendelkezik a kiskorúságról, melynek (1) bekezdésében foglaltak szerint kiskorú az, aki a tizennyolcadik életévét nem töltötte be. A kiskorú a házasságkötéssel nagykorúvá válik. Mellyel szemben a Családjog alapelvei között már a gyermek kifejezés szerepel. A Ptk.4:2. §-ának (1) bekezdése szerint a családi jogviszonyokban a gyermek érdeke és jogai fokozott védelemben részesülnek.

⁹³ A Pp.473. §-a kétszer is alkalmazza ezt a szókapcsolatot, címében és az (1) bekezdésben egyaránt: Pp.473.§ [A kiskorú gyermek meghallgatása] (1) Ha a bíróság a perben a kiskorú gyermek mint érdekelt meghallgatásáról dönt, indokolt esetben egyidejűleg a kiskorú részére hivatalból ügygondnokot rendel. A bíróság a kiskorút a felek és a felek képviselői távollétében is meghallgathatja.

elveket, megfelelően tekintetbe véve a gyermek érettségét, értelmi szintjét és az ügy körülményeit. Olyan igazságszolgáltatás, amely hozzáférhető, az életkornak megfelelő, gyors, gondos, a gyermekek jogaihoz és szükségleteihez igazodó és azokra koncentrál, tiszteletben tartja a gyermekek jogait, beleértve a tisztességes eljáráshoz való jogot, az eljárásban való részvétel és az eljárás megértésének jogát, a magánélet, a családi élet, az integritás és a méltóság tiszteletben tartásához fűződő jogot.

Amennyiben megvizsgáljuk a fogalmat részleteiben, azt láthatjuk, hogy maga a definíció egyrészt nemcsak a gyermekbarát, hanem általánosan az igazságszolgáltatás olyan alapvető elveinek összessége, mely elvek adott esetben az eljárás előtt, alatt és utána is hatnak, továbbá a nagykorú résztvevők tekintetében is érvényesek. Hiszen egyértelmű az, hogy a polgári eljárás során valamennyi résztvevőt megilletnek olyan alapvető jogok, mint a tisztességes eljáráshoz való jog, a részvétel joga, vagy akár a méltóságának tiszteletben tartása. Az elvek másik csoportja kifejezetten a gyermekek mint speciális résztvevők igényeire reflektál: így az életkorra, szükségleteikre. Nem tekinthető negatívumnak az, hogy ezúttal kimarad a meghatározásból a gyermeki jogok „Jolly Jokere” a gyermek legfőbb érdeke, mint a gyermekbarát igazságszolgáltatás pillére. Határozott véleményem szerint az eljárási jogok tekintetében elegendő az elvben meghatározott, a gyermekek jogait a lehető legmagasabb szinten tiszteletben tartó igazságszolgáltatási módszer deklarálása. Ki kell azonban emelni azt, hogy a gyermekbarát igazságszolgáltatás tartalma minden ügyben és minden gyermek tekintetében más és más, hiszen állandóan változó elemként figyelembe kell venni az adott ügyvel érintett gyermek érettségét, értelmi szintjét és az egyedi ügy körülményeit. Mivel nincs két egyforma kiskorú, egyforma élethelyzet, így a fogalmat is minden esetben más, a jogszabálynak megfelelő bírói intézkedés töltheti meg tartalommal, végső sorban minden gyermek esetén más és más lesz tartalmát tekintve a gyermekközpontú igazságszolgáltatás. A közös kiinduló pont azonban mindig a gyermekbarát igazságszolgáltatás fogalmában meghatározott eljárás megvalósítása érdekében alkalmazható jogszabályok összessége lesz.⁹⁴

Az Iránymutatás megjelenését követően a fogalom széles körben nemcsak elfogadottá, de alkalmazottá is vált mind a jogirodalom, mind a döntéshozók részéről. Gondoljunk itt

⁹⁴Gyurkó Szilvia a gyermekbarát igazságszolgáltatást felbontja eljárás előtti, eljárás közbeni és eljárás utáni elemekre, mely felbontás azonban már túlmutat magán a gyermekbarát igazságszolgáltatás puszta fogalmán, továbbá olyan specifikusan a büntetőjog területén érvényesülő követelményeket is megfogalmaz e körben mint pl. a büntetés konstruktivitása, mely meghaladja az általánosság követelményét. Ld. GYURKÓ 112-113.o.

például az EU Bizottság 2011-ben megjelent az EU gyermekjogi ütemtervének 2.1.pontjára,⁹⁵ vagy arra, hogy a gyermekközpontú igazságszolgáltatás a Bizottság honlapján jelenleg is külön menüpontban szerepel, az előzményekre évekre visszamenőleg is utalva.⁹⁶ Amennyiben a fogalom jogirodalmi előfordulását vizsgáljuk megállapítható az, hogy jogirodalomban elsősorban a fiatalkorúak büntetőjogához kapcsolódó publikációk jelentek meg, mely magyarázható a juvenile justice fogalom child friendly justice-hoz képest korábbi megjelenésével is, azonban a családjogi érintettségű publikációk száma sem elhanyagolható, e körben több mértékadó művet publikált Liefwaard⁹⁷, Kilkelly külön és együtt is.

2. A gyermekközpontú igazságszolgáltatás az EU-ban

2.1. Bevezetés

Mint láttuk a gyermekek jogainak védelme és implicite a gyermekközpontú igazságszolgáltatás egyértelműen az Európai Unió egyik hozzáadott értékévé vált. ⁹⁸

Erre figyelemmel számos dokumentum foglalkozik a gyermekbarát igazságszolgáltatással.

A folyamat egyik első lépése a már említett az Európai Unió Nizzában 2000-ben kihirdetett Alapjogi Chartája volt, mely egyedül a 24. cikkében rendelkezik a gyermekek jogairól⁹⁹. Látható az, hogy az Alapjogi Charta összhangban a New York-i Egyezményrel rögzíti a gyermekek elidegeníthetetlen jogaként azt, hogy az őket érintő ügyekben- legyen az polgári, büntető, avagy közigazgatási eljárás vagy magánéletbeli döntéshelyzet- véleményüket életkoruknak és érettségüknek megfelelően figyelembe vegyék.

Az Alapjogi Chartára utal vissza a Bizottság 2006. július 4. napján kiadott „Az EU gyermekjogi stratégiája felé” című közleménye is, melyet már szintén említettem.¹⁰⁰ A közlemény szerint a célok közé tartozik a gyermekek bevonása a döntéshozatali eljárásba, továbbá a gyermekek jogaival kapcsolatos tájékoztatási stratégia kidolgozása, mely lehetővé teszi azt, hogy a szülők és gyermekek jobban ismerjék ezeket a jogokat.

2007. december 10. napján fogadta el az Európai Unió Tanácsa a gyermekek jogainak

⁹⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0060&from=EN>

⁹⁶ https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/rights-child/child-friendly-justice_en letöltés ideje: 2023.03.26.

⁹⁷ Ton Liefwaard a Leiden-i Egyetem professzora, míg Ursula Kilkelly a Cork-i Egyetem professzora.

⁹⁸ Az EU gyermekjogi stratégiája felé Brüsszel, 2006

⁹⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=LEGISSUM%3Ar12555> (letöltés ideje: 2020.01.16.)

¹⁰⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=LEGISSUM%3Ar12555> (letöltés ideje: 2020.01.16.)

előmozdítására és védelmére vonatkozó uniós iránymutatásokat.¹⁰¹ A végrehajtás az iránymutatás szerint a gyermekjogok előmozdítását és védelmét célzó jogszabályi reform révén valósulna meg.

Hazánkban a 2007. évi CLVIII. törvénnyel került kihirdetésre a 2007. december 13. napján aláírt és 2009. december 1. napján hatályba lépett Lisszaboni szerződés. A szerződés 3. cikkének (3) bekezdése értelmében az Unió küzd a társadalmi kirekesztés és megkülönböztetés ellen, és előmozdítja a társadalmi igazságosságot és védelmet, a nők és férfiak közötti egyenlőséget, a nemzedékek közötti szolidaritást és a gyermekek jogainak védelmét. Az EU kifejezetten a legfontosabb céljai közé sorolja a gyermekek jogainak védelmét.

Az Európa Tanács Iránymutatást követően a fogalom széles körben elfogadottá és alkalmazottá vált az Európai Unióban, így a fogalom megjelent az EU gyermekjogi ütemtervében is, melyet ¹⁰² 2011. február 15-én hirdetett ki az Európai Bizottság. A gyermekjogok érvényesítésére vonatkozó uniós ütemterv szerint:” az igazságszolgáltatás gyermekbarát jellegének erősítése az egyik legfontosabb intézkedés az ütemterv keretén belül. Ez komoly gyakorlati jelentőséggel bíró terület, ahol az Unió a Szerződések alapján hatáskörrel rendelkezik arra, hogy uniós jogszabályok segítségével valóra váltsa a gyermekek jogait.” Gyurkó Szilvia az ütemterv lényegét akként összegezte, hogy: ”az unió valódi hozzáadott értékének tekinti (...) a gyermekbarát igazságszolgáltatás ügyét.”¹⁰³

Az ütemterv gyakran idézett magyarázata szerint: „a gyermekek sokféleképpen kerülhetnek kapcsolatba az igazságszolgáltatással, például ha a szüleik elválnak vagy nem tudnak megegyezni a gyermek-elhelyezésről, amennyiben bűncselekményt követnek el vagy annak tanúivá, illetve áldozataivá válnak, vagy ha menedéket kérnek. Ha a gyermekek olyan igazságszolgáltatással kerülnek kapcsolatba, amely nem gyermekbarát, a jogaikat számos korlátozás vagy sérelem érheti. A gyermekek akadályokba ütközhetnek jogi képviselőjük vagy bírósági meghallgatásuk tekintetében. Hasonlóképpen az is előfordulhat, hogy a gyermekek és képviselőik nem kapnak megfelelő tájékoztatást ahhoz, hogy élhessenek a jogaikkal, vagy megvédhessék érdekeiket a bírósági eljárás során. Felnőttként bánhatnak velük, anélkül hogy minden esetben megadnák számukra a szükségleteiknek és sebezhetőségüknek megfelelő biztosítékokat, és megtörténhet, hogy a gyermekek nehezen

¹⁰¹<https://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=HU&f=ST%2016031%202007%20INIT> (letöltés ideje: 2020.01.16.)

¹⁰² <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0060:FIN:hu:PDF>
letöltés:2020.01.16.

¹⁰³ GYURKÓ i.m. 108.o.

tudják feldolgozni ezt a helyzetet. A gyermekek jogi érdekeinek magas szintű védelme szempontjából alapvető követelmény, hogy ténylegesen hozzáférjenek az igazságszolgáltatáshoz, és részt vegyenek a közigazgatási és a bírósági eljárásokban.” Fontosnak tartom rávilágítani arra, hogy az Ütemterv nem korlátozza a fogalmat kizárólag a büntető eljárásokra, hanem kifejezetten megjelöli a családjogi eljárásokat is mint a gyermekközpontú igazságszolgáltatás alkalmazásának egyik fő területét, elismerve ezzel nemcsak a gyermekek elkerülhetetlen érintettségét ezekben a típusú eljárásokban, hanem részvételi jogukat is.

Amennyiben összevetjük a gyermekközpontú igazságszolgáltatás EU ütemterv és Iránymutatás szerinti fogalmát megállapítható az, hogy az ütemterv a gyermekbarát igazságszolgáltatás fogalmának meghatározásakor az Iránymutatással szemben negatív megközelítést alkalmaz: „Ha a gyermekek olyan igazságszolgáltatással kerülnek kapcsolatba, amely nem gyermekbarát, a jogukat számos korlátozás vagy sérelem érheti(...). A gyermekek akadályokba ütközhetnek(...) nem kapnak megfelelő tájékoztatás(...) felnőttként bánhatnak velük.” Azaz a contrario értelmezve a meghatározást: gyermekbarát az az igazságszolgáltatás, amelyben a gyermekek jogait sérelem és korlátozás nem éri, megfelelő tájékoztatást kapnak, végül, de nem utolsó sorban nem felnőttként bánnak velük. Az ütemterv az Irányelvhez hasonlóan az elveket összefoglalva bontja ki a gyermekbarát igazságszolgáltatás fogalmát.

2.2.A gyermekbarát igazságszolgáltatás az EU 2021-2024. évi gyermekjogi stratégiában

Az EU első átfogó gyermekjogi stratégiája hasonlóan az Európa Tanács iránymutatásához, nem előzmény nélküli. Előfutára volt a Bizottság 2006. július 4-én kiadott „Gyermekjogi stratégia felé” közleménye.¹⁰⁴ Továbbá egy részletes konzultáció, mely 2020. szeptember 1. napjától 2020. december 8. napjáig zajlott.¹⁰⁵

Összességében véve a stratégia az Európai Parlamenttől, a tagállamoktól, a gyermekjogi szervezetektől, más érdekelt felektől és személyektől az előkészítő szakaszban – többek

¹⁰⁴ https://ec.europa.eu/anti-trafficking/towards-eu-strategy-rights-child_hu (Letöltés ideje:2021.11.28.)

¹⁰⁵ Az EU gyermekjogi stratégiája (2021–2024)(europa.eu)(Letöltés ideje:2021.11.28.)

között egy nyilvános konzultáció és a 2020. évi Európai Gyermekjogi Fórum keretében – összegyűjtött érdemi hozzászólásokon, észrevételeken alapul.¹⁰⁶

A Stratégia elfogadására végül 2021. március 24-én került sor, egyfajta preambulumként a 2020-ban tartott Gyermekjogi Fórum következtetéséből idéz: „Olyan stratégiára van szükségünk, amely előmozdítja és támogatja a bennünket érintő döntésekben való részvételhez való jogunkat. Nem szabadna a gyermekek nélkül őket érintő döntéseket hozni. Itt az ideje, hogy rendezzük a gyermekek részvételének kérdését.”

A Stratégia utal az Alapjogi Chartára, és Ursula von der Leyen politikai iránymutatására is, mint szellemi háttérre. A bevezetés leszögezi, hogy: „Az EU-nak olyan új, átfogó megközelítésre van szüksége, amely tükrözi az új realitásokat és a tartós kihívásokat.” Ennek mielőbbi elérése érdekében célzott intézkedéseket javasolhat területen, melyek megvalósítását a gyermekjogok általános érvényesítésének megerősítése támogatja valamennyi szakpolitika területén.

Annak ellenére, hogy a Stratégia 4. pontja a gyermekközpontú igazságszolgáltatás, nem lehet megfeledezni az 1. pontban rögzített politikai részvételi jogról sem, hiszen a gyermekközpontú igazságszolgáltatás alapja a gyermek meghallgatáshoz való joga, mely tulajdonképpen a gyermek egyéni részvételi joga. A gyermekek jogainak tudatosítását szorgalmazza a Stratégia amikor felkéri a tagállamokat, hogy: „tudatosságnövelő kampányok és képzési tevékenységek révén növeljék a gyermekek jogaival kapcsolatos tudatosságot és ismereteket, többek között a gyermekekkel és gyermekekért dolgozó szakemberek számára.” Kétséget kizáróan megállapítható az, hogy nem szabad kizárólag a politikai részvételi jogok szorgalmazására gondolni, a gyermekeket minden őket érintő jogról tájékoztatni kell, kiemelten az életüket érintő bírósági eljárások során az őket megillető jogokról.

A 4. pont rendelkezik a gyermekbarát igazságszolgáltatásról, mely már a címében, meglehetősen tömören összefoglalja a módszer lényegét, rögtön magához az Európai Unióhoz kapcsolva a fogalmat: „Gyermekbarát igazságszolgáltatás: olyan EU, ahol az igazságszolgáltatási rendszer tiszteletben tartja a gyermekek jogait és szükségleteit.” Rögzítésre kerül az is, hogy „a gyermekeknek minden esetben jól és biztonságban kell érezniük magukat annak érdekében, hogy érdemben részt tudjanak venni és

¹⁰⁶ A véleményezésről külön megtekinthető statisztika is készült. https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12454-Delivering-for-children-an-EU-strategy-on-the-rights-of-the-child/feedback_hu?p_id=8010832&page=4 (letöltés ideje: 2021.11.28.)

meghallgattassanak. A bírósági eljárásokat életkorukhoz és szükségleteikhez kell igazítani, tiszteletben kell tartani valamennyi jogukat, és elsődleges figyelmet kell fordítani a gyermek mindenek felett álló érdekére.” Tulajdonképpen megismétli a gyermekbarát igazságszolgáltatás definícióját, mint elérendő célt. A stratégia célkitűzéseinek megvalósítása érdekében mind a Bizottság, mind a tagállamok aktív tevékenysége szükséges. Megállapítja azt is, hogy annak ellenére, hogy az EU részéről jelentős előrelépés történt ezen a területen, a nemzeti jogrendszerek tekintetében számomra meglepő módon, általános jelleggel előfordulóan és nem tagállam specifikusan még vannak megvalósítandó célok. Azaz egységesen, típus „hibák” kiküszöbölése szükséges. Például a szakemberek képzése, a gyermekek egy eljáráson belüli többszöri meghallgatásának elkerülése, a fogyatékos gyermekek eljárásbeli részvételének megkönnyítése területén.

A Bizottság mindösszesen öt irányban fogatosít intézkedéseket ezen a területen, ezeket kulcsfontosságú lépéseknek tekintve. Ezek egyike az, hogy horizontális jogalkotási kezdeményezésre irányuló javaslatot terjeszt elő 2022-ben a szülőség tagállamok közötti kölcsönös elismerésének támogatásáról, továbbá hozzájárul az igazságügyi szakemberek gyermekjogi és gyermekbarát igazságszolgáltatással kapcsolatos képzéséhez a 2021–2024-es időszakra szóló európai igazságügyi képzési stratégiával összhangban, valamint az Európai Igazságügyi Képzési Hálózat (EJTN)¹⁰⁷, a Jogérvényesülés programon és a Polgárok, egyenlőség, jogok és értékek programon, valamint az Európai Igazságügyi Portál európai képzési platformján keresztül. Kulcsfontosságú lépésként kezeli az Európa Tanáccsal közösen a gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló 2010. évi iránymutatás céljai megvalósításának erősítését. Végül, de nem utolsó sorban a migráció okozta nehézségek megoldása érdekében célzott pénzügyi támogatást nyújt a migráns gyermekek védelmét célzó transznacionális és innovatív projektekhez az új Menekültügyi, Migrációs és Integrációs Alap (MMA)⁸⁰ keretében. Továbbá támogatja a tagállamokat a gyermekek migrációs eljárások során történő őrizete hatékony és működőképes alternatíváinak kidolgozásában.

Emellett a célok elérése érdekében többek között felkéri a tagállamokat arra, hogy a gyermekek jogait érintően tartott képzésekhez biztosítsanak támogatást az igazságügyi képzést nyújtó szolgáltatók, illetve érintett szakmai szervek részére, valamint fokozzák a

¹⁰⁷ Az EJTN-nek természetesen hazánk is tagja, a magyar bírák rendszeresen aktívan részt vesznek a meghirdetett speciális, illetve általános tematikájú képzéseken, csereprogramokon.

határokon átnyúló ügyekben folytatott együttműködést a gyermekek jogainak teljes körű tiszteletben tartásának biztosítása érdekében.

Világosan látható az, hogy a képzés és a gyermekek jogainak tudatosítása, azaz a szemléletváltás megerősítése kap kiemelt szerepet a stratégiában, mely nem véletlen, ugyanis ez a két összetevő a gyermekbarát igazságszolgáltatás sikerének az alapja.

2.3. Összegzés

Annak ellenére, hogy a gyermekközpontú igazságszolgáltatás az EU-ban több mint tíz éves múltra tekint vissza, a legújabb gyermekjogi stratégia e tekintetben kitűzött céljait megvizsgálva megállapítható az, hogy a törekvések ellenére a gyermekbarát igazságszolgáltatás rendszere, elemei, részletszabályai még mindig nem kapnak elég hangsúlyt sem a professzionális jogi közegben, sem a mindennapi életben. A nemzeti jogszabályokba beépültek az alapvetően szükséges rendelkezések, azonban azok gyakorlati alkalmazása még kihívások elé állítja a jogalkalmazókat. Ugyanakkor a fejlődés során látható az is, hogy a gyermekközpontú igazságszolgáltatás EU-n belüli fejlődésére óriási hatással volt, és még a mai napig van is, az Európa Tanács lanzarote-i konferenciáján elvetett csírájából kialakult iránymutatás, hiszen a legutóbbi 2024-ig előremutató stratégia még mindig annak gyakorlati megvalósítását tekinti egyik kulcs célkitűzésének. A stratégia egy évtized elteltével is az ismeretterjesztés, képzés fontosságát hangsúlyozza. Az ismeretterjesztés sajnálatos módon még mindig alulreprezentált terület, főleg az eljárással érintett gyermekek tekintetében, de sokszor az eljárás profi résztvevői sem megfelelően alkalmazzák a rendelkezésre álló eszközöket az ismeretek hiánya miatt. Azaz még mindig előfordul, hogy a bírósági eljárással érintett laikusok és jogi képviselők sem kellően tájékozottak ezen a téren, mivel nincs meg a szükséges média, akár a közösségi média (Instagram, facebook, YouTube) háttér¹⁰⁸, amely felvállalná a rendszeres, hanem is népszerűsítést, de tájékoztatást az állampolgári jogoknak ezen szeletéről. Mindez annak ellenére megállapítható, hogy a bíróság központi honlapján alapos, gyermekek számára is érthető nyelven közzétett tájékoztatók találhatóak, mely azonban általános állampolgárokat célzó, nem feltétlenül bírósági figyelemfelhívás hiányában háttérben marad. A képzés és tájékoztatás keretében hiányzik annak hangsúlyozása is, hogy a gyermekbarát

¹⁰⁸ Jó példaként említeném a közösségi média felhasználására az Európai Uniót, hiszen a XXI. századi tájékoztatási lehetőségeket, amelyek a gyermekekhez is jobban utat találnak az Európai Unió Bizottsága már alkalmazza, amikor rendszeresen posztol a legaktuálisabbkérdésekről, pályázatokról, az uniós állampolgárokat megillető jogokról az Instagram oldalán. <https://www.instagram.com/europeancommLundyission/>

igazságszolgáltatás több mint pszichológus szakértők által berendezett gyermekmeghallgató szobák összessége, több mint a gyermek meghallgatása, több mint a meghallgatásra irányuló eljárásjogi szabályok csokra. A gyermekközpontú igazságszolgáltatás nemcsak egy módszer, hanem egyfajta szemlélet is, melyet megfelelően - multidiszciplináris módon:¹⁰⁹ jog, pszichológia, szociológia területén - képzett szakemberek működtetnek.

3.A gyermekközpontú igazságszolgáltatás megjelenése hazánkban

3.1.A jogszabályi háttér

A gyermekközpontú igazságszolgáltatás fogalmának megjelenése és ehhez kapcsolódó jogalkotás 10 éves múltira tekinthet vissza hazánkban. A fogalom megjelenését követően eltelt évtized során a gyermekközpontú igazságszolgáltatás egyes elemei azonban nem egyszerre kerültek szabályozásra, hanem fokozatosan, több hullámban bevezetve nyertek teret az eljárásjogi és anyagi jogi szabályokban.

Kétségtelen tény azonban, hogy kezdő lépésnek az tekinthető, amikor az Európai Bizottság az ütemterv részeként 2012. esztendő a gyermekbarát igazságszolgáltatás évének nyilvánította az Európai Unió területén. Emellett a Gyermekjogi Ombudsmanok Európai Hálózata (ENOC) a 2012-es évet a gyermekbarát igazságszolgáltatás tematikus évévé nyilvánította.¹¹⁰ A magyar ombudsman jelentésében maga is megfogalmazta gyermekközpontú igazságszolgáltatás lényegét, hogy a gyermekkor megalapozza az állam védelmi kötelezettségét, és számos olyan különleges garancia érvényesülését megköveteli, melyeknek minden gyermekekkel szemben folytatott eljárás során érvényesülniük kell. Így az eljárások alá vont kiskorúak esetében is elsődleges a gyermek voltuk kell, hogy legyen, az eljárás előtt, alatt és azt követően is a gyermek legfőbb érdeke kell, hogy meghatározza a döntéseket és intézkedéseket.¹¹¹

Magától értetődik, hogy mint uniós tagállam Magyarország is részt vett az ütemterv

¹⁰⁹ Több tudományág eredményeit ötvöző módon.

¹¹⁰ Child-friendly Justice – from the Aspect of the Ombudsman Dr. Ágnes Lux Office of the Commissioner for Fundamental Rights in Hungary 11-12 September 2012 <https://slideplayer.com/slide/7223618/> (letöltés ideje: 2023.01.4.)

¹¹¹ AJB-3070/2012.jelentés 31.o.

céljainak megvalósításában.

Amikor a gyermekbarát igazságszolgáltatás hazai szabályainak felállítását vizsgáljuk, nem lehet figyelmen kívül hagyni azt, hogy a jogszabályi rendelkezéseknek összhangban kell lenniük a belső joggal is, mindenekelőtt az Alaptörvénnyel, hiszen az Alaptörvény XV. cikkének (5) bekezdésében kinyilvánítja azt, hogy Magyarország külön intézkedésekkel védi (...) a gyermekeket.

Az Alaptörvénnyel is összhangban állóan került elfogadásra a Gyurkó Szilvia által a gyermekbarát igazságszolgáltatás körében az első konkrét intézkedésnek tekintett a rendőrség nyomozó hatóságainál létesítendő gyermekmeghallgató szobák kialakításáról szóló 32/2011.(XI.18.) KIM rendelet.¹¹² Szeretnék itt visszautalni ismételt arra, hogy a gyermekbarát igazságszolgáltatás megjelenése nemzetközi szinten is eredetileg a büntetőjog területén történt, láthatjuk, hogy ez alól Magyarországon sem volt kivétel.

Ez a rendelet azonban egy töredék, mintegy előfutár volt, hiszen az igazi átfogó reform azzal kezdődött, hogy a Kormány összhangban az EU Bizottság ütemtervével, a 2012-es évet a Gyermekközpontú Igazságszolgáltatás évének hirdette meg: ennek jegyében egyrészt megindult a jogalkotás, továbbá kiterjedt ombudsman-i vizsgálatra is sor került.¹¹³

A jogalkotás során a child-friendly¹¹⁴ igazságszolgáltatás hazai jogba való átültetése a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulásához kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi LXII. törvénnyel történt meg. A törvényt nevezik az Első Gyermekbarát Igazságszolgáltatás Törvénycsomagnak is.¹¹⁵ Ezt követte az egyes törvényeknek a gyermekek védelme érdekében történő módosításáról szóló 2013. évi CCXLV. törvény, azaz a Második Gyermekbarát Igazságszolgáltatás Törvénycsomag, amely azonban az értekezés szempontjából releváns eljárásjogi, illetve anyagi jogszabályokat, azaz a Pp. -t és a Ptk.-t sem érintette.

Az első Törvénycsomag átfogóan mind a büntető, mind a civilisztika területét felölelve módosította a polgári és a büntetőeljárásjogi törvényeket. Az eljárásjogi kódexeket módosító salátatörvényhez fűzött törvényi indokolás szerint: „Az utóbbi időben számos nemzetközi jogi dokumentum született, amely arra vonatkozóan ad iránymutatást az államok

¹¹² Gyurkó i.m. 114.o.

¹¹³ <http://www.ajbh.hu/documents/10180/129110/AJBH+Besz%C3%A1m%202012/9215dc04-4031-451e-b79c-eff2e2e63925?version=1.1> (letöltés ideje: 2020.01.16.)

¹¹⁴ https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0060:FIN:hu:PDF_2.1.pont_magyar_forditasa_a_gyermekbarat_kifejezest_alkalmazza. (letöltés ideje: 2019.05.30.)

¹¹⁵ [5e9b28d2-df43-492e-bd53-fd8536c4862c](https://www.parlament.hu/5e9b28d2-df43-492e-bd53-fd8536c4862c) (parlament.hu) (letöltés ideje: 2023.01.22.)

kormányainak, hogy hogyan tudnák gyermekbaráttá formálni igazságszolgáltatásukat. A törvény ezen cél eljárásjogi alapjainak megteremtését szolgálta.”¹¹⁶

Álláspontom szerint a gyermekbarát igazságszolgáltatás alapjainak megteremtést célzó ezen törvény egyértelmű hiányosságaként értékelhető az, hogy maga a törvény valószínűleg éppen a „saláta-jellegéből” adódóan elmulasztja a gyermekbarát igazságszolgáltatás fogalmának meghatározását. Megvizsgálva a rendelkezéseket megállapítható az, hogy nem határozza meg a gyermekközpontú igazságszolgáltatás általános fogalmát, még olyan formában sem, hogy a törvény egyik rendelkezése mind a büntető, mind a polgári eljárásjogba beépítené ugyanazt az általános fogalmat. Az általános fogalom hiányán túl a jogszabály nem tartalmaz olyan utalást sem, amely taxatív módon felsorolná azt, hogy a gyermekközpontú igazságszolgáltatás specifikusan, azaz szorosan a polgári, illetve a büntető eljárásjog területén mely elemekből áll. A rendelkezések elemzésekor megállapítható, hogy egyes eljárásjogi intézményeket egészít ki a gyermekközpontú igazságszolgáltatás követelményének megfelelő speciális rendelkezésekkel.

A fogalom tekintetében a joghézagot ez alkalommal is a bíróságok pótolták. Azonban hazánkban a fogalmat az OBH nemcsak tartalommal töltötte meg és értelmezte, hanem módosította is. Az értelmezés során a gyermekbarát jelzöt felváltotta a gyermekközpontú jelző. Ez a módosítás álláspontom szerint nem elhanyagolható jelentőségű, különös figyelemmel arra, hogy az általánosan nemzetközileg elfogadott gyermekbarát megnevezés helyébe állítja a gyermekközpontú jelzöt.

Az Országos Bírósági Hivatal a Gyermekközpontú Igazságszolgáltatás bírósági koncepciója című 2012-ben készült munkája szerint „a pártatlan ítélkezési tevékenységet ellátó bíróság nem lehet sem egy terhelt, sem egy sértett, de még egy tanú barátja sem, életkorától és életállapotától függetlenül. Mindazonáltal a gyermekek egészséges fejlődése olyan prioritást jelent, ami a fokozott odafigyelést, és akár az eljárás többi résztvevői eljárási jogainak korlátozását is indokolhatja. A gyermekközpontú [child-focus] igazságszolgáltatás lényege ezen prioritások fel- és elismerése.”¹¹⁷

Az így pontosított fogalom terjedt el a jogalkalmazók körében köszönhetően annak is, hogy a bíróság központi honlapján az ügyfelek részére is elérhető módon az Országos Programok menüpont alatt külön alpontban is megtalálható a Gyermekközpontú Igazságszolgáltatás.

¹¹⁶ 2012.évi LXII.törvény indokolása

¹¹⁷ <http://docplayer.hu/7952666-Orszagos-birosagi-hivatal-a-gyermek-kozpontu-igazsagszolgalatasi-birosagi-koncepcioja.html> (letöltés ideje: 2020.01.16.)

Az OBH az alábbi fogalommeghatározást tekinti irányadónak: „A gyermekközpontú igazságszolgáltatás olyan igazságszolgáltatási rendszer, amely az elérhető legmagasabb szinten biztosítja a gyermekek jogainak tiszteletben tartását és hatékony érvényesítését, elsődleges szempontként juttatja érvényre a részvételükkel folyó, vagy őket érintő minden ügyben a gyermekek mindenekfelett álló érdekeit”.¹¹⁸

Látható az, hogy ez utóbbi fogalom koncentráltan egy alapvető gyermekjogi elvet tesz a gyermekközpontú igazságszolgáltatás legfőbb vezérmotívumává: a gyermek mindenek felett álló érdekét. Ez utóbbi elv a szakirodalomban egyébként szintén keresztűz alatt áll: legfőbb, mindenek felett álló, vagy fokozott védelem a best interest of a child, melynek jelen témát érintő aspektusaival a IV. fejezet 1. pontjában foglalkozom.

Joggal vetődhet fel az a kérdés, hogy valóban szükség volt-e a fogalom módosítására, lefordítására? A nemzetközileg széles körben alkalmazott gyermekbarát jelző hazai alkalmazásának elvetésére elegendő érv-e az, hogy a bíróság nem „barátja” senkinek sem? Veszített-e a tartalmából ezáltal a fogalom?

Határozott álláspontom szerint a fogalmat nem szűkíti le a magyar értelmezés, tartalmából sem veszített, hiszen amikor az egyes fogalmakat összevetjük megállapítható az, hogy minden meghatározásban akár gyermekbarát, akár gyermekközpontú igazságszolgáltatásról legyen szó közös a child-focused - gyermekekre koncentrált – megközelítés, azaz a hangsúly azon van, hogy jogaik a lehető legmagasabb színvonalon érvényesüljenek.

Ezzel együtt meggyőződésem az, hogy nem volt indokolt a gyermekbarát jelző felváltása, mivel egyértelmű az, hogy a bíróság nem barátokni kíván a gyermekkel, hanem a gyermek speciális érdekeinek megfelelő rendszerben bírálja el a gyermekeket is érintő ügyeket. Azaz a forma és a tartalom nem vált el egymástól.

A fogalom megváltoztatása a nemzetközi jogszabályokkal való kompatibilitást áthatja alá, mivel nincs olyan jogszabályi rendelkezés, egyedi bírói döntés, amely expressis verbis megfogalmazza azt, hogy a magyar gyermekközpontú igazságszolgáltatás egy az egyben megfeleltethető a regionálisan, gondolok itt az Európai Unió területére, jobban elfogadott child-friendly terminus technicusnak.

Ugyanakkor nem kívánom elhallgatni azt sem, hogy Gyurkó Szilvia szerint „ajánlatos lenne az Európai Tanács child friendly justice kifejezése helyett az ENSZ dokumentumokban használt child centered justice-t használni.”¹¹⁹ Azonban Maud de Boer-Buquicchio holland

¹¹⁸<https://birosag.hu/gyermekekkozpontu-igazsagszolgalattas> (letöltés ideje: 2020.01.16.)

¹¹⁹GYURKÓ Szilvia: *Gyermekekőzpontú igazságszolgáltatás Magyarországon*. Belügyi Szemle 2013.9.sz. 28. o.

jogtudós, aki 2002-2012 között első nőként az Európa Tanács főtitkárhelyettese volt egyértelműen a child friendly kifejezés mellett foglalt állást, szerinte „a „barát” kifejezés által sugallt értékeket kell az igazságszolgáltatási eljárásra rávetíteni, ezért találóbbr ez a megfogalmazás.

Ez utóbbi gyermekbarát jelzót alkalmazta maga Gyurkó Szilvia, amikor kiterjesztően akként fogalmaz, hogy „gyermekbarát eljárás azoknak a jogoknak, eljárási módszereknek, protokolloknak és szakmai működéseknek, együttműködéseknek az összességét jelenti, amelyek révén egy eljárás az abban érintett gyermek számára nem traumatizáló, jogait és szükségleteit szem előtt tartó és érvényesítő.”¹²⁰ A gyermekbarát működés elveit Gyurkó nem kizárólag az igazságszolgáltatástól várja el, hanem minden állami rendszertől, amelynek eljárásában bármely pozícióban gyermek szerepel. Ez az elvárás a rendszerek átjárhatóságát is biztosíthatja bizonyos szempontból, például amennyiben az igazságügyi szakértői vélemény ugyanazon gyermekbarát működés feltételeinek figyelembe vételével kerül elkészítésre a gyámhivatali eljárás során, akkor aggály nélkül felhasználható a bíróság előtt, megvalósítva a gyermek kíméletét.

A fogalmat azonban Draskovich Edina ennél is átfogóbban definiálja: „a gyermekbarát (gyermekközpontú) igazságszolgáltatás egyaránt jelent egy sajátos szemléletmódot és olyan gondosan kialakított intézményi-jogi háttérrel, amellyel az igazságszolgáltatásban közreműködők fokozottan előtérben tartják az eljárásokba bevont gyermekek érdekeit.”¹²¹ Ez a fogalom magában foglalja mind a rendszert, azaz a jogszabályi intézményi keretet, mind az azt működtető gyermekbarát szemléletű hivatalos személyeket.

3.2.A bíróságok szerepe a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósításában és a Lundy modell

A gyermekközpontú igazságszolgáltatás rendszerének hazai jogban való megjelenése a jogértelmezés és természetesen alkalmazás mellett egyéb, jóval gyakorlatiasabb feladatot is rótt a bíróságokra.

A gyermekközpontú igazságszolgáltatás megvalósításának kétségkívül legfontosabb, azonban nem egyetlen lépése volt jogszabálmódosítással megteremteni a kereteit.

¹²⁰ GYURKÓ Szilvia: *Kihívások az igazságszolgáltatási rendszerben – gyermekbarát eljárás a gyermekek szemével*. Családi jog 9. évfolyam 2011/3. 1.o.

¹²¹https://www.parlament.hu/documents/10181/73472/Infojegyzet_2014_4_gyermekbarat_igazsagszolgalтата_s.pdf/5e9b28d2-df43-492e-bd53-fd8536c4862c (letöltés ideje: 2023.02.02.)

Ezen igazságszolgáltatás alanyai koruk, érettségük miatt vitán felül speciális igényűek, ezért a jogalkalmazótól másfajta bánásmódot igényelnek, mint az eljárás ilyen tulajdonságokkal nem bíró résztvevői. Amikor ennek a megkülönböztetett viszonyulásnak az elemeiről beszélünk nem hagyhatjuk ki az ún. Lundy-modell rövid ismertetését, mellyel már hazánkban is számos gyermekjogi szakember foglalkozott, így az IDEA program keretében dr. Hegedűs Andrea, dr. Visontai-Szabó Katalin, Gyengéné dr. Nagy Márta.¹²²

Dr. Visontai- Szabó Katalin¹²³ a gyermek meghallgatása kapcsán részletesen ismerteti a Lundy modellt¹²⁴, utal arra, hogy a gyermek részvételének két fő összetevője van: egyrészt a lehetőség arra, hogy kifejezhesse véleményét, másrészt az, hogy véleményét kellő súllyal figyelembe kell venni a döntéshozatal során. A Lundy modell szerint az Egyezmény 12. cikkének helyes alkalmazásához négy faktornak kell érvényesülni. Ezek kronológiai sorrendben a következőek: a hely, más fordításban tér, a hang, a figyelem, végül, de nem utolsó sorban a hatás.

Laura Lundy ezen négy faktorának magyar jogtudományi legjobb szemléltetése és tolmácsolója az IDEA program keretében kidolgozott alábbi modell, mely a négy faktor kölcsönhatásának érzékeltetése mellett kontextusba helyezve segíti elő e négy összetevő megértését. Az összetevők közül a térre szeretnék most bővebben kitérni, a rálátás érdekében rövid utalok a többi elemre is. A négy elembe rejlő fokozatossági sorrendet a hely és hang, a meghallgatás és a hatás relációja képezi.¹²⁵ Ahogy Gyengéné Nagy Márta a modellt bemutatva igazolja azt, hogy a 12. cikk a gyermek meghallgatáshoz fűződő jogának, mint emberi jognak az érvényesülését célzó jogszabály, amely a 2. cikkben (megkülönböztetés tilalma), a 3. cikkben (legfőbb érdekek), az 5. cikkben (a gyermek joga a neveléséhez, felügyeletéhez, irányításához), a 13. cikkben (a szabad véleménynyilvánításhoz, az információ szerzéshez, tanácsadás kéréshez való jog), valamint a 19. cikkben (erőszak, rossz bánásmód elleni védelem) megfogalmazott gyermeki jogokkal szoros összefüggésben

¹²²Idea Projekt: *A gyermekek jogaival kapcsolatos ismeretek bővítése és készségek fejlesztése a gyermekek védelme érdekében* Szerkesztette: HEGEDŰS Andrea 2018. E handbook (letöltés ideje: 2023.01.12.)

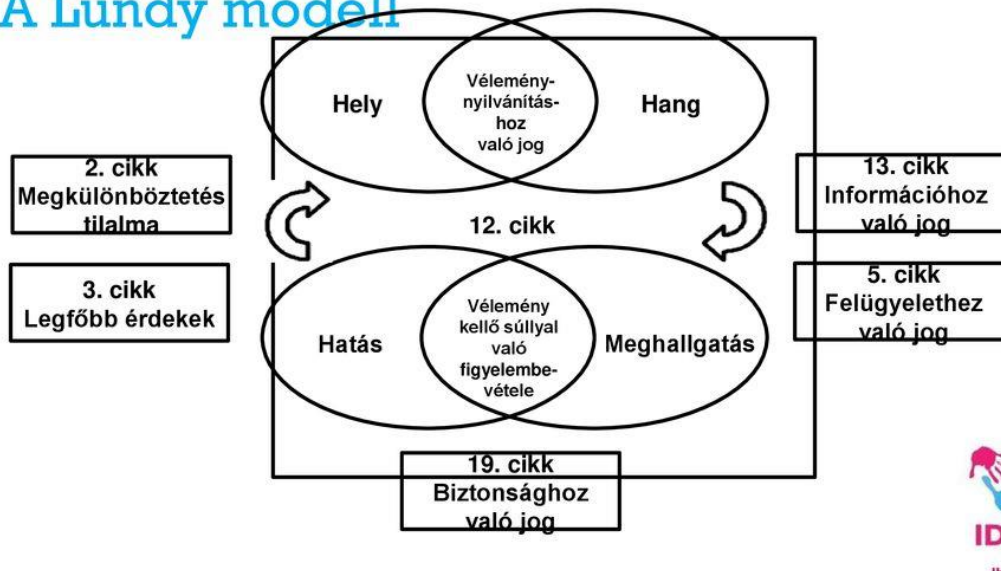
¹²³ VISONTAI-SZABÓ Katalin: *A gyermek meghallgatása a bírósági eljárásban*. In: GÖRÖG Márta–HEGEDŰS Andrea (szerk.): *Lege duce, comite familia: Ünnepi tanulmányok Tóthné Fábrián Eszter tiszteletére, jogász pályafutásának 60. évfordulójára*. Szeged, Iurisperitus Bt., 2017. 515–526. o.

¹²⁴ Laura Lundy Voice is not enough: Conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child című nagy hatású műve a British Educational Research Journalban jelent meg 2007-ben.

¹²⁵ GYENGÉNÉ NAGY Márta: *A gyermek meghallgatása az őt érintő eljárásokban Tananyag az IDEA Tréningek résztvevői számára* 2018. 29.o.

értelmezendő.¹²⁶ Ezt fejezi ki röviden a „három P” (Provision-Participation-Protection) (Megelőzés-Részvétel-Védelem), mint a gyermeki jogok alappillérei.¹²⁷

A Lundy modell

Forrás ¹²⁸

3.3.A gyermekmeghallgató szoba jelentősége

A Lundy modell egyik eleme a hely, egyrészt képletesen értve, vagy ahogy Visontai-Szabó Katalin fogalmaz¹²⁹ a tér biztosítása a gyermek meghallgatására az eljárás keretén belül, eldöntheti, hogy részt vesz benne vagy sem,¹³⁰másrészt mint gyermekek meghallgatására alkalmas gyermekbarát fizikai tér. Ennek a fizikai feltételnek megvalósítása is megtörtént a magyar bírósági rendszerben¹³¹ a salátatörvény kihirdetését követően -melyet Visontai-Szabó Katalin nagyon találóan a Pp. vonatkozásában gyermekbarát novellának nevez¹³² - 2013. II. félévében az OBH elnöke pályázatot írt ki gyermekmeghallgató szobák kialakítására. A pályázat végső célja az volt, hogy 2014-re, azaz a salátatörvény elfogadását

¹²⁶ GYENGÉNÉ NAGY Márta i.m. 29-30.o.

¹²⁷ GYENGÉNÉ NAGY Márta i.m. 30.o.

¹²⁸ GYENGÉNÉ NAGY Márta i.m. 31.o.

¹²⁹ VISONTAI-SZABÓ Katalin (2017) i.m. 517.o.

¹³⁰ VISONTAI-SZABÓ Katalin (2017) i.m. 517. o.

¹³¹ A gyermekmeghallgató szobákról | Magyarország Bíróságai (birosag.hu)

¹³² VISONTAI-SZABÓ Katalin (2017) i.m. 522.o.

követő két éven belülre minden, hét bírónál nagyobb létszámú bíróság rendelkezzen gyermekmeghallgató szobával.¹³³

Miért tekinthető a gyermekmeghallgató szoba a gyermekközpontú igazságszolgáltatás egyik legfontosabb elemének? E körben kiemelkedően informatívnak tartom dr. Malét-Szabó Erika több mint 20 éves tapasztalattal bíró rendőrségi pszichológus tanulmányát.¹³⁴ A szerző megállapításai a gyermekmeghallgató szoba jellegének jelentősége tekintetében álláspontom szerint ugyanolyan érvényesek a polgári eljárások vonatkozásában is, mint a tanulmány tárgyát képező büntető eljárásokban. Kiemeli, hogy a gyermek kihallgatásának legfontosabb szakasza a bizalom megalapozása. Álláspontja szerint ezt a bizalmi légkört segíti elő az, ha gyermeket ismerős környezetben, elérhető feszültség levezető eszköz (ceruza, papír, játékok) mellett hallgatják ki.¹³⁵ A szoba fizikai jellemzőit egységesen a rendőrség nyomozó hatóságainál létesítendő gyermekmeghallgató szobák kialakításáról szóló 32/2011. (XI. 18.) KIM rendelet szabályozza, meglehetősen részletesen kiterjedve mind a fizikai jellemzőire, így az alapterületére, belmagasságára, szellőztetésére, megvilágítására, hőmérsékletére, a felvételkészítésre való alkalmasságára, mind arra, hogy a környezet, a bútorok, berendezési tárgyak, a függöny és a játszósarok megfeleljenek annak a célnak, hogy a meghallgatás a gyermek lehetőség szerinti kíméletével, és az ő legfőbb érdekének szem előtt tartásával történjen. A szobát a gyermek életkori sajátosságainak megfelelően akként kell kialakítani és berendezni, hogy az biztosítsa a gyermek lelki és fizikai biztonságát.¹³⁶ Teljes mértékben egyetértek azonban azzal a végkövetkeztetéssel, hogy a gyermekmeghallgató szoba fontossága ellenére is „pusztán egy eszköz” a sikeres meghallgatás érdekében.¹³⁷

A Kecskeméti Járásbíróság gyakorlatát vizsgálva a szobák meghallgatások során történő használata gyorsan kialakult és rutinszerűvé is vált. Az eljárás lényege a következő: a gyermek meghallgatására kitűzendő tárgyalást megelőzően az eljáró bíró az Elnöki Irodában elhelyezett és rendszeresen vezetett nyilvántartásban ellenőrizte azt, hogy a szoba nem került-e már lefoglalásra a tárgyalás időpontjára, amennyiben a szoba úgymond „szabad” volt, abban az esetben az eljáró bíró az ügyszám, a tárgyalás napja és pontos időpontja,

¹³³ KOVÁCS Alexandra: *A gyermekbarát igazságszolgáltatás*, Nyíregyháza, 2016. október 04. Jogi Fórum 18.o.

¹³⁴ MALÉT-SZABÓ Erika: *A gyermekkorúak kihallgatásának és a gyermekmeghallgató szobák használatának pszichológiája*. In SZABÓ V. (szerk.), *Kriminológiai Közlemények* 74. sz. Magyar Kriminológiai Társaság. 221.o.

¹³⁵ MALÉT-SZABÓ Erika i.m. 221.o.

¹³⁶ KIM. rendelet 1.§-ának (1) és (2) bekezdése

¹³⁷ MALÉT-SZABÓ Erika i.m. 223.o.

továbbá az időtartam megjelölésével lefoglalta a szobát, ezt követően került sor a tárgyalás tényleges kitűzésére és arra a felek, a gyermek, továbbá a kirendelt eseti gyám/ügygondnok megidőzésére.¹³⁸ A nyilvántartás vezetése kiváló lehetőség volt annak monitorozására, hogy milyen gyakran és milyen jellegű ügyekben kerül sor a kiskorú közvetlen, azaz bíró általi meghallgatására.¹³⁹

Fontosnak tartom kiemelni azt, hogy Kecskeméti Járásbíróságon a gyermekbarát légkör nem szűkül le kizárólagosan a gyermekmeghallgató szobára. Hiszen a kiskorúak megjelenhetnek szüleikkel együtt az ügyintézés- értem ezalatt azokat az eljárásokat, amikor a szülők nem résztvevői, azaz nem felek az eljárásban- és a tanúvallomástétel, során is. Annak érdekében, hogy ezen alkalmakkal megjelenő gyermekek számára is biztosított legyen a megfelelő légkör az ügyintézés során, számukra gyermekbútorral, rajzolási lehetőséggel, játékokkal ellátott, könnyen elérhető (az ügyfelek számára nyitva álló kezelőirodák és ügyfélcentrumhoz közel elhelyezett) és igénybe vehető gyermeksarok¹⁴⁰ biztosított. Ezen túlmenően a Kecskeméti Járásbíróságon a tanúként megjelenő gyermekek tekintetében is rendelkezésre áll a gyermekbarát környezet a tanúszobában, ahol a várakozás izgalmának mérséklése érdekében játékok, könyvek és rajzolási lehetőség is várja őket.¹⁴¹ A gyermekmeghallgató szobák létrehozását 2013-ban Szabó Máté az alapvető jogok biztosa örömtelinek nevezte, azonban további intézkedések megtételét szorgalmazta.¹⁴²

3.4.A hang, a meghallgatás, a hatás és a képzés kapcsolata

Az OBH a fizikai környezet biztosításán túlmenően hatékony lépéseket tett a gyermekközpontú igazságszolgáltatás elemeinek gyakorlatban történő érvényesülése érdekében szintén a Lundy modellhez köthetően.

Az időrendi sorrendben második elem a hang. A hang egyrészt a gyermek önkifejezése, amely nem feltétlenül jelent beszédhangot, hiszen az a Kommentár szerint lehet nem verbális kommunikációs eszköz, így akár rajz, arckifejezés, játék vagy testbeszéd is.¹⁴³ Gyakorló

¹³⁸ 1.számú fénykép melléklet gyermekmeghallgató szoba a Kecskeméti Járásbíróságon

¹³⁹ Az egyes bíróságok által vezetett nyilvántartások minden év végén összegzésre kerültek, melynek köszönhetően figyelemmel kísérhető a szobák kihasználtsága, illetve a bírák e körben való aktivitása. Így pl. 2017-ben polgári ügyekben 109, míg büntető ügyben 823! alkalommal vették igénybe a gyermekmeghallgató szobákat. Sajnos jelenleg erre vonatkozó adat a korábbiakkal szemben már nem érhető el a bíróság honlapján. Forrás: Tóth Barbara: A kiskorú személyek és a polgári igazságszolgáltatás kapcsolata. <https://ojs.unimiskolc.hu/index.php/jogiszemle/article/view/1499> (letöltés ideje: 2023.01.12.)

¹⁴⁰ 2.számú fényképmelléklet gyermeksarok a Kecskeméti Járásbíróságon

¹⁴¹ 3.számú fénykép melléklet tanúszoba a Kecskeméti Járásbíróságon

¹⁴² 5e9b28d2-df43-492e-bd53-fd8536c4862c (parlament.hu)(letöltés ideje: 2023.01.12.)

¹⁴³ GENERAL COMMENT NO. 12 (2009) The right of the child to be heard CRC/C/GC/12 9.p.

szakemberek gyakran találkozhatnak lesütött tekintettel, kéztördeléssel, a tekintet kerülésével, hogy csak a legegyszerűbben észlelhető metakommunikációs jeleket említsem, melyek az adott kérdés függvényében sokatmondóak lehetnek. A kiskorú nyilatkozatával, meghallgatásával azonban külön fejezetben kívánok foglalkozni, ezért itt bővebben nem térek ki rá.

A hang azonban jelenti a gyermek számára megfelelő nyelvet, azaz a gyermekbarát kommunikációt is. A gyermekek igényeinek megfelelő hang alapja egyrészt a kiskorú nyelvén megfelelően megszólalni tudó meghallgatást foganatosító személy, másrészt az, amennyiben az eljárás okiratainak nyelvezete, beleértve az egyes nyomtatványokat is gyermekbarát. Az OBH e körben is lépett, mivel az rPp. 65/B. §-ának (1) bekezdés utolsó mondatával¹⁴⁴ és a rPp. 167/A. §-ának (2) bekezdésének második mondatával¹⁴⁵ összhangban megszületett a 12/2014. (VII.11.) OBH utasítás¹⁴⁶ a büntető-, polgári és szabálysértési eljárás során használt, kiskorúak tájékoztatásához fűződő iratok nyomtatványként történő rendszeresítéséről szóló szabályzata. A szabályzat preambuluma¹⁴⁷ figyelemre méltó. Elsődlegesen kiemeli azt, hogy a szabályzatban rögzített idézések és értesítések a gyermekközpontú igazságszolgáltatás jegyében születtek meg. A nyomtatványok kidolgozásának célja az volt, hogy érvényesüljön az eljárások során az Egyezmény 3. cikke, azaz a gyermek mindenek felett álló érdeke. Továbbá a tájékoztatáshoz való jog teljesüljön, mely, mint azt már láttunk, a gyermek joggyakorlásának elengedhetetlen feltétele. Az a paradox helyzet állt elő az OBH utasításnak köszönhetően, hogy előbb jelent meg a tájékoztatási jog mint a gyermekközpontú igazságszolgáltatás egyik eleme egy gyakorlati végrehajtást szolgáló utasításban, mint magában az eljárási szabályban.

A szabályzat 15-24. számú mellékletei tartalmazzák a polgári érintettségű idézéseket és értesítéseket. A Kk. 15-24 szám alatti sablonok a gyermek életkora és perbeli pozíciója

¹⁴⁴ A rPp. 65/B.§-ának (1) bekezdés utolsó mondat szerint, ha a gyermek a tizennegyedik életévét betöltötte, szülői felügyeletére és elhelyezésére vonatkozó döntés egyetértésével hozható, kivéve, ha a gyermek választása a fejlődését veszélyezteti.

¹⁴⁵ A rPp. 167/A.§-ának 2) bekezdés második mondata szerint a kihallgatáskor a figyelmeztetéseket és tájékoztatásokat a kiskorú tanú korára, érettségére figyelemmel, számára érthető módon kell közölni.

¹⁴⁶ 12/2014. (VII. 11.) OBH utasítás
https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKewjMtbnCvsT8AhXTUOUKHUpSBjcQFnoECBEQAQ&url=https%3A%2F%2Fbirosag.hu%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2F2018-09%2F12_2014_obh_utasitas.pdf&usq=AOvVaw2SRU4UxhH1cKRtVugRa8_R (letöltés ideje: 2023.01.12.)

¹⁴⁷ A gyermekközpontú igazságszolgáltatás jegyében, annak megvalósítása céljából, hogy a gyermekek részvételével folyó, vagy őket érintő minden ügyben elsődleges szempont legyen a gyermekek mindenek felett álló érdekeinek figyelembevétele, illetve annak érdekében, hogy a fiatalok terheltek, eljárás alá vont személyek, illetve a büntető-, polgári és szabálysértési eljárás kiskorú résztvevői jogait és kötelességeiket teljesskörűen megismerhessék az alábbi szabályzatot adom ki.

szerint differenciáltak.¹⁴⁸ A nyomtatványok gyermekközpontú igazságszolgáltatás szempontjából leglényegesebb része a „Tájékoztatás”. Abban az esetben, amennyiben közelebről megvizsgáljuk akár az idézések, akár az értesítések tájékoztató részét, azonnal észlelhető az, hogy a bíróság barátságos, tegező, de nem leereszkedő hangnemben szólítja meg az eljárással érintett gyermeket. Amennyiben összevetjük a 14. év alatti¹⁴⁹ és 14. életévét betöltött¹⁵⁰ érdekeltként megidézett gyermek részére megküldött tájékoztatókat megállapíthatjuk, hogy az nem nélkülözi az anyagi jogról való megfelelő gyermekbarát nyelvű összefoglalást sem.

A 14 év alatti gyermeket a bíróság tájékoztatja egyrészt arról, hogy mi az oka a bíróság előtti megjelenésnek „azért idézett meg a tárgyalásra, hogy meghallgassa a véleményedet a [az ügy tárgya, jellege vagy lényege] kapcsolatban, és elmondhasd, hogy te mit szeretnél. A meghallgatásodra a bíróság épületében kerül sor, ahova természetesen elkísérhetnek a szüleid vagy más felnőtt is.”¹⁵¹ Emellett a meghallgatás körülményeiről: „A meghallgatáson rajtad kívül az eljáró bíró és kirendelése esetén egy ügygondnok vesz majd részt, nem lesznek ott sem a szüleid, sem más személy.”¹⁵² Kitér az igazmondás fontosságára és a gyermek véleményének döntésben játszott szerepére, ugyanakkor leveszi a terhet a gyermek válláról: „A bíró feladata, hogy az ügyben döntsön. A bíró azért szeretne beszélgetni veled, hogy jobban megismerjen téged, a szüleidet és a körülményeidet, ami azért fontos, mert a véleményed elmondása a bírót hozzásegíti a megalapozott, megfelelő döntés meghozatalához. Nagyon fontos, hogy amit mondasz, az megfeleljen a valóságnak, és főleg, hogy azt mondd el, amit te gondolsz, és amit te szeretnél. A döntés felelőssége a bíróságé és nem a tiéd, a bíró a döntése során figyelembe fogja venni véleményedet.”¹⁵³ Röviden összefoglalja az eljárásban az ügygondnok szerepét is: „Az ügygondnok az az ügyvéd, aki azért vesz részt a meghallgatásodon, hogy a te érdekeidet képviselje, és a jogaidat védje. Az ügygondnok neve: [Ügygondnok neve], elérhetősége: [elérhetőség, cím, telefonszám], amennyiben kérdésed lenne, azt nyugodtan felteheted neki már a meghallgatás előtt is.”¹⁵⁴ Továbbá olyan praktikumról is tájékoztatást nyújt, amely a gyermek szempontjából,

¹⁴⁸ A Nyomtatványok megjelölésében megtalálható „Kk” rövidítés a kiskorú szó helyett áll.

¹⁴⁹ Kk-15. minta

¹⁵⁰ Kk-16. minta

¹⁵¹ Kk-15.minta

¹⁵² Kk-15.minta

¹⁵³ Kk-15.minta

¹⁵⁴ Kk-15.minta

figyelemmel iskolai életére fontosnak tekinthető: „A meghallgatásod után elhagyhatod a bíróság épületét, az iskolából való hiányzásodat a bíróság igazolja.”¹⁵⁵

A 14. év alatti gyermek részére küldött idézéshez hasonlóan a 14. életévét már betöltött gyermek részére küldött idéző a fentiekén túlmenően többletként tartalmazza a gyermek életkorához köthető azt a tájékoztatást is, mely az elhelyezésével kapcsolatos jogszabályt ismerteti gyermekbarát nyelven¹⁵⁶ „A bíróság tájékoztat arról is, hogy a véleményed elmondása fontos, mert a bírót hozzásegíti a megalapozott, megfelelő döntés meghozatalához. A döntés felelőssége a bíróságé és nem a tiéd, de a szülői felügyeletre, elhelyezésedre vonatkozó döntés csak az egyetértéssel hozható, kivéve, ha az általad választott elhelyezés veszélyezteti a fejlődésedet.”¹⁵⁷ A tájékoztatás eleget tesz annak a követelménynek is, hogy leveszi a döntés felelősségének súlyát a gyermekről már előzetesen, meghallgatása előtt.

A gyermek tanúkénti idézésének tájékoztatója szintén az életkor szerint differenciált. Egyrészt a tekintetben, hogy a gyermeket törvényes képviselője útján vagy személyesen idézi a törvényes képviselő értesítése mellett.¹⁵⁸

A 14. év alatti gyermek tekintetében a rPp. 167/A. §-ának (3) bekezdése szerint a korának megfelelő a „figyelmeztetés”, azaz mellőzésre kerül a hamis tanúzás következményeire történő figyelmeztetés: „A bíróság azért idézett meg a tárgyalásra, hogy közvetlenül a bíróság előtt elmondhasd az általad észlelt, látott dolgokat az adott ügygel kapcsolatban. Nagyon fontos, hogy amit a bíróság előtt mondasz, az megfeleljen a valóságnak.”¹⁵⁹ A kényszerítőeszközök körében szabályozott pénzbírság tekintetében pedig a sablon egyértelművé teszi, hogy a mulasztásért maga a gyermek nem, kizárólag a törvényes képviselője tehető felelőssé.¹⁶⁰

¹⁵⁵ Kk-15.minta

¹⁵⁶ Kk-16.minta

¹⁵⁷ Lásd. Ptk.4:171. §-ának (4) bekezdés utolsó mondata szerint, ha a gyermek a tizennegyedik életévét betöltötte, szülői felügyeletére és elhelyezésére vonatkozó döntés egyetértésével hozható, kivéve, ha a gyermek választása a fejlődését veszélyezteti.

¹⁵⁸ A rPp. 168.§-ának (1a) bekezdése szerint a tizennegyedik életévét be nem töltött kiskorú tanút törvényes képviselője útján idézi a bíróság azzal a felhívással, hogy a tanú megjelenéséről gondoskodják. A tizennegyedik életévét betöltött kiskorú tanú idézéséről a bíróság a törvényes képviselőjét értesíti.

¹⁵⁹ Kk-18.számú minta

¹⁶⁰ Az rPp. 185.§-ának (1a) bekezdésében foglaltak szerint a tizennegyedik életévét be nem töltött kiskorúval szemben az (1) bekezdésben meghatározott kényszerítő eszközök nem alkalmazhatók. Ha a tanúként idézett tizennegyedik életévét be nem töltött kiskorú szabályszerű idézés ellenére nem jelent meg vagy engedély nélkül eltávozott, és a törvényes képviselője nem igazolja, hogy véltlen a kiskorú meg nem jelenésében, illetve eltávozásában, a törvényes képviselő pénzbírsággal sújtható és az okozott költség megtérítésére kötelezhető.

A 14. életévét betöltött gyermek¹⁶¹ tekintetében a tájékoztató kitér a tanúkkal szemben alkalmazható kényszerítő eszközre, így a pénzbírságra is, továbbá a hamis tanúzás következményére is: „Nagyon fontos, hogy amit a bíróság előtt elmondasz, az megfeleljen a valóságnak. Ellenkező esetben ennek rád nézve súlyos következménye lehet, mert a hamis tanúzás bűncselekménynek minősül, továbbá a bíró téged pénzbírság megfizetésére is kötelezhet.”

A hang másik aspektusa a meghallgatást végző eljáró bíró hangja. A gyermekbarát hang, illetve a gyermekközpontú szemlélet elsajátítása érdekében szükséges volt rendezni az eljáró bírák megfelelő képzését, ebből a szempontból is számtalan intézkedés született. Azonban amikor az eljáró bíró hangjáról beszélünk álláspontom szerint már a Lundy modell következő elemével is számolnunk kell, vagyis a meghallgatással, hiszen azzal, hogy a bírák képzés keretében megtanulják azt, hogy miként beszéljenek a gyermekek nyelvén, egyúttal elsajátítják azt az oldalát is, hogy ténylegesen meghallják azt, amit a gyermek mond.

A gyermekközpontú igazságszolgáltatás hatékony működése érdekében megszületett a „Gyermekközpontú Igazságszolgáltatás Munkacsoport” működéséről szóló 56/2013. (II. 14.) OBHE számú határozat¹⁶², mely a munkacsoport feladatává tette a bírák képzésének elősegítését a kiskorúakat érintő, részvételükkel zajló eljárásokra való felkészítés érdekében.¹⁶³ A Munkacsoportot a 63.SZ/2020. (V. 20.) OBHE határozat alapján 2020. május 20-án létrehozott Gyermekjogi Kabinet váltotta fel, melynek feladata azonban a korábbiakkal szemben az OBH Elnökének segítése¹⁶⁴ az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának „Építsünk Európát a gyermekekért, a gyermekekkel” iránymutatásával összefüggésben szükségessé vált szabályozás kialakításában.¹⁶⁵ A képzésekre, azok jellegére bővebben az online kérdőív elemzéséről szóló fejezetben kívánok kitérni.

A meghallgatást követően, pedig elértünk az utolsó Lundy elemhez, amely a meghallgatás hatása, azaz a gyermek véleményének kellő súllyal való figyelembe vétele. Ahhoz, hogy a bírák megfelelően tudják értékelni a gyermekek nyilatkozatait, szintén elengedhetetlen a

¹⁶¹ Kk-19.számú minta

¹⁶²<https://birosag.hu/obh/hatarozat/562013-ii-14-obhe-szamu-hatarozat-gyermekkozponti-igazsagszolgalatas-munkacsoport> (letöltés ideje: 2023.01.21.)

¹⁶³A képzések mellett rendszeressé váltak a Magyar Igazságügyi Akadémián minden év novemberében a Gyermekközpontú Igazságszolgáltatás konferenciák.

¹⁶⁴A határozat 4.pontja értelmében a három tagból álló Kabinet feladata a bírósági eljárások során a gyermekek jogainak - köztük a tájékoztatáshoz, a képviselthez, a részvételhez és a védelemhez való jognak - a gyermek érettségi és értelmi szintjének, valamint az ügy körülményeinek megfelelő, teljes mértékű biztosítása érdekében igazgatási intézkedéseket megalapozó javaslatok és vélemények elkészítése.

¹⁶⁵<https://birosag.hu/obh/hatarozat/63sz2020-v-20-obhe-hatarozat-gyermekjogi-kabinet-letrehozasarol> (letöltés ideje 2023.01.16.)

képzés annak érdekében, hogy a közvetlen bíró általi meghallgatások a tisztelet, a bizalom és az empátia jegyében kerüljenek fogantatásra és a bírák megfelelő módon és eszközökkel tudják feltárni a gyermekek akaratát.

4. A gyermekközpontú igazságszolgáltatás lehetséges „eszközei”

A gyermekközpontú igazságszolgáltatás követelményeinek polgári peres eljárás során történő érvényesülését a képzés révén formált szemlélet mellett, elsődlegesen a jogszabályi rendelkezések biztosítják, melyek egyrészt az eljárás általános szabályai, másrészt az egyes különleges eljárásokat szabályozó rendelkezések között lelhetőek fel, de számomra kevésbé elfogadható módon bizonyos elemei az anyagi jog területén is megjelennek, anélkül, hogy a megfelelő eljárásjogi garanciák mellettük lefektetésre kerülnének. Erre majd az ítélőképessége birtokában lévő kiskorú értesítése kapcsán kívánok részletesebben kitérni.¹⁶⁶ Emellett vannak olyan, a gyermekközpontú igazságszolgáltatáshoz látszólag nem kapcsolódó jogszabályi rendelkezések is, amelyek azonban ténylegesen elősegítik a gyermekközpontú igazságszolgáltatás érvényesítését. Tehát megítélésem szerint ide sorolható minden olyan szabályozás, amellyel az eljárással érintett kiskorúak mindenek felett álló érdeke érvényesítésre kerül. Gondolok ehelyütt elsősorban például a személyállapotú perek ésszerű időtartamát is meghatározó Pevtv. -re¹⁶⁷, mely az eljárás gyorsítását szolgálja, így végső soron a gyermekközpontú igazságszolgáltatást érvényre juttatja a személyállapotú, illetve a kiskorú tartása iránti perekben. A Pevtv. célkitűzése az Alaptörvény XXVIII. cikkének (1) bekezdésben foglalt peres eljárások ésszerű határidőn belül történő befejezésnek végrehajtása. Ennek érdekében tartalommal tölti ki a bírósági eljárás időtartama számításának kérdését, illetve meghatározza az ésszerű idő fogalmát specializálva, pertípusonként. A gyermekeket leginkább érintő személyállapotú,¹⁶⁸ így bontó perekben, származási, szülői felügyelettel kapcsolatos és kapcsolattartási perekben szigorúan másfél évben, azaz 18 hónapban határozza meg az elsőfokú eljárás ésszerű időtartamát, míg a másodfokú eljárás ésszerű időtartamát egy évben, a felülvizsgálati eljárás ésszerű maximális időtartamát hat hónapban határozza meg.¹⁶⁹ Külön ki kell emelni, hogy a

¹⁶⁶2022.augusztus 1.napjától hatályos Ptk.4:171.§-ának (4) bekezdés első mondata.

¹⁶⁷A polgári peres eljárás elhúzódásával kapcsolatos vagyoni elégtétel érvényesítéséről 2021. évi XCIV. törvény 6.§-ának (3) bekezdés a-b) pontjai.

¹⁶⁸A Pp.429.§-a határozza meg a személyállapotú perek körét.

¹⁶⁹ A Pevtv.6.§-ának (3) és (4) bekezdései.

személyállapotú perekhez hasonló státuszt biztosít a Pevtv. a kiskorú gyermek tartása iránti pereknek. A gyakorlati megvalósítás kihívás elé állítja a bíróságokat különös figyelemmel az igazságügyi pszichológus szakértők jelentős leterheltségére, mely gyakran hat hónapos szakértési határidőket eredményez, erre bővebben a kérdőív elemzése során kívánok majd kitérni.

Az egyes rendelkezések azonban nemcsak aszerint sorolhatók be, hogy eljárási, anyagi jogi, vagy egyéb jogszabály tartalmazza azokat, hanem aszerint is, hogy a gyermekközpontú igazságszolgáltatás koncepciójának törvénybe iktatást megelőzően, már a gyermekbarát novella előtt is az eljárásjogi szabályok szerves részét képezték-e. Itt külön is utalok a Csjt.-t, tehát anyagi jogszabályt módosító 1995.évi XXXI.törvény 12.§-ára, mely a rPp.279.§-át kiegészítette a (4) bekezdéssel, mely szerint, ha a bíróság a perben a Családjogi törvény 74.§-a alapján a házastársak kiskorú gyermekének, mint érdekeltnek a meghallgatásáról döntött, indokolt esetben egyidejűleg a gyermek részére ügygondnokot rendel. A bíróság úgy is határozhat, hogy a gyermeket a házastársak távollétében hallgatja meg. E szabályok vonatkoznak a gyermek elhelyezésével kapcsolatos perekre is. A rPp.279.§-ának (4) bekezdése végső soron a novella igen korai előfutárának tekinthető. Az alábbiakban általános jelleggel, mintegy katalógusszerűen kívánom áttekinteni ezeket a rendelkezéseket.

A jogszabályok egyik legszignifikánsabb része főszabály szerint, az adott törvény legelső vagy utolsó szakaszainak egyikében fellelhető fogalommeghatározás, az úgynevezett értelmező rendelkezések. A fogalom meghatározások a jogalkalmazók részére a jogalkotó által biztosított, egyfajta beépített segítség, mely az adott jogszabály legfontosabb fogalmait egy helyre gyűjti. Ezek a fogalmak a polgári perrendtartás szerinti általános, illetve a különleges eljárások során egyaránt alkalmazandóak. A hatályos polgári perrendtartás azonban semmilyen utalást nem tartalmaz a gyermekközpontú igazságszolgáltatásra, annak ellenére, hogy maga a gyermekbarát igazságszolgáltatás alapvetően a gyermekek eljárási jogait foglalja össze. Mindenképpen szükséges lenne ezt a hiányosságot haladéktalanul pótolni és a fogalmat elhelyezni az értelmező rendelkezések között, avagy alapvető szintre emelni. Ez utóbbi lehetőségre a későbbiekben kívánok kitérni. Amennyiben a fogalom megjelenne legalább az értelmező rendelkezések között, a jogszabályi rendelkezések, valamint perjogi intézmények alkalmazása és értelmezése esetén vissza lehetne rá hivatkozni, illetve utalni. A fogalom eljárásjogban történő megjelenése egy viszonylag fiatal – hiszen alig 15 éves múltja tekint vissza - fogalom esetén mindenképpen megkönnyítené a jogalkalmazó munkáját. Gondolok itt kifejezetten arra az esetre, amikor valamely

jogintézmény tekintetében hiányzik az adott jogintézmény gyermekközpontú igazságszolgáltatás kritériumainak megfelelő változata, ebben az esetben az elv szellemében értelmezhetővé válna az általános rendelkezés. Meggyőződésem az, hogy ez esetben a fogalom meghatározás a joggyakorlat egységességének egyik elősegítője is lenne. E fogalom meghatározása azért is bírna kiemelkedő jelentőséggel, mivel jelen pillanatban kizárólag soft law rendelkezik róla, azaz az Iránymutatás.

Amikor a gyermekközpontú igazságszolgáltatásról beszélünk felmerül az a kérdés, hogy vajon az eljárásjogi alapelvek között megjelenhetne-e ez az elv, hiszen nem csak az eljárás egy részét átható elvnek kell tekintenünk, mint például a bizonyítékok szabad mérlegelésének elvét, mely a bizonyítási eljárás egyik alapelve és nem kizárólag a különleges eljárásokban játszik szerepet, tekintettel arra, hogy gyermek tanú, illetve egyéb érdekelt, sőt peres fél is lehet, akár kötelmi, akár öröklési jogi per résztvevőjeként, hanem az egész eljárás során érvényesülő elv mint például a rendelkezési elv vagy a felek igazmondás kötelezettségének az elve. Ugyanakkor kétségtelen tény az, hogy e körben háttérként lehetőség van felhívni az Alaptörvényt.¹⁷⁰ Azonban e háttérhivatkozás mellett a speciális alapelv bevezetése indokolt és célszerű lenne-e? A fogalom meghatározás mellett vagy helyett az eljárásjogi alapelvek között lenne lehetőség elhelyezni a gyermekközpontú igazságszolgáltatás elvét. Vagy ez már a gyermekközpontú igazságszolgáltatás követelményének olyan mértékű kiterjesztését jelentené, amely a jelenlegi szemlélettel nem összeegyeztethető? E kérdés megválaszolása a gyakorlat jövőbeli alakulásától is függ, azaz attól, hogy a bírák a gyermekközpontú igazságszolgáltatás szabályait kiterjesztően, avagy megszorítóan alkalmazzák, továbbá maga a gyermekbarát szemlélet mennyire válik rutinná.

Mindenképpen a gyermekközpontú igazságszolgáltatás érvényesülésének biztosítását szolgáló általános – nemcsak státusz perekben - érvényesülő rendelkezések közé sorolom a nyilvánosság¹⁷¹ kizárását a tárgyalásról a kiskorú érdekében, ez a szabályozás már a rPp. -ben is megjelent a gyermekbarát novellának köszönhetően.

Egyértelműen e körbe sorolhatóak az egyes kiskorúakra tekintettel megállapított, általában vagylagos jellegű illetékességi okok, melyek túlnyomórészt a személyállapoti perekhez kapcsolódnak.¹⁷²

¹⁷⁰ Az Alaptörvény XV. cikkének (5) bekezdése

¹⁷¹ A rPp.5.§-ának (2) bekezdés, Pp.231.§-ának (2) bekezdése

¹⁷² A rPp.34.§-ának (2) bekezdése,294/A.§-a, 302.§-ának (1a) bekezdése, valamint az új Pp.465.§-ának (1) bekezdése

Megítélésem szerint nem vitásan a gyermekek érdekét szolgálja a felkutatás intézménye egyes gyermeket érintő perekben.¹⁷³ Továbbá a felfüggesztés ellenére a gyermek részére ideiglenes tartás megállapítása.¹⁷⁴

Szintén az általános szabályok közé sorolom a kiskorú idézésére vonatkozó külön előírásokat, gondolok itt mind a két polgári perrendtartásban a kiskorú személy idézésénél a figyelmeztetés és a tájékoztatás nyelvezetére vonatkozó részletes rendelkezésekre.¹⁷⁵ Az idézéssel szorosan összefügg a képviselőlet kérdésköre, hiszen az idézés meghatározott esetekben a gyermek törvényes képviselőjén keresztül történik.¹⁷⁶ Szintén a képviselőlet érintik azok a rendelkezések, melyek például a meghallgatás lebonyolítása érdekében kirendelt ügygondnokra vonatkoznak,¹⁷⁷ vagy az érdekellentét esetén megkeresésre kirendelt eseti gyámra.¹⁷⁸

A gyermekközpontú igazságszolgáltatás érvényesülését biztosítják a kiskorúakkal szemben adott esetben enyhébb jogkövetkezményt előíró rendelkezések is, így a kiskorúval szemben alkalmazható pénzbírság limitált mértéke. Ennek korlátozott kiszabhatósága (ismételt vagy súlyosabb rendzavarás esetén) is igazodik a per kora miatt privilegizált résztvevőjéhez.¹⁷⁹ Ezen túlmenően ide tartoznak a rendfenntartás körében hozott rendelkezések, melyek a rendreutasítás módjára, hangnemére vonatkoznak.¹⁸⁰ Valamint a 14 év alatti résztvevővel szemben a kényszerítő eszközök alkalmazásának kizártságáról szóló rendelkezés.¹⁸¹

Az eljárás minél gyorsabb befejezését segíti elő az előzetes bizonyítás intézménye, melynek kapcsán az eljárásjogi jogszabály külön is nevesíti a kiskorú érdekében történő alkalmazhatóságát.¹⁸² Azonban a bizonyítási eljárás lerövidítésére és így az eljárás mielőbbi befejezésének elősegítésére nem kizárólag az előzetes bizonyítás elrendelése révén van lehetőség, hanem az eljárásjog lehetőséget ad a más eljárásban felvett bizonyítás eredményének felhasználására.¹⁸³ Témánk szempontjából pedig kiemelten fontos az, hogy külön is szabályozza a más eljárásban kirendelt szakértő alkalmazásának lehetőségét.¹⁸⁴

¹⁷³ A rPp.96.§-ának (4) bekezdése, illetve Pp.134.§-a.

¹⁷⁴ A Pp.125.§-ának (2) bekezdése.

¹⁷⁵ A rPp.96.§-ának (2) bekezdése és Pp.133.§-ának (2) bekezdése.

¹⁷⁶ A rPp.126.§-ának (1a) bekezdése, Pp.284.§-ának (2) bekezdése, 287.§-ának (3) bekezdése

¹⁷⁷ Az új Pp.473.§-ának (1) bekezdése.

¹⁷⁸ A Pp.298.§-ának (4) bekezdése.

¹⁷⁹ A rPp.120.§-a és Pp. 166.§-ának (1) bekezdése alapesetben egyaránt 300.000,-Ft-ban maximalizálja.

¹⁸⁰ A rPp.134.§-ának (6a) bekezdése, Pp.236.§-ának (3) bekezdés a) pontja.

¹⁸¹ A rPp.185.§-ának (1a) bekezdése, Pp.272.§-ának (3) bekezdése.

¹⁸² Az új Pp.434.§-ának (6) bekezdése, Pp.492.§-ának (3) bekezdése.

¹⁸³ A Pp.270.§-a.

¹⁸⁴ A Pp.306.§-a.

Szükségtelen -álláspontom - szerint kifejtteni ennek előnyét a gyermekeket érintően, hiszen tengernyi irodalma van a viktimizáció, ugyanazon kérdéskörben az egynél többszöri meghallgatás, a gyermek többszöri pszichológus szakértői vizsgálata elkerülése szorgalmazásának.¹⁸⁵ E szabályozás biztosítja a Solt Ágnes által hiányolt információcserét és együttműködést.¹⁸⁶ A bizonyítás szabályai kapcsán említtem meg a kiküldött bíró intézményét is, mely a gyakorlatban nem sűrűn fordul elő.¹⁸⁷ A bizonyítás körében említendő a gyermekközpontú igazságszolgáltatás célját szolgáló, a gyermek érdekeivel ellentétes bizonyítás mellőzését elrendelő rendelkezés, amely tulajdonképpen egyfajta evidencia, vagy ahogy Hegedűs Ákos fogalmaz, egyértelműsítés,¹⁸⁸ minden családjogot tárgyaló bíró számára, hogy nem rendel el olyan bizonyítást, mely nyilvánvalóan ellentétes a gyermek érdekeivel.¹⁸⁹

A gyermekközpontú igazságszolgáltatás eszközének tekintem az eljárás gyorsítását szolgáló, a legújabb módosítás¹⁹⁰ által meghatározott rövidebb határidőket is, így például azt, hogy az ideiglenes intézkedést három munkanapon belül nemcsak meg kell vizsgálni, hanem meg is kell küldeni az ellenérdekű fél részére nyolc napos határidő tűzése mellett nyilatkozattételre. Továbbá a bevezetett tizenöt napos általános intézkedési határidő,¹⁹¹ vagy a két hónapban megjelölt tárgyalási időköz is ezt a célt szolgálja.¹⁹²

A gyorsan változó, időnként túlzottan elmergesedő családjogi viszonyok indokolhatják akár kérelemre, akár hivatalból¹⁹³ ideiglenes intézkedés meghozatalát,¹⁹⁴ azonban ez esetben is privilegizált helyzetbe kerül a kiskorú, mivel a jogszabályi rendelkezés értelmében még az ideiglenes intézkedés általános feltételeinek hiányában is hozhat a bíróság mind hivatalból, mind kérelemre ideiglenes intézkedést, amennyiben olyan tényt észlel vagy kerül valószínűsítésre, amely a gyermek érdekének védelmében megalapozza ideiglenes

¹⁸⁵ SOLT Ágnes: *A gyermekbarát igazságszolgáltatás repedéseiről*. Kriminológiai Tanulmányok 55.sz. Budapest, OKRI 2018. 50.o.

¹⁸⁶ SOLT i.m. 62.o.

¹⁸⁷ A rPp. 44.§-a, a Pp.277.§-ának (1) bekezdés b) pontja.

¹⁸⁸ HEGEDŰS Ákos: *A szakértő szerepe a személyi állapotot érintő perekben*. Belügyi Szemle, 1780. o.

¹⁸⁹ A Pp.477.§-ának (1) bekezdése.

¹⁹⁰ 2022.szeptember 1.napjától hatályos a 2022.évi XXIV.törvény.

¹⁹¹ A Pp.431.§-ának (5) bekezdése.

¹⁹² A Pp.434.§-ának (8) bekezdése.

¹⁹³ A Pp.435.§-ának (1) bekezdése.

¹⁹⁴ A rPp.153.§-ának (3) bekezdése, Pp.125.§-ának (2) bekezdése speciálisan a gyermektartásdíj körében.

intézkedés meghozatalát.¹⁹⁵ Ehhez pedig szorosan kapcsolódik az előzetesen végrehajthatóvá nyilvánítás.¹⁹⁶

Végül, de természetesen nem utolsó sorban ide tartozik a gyermek meghallgatása, mellyel a bírói gyakorlatra is tekintettel egy külön fejezetben kívánok foglalkozni.

Láthatjuk azonban az eszközök áttekintését követően, hogy a gyermekközpontú igazságszolgáltatás jóval több mint a gyermek meghallgatása, több mint a gyermekbarát nyelvezet, és több mint a gyermekmeghallgató szobák. A kiskorú meghallgatása kétségkívül az eljárás egyik legfontosabb eleme, azonban van gyermekközpontú igazságszolgáltatás a meghallgatáson, a gyermek nyilatkoztatásán túl is. Azzal a merész kijelentéssel is szeretnék élni, hogy van nélküle is gyermekbarát igazságszolgáltatás, gondoljunk itt azokra a gyermekekre, akiknek a nyilatkoztatása elmarad az ítélőképesség hiánya miatt, pl: csecsemő, illetve azon gyermekek esetén, akik elzárkóznak ettől a fajta megnyilvánulástól, hiszen soha nem szabad megfedkezünk arról, hogy a 12. cikk jogot és nem kötelezettséget alapít a kiskorú számára. Ugyanakkor előáll az a paradox helyzet, hogy a kiskorú a szakértő előtt kénytelen nyilatkozni, nincs eszköze a közvetett meghallgatás alól kibújni, így a joga ebben az esetben kiüresedni látszik.

5. A gyermekközpontú igazságszolgáltatás egyes rendelkezései a rPp. -ben

A gyermekbarát novella, azaz a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulásához kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi LXII. törvény 2012. június 29. napján lépett hatályba, míg a büntetőjog területén egyaránt módosította az anyagi, az eljárásjogot és a végrehajtási jogot, addig a törvény 15-29. §-ai kizárólag a polgári eljárásjogot módosítják a gyermekbarát igazságszolgáltatás céljának elérése érdekében.

Vizsgáljuk meg, hogy a korábban számba vett eszközök közül, melyek azok, amelyek a gyermekbarát novellában megjelentek.

A törvény első lépésben a nyilvánosság kizárását tette lehetővé a kiskorú védelmében. Ezt megelőzően kizárólag rPp. 284. §-ának (1) bekezdése értelmében a házassági perben volt

¹⁹⁵ A Pp.435.§-ának (2) bekezdése.

¹⁹⁶ A rPp.156.§-ának (8) bekezdése, 231.§-ának a) pontja, Pp.105.§-ának (2) bekezdése. Továbbá 362.§-ának (1) a) és e) pontjai.

lehetőség a nyilvánosság kizárására a rPp. 5. §-ában foglalt feltételek fennállásának hiányában is, így a gyermekek védelme nem direkt, hanem burkolt módon valósulhatott meg.

A rPp. 34. §-ának (2) bekezdése, mely alapján a gyermek elhelyezése iránti pert a gyermek lakóhelye szerinti illetékes bíróság előtt is meg lehet indítani, már jóval a gyermekbarát igazságszolgáltatás fogalmának megjelenését megelőzően egyértelműen a gyermekek érdekét szolgáló illetékességet alapító rendelkezés volt, ezt egészítette ki a gyermekbarát novella a (3) bekezdésben foglalt illetékességi okkal az örökbefogadás kérdésében.¹⁹⁷ Szintén illetékességet alapít a kiskorú gyermek lakóhelye avagy tartózkodási helye a személyállapoti perek közül az apaság és a származás megállapítási, továbbá a szülői felügyelet megszüntetése iránti perek esetén is. Ezen illetékességi szabályok a különleges eljárásokra vonatkozó rendelkezések között kerültek elhelyezésre.¹⁹⁸

A következő lépés a kiküldött bíró intézménye körében biztosít lehetőség a kiskorú érdekében a bíróság illetékességi területén kívül bírói cselekmény foganatosítására.¹⁹⁹

A leglényegesebb szabályok a kiskorú perbeli státuszára és a meghallgatására vonatkoztak.

A rPp. 65/A. §-a egyértelműen deklarálja a kiskorú perjogi státuszát egyes családjogi perekben, őt egyéb érdekeltként meghatározva. Részletesen szabályozza az idézés, meghallgatás és a képviselő kérdését is. A rPp. 65/A. §-át tulajdonképpen a jelenlegi gyermekbarát meghallgatásra vonatkozó szabályozás magjának tekinthetjük, mivel a meghallgatás alapvető szabályai beépültek az új Pp. -be is, majd további részletszabályokkal egészültek ki. A meghallgatás általános, értem ez alatt azt, hogy nem a személyállapoti perekre vonatkozó szabályait a rPp. 141. §-ának (1a)-(1b)-(1c) bekezdései tartalmazzák.

A módosítás az általános idézés szabályainál is kitér a gyermekbarát nyelvezet szükségességére,²⁰⁰ továbbá arra, hogy a 14 év alatti gyermeket törvényes képviselője útján idézi a bíróság, valamint a 14 év feletti gyermek esetén a törvényes képviselő értesítésének kötelezettségéről is rendelkezik.

¹⁹⁷ A rPp.34.§-ának (2) bekezdése értelmében a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése és a gyermek harmadik személynél történő elhelyezésére irányuló pert a gyermek lakóhelye szerinti illetékes bíróság előtt is meg lehet indítani. A (3) bekezdés szerint az örökbefogadás felbontására irányuló pert a kiskorú gyermek lakóhelye vagy tartózkodási helye szerinti illetékes bíróság előtt is meg lehet indítani.

¹⁹⁸ A rPp.294/A.§, továbbá 302.§-ának (1a) bekezdése.

¹⁹⁹ A rPp.44.§-ának (1) bekezdése.

²⁰⁰A rPp.96.§-ának (2) bekezdése.

A kiskorú tanú meghallgatásának módjáról a rPp. 167/A. §-a rendelkezik részletesen, szűkíti a 14 év alatti tanú meghallgatásának lehetőségét arra az esetre, amikor a vallomásától várható bizonyíték másként nem pótolható. Kifejezetten rögzíti, hogy a 14 év alatti tanú esetén mellőzni kell a hamis tanúzásra történő figyelmeztetést, helyette az igazmondás követelményéről kell tájékoztatni gyermekbarát módon. A jogalkotó e körben rendezi a gyermek és törvényes képviselője közötti érdekellentétet is,²⁰¹ azonban az illetékes gyámhivatal által kirendelt eseti gondnok a gyakorlati tapasztalat szerint nem gyorsítja meg az eljárást, mivel kirendelése is időigényes, és a perköltség részét képező díjának gyámhivatal általi megállapítása sem rövidíti le a pertartamot.

A novella rendezi a pénzbírságot²⁰² és a kiskorú tanúval szemben kiszabható kényszerítő eszközöket²⁰³ is, mindkettőt speciális, érzékeny és kiszolgáltatott helyzetükhöz igazítva, hiszen mint látjuk a 14 év alatti tanú saját személyében például nem bírsághozható, helyette törvényes képviselője köteles viselni az önhibán kívüli meg nem jelenés, illetve eltávozás következményeit.

A novella kétséget kizáróan jelentős változást hozott a polgári perrel érintett kiskorúak eljárási jogai tekintetében, azonban adós maradt a gyermekek általános tájékoztatási jogával, és főleg az egyéb érdekelt státuszú gyermek általános képviselőjének rendezésével.

Az új Ptk. 2014. március 15. napján történt²⁰⁴ hatályba lépése sem hozott e két kérdés körében gyökeres változást.

Az egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény VIII. fejezet 85. §-a (7) bekezdése csak pontosítja a rPp. 65/A. §-ának (1) bekezdését, figyelemmel arra, hogy a Csjt. helyébe a Csjk. lépett. Azonban a 85. §-ának (13) bekezdése a rendfenntartás körében pontosításokat tesz a korábbi gyermekbarát novellával bevezetett rendelkezéseket tovább szöve. Így a rPp. 134. §-át (6a) bekezdéssel egészíti ki, mellyel egyrészt kizárja a 14 év alatti kiskorúval szemben a pénzbírság alkalmazásának lehetőségét, másrészt 14 év feletti tekintetében csak súlyos, illetve ismételt zavarás esetén teszi lehetővé, illetve úgymond gyermekbarát nyelvezetre szorítja a bíróságot a rendreutasítás körében is.

²⁰¹ A rPp.167/A.§-ának (4) bekezdése.

²⁰² A rPp.120.§-a.

²⁰³ A rPp.185.§-a.

²⁰⁴ A Ptk.8:4.§.

Ezek voltak az új polgári perrendtartás hatályba lépését megelőzően a gyermekbarát rendelkezések, vizsgáljuk meg most azt, hogy az új Pp. hozott-e újdonságot a gyermekközpontú igazságszolgáltatás tekintetében.

6. Az új Pp. gyermekbarát rendelkezései

Az új Pp. megtartotta a rPp. gyermekbarát rendelkezéseit. Amennyiben összehasonlítjuk a rPp. rendelkezéseit a 2018. január 1. napján hatályba lépett rendelkezésekkel, megállapítható az, hogy a kiskorúra vonatkozó rendelkezések gerincét a gyermekbarát novella által bevezetett módosítások alkotják. Kizárólag kisebb eltéréseket lehet beazonosítani.

A korábbiakhoz képest jelentős változást a Magyarország 2023. évi központi költségvetésének megalapozásáról szóló 2022. évi XXIV. törvény hozott, melynek 78-181. §-ai a polgári perrendtartást a 2022. szeptember 1. napjától hatályba lépő módosításokkal kiegészítve a gyermekeket is érintő eljárások gyorsítását tűzte ki célul. A gyorsítás egyik eszközeként a bíróság általános intézkedési kötelezettségét 15 napra csökkentették 30 napról,²⁰⁵ a perfelvételi tárgyalást 2 hónapon²⁰⁶ belülre ki kell tűzni, éppúgy, ahogy az érdemi tárgyalásokat is.²⁰⁷ A változás gyökeres volt az ideiglenes intézkedés esetén, melyet a bíróság a 103. § (1) bekezdése szerinti feltételek fennállásának hiányában is meghozhat, ha a kérelmező olyan tényt valószínűsít vagy a bíróság olyan tényt észlel, amely a kiskorú gyermek érdekének védelmét szolgáló ideiglenes intézkedést megalapozza. A jogszabálymódosítás az ideiglenes intézkedés körében szigorú, a beérkezéstől számított három munkanapon belüli intézkedési kötelezettséget ír elő, tekintettel arra, hogy három munkanapon belül már az arra alkalmas kérelmet ki kell adni észrevételre az ellenérdekű félnek, aki nyolc napon belül köteles nyilatkozni a rendelkezésre álló adatok alapján történő döntés terhe mellett.²⁰⁸

²⁰⁵ A Pp.435.§-ának (%) bekezdése szerint azokban a perekben, amelyekben a bíróság a kiskorú gyermeket érintő kérdésben is határoz, a bíróság általános intézkedési kötelezettségének határideje legfeljebb tizenöt nap.

²⁰⁶ A Pp.432.§-ának (3a) bekezdése szerint a perfelvételi és a folytatólagos perfelvételi tárgyalás kitűzésére vonatkozó határidő két hónap, ha a bíróság a perben a kiskorú gyermeket érintő kérdésben is határoz.

²⁰⁷ A Pp.434.§-ának (8) bekezdése alapján az érdemi és a folytatólagos érdemi tárgyalás kitűzésére vonatkozó határidő két hónap, ha a bíróság a perben a kiskorú gyermeket érintő kérdésben is határoz.

²⁰⁸ A Pp.435.§-ának (3) bekezdése szerint a bíróság az ideiglenes intézkedés iránti kérelmet - a bírósághoz történő érkezésétől számított - három munkanapon belül megküldi nyilatkozattételre az ellenérdekű félnek, aki arra a kézbesítéstől számított nyolc napon belül írásban köteles nyilatkozni. A határidő eredménytelen eltelte után a bíróság a rendelkezésre álló adatok alapján dönt.

A gyorsítási szándék üdvözlendő, azonban nem számol az általános szabályokban rögzített pl. kézbesítési fikció intézményével, amennyiben a bíróság a keresetet harminc napra közli és kézbesítési fikció beállítását kell megállapítania, továbbá amennyiben az alperes él az ellenkérelem tekintetében biztosított határidőhosszabbítás iránti kérelemmel, a perfelvételi tárgyalás két hónapos határideje kiüresedik, az első tárgyaláson érdemben nem tud tárgyalni a bíró. Az érdemi tárgyalás esetén a két hónapos határidő a szakértői vélemények beérkezésének több hónapot igénybe vevő voltára tekintettel szintén tarthatatlanná válik.

Az ideiglenes intézkedés esetén pedig a bíróságnak a törvényi harminc napos határidő²⁰⁹ alatt még arra sincs ideje, hogy olyan alapvetőnek tekinthető adatokat beszerezzen, mint a környezettanulmányok, illetve a pedagógiai vélemények, mivel ezek rendszerint sürgetés ellenére sem mindig érkeznek meg egy hónapon belül. Csekély rendelkezésre álló adat birtokában, ellentmondó személyes előadások mellett könnyen a kérelem elutasításához vezethet a rövid határidős eljárás a fellelhető peradatok alapján. Megítélésem szerint mindenképpen szükséges lenne ezeket a gyakorlati szempontokat is figyelembe venni a határidő meghatározása során.

²⁰⁹ A Pp.435.§-ának (4) bekezdés első mondata alapján a bíróság az ideiglenes intézkedés iránti kérelem tárgyában a kérelem bírósághoz érkezésétől számított harminc napon belül határoz.

„A bíró nagyon kedves volt, elmagyarázta, hogy semmitől nem kell félnem, nem eszik embert. Barátságos hangnemben beszélt, viccelődve. Valahányszor úgy éreztem szünetre van szükségem, félbe tudtam szakítani a meghallgatást és akkor folytattuk, amikor készen álltam, vagy befejeztük, ha nem akartam folytatni. (16 éves lány, szülői felügyelet rendezése iránti per, Bulgária)”²¹⁰

IV.A gyermekközpontú igazságszolgáltatás anyagi jogban fellelhető rendelkezései és az eljárásjog kapcsolódási pontjai

1.A gyermek legfőbb, avagy mindenek felett álló érdeke, illetve érdekének fokozott védelme

A New York-i egyezmény a családjog alapelveire is befolyással bírt. Az Egyezmény 3. cikkében²¹¹ foglaltak, azaz a gyermek legfőbb érdeke védelmének teljesítésére 1995-től²¹² a Csjt. 1. §-ának (2) bekezdése új alapelvet rögzített, amikor kimondta azt, hogy (2) e törvény alkalmazása során mindenkor a kiskorú gyermek érdekére figyelemmel, jogait biztosítva kell eljárni. Még a Csjt-ben való megjelenés előtt az Alkotmánybíróság 995/B/1990. számú határozatában az Alkotmánybíróság a „gyermek mindenek fölött álló érdekei” fogalmat alkalmazza.²¹³

Ez a családjogi speciális alapelv²¹⁴ némileg módosult formában szilárdan beépült a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) Családjogi könyvében (Csjk.) is, rögtön a második rögzített alapelv.²¹⁵

Ki kell azonban emelnünk, mint arra Fazekas²¹⁶ rámutat, hogy a Csjk. -ban rögzített alapelv nem azonos az Egyezmény 3. cikkében foglalt alapelvvel, mivel a Csjk. szemben a 3.

²¹⁰ Child-friendly justice - Perspectives and experiences of children involved in judicial proceedings as victims, witnesses or parties in nine EU Member States 2017, FRA <http://fra.europa.eu/en/publication/2017/child-friendly-justice-perspectives-and-experiences-children-involved-judicial>

²¹¹ 3. cikk 1. A szociális védelem köz- és magánintézményei, a bíróságok, a közigazgatási hatóságok és a törvényhozó szervek minden, a gyermeket érintő döntésükben a gyermek mindenek felett álló érdekét veszik figyelembe elsősorban.

²¹² 1995.évi XXXI.törvény.

²¹³ 995/B/1990. (X.4.) számú AB határozat

²¹⁴ HEGEDŰS Andrea: *Polgári jog- Családjog* R.I.M.Á.K. Kiadó, Szeged, 2017 27.o.

²¹⁵ A Ptk.4:2. § [A gyermek érdekének védelme]

(1) A családi jogviszonyokban a gyermek érdeke és jogai fokozott védelemben részesülnek.

(2) A gyermeknek joga van ahhoz, hogy saját családjában nevelkedjék.

(3) Ha a gyermek nem nevelkedhet saját családjában, akkor is biztosítani kell számára, hogy lehetőleg családi környezetben nőjön fel és korábbi családi kapcsolatait megtarthassa.

(4) A gyermeknek a saját családjában, illetve a családi környezetben nevelkedéséhez és a korábbi családi kapcsolatai fenntartásához fűződő jogát törvényben meghatározott esetben, kivételesen és a gyermek érdekében lehet korlátozni.

²¹⁶ FAZEKAS Ágota: *A gyermeki jogok érvényesülése az új Polgári törvénykönyv Családjogi könyvében*. Pro Futuro (2016) 6.évfolyam 2.sz. 40.o.

cikkben foglaltakkal akként fogalmaz, hogy gyermek érdeke és jogai fokozott védelemben részesülnek, vagyis Fazekas Ágota szerint a Ptk. más megközelítést alkalmaz.

Fazekas álláspontja az, hogy a gyermek érdekének fokozott védelme magyar fordítás a „the child’s best interest” kifejezés által leírt fogalmat hívebben visszaadja, mivel „a gyermek maga is a családi közösség tagja, így nem lehetséges valamennyi esetben kizárólag az ő érdekét figyelembe venni, hanem a családi közösség többi tagjának (szüleinek, testvéreinek) az érdekeit, a család anyagi teherbíró képességét is mérlegelni kell a döntéseknél. A gyermek érdeke, tehát nem mindig az egyetlen, mindenekfelett álló szempont, mivel előfordulhat, hogy egymással versengő vagy egymással ellentétben álló emberi jogi érdekek, illetve egyes gyermekek közötti vagy gyermekek és felnőttek közötti érdekek ütköznek egymással.”²¹⁷

A gyermek érdeke fokozott védelmének elve olyan speciális családjogi alapelv, amely mögött magától értetődően jelen van az Alaptörvény XV.²¹⁸ és XVI. cikkeiben²¹⁹ Továbbá olyan speciális alapelv, mely nem kizárólag az anyagi jogi rendelkezésekre vonatkozik, hanem értelemszerűen az anyagi jog teljesítésére irányuló eljárások során is alkalmazandó. Ez alatt azt értem, hogy az eljáró bírónak a gyermeket érintő polgári peres és nemperes eljárások során egyértelműen figyelemmel kell lennie az anyagi jogszabályok alkalmazása során arra, hogy azokat a gyermek legfőbb érdekét szem előtt tartva járjon el, emellett azonban arra is figyelnie kell, hogy az eljárási szabályokat is ennek szellemében gyakorolja. Itt utalnék vissza arra a hiányosságra, amely a polgári eljárásjog területén megmutatkozik abban, hogy maga a polgári perrendtartás és a nemperes eljárásokról rendelkező jogszabályok sem tartalmazzák a gyermek legfőbb érdekének figyelembe vételét rögzítő rendelkezést, ennek a hiányosságnak a pótlására lehetne alkalmas a gyermekközpontú igazságszolgáltatás fogalmának eljárásjogi törvénybe iktatása. Illetve a gyermekközpontú igazságszolgáltatás mint elv eljárásjogi elvként történő rögzítése.

2.A kiskorú jogállása

²¹⁷ FAZEKAS i.m. 40.o.

²¹⁸ XV.cikk (5) bekezdése értelmében Magyarország külön intézkedésekkel védi a családokat, a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.

²¹⁹ XVI.cikkének (1) bekezdése alapján minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz. Magyarország védi a gyermekek születési nemének megfelelő önazonosságához való jogát, és biztosítja a hazánk alkotmányos önazonosságán és keresztény kultúráján alapuló értékrend szerinti nevelést.

A gyermekek eljárásjogi helyzetének meghatározása során, annak érdekében, hogy a pozíciójuk világosan behatárolható legyen, például a törvényes képviselő személyének megállapítása érdekében, mindenképpen tisztázandó a gyermek jogállása.

A Ptk. 4:146. §-ának (1) bekezdése szerint a gyermek szülői felügyelet vagy gyámság alatt áll. A szülői felügyelet a Ptk. 4:146. §-ának (2) bekezdése alapján magában foglalja többek között a gyermek törvényes képviselőjének a jogát és kötelességét is. Ezt a jogot a szülők főszabály szerint közösen kötelesek gyakorolni.

A gyermek bíróság általi nyilatkoztatásával összefüggésben lehet nagy jelentősége a szülők tájékoztatási és döntésbevonási kötelezettségnek. A Ptk. 4:148. §-a értelmében az ítélőképessége birtokában lévő gyermeket az őt érintő döntésekbe kötelesek bevonni, a gyermek véleményét pedig korára és érettségére tekintettel megfelelő súllyal figyelembe kell venniük. Ennek elmaradása külön, törvényben megfogalmazott szankcióval nem jár, azonban értékelését a jogirodalom a szülői felügyeletről vagy a kapcsolattartásról történő döntés során a bíróságra telepíti.²²⁰ Fontos kiemelni azt, hogy a Kúria (LB) Pfv.II.20.910/2011. számú polgári elvi határozatában kifejtette, hogy a gyermek ítélőképességének meghatározása nem szakkérdés, ebben a bíróság is megnyugtatóan állást tud foglalni, ezért nincs szükség a rPp. 177. § (1) bekezdése alapján szakértő kirendelésére.²²¹ Az ítélőképesség fogalmát a Gyer. 2. § a) pontja definiálja, melynek értelmében az ítélőképessége birtokában lévő gyermeknek minősül az a kiskorú, aki meghallgatása során életkorának és érzelmi, értelmi fejlettségének megfelelően képes megérteni az őt érintő tények, döntések lényegi tartalmát, továbbá, képes azok várható következményeit belátni. Azonban majd látni fogjuk, hogy a Csjk. megfelelő szabályozásának hiányában a bírói gyakorlat is kidolgozta az ítélőképesség fogalmát.

A törvényes képviselő mibenlétét a Ptk. 4:161. §-ának (1) bekezdése tisztázza, megkülönböztetve a gyermekek személyi és vagyoni ügyeit. A Ptk. 4:162. §-a rámutat arra, hogy a szülő képviselői joga nem terjed ki a gyermeknek azokra a jognyilatkozataira, amelyeket jogszabály szerint kizárólag személyesen lehet megtenni.²²²

A szülői felügyeleti jog részét képező törvényes képviselő kapcsán a legnehezebb helyzet akkor adódik, amikor a gyermek és a szülő között érdekellentét áll fenn. A Ptk. 4:163. §-

²²⁰ HEGEDŰS Andrea i.m. 227.o.

²²¹ Kúria (LB) 2318/2011. számú polgári elvi határozata

²²² A jogirodalom ide sorolja pl. kisebb jelentőségű szerződés megkötését pl. bolti vásárlást. HEGEDŰS Andrea i.m. 238.o.

ában erre a problémára is kitér. Értelemszerűen érdekellentét esetén nem járhat el a szülő a gyermek képviselőjében, őt a gyámhivatal által az adott hatóság megkeresésére vagy hivatalból kirendelt gyám jogkörében eljáró eseti gyám helyettesíti.

A szülői felügyeleti jog ezen részjogosítványa, azaz a gyermek jogainak legfőbb érdekének megfelelő képviselése mindaddig töretlenül érvényesül a polgári perrendtartásban, amíg a gyermek maga a peres fél és helyette szülője jár el, hiszen az eljárás folyamán mindvégig van olyan személy, aki képviseli a gyermeket, tájékoztatja, konzultál vele. Ellentét esetén azonban ez az összhang megbomlik, a gyermek képviselése, különösen egyéb érdekelti pozícióban korlátozottá válik, kizárólag a meghallgatása esetére megoldott, míg tájékoztatása és konzultálási lehetősége szinte teljesen elenyészik, kizárólag a meghallgatás főszabály szerinti egyszeri alkalmához kötődik. Az általános tájékoztatási jogot állásponthoz szerint még a jogszabály sem biztosítja, hiszen nincs ilyen tartalmú anyagi vagy eljárásjogi rendelkezés a kiskorúakat érintően. Egyértelműen nem sorolom ide a Ptk.4:148. §-ában rögzített szülői tájékoztatási kötelezettséget, mivel ezekben az elmergesedett, gyermeket eszközként felhasználó peres szituációkban, valós gyakorlása objektív módon megítélhetetlenné válik.

Vajon a tájékoztatási jog megnyilvánulásnak tekinthetjük-e a Ptk. legújabb, gyermekeket érintő nyilatkozattétel lehetőségére vonatkozó értesítési kötelezettségét előíró szabályát? Állásponthoz szerint egyáltalán nem, melyet az alábbiakban kívánok alátámasztani.

3.A bíróság értesítési kötelezettsége

A szülői felelősséget érintő nemzetközi igazságügyi együttműködésről szóló 2021. évi LXII. törvény 47. §-a módosította a Ptk. 4:171. § (4) bekezdését, az (1) bekezdés első mondata szerint a bíróságnak az eljárása során - elháríthatatlan akadály esetét kivéve - mindkét szülőt meg kell hallgatnia és értesítenie kell az ítéltképesége²²³ birtokában lévő gyermeket a nyilatkozattétel lehetőségéről. A módosítást a 2022. augusztus 1. napjától alkalmazandó, a házassági és szülői felelősségi ügyekben a joghatóságról, a határozatok elismeréséről és

²²³ Állásponthoz szerint az (1) bekezdés egyfajta elődjének tekinthető a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény, azaz a Csjt. módosításáról rendelkező 1995. évi XXXI. törvény végrehajtásáról szóló 12/1995 (VI.22.) IM rendelet 3. §-a, mely szerint a gyermek közvetlen meghallgatására vonatkozó döntés során a bíróságnak a gyermek életkorát, illetve – amennyiben arra a per adataiból következtetni lehet – érettségét kell figyelembe vennie.

végrehajtásáról, valamint a gyermekek jogellenes külföldre viteléről szóló (EU) 2019/1111. tanácsi rendelet, azaz a Brüsszel IIb rendelet 21. cikkében foglaltak is indokolják.²²⁴ A 21. cikk összhangban az Egyezmény 12. cikkében foglaltakkal előírja azt, hogy a tagállamok bíróságainak a nemzeti joggal és eljárásokkal összhangban biztosítaniuk kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermek valódi és tényleges lehetőséget kapjon arra, hogy az eljárás alatt akár közvetlenül, akár képviselőn vagy megfelelő szerven keresztül szabadon kifejezhesse véleményét. A módosítás egyértelműen szembe megy a 2003. december 1-én született 1143/B/1998. AB. határozat szerinti korláttal. Ugyanis az Alkotmánybíróság álláspontja szerint az, hogy a gyermek meghallgatása az elhelyezésével kapcsolatos eljárásban nem kötelező, a fentiekre tekintettel nem jelenti önrendelkezési jogának alkotmányellenes korlátozását. Az AB határozat értelmében, amennyiben a gyermek kora vagy érettsége folytán nem várható tőle értékelhető nyilatkozat, avagy a bíróság egyéb körülmények alapján egyértelmű következtetésre tud jutni a perben, a gyermek meghallgatása - mely mindenképpen súlyos érzelmi-lelki megterhelés a kiskorú számára - nem szükséges. Azonban az új szabályozásból hiányzik az ítélőképesség melletti egyéb, a bíróság mérlegelésén alapuló korlát.

A 21. cikk (2) bekezdése az Egyezmény 12. cikkében foglaltakat - szemben a módosított magyar szabályozással - tovább viszi a véleménynyilvánítás puszta lehetőségének biztosításán, amikor kifejezetten kimondja azt, hogy amennyiben a bíróság a nemzeti joggal és eljárásokkal összhangban lehetőséget biztosít a gyermeknek az e cikk szerinti véleménynyilvánítására, a gyermek korára és érettségi fokára figyelemmel kellően tekintetbe kell vennie a gyermek véleményét.

Amennyiben összehasonlítjuk a 21. cikk második bekezdését a Ptk. 4:171. §-ának (4) bekezdésének utolsó mondatával láthatjuk, hogy a bíróságra nem ró olyan széleskörű kötelezettséget a Ptk., mint a Brüsszel II.b. rendelet. A Ptk. a 14 életévét betöltött gyermek tekintetében rögzíti az egyetértés jogát az elhelyezésével kapcsolatban, egyebekben mellőzi annak kimondását, hogy a gyermek korára és érettségi fokára figyelemmel kellően tekintetbe kell vennie a gyermek véleményét. E körben nem alkalmazható a Ptk. 4:148. §-ának második mondata, mely szerint a szülőknek a gyermek véleményét - korára, érettségére tekintettel - megfelelő súllyal figyelembe kell venniük, mivel egyértelmű, hogy ez kizárólag a szülőkre

²²⁴ A kiskorú meghallgatása kardinális kérdése a jogellenes gyermek elviteli ügyeknek, lásd C-491/10. PPU ügy és C-403/09. PPU ügyben Yves Bot Főtanácsnok véleménye.

ró ilyen jellegű kötelezettséget, kiterjesztően e jogszabályi rendelkezés nem alkalmazható.²²⁵ Ezzel szemben a Ptk. kifejezetten akként rendelkezik a gyámrendelés²²⁶ és az örökbefogadás²²⁷ (hatósági aktus) kapcsán, hogy ítéllőképessége birtokában lévő kiskorú gyermek véleményét - korára, érettségére tekintettel - megfelelő súllyal figyelembe kell venni. Ez a hiány az implementálást féloldalassá teszi, így a gyermek értesítése pusztán adminisztratív aktus lesz, a nyilatkozata pedig az elhelyezését tekintve következmény nélküli, vagy pedig esetleges következménnyel járó lesz. Nyilvánvaló, hogy a gyermek nyilatkozatát a bírói gyakorlat megfelelő módon kezeli és mérlegelése során kellő súllyal értékeli. Azonban a megfelelő bírói gyakorlat nem mentesíti a jogalkotót a gyermek véleménye értékelése szempontjának rögzítése alól, különösen annak fényében, hogy ez mind a gyámság, mind az örökbefogadás során rendezésre került. A jelenlegi szabályozásból arra lehet következtetni, hogy ad absurdum látszólag kisebb súllyal esik latba a gyermek véleménye az elhelyezése során mint a gyámrendelés és örökbefogadás esetén. Megjegyzendő az is, hogy az örökbefogadás esetén koherens a szabályozás a 14 év feletti és 14 év alatti, de ítéllőképes gyermek nyilatkozata kapcsán.

Megvizsgálva az új rendelkezést egyértelmű, hogy az értesítési kötelezettség nem mérlegelhető kötelezettség a bíróság számára, azonban kiadása feltételhez kötött. Azaz a bíróság eltekinthet az értesítéstől, amennyiben hiányzik a gyermek ítéllőképessége. A bíróságnak az ítéllőképessége birtokában lévő gyermeket kell értesítenie, azonban az ítéllőképesség elbírálása, amennyiben megfelelően alkalmazzuk az Egyezmény 12. cikkét nem függhet kizárólag az életkortól, mint rendelkezésre álló adattól.

A bírói gyakorlat²²⁸ határozottan és következetesen képviseli azt az álláspontot, hogy az ítéllőképesség megítélése nem szakértői kérdés, hanem bírói mérlegelés tárgya. Ugyanakkor az ítéletek arra is rávilágítanak, hogy az eljáró bíróság a gyermekek meghallgatását követően foglal állást az ítéllőképességükről.²²⁹ A meghallgatott gyermekek életkora, amennyiben megvizsgáljuk az eseti döntéseket egyre alacsonyabb: nyolc és fél év (BH 2010.123.), hét és fél év (EBH 2011.2318.), nyolc és hat éves (Kúria Pfv.22.039/2016.), tíz éves (Kúria Pfv.20.471/2018.).

²²⁵ BH 2019.298.számú eseti döntés (29) bekezdésében utal a gyermek alapelvi szintű védelmére a Ptk.4: 145.§, Ptk.4:148.§, 4:228.§-ai tekintetében.

²²⁶ Ptk.4:228.§.

²²⁷ Ptk.4:122. §-nak (2) bekezdése.

²²⁸ BH 2010.123., EBH 2011. 2318., Kúria Pvf.II.22.039/2016/7.számú határozata

²²⁹ BH 2019.298.(38) bekezdése.

Jelen esetben azonban célszerűségi szempontokat figyelembe véve még a gyermek meghallgatása előtt kell a bíróságnak dönteni meglehetősen kevés adat - legtöbbször a gyermek életkorát tartalmazó keresetlevél – birtokában, és a felek, azaz a szülők (akik a „gyermek érettségét és önálló véleménynyilvánítási képességét legjobban ismerő és megítélni képes”²³⁰ személyek) a gyermek ítélőképességére is vonatkozó perfelvételi tárgyaláson történő meghallgatása előtt arról, hogy ítélőképes-e a gyermek és ennek függvényében kell-e értesíteni a nyilatkozattétel lehetőségéről. Kézenfekvő az, hogy a bíróság a perfelvételi tárgyalásra történő előkészületek körében többlet adatokat tud beszerezni a gyermek ítélőképességéről, így óvodai, iskolai pedagógusi vélemény, családsegítő feljegyzései, környezettanulmány, gyermekházi orvosi vélemény segítheti az állásfoglalást a gyermek ítélőképessége kérdésében. Természetesen vannak esetek, amikor egyértelműen kizárható az, hogy a gyermek ítélőképessége birtokában van, azaz „nem érte el az érettségnek azt a fokát, amikor már a nézetei számításba veendőek,”²³¹ továbbá „kinyilvánított akarata átgondoltnak, megfontoltnak, kellően indokoltnak, önállóan és befolyásmentesnek”,²³² nem tekinthető. Azonban mindezen bizonyítékok beszerzése időbe telik, előfordul, hogy az oktatási intézmények csak a bíróság többszöri megkeresésére válaszolnak, adott esetben pedig pl. ha a szülők egyezsége kívánják kötni a perfelvételi tárgyaláson az eljárás felesleges elhúzódását okozzák.

Felvetődik a kérdés, hogy fennáll-e az értesítés kötelezettsége például a kapcsolattartás megváltoztatása iránt indult perek esetén is? A Ptk. 4:181. §-ának (1) bekezdése szerint kapcsolattartásról a házassági vagy a szülői felügyelet rendezése iránti perben a szülők egyezsége köthetnek; egyezségük hiányában a kapcsolattartásról - kérelemre vagy a gyermek érdekében hivatalból - a bíróság dönt. Ha házassági vagy a szülői felügyelet rendezése iránti per nincs folyamatban, a kapcsolattartásról a szülők megegyezésének hiányában a gyámhatóság dönt. A döntés előtt az érdekelteket és az ítélőképessége birtokában lévő gyermeket meg kell hallgatni. Amennyiben megvizsgáljuk a szabályozást láthatjuk, hogy szintén megköveteli az ítélőképessége birtokában lévő gyermek meghallgatását, azonban van olyan bírói gyakorlat, amely a rendelkezést úgy értelmezi, hogy kizárólag a gyámhatósági eljárásban.

A Ptk. 4:171. §-ának (4) bekezdése a Brüsszel IIb rendelethez képest egyértelműen és álláspontom szerint indokolatlanul szűkíti a gyermek nyilatkozattételének lehetőségét,

²³⁰ BH 2019.298.(37) bekezdése.

²³¹ Kúria Pfv.II.20.471/2018/5.(48) bekezdés.

²³² BH 2019.298.(31) bekezdése.

hiszen mind az Egyezmény 12. cikkének 2. bekezdése,²³³ mind a Brüsszel IIb rendelet 21. cikke²³⁴ biztosítja a közvetett nyilatkozatétel lehetőségét is, amikor arról rendelkezik, hogy biztosítani kell azt, hogy közvetlenül vagy képviselője, illetőleg arra alkalmas szerv útján meghallgassák, illetve az eljárás alatt akár közvetlenül, akár képviselőkön vagy megfelelő szerveken keresztül szabadon kifejezhesse véleményét.

Ez a szűkítés vitathatatlanul jelentős többlet terhet ró a bíróságra. Nem példa nélküli ugyanis az az eset amikor a felek, mivel nincs közöttük vitás kérdés, egyezséget szeretnének kötni rögtön az első perfelvételi tárgyaláson. Azonban a gyermek értesítése még nem történt meg, mivel az eljáró bíró még tájékozódni kívánt a perfelvételi tárgyaláson a felek személyes nyilatkozataiból a gyermek ítélőképességéről. A felvázolt példa reális lehetőség, hiszen a gyermek kiértesítésének időpontjára nincs sem eljárásjogi szabályozás, és az értesítésről rendelkező anyagi jogi rendelkezés sem ad iránymutatást e körben, azaz a bíró mérlegelésétől függ az értesítés időpontja. Felvetődik a kérdés, hogy mi a teendő ebben a helyzetben: a bíró nem fogadhatja el a szülők egybehangzó gyermek nyilatkozatára vonatkozó előadását? Azt a nyilatkozatot, amely esetleg tartalmazza a Ptk.4: 148.§-a szerinti tájékoztatás megtörténteire való utalást. El kell halasztania a tárgyalást? A tárgyalás napolása amellet, hogy egyértelműen az időszerűség rovására megy, a gyermek érdekét sem szolgálja. Mi az ideális megoldás? Kijelenthetjük, hogy a gyermek érdekében nem áll sem az eljárás elhúzódása, azonban az sem, hogy ezt az elvitathatatlan jogát adminisztratív aktussá degradálják a gyakorlati alkalmazhatóság és az időszerűség érdekében.

Álláspontom szerint a valódi és tényleges lehetőség kritériumait nem sértené az, legfőképpen egyszerű megítélésű ügyekben, amennyiben a bíróság közvetve, akár a szülőkön keresztül tájékozódna a gyermek akaratáról.

Mint láthatjuk az új szabályozás nehéz helyzetbe hozza az eljáró bírót az eljárásjog területén, tekintettel arra, hogy a gyermek értesítésének nincs meg az eljárásjogi háttérjogszabálya.

Mielőtt rátérnék a gyermek tájékoztatáshoz való jogának részletes ismertetésére a polgári perrendtartás kapcsán, mindenképpen szeretném kontextusba helyezni ezt a jogot, ezért fontosnak tartom ismertetni az erre vonatkozó alapvető nemzetközi rendelkezéseket. Azért

²³³ A 12.cikk 2.bekezdése szerint ebből a célból nevezetesen lehetőséget kell adni a gyermeknek arra, hogy bármely olyan bírói vagy közigazgatási eljárásban, amelyben érdekelt, közvetlenül vagy képviselője, illetőleg arra alkalmas szerv útján, a hazai jogszabályokban foglalt eljárási szabályoknak megfelelően meghallgassák.

²³⁴ A 21.cikk (1) bekezdése szerint a tagállamok bíróságainak az e fejezet 2. szakasza szerinti joghatóságuk gyakorlásakor a nemzeti joggal és eljárásokkal összhangban biztosítaniuk kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermek valódi és tényleges lehetőséget kapjon arra, hogy az eljárás alatt akár közvetlenül, akár képviselőkön vagy megfelelő szerveken keresztül szabadon kifejezhesse véleményét.

is kell ezt megtenni, mivel nem lehet evidenciának tekinteni, hogy ismertek lennének pl. a gyermekek jogaira vonatkozóan New York-i Gyermekjogi Egyezmény 12. cikke, 13., 17. cikkei, avagy maga a gyermekközpontú igazságszolgáltatás fogalma.

3.1 A 13.cikk-17.cikk az információhoz/ tájékoztatáshoz való jog aspektusai

Az Egyezmény 13. cikkének első bekezdése általános jelleggel ruházta fel a gyermeket a véleménynyilvánítás szabadságával, függetlenül annak a gyermek által választott formájától, legyen az akár szóban, írásban, vagy bármely más módon pl: akár közösségi média felületen. Azonban nemcsak azt biztosítja, hogy a gyermek a véleményét szabadon kinyilváníthassa, mely rendelkezéssel mintegy megerősíti a 12. cikk első bekezdésében megfogalmazott véleménynyilvánítás jogát, hanem biztosítja a gyermek részére azt is, hogy a véleményformáláshoz tájékoztatást, információt kérjen, terjesszen, mely utóbbiba álláspontom szerint beleértendő az információcsere, a diszkusszió joga is. A gyermek joga nem privilegizált, ugyanazon korlátok közé van szorítva mint a nagykorúak joga, azaz mások jogait és jóhírnevét nem sértheti, továbbá az állam biztonsága, a közrend, a közegészségügy, vagy a közérkölcsvédelme is prioritást élvez a gyermek véleménynyilvánításhoz való jogával szemben. A 17. cikk a tömegtájékoztatási eszközök gyermekek informálásában való részvételének fontosságát emeli ki többek között, ezért a 12. és 13. cikk szempontjából kevés jelentőséggel bír.

Amennyiben a 12-13. cikk összefüggésének jelentőségét vizsgáljuk a gyermekbarát igazságszolgáltatás tekintetében, megállapítható az, hogy az Általános Kommentár 34. pontja szerint különösen kiemelt figyelmet kell szentelni a gyermekbarát információkra vonatkozó intézkedéseknek és az információk közlésének. Messzemenőig egyetértek a Stalford, Cairns, Marshall által jegyzett tanulmány megállapításával, mely szerint „pontos és megbízható információk hiányában a gyermekek és képviselőik nem tudnák felismerni a jogukat.”²³⁵ A tájékoztatási jog olyannyira fontos, hogy álláspontjuk szerint „amennyiben a gyermekek jogi eljárásokhoz való hozzáférése, az eljárások előrehaladása, és a gyermekek tapasztalása az igazságszolgáltatásról korlátozó, mi több káros hatású is lehet, amennyiben pontatlan vagy elégtelen tudással rendelkeznek arról, hogy jogaik a gyakorlatban mit

²³⁵ STALFORD, Helen, CAIRNS Liam, and MARSHALL, Jeremy: *Achieving Child Friendly Justice through Child Friendly Methods: Let's Start with the Right to Information*. Cogitatio Press Social Inclusion Volume 5. Issue 3. 2017. 207-218. o.

jelentenek." Mindezek alapján kijelenthető, hogy a gyermekközpontú igazságszolgáltatás megvalósításának egyaránt feltétele az Egyezmény 12. és 13. cikkeinek helyes alkalmazása.

3.2. Tájékoztatási jogra vonatkozó rendelkezések a Pp. -ben

Amennyiben a gyermek tájékoztatási jogára vonatkozó rendelkezést keresünk a Pp. -ben sajnos csalódunk el. A Pp. ugyanis egyáltalán nem tartalmaz a gyermek vonatkozásában az eljárásról való tájékoztatására vonatkozó jogot, sem a bíróság számára olyan kötelezettséget, amely a gyermek kötelező vagy legalább mérlegelés alapján történő tájékoztatására vonatkozna meghatározott esetekben. Amennyiben megvizsgáljuk a Pp. -t láthatjuk, hogy kizárólag a kiskorú tanúkenti, illetve egyéb érdekeltkénti meghallgatására vonatkozó technikai szabályokat találunk. Azonban arról, hogy a kiskorú a meghallgatása lehetőségéről hogyan értesülhetne annak érdekében, hogy arra akár saját kezdeményezése alapján kerüljön sor, semmilyen rendelkezés nincs.

Könnyű helyzetben vagyunk, amennyiben megoldást keresünk erre a joghézagra, hiszen számos kiváló nemzetközi, európai uniós példa áll rendelkezésünkre, illetve a már meglévő magyar gyakorlatból is tudunk meríteni.

Vegyük sorra ezeket a lehetőségeket. A legegyszerűbb és legkézenfekvőbbre a mai internet /IT generációs kiskorúak vonatkozásában a különböző közösségi oldalakon, site-okon történő tájékoztatás. Megjelenhetnek a gyermek által természetesen érthető ún. gyermekbarát nyelven megfogalmazott tájékoztatások, segélyvonalak, honlapok, youtube csatornák is. Amennyiben áttekintjük a tájékoztatásokat, megállapítható az, hogy már a jelenlegi magyar gyakorlatban is fellelhetőek hasonló törekvések, gondolok itt elsősorban az OBH által a kiskorúak vonatkozásában fejlesztett honlapra²³⁶, valamint kisfilmekre²³⁷ és tájékoztató anyagokra. Az ilyen típusú tájékoztató anyagok mellett természetesen szólnak érvek és ellenérvek is. Érvként hozható fel mellettük az, hogy könnyen, széles körben elérhetőek az internetnek köszönhetően. E könnyű, széleskörű elérhetőségüknek azonban van egy másik oldala is, mely ellenérvként veendő figyelembe. Hátrányukként kell megjegyezni azt velük szemben, hogy tartalmukat tekintve teljes mértékben általánosak,

²³⁶ <https://birosag.hu/gyermekkozponti-igazsagszolgalatas/fiataloknak-gyerekeknek/valaszolunk-kerdeseidre> (letöltés ideje: 2021.03.31.)

²³⁷ The University of Liverpool School of Law and Social Justice is comprised of the Liverpool Law School and the Department of Sociology Social Policy and Criminology: Child friendly justice introduction animation <https://www.youtube.com/watch?v=DuOV83fTf3k> (letöltés ideje: 2021.03.31.)

azaz nem az adott gyermek konkrét ügyben felmerülő igényeire szabottak. Emellett a gyermekek számára eshetőlegesen elérhetőek. Ez alatt azt értem, hogy az adott perrel érintett gyermek vagy ráatalál a honlapra vagy megkapja a tájékoztatót, megtalálhatja a kisfilmet a honlapon/youtube-on és megnézi, vagy nem, hiszen 2022. augusztusáig nem volt olyan jogszabályi rendelkezés, ami az erre vonatkozó tájékoztatási kötelezettséget az eljáró bíró számára *expressis verbis* kimondta volna.

Minderre tekintettel elsősorban a polgári perrendtartásba lenne indokolt olyan általános rendelkezés beiktatására, lehetőség szerint nem a különleges eljárások szabályai között, amely egyértelműen kimondaná a perrel érintett kiskorúak tájékoztatáshoz való jogát. Illetve részletes technikai szabályokat tartalmazna arra vonatkozóan, hogy az eljárás mely szakaszában (perfelvételi, érdemi), azon belül mely esetekben, kötelezően vagy mérlegelés alapján, kinek kézbesítve, milyen tartalommal kell a kiskorút tájékoztatni az eljárásban való meghallgatási részvételi lehetőségéről, továbbá részletesen tájékoztatni magáról az eljárásról, annak mibenlétéről/menetéről is. Ezen tájékoztatások során felhasználhatóak lennének természetesen már a bíróságok által gyakorlatban használt gyermekbarát nyelven, korcsoportoknak megfelelően megfogalmazott idéző végzések, tájékoztatók is. Ennek a tájékoztatásnak mindenképpen az eljárás korai szakaszában meg kellene történnie, legkésőbb abban a pillanatban, amint biztosan megállapítható az, hogy eljárásban megalapozott döntés a kiskorú meghallgatása nélkül nem hozható. Ugyanakkor ezzel szemben az merülhet fel ellenvetésként, hogy azok a gyerekek, akiket érintő perek úgymond nem problematikusak, kimaradnának a tájékoztatásból.

A jogszabály-módosítás azonban önmagában nem lenne elegendő, mivel felvett egy újabb, csak látszólag technikai problémát. A kiskorúakat érintő családjogi perekben leggyakrabban a két szülő áll szemben egymással peres félként. Ebben a helyzetben, amikor a kiskorú gyermek szülei, azaz törvényes képviselői pereskednek a gyermek tekintetében egymással joggal merül fel kérdés, hogy a bíróság ezt a tájékoztató anyagot kinek kézbesíti. Melyik peres félnek? Itt kívánom kiemelni azt, hogy a Ptk.4:148.§-ában²³⁸ foglalt szülői tájékoztatási kötelezettségen, ez az eljárásjogi tájékoztatási kötelezettség túlmutat. Hiszen különösen elmergesedett családi kapcsolatok esetén, amikor a gyermek nyilatkozata, akár

²³⁸ A Ptk. 4: 148.§-a szerint a szülőknek tájékoztatniuk kell gyermeküket az őt érintő döntésekről, biztosítaniuk kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermekük a döntések előkészítése során véleményét nyilváníthasson, törvényben meghatározott esetben szüleivel közösen dönthessen. A szülőknek a gyermek véleményét – korára, érettségére tekintettel – megfelelő súllyal figyelembe kell venniük.

perdöntő is lehet, mi a garancia arra, hogy amennyiben az egyik szülő - például a szülői felügyeleti jogot gyakorolója- akinek a részére sor került a tájékoztató kézbesítésére, a gyermekkel a tájékoztatás tartalmát teljesen pártatlan módon ismertetni fogja? Ki ellenőrzi, hogy a tájékoztatás a címzetthez valóban eljutott?! Egyáltalán kitől fogadná el a gyermek a tájékoztatást legfőképpen a végső döntést az ítéletet illetően. Az erre irányuló kutatás²³⁹ szerint a gyermekek leginkább a családjuktól várják el azt, hogy megmagyarázza a döntést számukra, míg legkevésbé azt részesítenék előnyben, hogy a döntés közvetlenül kerüljön részükre kézbesítésre. Ennek fényében nem látszik célszerűnek a bíróság gyermekhez címzett döntést megmagyarázó levele.²⁴⁰

Ennek a kérdésnek a kapcsán felmerül az igény arra, hogy egy olyan személy képviselje a gyermeket mindvégig az eljárás során, aki megfelelő jogi tudással és kiskorúakra vonatkozó különleges szakértelemmel egyaránt rendelkezik, független és pártatlan. Az eljárás kezdetétől a végső döntés meghozataláig, annak megmagyarázásáig a gyermek mellett állna, tulajdonképpen képviselné a gyermeket az eljárás során, mindvégig a legfőbb érdekét mint vezérlő elvet szem előtt tartva. Erre az igényre felvethetjük válaszként azt, hogy a jelenleg hatályos Pp. tartalmaz hasonló rendelkezéseket, melyek a gyermek perbeli képviseletét biztosítják gondolhatunk akár az ügygondnoki, akár az eseti gyámi képviseletre. Azonban ezek a képviseleti módok nem teljes körűek, behatároltak. Kizárólag az eljárás egy nagyon rövid, kifejezetten a gyermek meghallgatására vonatkozó részére alkalmazandók. A gyermek ugyanis nem fél a legtöbb ilyen eljárásban, hanem egyéb érdekelt. A meghallgatás előtt, illetve a meghallgatás után a gyermek ugyanúgy támasz és képviselet nélkül marad. Az eseti gyám, illetve az eseti gondnok eljárása tehát szűk keretek közé van szorítva. Amennyiben külföldi példát keresünk számomra a spanyol fiscal intézménye egy gyakorlatban jól működő intézmény. A fiscal (polgári ügyész) valamennyi perben, amely kiskorút érint a köz érdekében fellép és eljár, adott esetben a gyermekkel konzultálhat is, a per során bárkihez kérdéseket intézhet. Azonban a fiscal sem a gyermek képviselője, hanem a köz érdekében fellépő külső személy. Az ideális megoldás tehát az lenne, amennyiben a gyermek részére olyan képviselő kirendelésére volna lehetőség, aki az eljárás kezdetétől a

²³⁹ KILKELLY, Ursula: *Listening to Children about Justice: Report of the Council of Europe's Consultation with Children on Child-friendly Justice*. Council of Europe, Strasbourg, 2010 22.o.
https://www.researchgate.net/publication/363579615_Listening_to_Children_about_Justice_Report_of_the_Council_of_Europe%27s_Consultation_with_Children_on_Child-friendly_Justice (letöltés ideje: 2023.01.17.)

²⁴⁰ VISONTAI -SZABÓ Katalin: *Hogy mondjam el, hogy te is megérted? A bírói kommunikáció és a gyermek tájékoztatáshoz való joga egy angol példa tükrében* in: *Családi Jog* 16.évfolyam, 2018.március 1-8.o.

végéig, míg a döntés megmagyarázásának feladatát is magára vállalná, ellátná a gyermek jogi képviselőt, a gyermekkel folyamatosan konzultálna, szükség esetén érdekében indítványokat tehetne.

Megvizsgálva a lehetőségeket végkövetkeztetésként arra jutottam, hogy egy három akció lépésből álló tervet lehetne követni. Először ki kell dolgozni az általános gyermekeknek szánt tájékoztatókat az eljárás menetéről, mibenlétéről, a gyermek részvételi lehetőségeiről. Ehhez a már meglévő tájékoztatók biztos alapot adnak. Ezt követően jogszabályi felhatalmazást kell adni a bírák részére a polgári perrendtartásban, hogy mely esetekben kötelezően, mely esetekben mérlegelés alapján kell tájékoztatniuk a gyermekeket az eljárásban való részvételi lehetőségükről. A felhatalmazásnak ki kell terjednie arra is, hogy a bírák az ügy sajátosságait, egyediségét figyelembe véve állíthassák össze a tájékoztató pontos szövegét. Ezen túlmenően fel kellene, illetve lehetne állítani, vagy már a meglévő rendszerre támaszkodva ki lehetne dolgozni a gyermekek perbeli érdekeinek általános képviselőténak személyi rendszerét. Akár a spanyol fiscal gyakorlatot alapul véve, akár a magyar eseti gyámi, ügygondnoki gyakorlatot kibővített módon az alkalmazva. Az azonban, hogy ezek a tájékoztatások ne váljanak automatizmussá, kiüresedett formasággá, ismételten kiemelem, elképzelhetetlen különleges szakértelemmel rendelkező eljáró bírák nélkül, hiszen önmagukban a jogszabályok, a kidolgozott tájékoztatók nem elegendőek a célkitűzések megvalósításához.

4. A spanyol út

4.1. Ministerio Fiscal és a fiscal mint hivatás

Mint azt az ENSZ Gyermekjogi Egyezményéhez fűzött egyesített 5. és 6. jelentéséhez kapcsolódóan Mario Garcés Sanagustín Egészségügyi Szociális és Esélyegyenlőségi miniszter megállapította a spanyol társadalom 18%-a kiskorú.²⁴¹ A spanyol kormány már a harmadik Nemzeti Gyermek és Serdülő Terv megvalósítását kezdte meg 2018-ban. A jelentés alapján a spanyol jogrend volt az első, amely a gyermek mindenek felett való/legfőbb érdekének védelmét²⁴² beemelte a jogrendbe. A kiskorúak eljárás során

²⁴¹<https://www.ohchr.org/en/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=22600&LangID=E> (letöltés ideje: 2019.05.8.)

²⁴² Egyezmény 3.cikk

biztosítandó védelme mind a jogalkotás, mind a jogalkalmazás területén fókuszban van, a védelem egyik bástyája pedig a Ministerio Fiscal.

A Ministerio Fiscal gyökerei a középkorra nyúlnak vissza, az uralkodó érdekeit védő személyeket hívták Procurador Fiscal-nak (leginkább ügyészként fordítható le) vagy Hombre del Rey-nek (a király embere). 1870-ben ezt a rendszert váltotta fel az első spanyol köztársaság Bírói Hatalomról szóló törvénye (Ley Organica de Poder Judicial, a továbbiakban: LOPJ.), mely megalkotta a Ministerio Fiscalt mint többek között, a közérdeket védő és az államot a bírósági szervezet irányában képviselő szervet. Az 1881. és 1882. eljárási törvények mind a büntető, mind a polgári eljárásban helyet biztosítottak a Ministerio számára egyenlőként kezelve az Államtanáccsal, ugyanakkor félnek tekintve.²⁴³

A fiscal önálló hivatássá az 1926. június 26-ai Királyi Dekrétummal vált. A Királyi Dekrétummal került először a fiscal hatáskörébe a kiskorú személyek képviselete és védelme.²⁴⁴

A Ministerio Fiscal mai modern formáját az 1978-ban született Alkotmány 124. cikke hozta létre. Szerepét a 6/1985. július 1-i LOPJ. 541²⁴⁵. §-a is megerősíti, részletes működési szabályait, az alapelveket, a fiscalok jogait és kötelességeit pedig az autonómiáját megerősítő Ley 24/2007, 9 de octubre törvénnyel módosított Ley 51/1981 30 de diciembre²⁴⁶ törvény tartalmazza.

A spanyol alkotmány és a LOPJ. szerint a Ministerio Fiscal olyan alkotmányos szerv, mely jogi személy. A bírói hatalmon belül működési autonómiával rendelkezik. Feladata az Alkotmány 124. cikkének (1) bekezdése szerint más szervek működésének megsértése nélkül az igazságszolgáltatás segítése a törvényesség védelme érdekében, hivatalból vagy a felek kérelmére a polgárok jogainak védelme, továbbá a jog által védett közérdek védelme, emellett gondoskodik a bíróságok függetlenségének megóvásáról és biztosítja rajtuk keresztül a társadalmi érdekek kielégítését. A Ministerio Fiscal vezérlő elvei a törvényesség és pártatlanság.

A szabályozás értelmében fiscal lehet az a személy, aki jogi diplomával rendelkezik és a versenyvizsgán sikeresen részt vesz. A bírák és a fiscalok hasonlóan, mint hazánkban a bírák

²⁴³https://www.fiscal.es/fiscal/PA_WebApp_SGNTJ_NFIS/descarga/180913%20Ministerio%20fiscal.pdf?idFile=76db820b-9119-464d-ad9d-b0965a00fca4 (letöltés ideje 2019.05.7.)

²⁴⁴<http://www.injuve.es/sites/default/files/RJ86-09.pdf> (letöltés ideje 2019.05.7.)

²⁴⁵<https://legislacion.vlex.es/vid/ley-organica-poder-judicial-127950> (letöltés ideje 2019.05.7.)

²⁴⁶<https://conflegal.com/20170724-ley-501981-estatuto-organico-del-ministerio-fiscal/> A törvény pontos neve Estatuo Organico del Ministerio Fiscal. (letöltés ideje: 2019.05.7.)

és az ügyészek, ugyanolyan képzésben részesülnek, majd közös elméleti vizsgát kell tenniük, melyet követően dönteniük kell arról, hogy a bírói vagy a fiscal-i hivatást választják. Amennyiben fiscal-lá kívánnak válni a Jogi Tanulmányok Központjában kell további képzést teljesíteniük. Ezt eskütétel és kinevezés követi, mellyel a hivatásrend tagjává válhatnak. Jogállásukra minden olyan kérdésben, melyet nem szabályoz a szervezeti törvény a bírák jogállására vonatkozó szabályok az irányadóak, természetesen a fiscali hivatás sajátosságainak figyelembevételével. A bírósági eljárás során a fiscal talárt visel, továbbá a polgári perekben a tárgyaláson a bíró bal oldalán foglal helyet.

A rendszer élén a kormány indítványa alapján 4 évre a király által kinevezett és általa elmozdítható Fiscal General del Estado áll.

A fiscal a törvényesség és a jog védte közérdek megóvása érdekében a büntető, a polgári, a szociális és a közigazgatási jog területén is eljár. Néhányat említve ezek közül: közvádoló, védi a büntető eljárások során az áldozatok és sérült személyek jogait, házasság érvénytelensége iránti perekben a törvényesség és a közérdek védelme érdekében fellép. Az egyenlő bánásmód követelményének, továbbá a gyülekezési szabadság megsértésekor is eljár.

Látható tehát az, hogy egy spanyol fiscal sokrétű tevékenységének tulajdonképpen csak egy kis, azonban nem elhanyagolható szeletét képezi a polgári perben játszott szerepe. A továbbiakban a polgári perben betöltött funkciójának kizárólag egyetlen, a hazai családjogi gyakorlat szempontjából jelentős aspektusát mutatom be.

4.2. A fiscal részvétele a házasság felbontása, illetve különválási²⁴⁷ perekben

Elöljáróban le kell szögezni, hogy a fiscal részvétele nem kötelező minden házassági bontó vagy különválási peres eljárásban. A spanyol Alkotmány 124. §-ának (1) bekezdésével összhangban a spanyol polgári perrendtartás²⁴⁸ 749. § (2) bekezdése a fiscal részvételét ezekben a perekben akként szabályozza, hogy minden olyan házassági perben, amelyben

²⁴⁷ Különválási per alatt értem a jogi kötelék felbontása nélkül a felek életközösségének és kapcsolatának megszakadása következtében előálló helyzet rendezésére irányuló pert.

²⁴⁸ Ley 1/2000, de 7 de enero, de Enjuiciamiento Civil. LEC a Pp. megfelelője.

kiskorú, fogyatékos vagy ismeretlen helyen tartózkodó fél van, a fiscal fellépése a teljes eljárás során kötelező. Látható, hogy a fiscal eljárására a legvédtelenebbeket érintő perek során kerül sor, és ami a legnagyobb erénye a fellépésnek az az, hogy az eljárás elejétől a végéig tart.

Amennyiben a kiskorú gyermeket érintő perben a fiscal fellép nem a gyermek képviselőjét látja el, mint jogi képviselő, tehát nem a gyermek ügyvédje! Minden olyan házassági perben, ahol kiskorú vagy fogyatékos gyermek van, a közérdek védelmében lép fel, mely közérdek tulajdonképpen explicit módon magában foglalja a gyermek mindenek felett álló érdekének figyelembevételét és érvényesítését, vagyis védelmét.

A fiscal a fellépés szükségességéről a bíróságnak kell értesítenie. A fiscal jelenléte a meghallgatáson, valamint a bizonyítás során nem lehetőség, hanem kötelezettség. A kötelező megjelenés elmaradásának jogkövetkezményei tekintetében nem egységes a spanyol bírói gyakorlat. eltérő bírói gyakorlatra is van utalás tekintetben, hogy fiscal jelenlétének elmaradása az eljárás során hatályon kívül helyezési ok vagy sem. Az egyik álláspont²⁴⁹ szerint a fiscal jelenlétének hiánya nem hatályon kívül helyezési ok, hiszen a kiskorú mindenek feletti érdekének védelme és figyelembevétele nem kizárólag a fiscal feladata, hanem a magyar gyakorlathoz hasonlóan a bíróságé is.²⁵⁰ Ez az álláspont a fiscal szerepét kiüresíti, egyszerű adminisztratív elemmé redukálja. A fiscal azonban ennél jóval fontosabb szerepet tölt be a gyakorlatban, melyet az az ellentétes álláspont tükröz²⁵¹, amely szerint a határozat hatályon kívül való helyezéséhez vezet az, amennyiben a fiscal mint az eljárásban kötelezően részt vevő személy, ténylegesen nem vesz részt az eljárásban.²⁵²

A fiscal eljárása nem korlátozódik a ténybelileg és jogilag bonyolultabbnak tetsző a magyar gyakorlatban ún. feltárásos bontópereknek nevezett eljárásokra. Ugyanis a fiscal az egyező akaratnyilvánításos bontóperekben is részt vesz, abban az esetben, ha a felek a kiskorú vonatkozásában egyezséget kötöttek. Ezekben az eljárásokban megvizsgálja, hogy a felek által megkötendő egyezség megfelel-e a kiskorú vagy fogyatékos gyermek érdekeinek, s erről véleményt nyilvánít. Ezzel a felek egyezsége kettős kontroll alatt áll, hiszen az eljáró

²⁴⁹SAP de Cádiz de 12 de diciembre de 2013. A SAP magyar megfelelője: másodfokú határozat.

²⁵⁰https://gredos.usal.es/bitstream/handle/10366/132623/TFM_RuaMartin_Particularidades.pdf;jsessionid=F43A10960974E337671D7405895CDB58?sequence=1 (letöltés ideje: 2019.05. 8.) 4.p.

²⁵¹SAP de Cádiz de 13 de febrero de 2003

²⁵²RÚA Martín, Regina María: *Las particularidades de la prueba en los procesos de crisis matrimoniales. Especial atención al interés del menor* ügyvédi szakdolgozat (2016) https://gredos.usal.es/bitstream/handle/10366/132623/TFM_RuaMartin_Particularidades.pdf;jsessionid=F43A10960974E337671D7405895CDB58?sequence=1 (letöltés ideje:2019.05. 8.) 5.o.

bírót megelőzően már értékeli a gyermek szempontjából a felek egyezségét. Az előzetes értékelés vitathatatlanul megkönnyíti a bíróság munkáját, hiszen több szem többet lát.

A fiscalt az eljárás során megilleti az a jog is, hogy pszichológus szakértői vélemény beszerzését indítványozza. A spanyol bíróságok a legtöbb esetben rendelkeznek "saját" pszichológus szakértővel, azonban a szakértők éppúgy, mint Magyarországon meglehetősen túlterheltek, ezért előfordul az, hogy a felek által is indítványozott és elfogadott magánszakértő kirendelésére kerül sor.

A fiscalt megilleti az a jogosultság, hogy az eljárás során mindvégig, még a kiskorú meghallgatása során is jelen legyen. Jogosultsága e tekintetben egyenlő a felekkel, hiszen a kiskorú meghallgatását maga is indítványozhatja. A fiscalhoz hasonló pozíciót betöltő, az érdekvédelem ellátása mellett indítványozási joggal is bíró személy nincs a magyar eljárás jogban, a későbbiekben megvizsgáljuk a magyar gyakorlatot és látni fogjuk, hogy a hazai szabályozás szerinti képviseleti jog sem mérhető a fiscal e jogosultságához, mivel a magyar szabályozás csak szűk körű képviseletre ad lehetőséget.

A kiskorú gyermek meghallgatásának résztvevői köre, hasonlóan a magyar gyakorlathoz meglehetősen korlátozott, azon sem a felek, sem jogi képviselőik nem vesznek részt. Azonban a bíró és a fiscal mellett jelen van egy bírósági titkár is, aki a gyermek meghallgatásáról készült jegyzőkönyvet vezeti. A meghallgatás a tárgyalóteremben vagy külön irodában történik (a másodfokú tanács a gyermeket például a fiscal részére a bíróság épületében biztosított irodában is meghallgathatja), ahol a bíró hasonlóan a magyar gyakorlathoz talár nélkül, közvetlenül a gyermek mellé ülve, oldott légkört teremtve kérdezi ki a kiskorút. A meghallgatásról sem hangfelvétel, sem képfelvétel nem készül, a jegyzőkönyvet a bírósági titkár kézzel vezeti.

A fiscal a meghallgatás során a gyermekhez szabadon intézhet kérdéseket annak érdekében, hogy bizonyosságot szerezzen arról, hogy a gyermek valóban kötetlenül, befolyásmentesen fejezi ki a véleményét a személyes és családi életét érintő fennálló konfliktusról. Csak a személyes kapcsolat révén, közvetlenül a gyermekkel kapcsolatba lépve és kommunikálva kerülhet a fiscal abba a helyzetbe, hogy utána megalapozottan foglalhasson állást a gyermek legfőbb érdekének védelmében.²⁵³ A fiscalt ezekben az eljárásokban mindig a pártatlanság elve vezérli, a célja a törvényesség, a köz és társadalmi érdek védelme, amely abban a

²⁵³ FANEGO, Coral Arangüena: *La oralidad y sus consecuencias en la diligencia de exploración del menor en los procesos matrimoniales* In: *Oralidad y escritura en un proceso civil eficiente* Coloquio de la Asociación Internacional de Derecho Procesal in: *Universitat de Valencia Servei de Publicaciónis* 2008.155-164.o.

pozícióban testesül meg, amelyet az eljárás során elfoglal, feladata mindenkor kizárólag a kiskorú érdekének védelme.²⁵⁴ A fiscal-i gyakorlat szerint a gyermek nincs elzárva attól sem, hogy a fiscal-lal konzultáljon az eljárás során. Ahogy az sem idegen a gyakorlattól, hogy a gyermek számára a végső határozatot a fiscal értelmezi.

Látható, hogy ezekben a perekben a fiscal szerepe nem elhanyagolható, tulajdonképpen aktív részvétele és jelenléte nélkül még a közös akaraton alapuló bontóper sem folytatható le. Pozíciója és részvétele egyáltalán nem szimbolikus, a bíró tárgyalásvezetése mellett tevékenysége nem elhanyagolható, jelenléte a tárgyaláson garanciális jellege mellett aktív részvételt is jelent.

A gyakorlatban kivétel nélkül valamennyi tárgyaláson a fiscalok érdemben is részt vesznek: kérdeznak, egyeztetnek, állást foglalnak, annak ellenére, hogy feladatuk ezekben a típusú eljárásokban absztraktabbnak tekinthető közvédelem, azonban aktívan harcolnak a kiskorú gyermek érdekében. Kétséget kizáróan előfordul az, hogy nem ugyanaz a fiscal jár el mindvégig az eljárás során, azonban nem vitásan a folyamatban lévő ügyekben az átvett iratokból az új fellépő fiscal is megfelelően fel tud készülni. Az eljárás során szerepvállalásuk messze túlmutat a törvényben meghatározott feladaton. Ezt jól szemlélteti az az eset, amikor az egyik bontóperi tárgyalás során a felek nézetei szinte semmiben nem egyeztek, adáz csata folyt, nem tudtak megegyezni a különórák költségeinek viselésében, mindenki makacsul ragaszkodott az álláspontjához, az ügy nem mozdult előre. A legnagyobb gondot a gyermek által üzött sport költségeinek viselése okozta. Az eljáró bíró szünetet rendelt el, a tárgyalóteremben magára hagyta a fiscalt és a peres feleket. Az eljáró fiscal a szünetet kihasználva szembesítette a peres feleket saját magatartásuk gyermekekre gyakorolt hatásával és egyfajta mediátori²⁵⁵ szerepet betöltve, egyezséget hozott létre közöttük. Az egyezés eredményeként a sport üzésének költségeit kizárólag az a szülő viselte, aki a végsőkig ragaszkodott ahhoz, hogy a gyermek az adott edzésre rendszeresen járjon. A másik szülő megkönnyebbülten fogadta el a probléma ilyen módon történő rendezését, a fiscal aktív fellépésének köszönhetően mindenki elégedetten távozott.

Vitathatatlan az, hogy a fiscalok tárgyaláson való érdemi részvétele az elsőfokú eljárás során a bíró munkáját rendkívül kiegészíti, tehát nem vették át a bíró szerepét, hanem az ítélkező tevékenységet megkönnyítették. Alapvetően az eljárásuk mindig arra irányult, hogy a feleket

²⁵⁴Ld.: RÚA MARTIN 4.o.

²⁵⁵ A bírói gyakorlat szerint a spanyol bírák havonta meghatározott számú ügyben rendelhetnek el mediációt, az ügyek kiválasztása ezért nagy körültekintést, jó ember és ügyismeretet igényel.

megegyezésre sarkallják és szembesítsék a magatartásuk gyermekükre gyakorolt hatásával. Ezzel szemben kétségtelenül megállapítható az, hogy a fiscal szerepe a fellebbviteli eljárásban már nem volt ennyire markáns, hatására a másodfokon eljáró bíróság előtt már nagyon ritkán jön létre megállapodás. Ez természetesen adódik abból is, hogy másodfokon az ilyen jellegű eljárásokban fiscal részvétele nélkül sincs megegyezés, mit ahogy azt a hazai gyakorlat is mutatja. Azt is hozzá kell azonban tenni, hogy amikor a másodfokú eljárás során mintegy kivételes esetben a kiskorú meghallgatására mint bizonyítás foganatosítására került sor, a meghallgatáson fiscal is ott volt és aktívan részt vett.

Tevékenységükkel kapcsolatban azonban megfogalmazódnak kételyek is. Valóban feltétlenül szükséges-e a részvételük a közös bontók esetén, illetve a spanyol ügyvédek felvetik azt is, hogy tényleg szolgálja-e a kiskorúak érdekét az a gyakorlat, amikor egy eljárás során nem ugyanaz a fiscal jár el mindvégig, hanem váltják egymást. Meglátásom szerint mindkét kérdés tekintetében felmerülhetnek érvek és ellenérvek. Valamennyi családjoggal foglalkozó jogász tisztában van azzal, hogy a családjogi ügyek a legkevésbe statikusak, ahogy maguk az alapul szolgáló emberi kapcsolatok, úgy az álláspontok is akár tárgyalásról tárgyalásra változhatnak. Így nem minden közös bontónak induló per esetén születik egyezség, ezért a fiscal ezen perekben való részvételére a garanciális jelleg mellett e szempontból is szükség lehet.

A másik kérdés megosztó problémát vet fel, hiszen nem ritka az, hogy a tárgyaláson nem jelenik meg a fiscal, akinek eredetileg az ügyet vinnie kellett volna, helyette egy másik kolléga veszi át a képviseletet. Az eljárásba bekapcsolódó fiscal számára azonban természetesen rendelkezésre áll az összes irat, melyből biztosítható az, hogy teljes mélységben megismerje az ügyet. Az azonban kétségtelen, hogy amennyiben az eljárásban több fiscal vesz részt, ennek köszönhetően több szempontból kerül az ügy megvizsgálásra, és mint minden esetben itt is igaz az, hogy egy friss „szem” új szempontokra hívhatja fel a bíróság figyelmét. A rendszer működését maguk a spanyol kollégák is vitatják. Matteo Bueno ügyvéd nyilvános kritikával illeti a rendszert, az ő javaslata a kiskorú mindenek feletti érdekének védelmére az amerikai gyakorlat bevezetése lenne.²⁵⁶ Az észak-amerikai gyakorlat szerint családjogi perekben a kiskorú gyermeket gyám képviseli. A gyám mindig ügyvéd, ha több gyermekről van szó a perben, akkor mindegyiknek külön gyámja van. Nemcsak védi, hanem képviseli is a gyermekek érdekeit, ennek keretében beszél a

²⁵⁶<https://www.mateobuenoabogado.com/el-ministerio-fiscal-y-el-interes-superior-del-menor-una-extrana-pareja/> (letöltés ideje 2019.05.)

gyermekkel, a szülőkkel, a tanárokkal, az orvosokkal és más személyekkel. Felvázolja azt a lehetőséget, amely megfelelhet a szülőknek, hogy a legjobb döntés születhessen a szülői felügyeleti jog gyakorlása, a gyermekek egészséges fejlődése és iskoláztatása szempontjából.”

Látható tehát az, hogy a fiscal eljárásban betöltött szerepének és súlyának megvannak a kritikusai is, azonban az intézmény Spanyolországban alapvetően jól működik, betölti a ráruházott feladatot.

4.3. A fiscal és a magyar szabályozás

A spanyol szabályozást összevetve a magyarral elsőként az a legszembeűnőbb, hogy az ügyész hivatalbóli részvételére a magyar polgári peres eljárás során meglehetősen szűk keretek között van lehetőség, mint már utaltam rá kizárólag néhány meghatározott pertípusban rendelkezik perindítási joggal, ez a perindítási jog azonban nem egyenlő a kötelező részvétellel, mely utóbbira a jelenlegi szabályozás szerint egyáltalán nincs példa, értem ez alatt azt, hogy a hazai szabályozás szerint az ügyész kifejezetten a kiskorú gyermek képviselőében, vagy amennyiben a spanyol példát tekintjük legalább érdekében eljárva, nem léphet fel a kiskorút is érintő házassági, továbbá szülői felügyelet rendezésére irányuló perekben.

Az alábbiakban részletesebben be kívánom mutatni a vonatkozó hatályos szabályozást, azonban mielőtt a részletszabályokat ismertetném először tisztázni kell azt, hogy a kiskorú milyen eljárásjogi pozícióban vehet részt a polgári peres eljárásban.

Természetesen a gyermek lehet peres fél (speciális esetben pl. apaság megállapítása, apaság vélelmének megdöntése iránti per, általános esetben szerepelhet jogutódként, lehet kötelmi vagy dologi tárgyú perek felperese vagy alperese egyaránt) lehet tanú, vagy egyéb érdekelt is.

Az összehasonlítás szempontjából releváns perek a szülői felügyeleti jog rendezése, megváltoztatása, továbbá a kiskorút is érintő házassági bontóperek. Leszögezhetjük azt, hogy ezekben a perekben a gyermek főszabály szerint egyéb érdekelt. Az, hogy a gyermek az említett eljárásokban érintettként egyéb érdekelti pozícióba kerülve egyáltalán részt vehet azt a tokenisztikus felfogást meghaladó, új szemléletet tükrözi, hogy a kiskorú többé már

nem passzív tárgya, hanem aktív résztvevője, alakítója az eljárásnak, tulajdonképpen a saját sorsának.

4.4. Az eseti gyám általános és speciális kirendelésének esete a polgári perrendtartásban

Az anyagi jogi háttérrel a Ptk. 4:163. §-a teremti meg az eseti gyám kirendelésére. Szempontunkból kizárólag azok az esetek tartoznak ide, amelyeket a Pp. szabályoz. Az eljárásjogi törvény két helyen említi az eseti gyámot. Egyrészt a kiskorú tanú meghallgatásának szabályait rendező Pp. 298. §-ának (4) bekezdése hivatkozik az eseti gyámra. Ez esetben a bíróság megkeresésére rendeli ki az eseti gyámot a gyámhatóság abban az esetben, amikor a kiskorú tanú és törvényes képviselője között ellentét van. A gyermek eljárásjogi pozíciójából adódóan – tanú- az eseti gyám eljárása és képviselési joga nagyon szűk körű, kizárólag a meghallgatásra vonatkozik. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy az eseti gyám rendszerint a tárgyalás előtt közvetlenül a bírósági folyosón találkozik először a gyermekkel, ott van lehetőség konzultációra. Majd a bírósági meghallgatás alatt képviseli a gyermek érdekét és óvja jogait, továbbá kérdéseket is intézhet a gyermekhez. A meghallgatás után szerepe véget ér, díját a gyámhatóság állapítja meg, melyet a bíróság számol el a perki költség keretében a pervesztes fél terhére. Az eseti gyám bíróság előtti képviselésének a másik esete az, amikor származás megállapítási perekben az eljárás tárgyánál fogva -apaság megállapítása, apaság vélelmének megdöntése iránti perben - kerül sor törvényes képviselőként az eseti gyám kirendelésére a fél szerepében lévő kiskorú számára, amikor az anya a perben nem járhat el vagy nem kíván eljárni. Ebben az esetben az eseti gyám végig kíséri a kiskorút a teljes eljáráson, képviseli, fellép az érdekében, azonban rendszerint a gyermek koránál fogva teljesen kizárt az érdemi konzultáció lehetősége a kiskorúval. Ezen esetek egyikében sem tölt be az eseti gyám a fiscal-hoz hasonló hatáskörű feladatot.

4.5. Az ügygondnok kirendelésének esetei a polgári perrendtartásban

Az összehasonlítás szempontjából releváns másik kör a kiskorú részére a bíróság által rendelt ügygondnok eljárására vonatkozó szabályok összesége. Először meg kell említeni, de csak érintőlegesen a Pp. 76. §-ának a) pontja szerinti ügygondnok rendeltetést, amikor a

bíróság perbeli cselekvőképességgel nem rendelkező félnek rendel ügygondnokot abban az esetben, amennyiben nincs törvényes képviselője. A családjogi gyakorlatban marginálisan fordul elő ez az esetkör.

A másik lehetőség ügygondnok kirendelésére a Pp. Hetedik részében szabályozott Különleges eljárások közé sorolt XXXV. fejezetben található szülői felügyelettel kapcsolatos és kapcsolattartási perek szabályai között elhelyezett Pp. 473. §-a. Ez a magyar eljárásjogi jogintézmény az, amely leginkább lehetőséget ad az ügygondnok fiscal szerepével való összehasonlításra. A már említett rendelkezés felhatalmazza a bíróságot, hogy amennyiben kiskorú egyéb érdekeltkénti meghallgatásáról dönt úgy, indokolt esetben ügygondnok egyidejű kirendeléséről dönt. A törvény alapján tehát ügygondnok kirendelése nem hivatalból, automatikusan kötelező, hanem a bíróság az ügy egyedi körülményeit figyelembe vevő mérlegelésén alapul. Ez jelentős eltérés a fiscal pozíciójához képes tekintettel arra, hogy a fiscal kötelezően, nem pedig bírói mérlegelés alapján vesz részt az eljárásban. Az ügygondnok kirendelése esetén a meghallgatás során a bíróság tájékoztatja a kiskorút az ügygondnok eljárásban betöltött szerepéről, jogairól és kötelezettségeiről, a jogszabály alapján tehát a kiskorú csak a meghallgatása során szerezhethet tudomást arról, hogy mi a részére rendelt ügygondnok szerepe, szemben a Pp. 443. §-ának (3) bekezdésében foglaltakkal amikor a gondnoksági perben az alperest az ügygondnok szerepéről a jogszabályi rendelkezés alapján köteles a bíróság tájékoztatni az idéző végzéssel. Természetesen a gyakorló bírák nincsenek elzárva a lehetőségtől, hogy a kirendeléssel egyidejűleg egy gyermekbarát nyelven megfogalmazott tájékoztatót küldjenek a kiskorú egyéb érdekelt részére. Azonban ebben az esetben is felmerül a kérdés? kinek kézbesít a bíróság és ki magyarázza el a kirendelés jelentőségét a gyermek részére. A meghallgatás során az ügygondnok szerepe erősen korlátozott, a tanács elnök mérlegelése alapján közvetlenül intézhet kérdést a gyermekhez, illetve kérdés feltevését indítványozhatja. Ezen túlmenően megilleti a jegyzőkönyv kiegészítésének indítványozásának joga. Szerepe a meghallgatás befejezésével véget ér, díját a bíróság állapítja meg, mely a perköltség részeként osztja az egyéb perköltség sorsát, azaz a pervesztes köteles megtéríteni. A gyakorlatban az ügygondnok a tárgyalás előtt találkozik a gyermekkel már a bíróság épületében, a folyósón konzultálnak.

Összehasonlítva a fiscal per során játszott szerepével az ügygondnok jelentőségét, egyértelműen megállapítható az, hogy az ügygondnok még szárnyszegett fiscal-nak sem tekinthető, részvétele az eljárásban bírói mérlegeléstől függ, főszabályszerűen egy

tárgyalásra terjed ki, amikor a kiskorú meghallgatását foganatosítja a bíróság, a felek között egyeztetést nem folytat, a döntést a gyermeknek nem magyarázza meg, hiszen akkor rendszerint már nem vesz részt a perben, a szakértői bizonyítás indítványozásának lehetősége mint jogosultság fel sem merül a vonatkozásában. Filmes hasonlaltal élve, míg a fiscal főszereplő az eljárás során, addig az ügygondnok csupán epizodista.

Összességében a magyar perrendtartás rendelkezéseit áttekintve megállapítható az is, hogy a gyermek érdekeinek védelmében történő perbeli fellépés lehet kötelező, azonban lehet fakultatív jellegű is, ezen túlmenően egyrészt az ügy tárgyához, másrészt a gyermek perbeli pozíciójához kötődhet, azonban főszabály szerint időszakos jellegű.

4.6. Összegzés

Részletesen elemezve mind a spanyol, mind a magyar szabályozást megállapítható, hogy jelenleg a hazai jogban nincs olyan szereplő, aki, ha nem is a kiskorú folyamatos perbeli képviselője, de legalább érdekei védelmét a fiscalhoz hasonlóan ellátná. Meg kell jegyezni azonban azt, hogy nagyon vékony a határvonal az érdekvédelem és az érdekképviselő között, a két terület óhatatlanul fedi egymást. Megoldást jelenthetne az ügyészek szerepének kibővítése hasonlóan a spanyol gyakorlathoz, mivel az intézményrendszer adott. Azonban a jogszabályi környezet megteremtése lenne az elsődleges feladat, melynek során felhasználhatóak lennének a spanyol tapasztalatok, valamint a jelenlegi magyar rendszer és gyakorlat bevált elemei, így egyfajta hibrid rendszer jöhetne létre. A kiskorú perbeli képviselőjének teljesebb körű rendezése mind a 12. cikk, mind a 13. cikk gyakorlati érvényesülését hathatósabban segítené elő, ami hosszú távon teljesítendő cél.

5.A gyermekközpontú igazságszolgáltatás a nemperes eljárásokban: aktavizsgálat tapasztalatai

5.1. Bevezetés

A polgári perrendtartás mögöttes jogszabály szerepet tölt be több nemperes eljárás tekintetében is, ezek közül két eljárás érinti legszorosabban a gyermekeket. Mindkét eljárás a legkonfliktusosabb családjogi vitákban kíván megoldást nyújtani. A hozzátartozók közötti erőszak miatti megelőző távoltartás iránti eljárás az erőszakos lelki, fizikai konfliktusokra ad azonnali választ, míg a kapcsolattartás végrehajtása iránti eljárás azon helyzeteket igyekszik rendezni, amikor a gyámhatóság, bíróság érdemi határozatának megszületését követően sem jut nyugvópontra a konfliktus, és a végrehajtás érdekében további bírói intézkedést igényel.

Először a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról szóló 2009. évi LXXII. törvény és a gyermekközpontú igazságszolgáltatás kapcsolatát kívánom megvizsgálni.

2004-ben indított családon belüli erőszak megelőzése és hatékony kezelésére irányuló nemzeti stratégia eredményeként az osztrák modellt²⁵⁷ követő, a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható megelőző távoltartásról szóló 2009. évi LXXII. törvény (a továbbiakban: Hketv.) 2009. október 1. napján lépett hatályba.²⁵⁸

A törvénnyel szembeni elvárás az volt, hogy nem büntetőjogi beavatkozás²⁵⁹ útján még azt megelőzően maximálisan 60 napi²⁶⁰ távoltartást elrendelve kezelje a családon belüli erőszak jelenségét mielőtt egy súlyosabb helyzet, a sokszor helyrehozhatatlan következményekkel járó bűncselekmény bekövetkezne.²⁶¹ Magát a jogintézményt az ideiglenes intézkedéssel rokonítják.²⁶² Nem tekinthető sem tisztán polgári jogi, sem tisztán büntetőjogi intézménynek

²⁵⁷A hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható megelőző távoltartásról szóló 2009.évi LXXII.törvény általános indokolása (a továbbiakban: Törvényi indokolás) Complex Jogtár

²⁵⁸A törvényt az Országgyűlés ellenszavazat nélkül fogadta el.

²⁵⁹Törvényi indokolás általános rész.

²⁶⁰Törvényi indokolás különös része, mely szakaszonként indokolja a Hketv. -t. A 22.§-hoz fűzött kommentár a 2013.évi CCLII.törvény 120.§ (5) bekezdésében foglalt módosítása következtében a korábbi 30 napról 60 napra felemelt időtartam tekintetében tévesen tartalmaz 10 napos minimumot, sem a törvény, sem a bírói gyakorlat nem tartalmaz legkisebb elrendelhető időtartamot. A bírói gyakorlat általában a 30 napot, illetve a maximális 60 napot alkalmazza.

²⁶¹Törvényi indokolás általános rész.

²⁶²DIÓSZEGINÉ SZOLYÁK Elvira-PÁL Szilvia:” *Ne a tükröt törd szét, ha bánt az önarckép!*” *Családjogi szilánkok: gondolatok a távoltartással kapcsolatban.* Magyar Jog, 2012/4. 239.o. Lugosi József már a közigazgatási jogszabályokat is felhívja háttérjogszabálynak különösen a rendőrség által elrendelt ideiglenes megelőző távoltartási eljárás estén.

azaz vegyes jogintézmény.²⁶³ A szűkszavú, mindösszesen 18. §-ból álló törvény értelmezésére háttérként a teljes családjogi joganyag rendelkezésre áll.²⁶⁴

A családon belüli, a törvény szóhasználatával élve, a hozzátartozók közötti erőszak legkiszolgáltatottabb áldozatai a gyermekek. Ebben a fejezetben azt vizsgálom meg, hogy a kiskorúakat érintik-e a távoltartási eljárások, amennyiben igen, milyen minőségben válnak az eljárások szereplőivé.²⁶⁵ A nagyobb rálátás érdekében egy székhelyi járásbírószágon a törvény hatályba lépésétől, azaz 2009. október 1. napjától 2016. év végéig indult mindösszesen 315 ügyet tekintettem át. Fontos kiemelni, hogy az aktavizsgálatra a gyermekbarát novellát követően, de még az új polgári perrendtartás hatálybalépését megelőzően került sor. Korábban azonban már láthattuk, hogy a gyermekközpontú igazságszolgáltatásra vonatkozó rendelkezéseket az új polgári perrendtartás átemelte a régi polgári perrendtartásból, tehát a nemperes eljárás háttérjogszabályának vonatkozó rendelkezései alapvetően megegyeznek az új Pp. rendelkezéseivel.

Az aktavizsgálat alapvetően a kiskorúak nemperes eljárásban való részvételének módjára koncentrált, elsődlegesen arra, hogy az adott ügyben van-e egyáltalán érintett kiskorú, ehhez ekkor és jelenleg is az aktát végig kell/kellett olvasni, mivel a lajstromban a nemperes eljárásokban továbbra sem kerül feltüntetésre az, hogy van-e az eljárással érintett gyermek. A kiskorúakat is érintő ügyek kiszekeltálását követően, pedig azt vizsgáltam, hogy a gyermek milyen eljárásjogi pozícióban jelent meg, milyen módon hallgatták meg.

5.2. A kiskorúra vonatkozó rendelkezések a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról szóló 2009. évi LXXII. törvényben

A törvény eltérően értelmezhető rendelkezése szerint a törvény alkalmazásában gyermeknek kell tekinteni a Ptk.-ban meghatározott kiskorúakat.²⁶⁶

A törvény ezen az értelmező rendelkezésen kívül a továbbiakban nem szabályozza külön a gyermek részvételét az eljárásban, nem emeli ki a kiskorút az eljárás résztvevői köréből, számára nem biztosít külön védett pozíciót sem az eljárás során. A jogszabály kizárólag néhány helyen tartalmaz a kiskorút nevesítő, őt azonban ténylegesen csak közvetve érintő

²⁶³LUGOSI József: *A megelőző távoltartásának jogalkalmazási nehézségei*. Magyar Jog, 2013/11. 690.o.

²⁶⁴DIÓSZEGINÉ SZOLYÁK-PÁL i.m. 239.o.

²⁶⁵A tapasztalat szerint a bíróság túlnyomórészt kérelemre indult eljárásokban jár el, a rendőrség által hivatalból kezdeményezett eljárások száma elenyésző.

²⁶⁶A Ptk.2:10. § -ának (1) bekezdése szerint kiskorú az, aki a tizennyolcadik életévét nem töltötte be. A kiskorú a házasságkötéssel nagykorúvá válik.

rendelkezést. Így az 5. § (1) bekezdésben a bántalmazó gyermekével való kapcsolattartási jogának korlátozásakor, az 5. § (3) bekezdésében az ingatlanhasználat kapcsán, vagy a 9. § (3)-(4) bekezdéseiben a gyermekjóléti szolgálat értesítése vonatkozásában. A jogszabályi rendelkezések szűkszavúsága ellenére a bíróság által lefolytatott megelőző távoltartás elrendelése iránti eljárások döntő többsége érinti a gyermekeket is.

5.3. A gyermek szerepe a megelőző távoltartás iránti eljárásban

A megvizsgált ügyek alapján megállapítható volt az, hogy a gyermek lehet az eljárásban kérelmező, tanú, illetve egyéb érdekelt.

A gyermek eljárásban való részvételének eljárásjogi hátterére a bírói gyakorlat élve – a Hktv. 13. §-ának (2) bekezdésében adta lehetőséggel – a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény, azaz a rPp. szabályait alkalmazta megfelelően.²⁶⁷

5.3.1. A gyermek mint egyéb érdekelt

A gyermekek túlnyomórészt ténylegesen nem vettek részt az eljárásban. Nem szerepeltek az eljárásban kérelmezőként és tanúként sem. Ugyanakkor az eljárás megindításakor a kérelmekben a gyermekekre, mint a bántalmazással közvetlenül vagy közvetve érintett személyekre utalások voltak.

Rendszerint az egyik szülő, mint kérelmező, a másik szülő, mint kérelmezett ellen előterjesztett eljárást megindító kérelmében indítványozza, hogy a megelőző távoltartás elrendelése esetén a döntés terjedjen ki a háztartásában élő a kérelmezettel közös vér szerinti, avagy közös nevelt gyermekeikre, valamint a gyermekek nevelési -oktatási intézményeire is.²⁶⁸

A kialakult bírói gyakorlat ezekben az esetekben nem tünteti fel külön kérelmezőként a gyermeket és a megelőző távoltartás iránti kérelmet előterjesztő szülőt, mint törvényes képviselőt.

²⁶⁷Jelenleg a hatályos 2016.évi CXXX.törvény és a 2017.évi CXVIII.törvények tekinthetők eljárásjogi háttérjogszabálynak.

²⁶⁸Ténylegesen a gyakorlat kizárólag a törvény 5.§-ának (2) b) pontjában meghatározott helyet alkalmazza, az ezt meghaladó tartózkodási helyekre, így az oktatási-nevelési intézményekre, munkahelyekre irányuló kérelmeket elutasítja, jogszabályi alap hiányában, arra hivatkozva, hogy a személytől való távoltartási kötelezettség mindezt magában foglalja.

A bíróság amennyiben elrendeli a távoltartást, abban az esetben a gyermekeket a Hktv. 5. § (2) bekezdés c) pontja szerinti „más” személyként kezeli.²⁶⁹

Meglátásom szerint a kiskorú más „quasi” egyéb érdekeltként történő kezelése a leginkább gyermekbarát eljárás a kérelem beérkezéséről három munkanapon belül határozattal lezárandó eljárásban, a gyermek passzívan, kizárólag névleg vesz részt az eljárásban, érdekét a bántalmazást egyedül vagy a gyermekkel együtt elszenvető kérelmezőként fellépő hozzátartozó képviseli. A gyermek meghallgatására sem kerül sor, így módon elkerülhető a bántalmazás miatt krízishelyzetben lévő gyermek további terhelése, ezáltal pszichés státuszának súlyosbítása. Ugyanakkor felmerülhetnek olyan esetek, amikor a már nagyobb gyermek (14-18 éves) álláspontjának ismerete az ügy elbírálása szempontjából elengedhetetlen lenne. Adódik ilyenkor a kérdés, hogy a bíróság hivatalból kényszerítheti-e a gyermeket tanúi pozícióba? Ez a kérdés megkerülhetetlen, hiszen amennyiben a gyermek hivatalból tanúként megidézhető, abban az esetben, mint eljárásjogi szereplő szinte védtelenebbé válik, mintha félként venne részt az eljárásban.

Amennyiben a gyermek, mint kérelmező lehetséges szerepét vizsgáljuk az eljárásban, megállapíthatjuk azt, hogy a Hktv. – mint az már megállapításra került – nem tartalmaz külön szabályokat a gyermekek tekintetében, így a kiskorú is a kérelmezőre vonatkozó szabályok szerint jogosult megindítani az eljárást.

A gyakorlatban a kiskorú járulékos kérelmező, a nemperes eljárást ténylegesen a hozzátartozói erőszakkal szintén érintett szülő indítja kérelmezőként, párhuzamosan, a saját nevében és a kiskorú nevében, mint törvényes képviselő.

A megvizsgált esetek közül öt esetben történt hasonló módon az eljárás megindítása. Egy esetben egyáltalán nem történt meg a két kérelmező kiskorú meghallgatásra történő megidézése és ezáltal bírósági meghallgatása sem. (Pk.50.104/2011.)

Egy alkalommal a külön élő, szülői felügyeleti jogot nem gyakorló szülő kezdeményezett megelőző távoltartás elrendelése iránti eljárást a gondozó szülővel szemben a kiskorú nevében eljárva a Hktv. 14. §-ának (1) bekezdése szerinti jogával élve. A bíróság a 12 éves kiskorú részére eseti gondnokot rendelt, őt a meghallgatásra törvényes képviselője útján idézte meg. (Pk.54.545/2010.) Más alkalommal a 11 éves kérelmezőt a bíróság nem idézte meg külön, nevében szülője az I.r. kérelmező törvényes képviselőként járt el. A kiskorú meghallgatására sem került sor. Mint látjuk a bírói gyakorlat nem egységes abban, hogy

²⁶⁹Hktv.5.§ (2) bekezdés c) pontja szerint, akivel szemben ideiglenes megelőző távoltartást, vagy megelőző távoltartást rendeltek el, a távoltartás hatálya alatt köteles magát távoltartani az ideiglenes megelőző távoltartó határozatban, vagy megelőző távoltartó határozatban megjelölt más személytől.

miként kezelje a kiskorú gyermeket, mint kérelmezőt. A gyakorlatban előfordult az is, hogy a 9 éves gyermek részére a bíróság ügygondnokot rendelt és a Pp. 65/A. §-a szerint járt el a kiskorú meghallgatása során. Véleményem szerint ezzel áttörte a Pp. 65/A. §-ának (1) bekezdésében rögzített azon követelményt, hogy kizárólag a szülői felügyelettel, a gyermek harmadik személynél történő elhelyezésével vagy az elhelyezés megváltoztatásával kapcsolatos perben alkalmazható e szakasz, azonban kétséget kizáróan az ügygondnok kirendelése a gyermek érdekében állt. (Pk.50.001/2013.)

5.3.2.A gyermek mint tanú

A megelőző távoltartás soron kívüli jellegéből adódóan felvetődhet az a kérdés, hogy az eljárásban a felek meghallgatásán kívül van-e helye bizonyítási eljárás lefolytatásának, így tanú meghallgatásának.²⁷⁰

A Hktv. szerint a bíróság a kérelem beérkezésétől számított három munkanapon belül köteles lefolytatni az eljárást. Ez a határidő abban az esetben hosszabbodhat meg, amennyiben a bíróság hiánypótlásra hívja fel a kérelmezőt.²⁷¹

A kérelmező²⁷² előterjeszheti tanú meghallgatás iránti kérelmét a kezdőiratban. Amennyiben a bíróság a meghallgatásra megidézi és meghallgatja a tanúkat, felvetődhet a kérelmezett részéről is az ellenbizonyítás igénye, kérheti ő is saját tényállításainak igazolására saját tanúinak meghallgatását. Ez szerencsés esetben egy meghallgatás alatt foganatosítható, amennyiben a kérelmezett tanúit – nem Pp. -szerű módon – a kitűzött meghallgatásra előállítja.²⁷³ Abban az esetben, amikor a kérelmezett nem állítja elő a tanúkat felvetődik a kérdés, hogy van-e helye további bizonyításnak, azaz a meghallgatás elhalasztásának, mely a kérelmező szempontjából az eljárás elhúzódásához vezethet. Ugyanakkor a kérelmezett által indítványozott tanúk meghallgatásának mellőzése a felek – perrendtartásból levezethető – fegyveregyenlőségének elvét sérti. A két érdek tehát konkurál egymással. A törvény hallgat arról, hogy bizonyítás céljából elhalasztható-e a meghallgatás,

²⁷⁰A Hktv.15.§-ának (6) bekezdése szerint az eljárást a hivatalból indult eljárás esetén a rendőrség által elrendelt ideiglenes megelőző távoltartás kezdő időpontjától számított három napon belül, kérelemre indult eljárás esetén a kérelem beérkezésétől számított három munkanapon belül le kell folytatni.

²⁷¹A Hktv.15.§-ának (4) bekezdése esetén egy napon belül adhat ki a bíróság hiánypótlást a félnek, a gyakorlatban az eljárás soron kívüli jellegére tekintette nagyon rövid 1-2 napos határidővel hívja fel a felet a hiányosság pótlására.

²⁷²A bírósági eljárásban a felek eljárásjogi elnevezése: kérelmező, illetve kérelmezett. Ezzel a megnevezéssel elkerülhető az, hogy a kérelem alaptalansága esetén bántalmazót alaptalanul jelöljék meg bántalmazónak.

²⁷³Az idő rövidsége miatt nem jellemző az, hogy a kérelmezett bizonyítási indítványait is tartalmazó ellenkérelmet terjesszen elő a meghallgatást megelőzően, ez kizárja azt, hogy a bíróság az eljárásjogi szabályokat betartva megidézze a kérelmezett tanúit is.

melyből az a következtetés vonható le a contrario, hogy az eljárást egy meghallgatáson be kell fejezni, teljesítve ezzel a jogalkotó szándékát. Ez esetben azonban könnyen féloldalassá válhat az eljárás, melynek az érdemi döntésre óriási befolyása van.

A gyakorlatban rendkívül ritkán került sor a gyermekek tanúkenti meghallgatására. Jellemzően idézés nélkül előállítják a kiskorút, melyet követően az ellenérdekű felekként résztvevő szülők – a kérelmező, kérelmezett – távollétében kerül meghallgatásra. Az előállított gyermek jogainak védelme nem megoldott, eseti gyám kirendelésére nincs idő, a bíró személyisége, tapasztalata az egyetlen garancia arra, hogy a gyermek a legkisebb sérüléssel élje meg a kihallgatást.

A gyakorlatban 17 éves gyermek már a szülők jelenlétében került nyilatkoztatásra. Azonban arra is van gyakorlati példa, hogy a gyermeket a törvényes képviselő útján idézték meg, a kihallgatása azonban végül elmaradt.

A fentiek alapján megállapítható az, hogy a gyermekek szerepe a megelőző távoltartás iránti eljárásban sokrétű lehet, ugyanakkor egyetlen eljárási pozícióban sem biztosított a kiemelt védelmük, illetve az sem, hogy a távoltartási ügyeket intéző bírák a jogegység biztosítását szem előtt tartva egységesen kezelnék őket.

Mindezek alapján felvetődik a kérdés elegendő-e a hozzátartozói erőszakkal érintett traumatizált gyermekek eljárásjogi védelme körében a Pp. mint háttérjogszabály? Nem lenne-e célszerűbb a Hketv. eddigi tapasztalatok alapján történő felülvizsgálata és a gyermekek részvételének specializáltabb, részletesebb szabályozása? A válasz egyértelműen az, hogy ez utóbbi megoldás sokkal kívánatosabb lenne, mivel a megelőző távoltartási eljárás sajátosságait a speciális törvény keretében kétség kívül adekvátabban lehetne figyelembe venni, szem előtt tartva az eljárás szinte „statáriális” jellegét is. A gyermek tájékoztatása és nyilatkozatétel lehetőségének biztosítása kiemelt jelentőséggel bír ebben az eljárásban, tekintettel arra, hogy a „szankció” a bántalmazó szülővel szemben azonnali²⁷⁴ és súlyos, hiszen a távoltartással érintett időszakra egyaránt elveszíti szülői felügyeleti és a kapcsolattartási jogát is.²⁷⁵ A szabályozás egyik sarkalatos pontja ebben az eljárásban is a jogok címzettjének meghatározása. Azaz azon kiskorúak körének definiálása, akiket az eljárás során tájékoztatni kell a nyilatkozattételi jogukról. E kör megállapítása során alapul vehetjük az általános szabályozást, azaz minden kiskorúnak, aki ítélőképessége birtokában

²⁷⁴ Hketv.16.§-ának (2a) bekezdése alapján a határozat előzetesen végrehajtható.

²⁷⁵ Hketv.5.§-ának (1) bekezdése, illetve Ptk. 4:178.§-ának (3) bekezdése és Ptk.4:186.§(1) i) pontja.

van meg kell kapnia a tájékoztatást a nyilatkozattétel lehetőségéről. Azonban van egy alapvető különbség a peres eljárással érintett kiskorúak, illetve a megelőző távoltartással érintett kiskorúak között. A peres eljárások, így szülői felügyelet rendezése iránti per, a szülői felügyelet megváltoztatása iránti per a gyermeket minden esetben közvetlenül érintik, hiszen az eljárások tárgya a gyermek tekintetében fennálló szülői felügyeleti jog. Amennyiben a megelőző távoltartási eljárásban a gyermek bántalmazott, evidencia az, hogy a bántalmazó szülő elveszíti a távoltartás időtartamára mind a szülői felügyeleti, mind a kapcsolattartási jogát. Azonban e jogok ideiglenes jellegű szünetelése akkor is bekövetkezik, amennyiben a gyermek maga nem bántalmazott.²⁷⁶ Abban az esetben, amikor a gyermek maga is bántalmazott, mint láttuk kerülhetne a fél, az egyéb érdekelt pozícióba. Egyik esetben sem megoldott a jogainak biztosítása, a tájékoztatása, a nyilatkozattételi jog rendezése. A félként résztvevő ítélőképességű gyermek tekintetében szükségesnek tartanám a meghallgatásának rendjét részletesen szabályozni, főszabállyá téve a felek távollétében történő meghallgatását, továbbá kötelező téve a gyermek ügygondnok általi képviselését, mellőzve az „általános” Pp. -beli szabály szerinti indokolt esetben történő kirendelés lehetőségét. Az abúzus gyanújánál indokoltabb eset nincs. Kiskorú tanú esetén egyértelműen ki kell zárni annak lehetőségét, hogy a gyermek meghallgatásakor a törvényes képviselő jelen legyen, hiszen jó eséllyel ellenérdekű fél az eljárásban a két szülő. Azonban az eljárás gyorsítása érdekében a gyermek képviselőre a bíróság megkeresésére a gyámhatóság által kirendelt eseti gyám helyett²⁷⁷ a bíróság kötelezően rendelhetne ki ügygondnokot. Végül, de nem utolsó sorban az ítélőképességű egyéb érdekelt gyermek részére - aki maga nem bántalmazott, azonban fennáll a lehetőség, hogy elveszíti huzamosabb időre az egyik szülőjét - a bíróság hiánytalan kérelem beérkezése esetén azonnal ügygondnokot rendelne ki, aki tájékoztatná nyilatkozattételi jogáról, adott esetben pedig képviselné is a gyermeket meghallgatása során. Ezek a rendelkezések mind a bántalmazással érintett gyermek legfőbb érdekének védelmét szolgálnák.

5.4. A kapcsolattartás végrehajtása iránti eljárás és a gyermekközpontú igazságszolgáltatás

²⁷⁶ Külön is szeretném kiemelni azt, hogy a bántalmazás megvalósulásához nem szükséges az, hogy a gyermeket fizikális bántalmazás érje, hiszen a lelki bántalmazást egyértelműen kimeríti az, amikor a bántalmazó szülőfél a bántalmazott szülőfelet a gyermek előtt akár fizikálisan, akár verbálisan bántalmazza.

²⁷⁷ Pp.298.§-ának (4) bekezdése.

A családjog területén hozott végrehajtandó határozatok legyen az akár a bíróság ítélete, avagy a felek egyezsége, melyet a bíróság jogerős végzéssel jóváhagyott, illetve a gyámhivatal határozata a részes felek mindennapi életet alapvetően meghatározzák. Különösen igaz ez a különélő szülő és a közös kiskorú gyermek közötti kapcsolattartás szabályozására. A bírói gyakorlatnak nevezett kéthetente hétvégén történő kapcsolattartás az idők során átalakult, kibővült, megjelentek a hét közbeni, rendszerint oktatás utáni kapcsolattartások, a modern technika vívmányainak köszönhetően az elektronikus eszközök útján (skype, messenger, viber) történő napi vagy másnapi szintű kapcsolattartások. Ez utóbbiak a pandémia miatt lényegesen nagyobb teret kaptak és ezáltal fel is értékeltődtek, hiszen sok esetben a kapcsolattartás egyetlen módját jelentették. Mindezeket túlmenően a felek közös megegyezése alapján, a pszichológus szakértők által nem feltétlenül támogatott heti váltás formájában megvalósuló „kapcsolattartás” is népszerűvé vált.²⁷⁸

A kapcsolattartást szabályozó határozatok végrehajtója legtöbb és tegyük hozzá szerencsés esetben maga az élet. A szülők egyéni érzéseiket, ellentéteiket félre tudják tenni a gyermekek érdekében és így megvalósulhat a különélő szülőfellel a zavartalan kapcsolattartás.

Gyakori az olyan eset, amikor a felek elhúzódó konfliktusára nem tett pontot a bírósági eljárás során született határozat. A szülők ellentéte nem oldódott fel, azt sok esetben a peres eljárás tovább fokozta, azonban a közös kiskorú gyermek révén a tárgyalóterem világát végleg elhagyva, továbbra is rendszeres együttműködésre kötelesek. Míg a gyermektartásdíj fizetése kapcsán viszonylagos távolság tartható- értem ez alatt azt, hogy akár kommunikáció nélkül megtörténhet a teljesítés postai utalással, vagy bankszámlára teljesítéssel- addig a kapcsolattartás terén a felek állandó, aktív interakciója nélkülözhetetlen. Az elmérgesedett szülői viszonyban a rendszeres kapcsolattartás a korábbi játszmák tovább folytatására ad tartós, kiaknázható lehetőséget, melynek során az alkalmakat és a gyermeket felhasználva, a felek egyfajta proxy háborút folytatnak egymás ellen. A jogviszony jellegéből adódóan a problémák állandósulnak, láncolat jellegű válnak, illetve ciklikusan ismétlődnek.

Egyértelmű az, hogy ez a speciális jogviszony az általánostól eltérő végrehajtási szabályokat igényel. A Ptk. 4:185. §-a akként rendelkezett, hogy a kapcsolattartásra vonatkozó határozat végrehajtásáról a gyámhatóság gondoskodik, a gyámhatóság eljárását részletesen a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Kormányrendelet (a továbbiakban Gyer.) 33. §-a szabályozta.

²⁷⁸ Tulajdonképpen váltott gondoskodás.

Azonban "annak érdekében, hogy a kapcsolattartás tárgyában hozott határozatok végrehajtása tárgyában hatékonyabban és fokozott eljárási garanciák mellett szülessen döntés a jogalkotó a gyámhatóság hatáskörébe tartozó eljárást bírósági hatáskörbe tartozó polgári nemperes eljárássá alakította át." A jogalkotó a kapcsolattartásra vonatkozó határozat végrehajtása iránti eljárást új nemperes eljárásként a bírósági polgári nemperes eljárásokban alkalmazandó szabályokról, valamint egyes bírósági nemperes eljárásokról szóló 2017. évi CXVIII. törvényben rendelte szabályozni tekintettel arra, hogy a törvény az új eljárás bevezetésekor már több személyi állapotot érintő, családjogi tárgyú nemperes eljárás szabályait tartalmazta (pl: apaság vélelmének megdöntése).

A jogszabály módosítás következtében 2020. március 1. napját követően a kapcsolattartásra vonatkozó határozat végrehajtása iránti eljárás lefolytatása a járásbíróság hatáskörébe tartozik. A jogalkotó figyelemmel kísérte a gyakorlati tapasztalatokat és 2020. július 16. napjától a törvényt akként módosította, hogy kifejezetten rögzítette azt, hogy a bíróság a kérelem elbírálása során soron kívül jár el.

A kapcsolattartás végrehajtása iránti kérelmek elbírálásának bírósági hatáskörbe utalása nem egyedi megoldás hazánk részéről az Európai Unióban. A spanyol elsőfokon eljáró családjogi bírák hasonló hatáskörrel rendelkeznek: azaz az általuk elbírált alapügyekkel kapcsolatban felmerült kapcsolattartás végrehajtása iránti eljárásokban ők maguk döntenek, és adott esetben mediációt is elrendelhetnek.

Mielőtt rátérnék annak vizsgálatára, hogy az eljárás mennyiben felel meg a gyermekközpontú igazságszolgáltatás kritériumainak, röviden szeretném bemutatni magát a nemperes eljárást.

Maga az eljárás két szakaszból áll. Az első szakasz a végrehajtás elrendelése, a második szakasz pedig az önhibából elmaradt teljesítés jogkövetkezményeinek levonását szabályozza. Az eljárás soron kívüli, itt megítélésem szerint a háttér jogszabályként alkalmazandó Pp. soronkívüliség²⁷⁹ fogalmára kell gondolni. Minden esetben kérelemre indul. A bíróság főszabály szerint a rendelkezésre álló iratok alapján határoz a nemperes eljárásban, azonban nagyon fontos kiemelni, hogy ez esetben is szükséges a másik fél "meghallgatása" tehát az eljárás kontradiktórius jellegű, nem a kérelmező egyoldalú

²⁷⁹ A soron kívüliség fogalmát a Pp. nem határozza meg, egyedül az ideiglenes intézkedés esetén találunk egyfajta viszonyítási pontot, amikor a jogszabály akként rendelkezik a Pp.104.§-ának (1) bekezdésében, hogy a bíróság soron kívül jár el, intézkedéseit haladéktalanul, de legkésőbb nyolc napon belül teszi meg.

előadásán alapul a döntés. Ugyanakkor a jogalkotó lehetőséget biztosít a bíróság számára arra is, hogy szükség esetén szóbeli meghallgatást tartson, melynek keretében a felek meghallgatásán kívül természetesen bizonyítás is lefolytatható, beleértve tanú, illetve a kiskorú közös érintett gyermek meghallgatását is. Az eljárásban hivatalbóli bizonyításnak helye van, azaz a fél által indítványozott bizonyításon túlmenően, a bíróság hivatalból is beszerezheti az általa szükségesnek ítélt bizonyítékokat (pszichológus szakértői vélemény, családsegítő szolgálat feljegyzései, rendőrségi jegyzőkönyvek stb.). A kérelemnek helyt adó és a végrehajtást elrendelő határozat a költségek viselésére vonatkozó rendelkezés kivételével előzetesen végrehajtható.

Az eljárás első szakaszának fókusz pontja érdemben a kérelmezetti felróhatóság elbírálása, míg a második szakasz a kérelmezetti önhiba megítélésére koncentrál. Mindkét fogalom tartalommal való megtöltése a bírói gyakorlat feladata. E fogalmak elemzése rendkívüli izgalmas feladat, azonban jelen disszertáció kereteit meghaladja.

Ezt követően vizsgáljuk meg azt, hogy milyen módon jelenik meg a gyermekközpontúság az eljárás során. E körben idézzük fel ismételten a gyermekbarát igazságszolgáltatás eredeti fogalmát, melyet az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló iránymutatása fogalmazott meg szem előtt tartva, hogy ezeknek a követelményeknek a vizsgált nemperes eljárásnak is meg kell felelnie: a gyermekbarát igazságszolgáltatás egy olyan igazságszolgáltatási rendszert jelent, amely garantálja, tiszteletben tartja és hatékonyan érvényre juttatja valamennyi gyermeki jogot az elérhető legmagasabb színvonalon, az alábbiakban rögzített elvek szem előtt tartásával és a gyermek fejlettségének, érettségi fokának és az ügy körülményeinek figyelembevételével. Így a gyermekbarát igazságszolgáltatás e jellemzői, különösen az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés, a gyermek életkorának megfelelő, gyors, az emberi méltóságot tiszteletben tartó, a gyermeki jogokat elismerő és figyelembe vevő rendszer, amelyben érvényre jut a gyermek joga az eljárásban való részvételre, az eljárás megértésére, magán és családi életének tiszteletben tartására és a méltóságára.²⁸⁰

Amennyiben azt vizsgáljuk, hogy jelen eljárás mennyiben teljesíti a fent megfogalmazott gyermekközpontú igazságszolgáltatással szembeni elvárásokat, nem szabad

²⁸⁰ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának 2010.november 17-én elfogadott Iránymutatása a gyermekközpontú igazságszolgáltatásról II.c. pontja

megfelelkezünk arról sem, hogy értelemszerűen az eljárás által érvényre juttatni kívánt jogosultság is részben gyermeki jogosultság, érdek. Mi ez a védett érdek?

A pandémia okozta kihívások nem kerültek el az élet egyetlen szegmensét sem, így a kapcsolattartás végrehajtása vonatkozásában is számos kérdés vetődött fel, mely végső soron Alkotmánybíróság általi állásfoglalást is indokolt.

Az Alkotmánybíróság 3067/2021. (II.24.) határozata²⁸¹ a szülő és gyermek kapcsolattartáshoz való jogának alapjogi szempontú ellenőrzését végezte el. Ennek kapcsán megállapította, hogy „a kapcsolattartási jog kétpólusú, amelynek egyik pólusán a gyermek, a másikon a szülő áll, így egyidejűleg beszélhetünk gyermeki és szülői jogról.” Az Alkotmánybíróság utalt arra is, hogy „alkotmányjogi értelemben a gyermek és a különélő szülő kapcsolata – a konkrét körülményektől függően, mindaddig, amíg a helyzetéből adódóan sajátos módon a szülői funkciókat betölti a különélő szülő – a családi élet fogalma alá esik, és védelemben részesül.” Továbbá kitért arra is, hogy „a nevelés, ami a különélő szülőt akkor is megilleti, ha szülői felügyeletet a másik szülő gyakorolja elsősorban a rendszeres és folyamatos kapcsolattartás útján biztosítható.” Az Alkotmánybíróság a védendő érdeket akként összegezte, hogy: „a különélő szülő és a gyermek kapcsolattartáshoz való joga az Alaptörvényben a magánszféra-védelem [Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdés], valamint a gyermeknek a gondoskodáshoz [Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdés] és a szülőnek a neveléshez való joga [Alaptörvény XVI. cikk (2) bekezdés] részeként alapjogi rangra emelt jogosultság.”

Egyértelműen leszögezhetjük tehát azt, hogy a gyermek kapcsolattartási joga alapjogi rangra emelt jogosultság.

Vizsgáljuk meg tehát azt, hogy a gyermekközpontú igazságszolgáltatás kritériumai megjelennek-e a nemperes eljárás szabályaiban, amikor ezt az alapjogi rangra emelt gyermeki jogosultságot kell biztosítani. És itt kell visszakanyarodni a gyermekközpontú igazságszolgáltatás fogalmának egyes alkotó elemeihez. Vizsgálatunk során azt kell keresnünk, hogy a törvény rendelkezései biztosítják-e az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést, a gyermek életkorának megfelelő, gyors, az emberi méltóságot tiszteletben tartó, a gyermeki jogokat elismerő és figyelembe vevő rendszer-e, amelyben érvényre jut a

²⁸¹ 3067/2021.(II. 24) AB határozat

gyermek joga az eljárásban való részvételre, az eljárás megértésére, magán és családi életének tiszteletben tartására és a méltóságára?

A vizsgálat során nem szabad elfeledkezni arról, hogy az eljárás háttérjogszabálya a polgári perrendtartás, azaz a polgári perrendtartás gyermekközpontú igazságszolgáltatás elemeit érvényre juttató rendelkezései ezen eljárásban is automatikusan irányadóak, gondolok itt elsősorban a kiskorú életkorának megfelelő idézésére, meghallgatására, de említhetném akár a rendfenntartás, vagy a nyilvánosság kizárásának szabályait is.

A legkézenfekvőbb és legegyszerűbben azonosítható elem az eljárás soronkívülisége - azaz gyorsasága - mely garancia azonban szokatlan módon csak a jogszabály módosítását követően került beiktatásra a rendelkezések közé, annak ellenére, hogy az eljárás tárgyának jellege, gondolok itt a rendszeres, azaz folyamatos kétheti, heti, másnapenkénti kapcsolattartásokra, önmagában, eredendően megalapozta volna a soronkívüli eljárás szükségességét.

A gyorsaság mellett e körbe vonható álláspontom szerint a hatékonyság biztosítása is, azaz az, hogy a bíróság végrehajtás elrendelése tárgyában hozott végzése a végrehajtható okirat kiállítása nélkül közvetlenül végrehajtható, azaz a gyermekek jogai késedelem nélkül nyerne biztosítást.

E két garancia azonban nem kizárólagosan a gyermeki érdekek érvényesülését biztosítja, hiszen alapvetően a kapcsolattartási jog mint kétpólusú jog érvényesülését vannak hivatottak garantálni, és a kétpólusból következően mind a soronkívüliség, mind a hatékonyság éppúgy garanciája a szülő jogosultságának mint a gyermeket illető azonos tartalmú jogosultságnak.

Ebben az értelemben tehát nem beszélhetünk tisztán a gyermekközpontú igazságszolgáltatást biztosító rendelkezésekről. Azonban a nemperes eljárás tartalmaz olyan rendelkezést is, mely egyértelműen, tisztán és vitathatatlanul a gyermek eljárásban való részvételének jogát - mely a gyermekközpontú igazságszolgáltatás központi eleme álláspontom szerint - bár nem *expressis verbis*, de szabályozza. Ez pedig az az eset, amikor a kapcsolattartás a 14. életévét betöltött gyermek akaratnyilvánítása miatt hiúsul meg. E körben a bíróságnak értelemszerűen azt kell vizsgálnia, hogy a kapcsolattartás elmaradására a 14. életévét betöltött gyermek önálló és befolyásmentes akaratnyilvánítása miatt került sor. Ennek fennálltáról pedig a bíróság legkézenfekvőbb módon a kiskorú gyermek meghallgatása útján győződhet meg. Azaz a gyermek meghallgatása kikerülhetetlen, annál is inkább, mivel a jogalkotó ehhez az akaratnyilvánításhoz az eljárás felfüggesztésének

kötelezettségével két különböző súlyú, de a maga nemében egyaránt lényeges, a kapcsolattartás rendjének további sorsát rendező jogkövetkezményt fűz: a mediációt vagy a kapcsolattartás rendjének bírósági/hatósági megváltoztatását.

A mediáció lehetőségének külön, hangsúlyozott biztosítása a 14. életévét betöltött gyermek akaratnyilvánítása esetén kétségekívül a gyermeki érdekek érvényre juttatásának leghatékonyabb eszköze. Hiszen mi lehetne célravezetőbb, gyorsabb út a gyermek mindenek felett álló érdekének védelme, megóvása terén, mint az, amikor a konfliktusos viszonyban lévő szülők leülnek és közösen keresnek megoldást a kapcsolattartás során jelentkező már a gyermek által is kifejezetten jelzett problémára. A bíróság által kérelemre vagy kötelezően elrendelt mediáció során születő megállapodással nehéz felvenni a versenyt gyorsaság tekintetében. Sajnálatos módon a jogalkotó nem teszi lehetővé a mediáció elrendelését valamennyi kapcsolattartás végrehajtására irányuló nemperes eljárásban, kifejezetten privilegizálja e körben a 14.életévét betöltött gyermek akaratnyilatkozata miatt meghiúsult esetet. Ugyanakkor az eljárásban született mediációs megállapodás egyezségbe foglalása, és ennek az egyezségnek a bírósági végzéssel történő jóváhagyása, amennyiben a nemperes eljárások közös szabályait tartalmazó Pnp. 2. §-ának e) pontját figyelembe vesszük kizárt. Ily módon ezen speciális végrehajtási eljárásban nincs lehetőség végrehajtható határozattal jóváhagyott egyezség megkötésére, mely az eljárás jellegére tekintettel érthető is (nincs a végrehajtásnak végrehajtása?!), azonban az eljárás speciális tárgyára tekintettel legalábbis megfontolandó lenne e tekintetben a jogszabálmódosítás. Azzal együtt, hogy nyilvánvalóan a jogalkotó szándéka ezen esetekben az volt, hogy a felek inkább indítsanak eljárást a kapcsolattartás újraszabályozása iránt, kérve annak megváltoztatását, korlátozását vagy végső és legsúlyosabb esetben a megvonását, így rendezve az elmélyült és már a gyermek önálló, befolyásmentes akaratával is kifejezett, avagy nyugodtan mondhatjuk, hogy nyomatékosított konfliktust.

Álláspontom szerint aggályos az is, hogy nem foglal állást a jogalkotó a 14 év alatti, azonban ítélőképes gyermek akaratnyilvánítása miatt elmaradt kapcsolattartás kérdésében, így tehát a gyermekközpontú igazságszolgáltatás szelektál a gyermekek között az életkor alapján, mely nem példa nélküli, hiszen ez a megkülönböztetés felelhető a szülői felügyelet tekintetében is, amikor más jogkövetkezményt fűz a gyermek véleményéhez. Ez a kérdés mindenképpen jogalkotói megoldásért kiállt, figyelemmel a Ptk. 4:171. §-ának (4) bekezdésében bekövetkezett módosításra is.

Ezt követően vizsgáljuk meg azt, hogy milyen gyakorlati kihívásokkal szembesülnek a bírúk a gyermekközpontú igazságszolgáltatás érvényre juttatása során.

A gyermekközpontú igazságszolgáltatás a kapcsolattartásra vonatkozó határozat végrehajtására irányuló nemperes eljárásban érvényre juttatandó fent bemutatott elemeinek – azaz a soronkívüliség, előzetes végrehajthatóság, kiskorú meghallgatása, közvetítői eljárás elrendelése- gyakorlati érvényesülését megvizsgálva megállapítható az, hogy a soronkívüliség alkalmazása része a bíróság időszerű ítélkezési tevékenységének, így egyfajta automatizmusnak is tekinthető. Az előzetes végrehajthatóság kimondása a jogszabály rendelkezése alapján mérlegelést nem tűr, kötelező jellegű, elmaradása észlelést követően hivatalból pótlendő.

A nehézséget a kiskorú meghallgatása okozhatja, tekintettel arra, hogy tanúként történő kihallgatása esetén indokolt számára a Pp. 298. §-ának (4) bekezdése alapján eseti gyám kirendelése, tekintettel a kiskorú és a törvényes képviselő közötti érdekellentét lehetőségére. A bíróság ez esetben a gyámhatóságot keresi meg eseti gyám kirendelése iránt, mely adott esetben hosszabb időt is igénybe vehet, majd a tanúkénti meghallgatást követően az eseti gyám költségének gyámhatósági megállapítása is hátráltathatja a bíróság érdemi határozatának meghozatalát, mivel e költség az eljárási költség részét képezi, ezért a befejező határozatban kötelezően rendelkezni kell róla. Tulajdonképpen a gyermek jogait védő egyik garancia érvényre juttatása ekként csorbítja a másik garanciát - az eljárás soronkívüliségének kötelezettségét. A megoldás e körben a bíróság által kirendelhető ügygondnok lehet, azaz a kiskorú Pp. 473. §-a szerinti, nem tanúként, hanem analógia alkalmazásával egyéb érdekeltként történő meghallgatása.

Összességében véve megállapítható, hogy a jogalkotó törekedett a gyermekközpontú igazságszolgáltatás szempontjainak figyelembevételére az új nemperes eljárás szabályozása során, a háttér jogszabályként alkalmazandó polgári perrendtartással együtt a kapcsolattartásra vonatkozó határozat végrehajtása iránti eljárás szabályai jó alapot biztosítanak arra, hogy a bíróság a gyermeki jogokat érvényre tudja juttatni az eljárás során. A mediációval és a 14 év alatti gyermek véleménynyilvánításával kapcsolatban felmerült ellentmondás azonban mindenképpen tovább gondolást igényel.

6. A kiskorú meghallgatásának gyakorisága a bírói gyakorlatban

6.1.A kutatási anyag meghatározásának szempontjai

A korábbiakban már kifejtettem, hogy a kiskorú számos pozícióban részt vehet a peres eljárásban: lehet peres fél (pl: apaság megállapítása, apaság véelmének megdöntése iránti per, szerepelhet jogutódként, lehet kötelmi vagy dologi tárgyú perek felperese vagy alperese) tanú, vagy egyéb érdekelt is.

Annak érdekében, hogy a kiskorú gyermek meghallgatásának gyakorlata körében nagyobb merítés álljon rendelkezésemre paradox módon bizonyos szempontok szerint igyekeztem szűkíteni a kutatás alapjául szolgáló anyagot. Így kizártam a kutatási anyagból azon pereket, amelyekben a kiskorú peres fél tekintettel arra, hogy ezen főleg kötelmi vagy dologi jellegű perek meglehetősen szórványosan fordulnak elő. Szintén elvettem több okból is az apaság véelmének megdöntése, apaság megállapítása iránti perek vizsgálatát. Egyrészt, mivel jellemzően ezen perekben nincs olyan korú kiskorú, aki már ítélőképessége birtokában lenne és így bíróság által, amennyiben a bizonyítás indokolja meghallgatható lenne (15 éves bírói pályafutásom alatt mindösszesen 2 alkalommal fordult elő). Főszabály szerint az ilyen jellegű családi jogállás rendezése iránti perekben szereplő kiskorúak 3 év alattiak. Továbbá a gyermekek meghallgatása azért sem fordul elő ezen eljárásokban, mivel a per tárgyának eldöntése alapvetően szakkérdés, emellett értelemszerűen a gyermeket nem tudjuk meghallgatni magára a per tárgyára.

Kutatási anyagként maradtak tehát azon perek, melyek a leggyakrabban érintik a gyermekeket: a házasság felbontása, valamint a szülői felügyeleti jog rendezése iránti eljárások. Családjogi bíróként gyakorlatomban a szülői felügyeleti jog rendezése iránti eljárástól elkülönítetten kezelem a kapcsolattartás újraszabályozása iránti eljárást tekintettel arra, hogy a kutatáskor ezek a perek csak akkor tartoztak bírósági hatáskörbe, ha két éven belül az alapügyben a bíróság határozott a kapcsolattartás vonatkozásában, alapesetben a szülői felügyelet rendezése iránti perhez kapcsolódnak.

A házasság felbontására irányuló perek dilemma elé állítottak tekintetben, hogy bevonásra kerüljenek-e a kutatásba. A bontóperek döntő többsége érinti a kiskorú gyermeket is figyelemmel arra, hogy a járulékos kérdések közé tartozik a szülői felügyeleti jog rendezése, a tartás és a kapcsolattartás rendezése. E körben azonban a bírói tapasztalatra hagyatkoztam, azaz arra, hogy a házasság felbontása iránti perek túlnyomó részében egyező akaratnyilvánítás alapján történik meg a házasság felbontása. Ezekben az esetekben a peres

felek az ún. járulékos kérdések tekintetében egyezséget kötnek, melyet a bíróság végzésével látszólag "csak" jóváhagy, ténylegesen gondosan megvizsgálja azt, hogy az egyezés a hatályos jogszabályoknak, illetve a gyermek(ek) érdekeinek megfelel-e.

E perekben az általam folytatott, de egyesek által vitatott gyakorlat az, hogy a kiskorút nem hallgatom meg. A vitás alapjául a Ptk. 4:181. §-ának (1) bekezdése szolgálhat, mely szerint a kapcsolattartásról a házassági vagy a szülői felügyelet rendezése iránti perben a szülők egyezséget köthetnek; egyezségük hiányában a kapcsolattartásról - kérelemre vagy a gyermek érdekében hivatalból - a bíróság dönt. Ha házassági vagy a szülői felügyelet rendezése iránti per nincs folyamatban, a kapcsolattartásról a szülők megegyezésének hiányában a gyámhatóság dönt. A döntés előtt az érdekeltet és az ítélőképessége birtokában lévő gyermeket meg kell hallgatni. Az utolsó mondat értelmezése problémákat vethet fel, mivel az egyik álláspont szerint a kötelező meghallgatásra vonatkozó rendelkezés kizárólag a gyámhatóság előtti eljárásban alkalmazható.

Megítélésem szerint amennyiben a szülők megnyugtató tartalmú egyezséggel tudják rendezni a gyermek tekintetében a szülői felügyeleti jog gyakorlását, a kapcsolattartást szükségtelenné válik a gyermek polgári perben való közvetlen bevonása, tárgyalásra történő megidézése és e körben való meghallgatása. Ugyanakkor látható az, hogy az új Ptk. szabályozásának másik értelmezése szerint a bíróságnak erre vonatkozóan jogszabályi kötelezettsége lenne, szemben a korábbi Csjt.-ben foglaltakkal, mely megengedte azt is, hogy a bíró a gyermek akaratáról a szülők előadásán keresztül tájékozódjék.²⁸² Azonban úgy vélem, hogy az ilyen formális meghallgatás a gyermek számára nagyobb hátránnyal járna mint amilyen előnyhöz jutna a bíróság vagy a már egyébként is egyetértő szülők, ha létezik egyáltalán ilyen előny. Gondolok itt arra, hogy a bírói jó esetben másfél órás meghallgatás lehet-e olyan mélységű, mely felülírhatja a gyermeküket jól ismerő szülők közös egyetértésen alapuló döntését? Messzemenőig osztom Nagy Márta véleményét, mely szerint:” meg kell találni azt az egyensúlyt, amely úgy biztosíthatja a gyermek érdekének

²⁸²A Csjt. 74. §-a szerint a bíróságnak és a gyámhatóságnak a szülői felügyelettel, illetve a gyermek elhelyezésével, valamint az elhelyezés megváltoztatásával kapcsolatos eljárása során — elháríthatatlan akadály esetét kivéve — mindkét szülőt meg kell hallgatnia. Indokolt esetben, így akkor is, ha azt a gyermek maga kéri, közvetlenül vagy szakértő útján meg kell hallgatni a gyermeket is. Ha a gyermek a tizennegyedik életévét betöltötte, az elhelyezésére vonatkozó döntés csak egyetértésével hozható, kivéve, ha az általa választott elhelyezés fejlődését veszélyezteti. A bíróság a gyermeknek az elhelyezésével kapcsolatos álláspontjáról a szülők erre vonatkozó egyező nyilatkozata útján is tájékozódhat.

érvényesülését, hogy a szülők méltányos érdekei se sérüljenek”²⁸³

Felmerülhet e körben az is, hogy a bírónak meg kell-e kérdezni a szülőket egyezségkötés esetén, hogy a gyermekkel az egyezés tartalmát megbeszélték-e, véleményét kikérték-e. Erre vonatkozóan is lehet érveket és ellenérveket is felhozni. Érvként kiemelném azt, hogy amennyiben a szülők a gyermek véleményéről tájékozódnak úgy vélhetően alapos, átgondolt és mindhárom félnek megfelelő döntést hoznak, a gyermeket partnerként kezelve. Előfordulhat azonban olyan eset is, amikor a szülők életközösségük megszakadását követően a gyermeket még magáról a válás tényéről sem tájékoztatják, és annak ellenére, hogy külön élnek a gyermeket meghagyják abban hitben, hogy a házasság továbbra is fennáll. Ez az álláspont azonban kevésbé védhető, az adott pillanatban konfliktusmentességet, a gyermek számára egyfajta illuzórikus biztonságot nyújt, azonban szinte biztos, hogy később az igazság kiderülésekor kínosan magyarázkodás fog következni, adott esetben a gyermek jobban sérül.

A fentieket összefoglalva: tapasztalatom alapján marginális előfordulást vélelmeztem a kiskorú meghallgatására házasság felbontására irányuló kereseti kérelmek esetén, ezért a bontó pereket elvettem mint kutatási anyagot. Így a kutatás a szülői felügyeleti jog rendezése és a szülői felügyeleti jog megváltoztatása iránti perekre szűkült, véleményem szerint ezek azok a típusú perek, amelyekben főszabály szerint legtöbbször sor kerül vagy sor kerülhetne a kiskorú meghallgatására.

Miután ekként leszűkítettem a kutatási anyagot a következő fontos kérdés a kutatás időtartamának meghatározása volt. Itt is több tényezőt kellett figyelembe venni.

Az egyik befolyásoló tényező az volt, hogy 2018. január 1. napján jelentős változás következett be a civilisztikai eljárásokban, hatályba lépett a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény. A törvény hatálybalépését követően érezhetővé vált az, hogy az ügyfelek kevésbé bátran terjesztenek elő kereseti kérelmet. Ezen túlmenően azokban az eljárásokban, melyekben a szülői felügyelet a jogvita tárgya jó eséllyel kerül sor igazságügyi pszichológus szakértő kirendelésére akár a szülők nevelési képességének megvizsgálása, akár a kiskorú indirekt módon történő meghallgatása érdekében. A bíróságok a szakértőket érintően nagyon nehéz helyzetben vannak, évek óta csökken a megfelelő kompetenciával bíró szakértők száma, a szakértők leterheltek, a szakvélemények előterjesztése néha több hónapot, akár fél évet is igénybe vehet, mely a per tartamot nagyban megnöveli. Kérdéssé

²⁸³ NAGY Márta: A gyermek jogainak érvényesülése az igazságszolgáltatásban Budapest, L'Harmattan 2018.

vált tehát az, hogy talállok-e egyáltalán 2018. után indult jogerősen, érdemben befejezett ügyet, melyben a kiskorú meghallgatására sor került.

E két tényezőt figyelembe véve, amennyiben az új Pp. szerinti ügyeket vizsgáltam volna jó eséllyel még nem találkozhattam volna olyan eljárással, amely már érdemben, jogerősen befejeződött és pszichológus szakértői vélemény beszerzésére, a kiskorú meghallgatására is sor került az eljárás folyamán. E körben hangsúlyozom a saját tapasztalatomra támaszkodtam, mivel jelen kutatás kezdetéig egyetlen, 2018.évet követően érkezett ügyben került sor igazságügyi pszichológus szakértő kirendelésére.

Úgy gondolom, hogy teljesebb képet akkor nyerhetek a kiskorú meghallgatásának gyakoriságáról amennyiben jogerősen, érdemben befejezett ügyeket vizsgállok. Tekintettel az eljárások elhúzódására, melyet már említettem, ezért esett választásom a 2017-es évre, mivel az ekkor indult szülői felügyeleti jog rendezése, megváltoztatása iránti polgári perek jelen kutatás elkészítésekor már érdemben jogerősen befejeződtek/ befejeződhetnek.

A kutatás alapjául tehát egy nagyobb forgalmat lebonyolító székhelyi járásbírószágra 2017. január 1. napjától december 31. napjáig érkezett és 2019. október 15. napjáig jogerősen, érdemben befejezett és rendelkezésre álló²⁸⁴ szülői felügyeleti jog rendezése és szülői felügyeleti jog gyakorlásának megváltoztatása iránti polgári peres eljárások szolgáltak.

Ki kell emelnem azt, hogy a kutatás elvégzését a bírósági nyilvántartás ekkor még nem könnyítette meg, mivel annak ellenére, hogy a bírósági lajstrom igen sok adatot tartalmaz, azonban sajnos arra vonatkozóan egyáltalán nem állt információ rendelkezésre, hogy az adott eljárásban kiskorú tanúként, avagy érdekelt félként történő meghallgatására sor került-e. Álláspontom szerint a gyermekközpontú igazságszolgáltatás eredményeinek könnyebb kimutathatósága érdekében nem lenne mellőzhető a bírósági lajstromban egy olyan ügyenként könnyen vezethető "rovat, vagy fül" beiktatása, ahol a tárgyaló bíró megjelölheti azt, hogy az adott eljárásban közvetett vagy közvetlen módon kiskorú meghallgatására sor került-e. Mivel ez az adat jelenleg még nem áll rendelkezésre, így annak megállapítása érdekében, hogy 2017-ben hány alkalommal került sor kiskorú meghallgatására át kellett néznem valamennyi érdemben, jogerősen befejezett ügyet.²⁸⁵

A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy 105 db aktát vizsgáltam meg annak érdekében, hogy feltárjam, hogy az adott perben a tárgyalások során a bíró valamilyen módon meghallgatta-e a perbeli gyermeket.

Kérdés lehet az is, hogy mi számít a gyermek meghallgatásának a nyilvánvaló formákon

²⁸⁴ Nem volt más irathoz csatolva, bírónál stb.

²⁸⁵ Azóta bevezetésre került a gyermek megjelölése a lajstromban.

kívül (bíró általi és szakértő általi), elfogadja-e a bírói gyakorlat a gyermek meghallgatásaként a pedagógiai véleményt, amennyiben pl. a pedagógus a gyermek véleményét is tolmácsolja, vagy a Csjt. 74. §-a szerinti szülőkön keresztüli meghallgatást, mely erősen jelen van a bírói gyakorlatban? Ennek kifejtését azonban a vizsgálat során mellőztem, és csak a két fő formát vizsgáltam.²⁸⁶

6.2. Miért fontos a kiskorú meghallgatása a gyermekközpontú igazságszolgáltatás körében, avagy jogszabályi alapok

A gyermekközpontú igazságszolgáltatás (child-centered) központi eleme meglátásom szerint a kiskorú eljárásban való részvétele, azaz a kiskorú meghallgatása.²⁸⁷

A child-friendly²⁸⁸ igazságszolgáltatás hazai jogba való átültetése, mint láttuk a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulásához kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi LXII. törvénnyel történt meg. A módosítással kizárólag a meghallgatási eljárást szabályozta, kimaradt azonban a gyermek véleménynyilvánítási jogáról való tájékoztatás szabályozása. A módosított polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény különbséget tett a kiskorú, mint érdekelt és mint tanú meghallgatása/kihallgatása²⁸⁹ között.

A kutatás során tehát már az új Ptk. szerinti anyagi jogszabályokat alkalmazó, azonban még a régi Pp. szerint tárgyalt ügyeket vizsgáltam, a kiskorúakra vonatkozó eljárási szabályok lényegileg megegyeznek az új Pp. szerinti rendelkezésekkel.

²⁸⁶ Vajon a gyermekek jogairól szóló 1989. november 20. napján kelt Egyezmény 12. cikke szerinti szerv lehet-e a pedagógus, mint a gyermeket jól ismerő személy? Alkalmazható lenne e- ez a magyar bírói gyakorlatban?

²⁸⁷ Az EU child-friendly terminológiával szemben a magyar bíróság a child-centered terminológiát használja.

²⁸⁸ <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0060:FIN:hu:PDF> (letöltés ideje: 2019.5.30.)

²⁸⁹ A kiskorú tanú védelmét a Pp. 167/A. §-a biztosítja 167/A. §-a szabályozza, melynek (1) bekezdése szerint a tizenegyedik életévét be nem töltött kiskorút csak akkor lehet tanúként kihallgatni, ha a vallomásától várható bizonyíték másként nem pótolható A (2) bekezdés szerint a kiskorú tanú kihallgatásánál a törvényes képviselője jelen lehet. A kihallgatáskor a figyelmeztetéseket és tájékoztatásokat a kiskorú tanú korára, érettségére figyelemmel, számára érthető módon kell közölni. A kihallgatásnak megfelelő légkörben, a kiskorú számára érthető módon kell megtörténnie A (3) bekezdés szerint a tizenegyedik életévét be nem töltött kiskorú kihallgatása esetén a hamis tanúzás következményeire való figyelmeztetést mellőzni kell, helyette az igazmondás követelményéről kell tájékoztatást adni a tanú korára és érettségére figyelemmel, számára érthető módon. A tizenegyedik életévét be nem töltött kiskorú tanú esetében a személyi adatainak zártan kezeléséről, valamint a vallomástétel megtagadásáról a nyilatkozatot a törvényes képviselője teszi meg, valamint a vallomástételre kötelező határozat elleni fellebbezési jogot a törvényes képviselő gyakorolja. A (4) bekezdés alapján, ha a kiskorú tanú és a törvényes képviselője között érdekellentét van, a bíróság megkeresésére a gyámhatóság által kirendelt eseti gyám gyakorolja a (2) és (3) bekezdésben meghatározott jogokat.

6.3. A kutatás eredménye

A kutatás során a gyermekek kora szerinti összetételt megvizsgálva a következő eredményt kaptam. Egy esetben 2017-ben született, azaz 0 éves gyermek vonatkozásában terjesztettek elő szülői felügyeleti jog gyakorlása iránti keresetet. Értelemszerű, hogy tekintetében szóba sem jöhet a meghallgatása. Azonban nem ilyen egyértelmű a helyzet már például egy második életévét betöltött gyermek tekintetében.

A kutatást megelőzően voltak preconcepcióim az eredményeket illetően. Az egyik ilyen előzetesen kialakított elgondolásom a gyermekek korán alapult. Éppen ezért gyűjtöttem ki a kutatási anyagban szereplő gyermekek születési évét. Azt vélelmeztem, hogy pusztán a gyermekek kora alapján kizárhatók adott iratokat a kutatás anyagából, tekintettel arra, hogy a gyermek kora, döntőnek nem tekinthető, azonban már utal arra, hogy nincs ítélőképessége birtokában, így a meghallgatásától nem lehetne olyan eredményt várni, amely a döntésben a bírót segíteni. A gyermekek kora alapján megfogalmazott előzetes véleményem két összetevőn alapult: egyrészt a gyermek meghallgatás korának törvényi szabályozása a Ptk. 4:171. §-ának (4) bekezdése, másrészt az eljáró igazságügyi pszichológus szakértői vizsgálat általam ismert gyakorlata, amely azon alapul, hogy 4 év alatti gyermeket nem vizsgálunk meg, figyelemmel arra, hogy a gyermekről vélemény nem lehet alkotni, a szakértő kizárólag viselkedés leírást adhat megfigyelés alapján.²⁹⁰ A kutatási anyagban összesen 35 esetben volt 2014-2015-2016-ban született gyermek, a koruk alapján őket is kizártam a vizsgálatból, mely a gyakorlatban ténylegesen 31 ügyet jelent, mivel a perben szereplő másik gyerek már meghallgatható lett volna. Így a fennmaradó 73 esetben lett volna lehetőség akár több különböző kiskorú meghallgatására, ezek közül tehát nem vizsgáltam azokat az eseteket, amikor a bíró a Csjt. 74. §-ának utolsó mondata alapján még élő bírói gyakorlatot alkalmazva a szülőkön keresztül tájékozódott a gyermek akaratáról, illetve azokat az eseteket sem, amikor a szülők az első tárgyaláson egyezségezt kötöttek, a bírói gyakorlatba ugyanis nem ment át általános jelleggel az a kezdeményezés, hogy a gyermeket ez esetben is hallgassa meg a bíróság.²⁹¹

A vizsgált időszakban mindösszesen hét kiemelkedően konfliktusos eljárásban került sor a kiskorú direkt vagy indirekt módon történő meghallgatására. Az eljáró bíró élve a

²⁹⁰290 OIOI 10.számú módszertani levele a harmadik oldalon az igazságügyi pszichológus szakértők köréről és tevékenységről a vizsgálat életkori határát a gyermek 3.életévében határozza meg.

²⁹¹ DARNÓT Sára: *A gyermek meghallgatása családjogi perekben –interjúk alapján, különös tekintettel a jogalkalmazási eltérésekre.* Családi Jog, 15.évfolyam 4. 2017. 22.o.

lehetőséggel négy esetben indirekt módon, míg három esetben személyesen hallgatta meg a gyermeket. A személyes, bíró általi meghallgatások egyike sem a gyermekmeghallgató szobában került foganatosításra, mely magyarázható azzal, hogy több esetben már 14 év feletti gyermek meghallgatására került sor. A direkt meghallgatások közül egyetlen alkalommal sem került sor a gyermekek részére sem eseti gyám, sem alternatívaként ügygondnok kirendelésére, egy esetben maguk a szülők nyilatkoztak arról, hogy álláspontjuk szerint a gyermeknek nincs szüksége képviselőre.

6.4. Összegzés

Felvetődik a kérdés: ez a szám sok vagy kevés? Tényleg minden egyes ügyben meg kellett volna-e hallgatni a kiskorút, még egyezségkötés esetén is? Álláspontom szerint az egyezségkötésnél két érdek konkurál egymással: feltárhatók akár bántalmazások is²⁹², azonban megvan a lehetőség arra is, hogy az egyébként is válási krízist megelő gyermeket pont a meghallgatás fogja még inkább traumatizálni. Azaz a két lehetőség közül melyik szolgálja inkább a gyermek érdekét? Mi alapján történjen meg a döntés?

A döntő tényező, mint az élet oly sok más területén, ebben az esetben is az ember.

Az eljáró bíró személyisége mindent meghatároz: elsősorban, kellően empatikus-e, látja és belátja-e azt, hogy adott gyermek esetében lehet eredményesebb, gyermekközpontúbb a szakértői meghallgatás vagy éppen fordítva. Ha úgy mérlegel, hogy direkt meghallgatást alkalmaz, meg tudja-e nyerni a gyermek bizalmát, jó kérdéseket tesz-e fel? Szán-e rá elég időt?

Mindezek olyan kompetenciák, melyek állandó fejlesztésre szorulnak, ezt már a bírák is felismerték, melynek köszönhetően a MIA által szervezett központi és az egyes törvényszékek által szervezett helyi képzések is voltak. A kiskorú meghallgatása a családjogi eljárás legfontosabb mozzanata, nem lehet hibázni. Csak olyan bíró lehet alkalmas erre a feladatra, aki a gyermek szívéhez tud szólni. Annak érdekében, hogy ez minél teljesebben megvalósuljon, a képzésen túlmenően, megoldásként nem zárnám ki azt a lehetőséget sem, hogy kizárólag a kiskorú meghallgatására vonatkozó vizsgát tett bírák járhassanak el ezekben az ügyekben, vagy esetleg eleve külön bíróság három szakemberből álló tanácsban: bíró, pedagógus, pszichológus.

²⁹² Nem szabad azt elfelejteni, hogy a bíróság is jelzőrendszeri tag, azonban a rendszer „végén” áll, megelőzik a rendszerben akár a nevelési -oktatási intézmények, akár a gyermekorvosok, akik a gyermekkel rendszeresen találkoznak, így nagyobb eséllyel tudják feltárni a bántalmazásokat.

A rendszer még mindig alakul és formálódik, egy dolgot azonban leszögezhetünk a legfontosabb eleme a megfelelően képzett, empatikus bíró.

7. A gyermekközpontú igazságszolgáltatás szabályainak érvényesülése nemzetiségi kiskorú esetén

7.1. Alapvetés

A családjogi eljárások során a gyermekek roppant nehéz helyzetbe kerülnek, mivel azon túlmenően, hogy az egész addigi biztonságos világuk összeomlik, gyakran lojalitáskonfliktust is átélnek, hiszen a két általuk leginkább szeretett személy kerül néha kibékíthetetlen ellentétbe, a gyermeket egymás ellen eszközként felhasználva. Nem marad tehát olyan személy, aki az érdekeit objektíven és állhatatosan képviseli az eljárás során, tekintettel arra, hogy a törvényes képviselői vitáznak. Rendelkezésre áll az a lehetőség, hogy kéri az eljárásban való meghallgatását, amennyiben egyáltalán tisztában van azzal, hogy ez a meghallgatáshoz való jog megilleti, azonban mi történik, ha nemzeti kisebbséghez is tartozik egyúttal és az eljárás nyelvét nem beszéli? Megoldható ez a rendkívül érzékeny helyzet? Hogyan kerülnek biztosításra a nemzetiségi kiskorúak jogai az eljárás során? Egyáltalán speciális csak rájuk vonatkozó szabályokkal biztosításra kerülnek-e? Magyarországon gyakorló szakemberként elsősorban az a kérdés foglalkoztatott, hogy milyen módon birkózik meg a magyar szabályozás hasonló helyzetekkel, illetve van-e kialakult bírói gyakorlat.

7.2 A releváns, nemzetiségekre vonatkozó szabályozás Magyarországon

7.2.1. A nemzetiség fogalma

A magyar kisebbségi jogi és ezen belül is a nyelvjogi szabályozás nem új keletű, ahogy Gerencsér Balázs Szabolcs rámutatott a Nyelvi jogok érvényesíthetőségéről szóló tanulmányában: “A magyar Országgyűlés által elfogadott 1868. évi XXXIII. törvénycikk, amely korának egyik legelőremutatóbb kisebbségi törvénye volt. Ez a jogszabály tartalma szerint szinte kizárólag nyelvjogi szabályokat tartalmazott.”

Hazánk az elődök jó példáját vette alapul, így már a Nemzeti Hitvallás is kinyilvánítja azt, hogy a velünk élő nemzetiségek a magyar politikai közösség részei és államalkotó tényezők, a magyarországi nemzetiségek nyelvét és kultúráját ápoljuk és megvédjük. A Nemzeti Hitvallás mellett az Alaptörvény XXIX. cikke a Magyarországon élő nemzetiségek védelmét deklarálja, a részletesebb rendelkezésekben kifejezetten utalva arra, hogy a Magyarországon élő nemzetiségeknek joguk van az anyanyelvhasználathoz, a saját nyelven való egyéni és közösségi névhasználathoz, saját kultúrájuk ápolásához és az anyanyelvű oktatáshoz.

Az Alaptörvény felhatalmazása alapján született meg a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. sarkalatos törvény, mely a törvény felütéseként rögtön az 1. §-ban definiálja a nemzetiség fogalmát az anyanyelvet egyik fontos ismérvként megjelölve. A törvény 1. melléklete határozza meg a magyarországi nemzetiségeket: „E törvény értelmében nemzetiségnek minősül: a bolgár, a görög, a horvát, a lengyel, a német, az örmény, a roma, a román, a ruszin, a szerb, a szlovák, a szlovén és az ukrán.” Látható, hogy hazánkban 13 nemzetiség képviselői élnek. A 2011-ben tartott népszámlálás eredménye alapján legnagyobb számban romák (315.583 fő), németek (185.696 fő), román (35641 fő), szlovák (35208 fő), horvát (26774 fő), szerb (10038fő), ukrán (7396 fő), lengyel (7001 fő), bolgár (6272 fő), görög (4642 fő), ruszin (3832 fő), örmény (3571 fő), végül szlovén (2820 fő) nemzetiségűek a honfitársaink. Számuk a családjogi perekben való részvételüket tekintve lehet döntő témánk szempontjából. Ez az arány a perekben történő előfordulásakor nem tükröződik, melynek két alapvető oka van: egyrészt nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a tényezőt, hogy a legtöbb Magyarországon élő nemzetiséghez tartozó személy magyar nyelven is olyan szintén ért és beszél, amely lehetővé teszi a részvételét hivatalos eljárásban, beleértve a kiskorúakat is. Itt külön szeretném kiemelni azt, hogy a gyermekek meghallgatására általában 4-5 éves koruktól kerül sor, ekkor már rendszerint óvodába járnak, ahol lehetőségük van a nemzetiségi nyelv mellett a magyar nyelv gyakorlására is. Másrészt, amennyiben kizárólag nemzetiségtől függetlenül általános jelleggel „csak” a kiskorúak perbeli meghallgatásának gyakorlatára fókuszálunk, saját tapasztalatom is azt támasztja alá, hogy a gyermekek polgári peres eljárásokban való meghallgatása igen marginális jellegű. Egyértelműen leszögezhető az, hogy a gyermek bíróság általi közvetlen, illetve igazságügyi pszichológus szakértő általi közvetett meghallgatása nem tekinthető automatikusnak. Abban az esetben, amennyiben közelebbről megvizsgáljuk a kiskorúak meghallgatásának gyakoriságát, pedig megállapítható az, hogy a két meghallgatási mód közül a bírói gyakorlat eltolódott a szakértő általi közvetett meghallgatás felé, főleg a 14. életévét be nem betöltött

gyermekek tekintetében. Bármelyik esetet vesszük azonban alapul a gyermek a hatályos jogszabály alapján mindkét meghallgatási típus alkalmával élhet a nemzetiségi nyelv használatának jogával. Vizsgáljuk meg milyen konkrét rendelkezések alapján van erre lehetősége.

7.2.2. A nyelvi jogok magyar és nemzetközi alapdokumentumai

Az Alaptörvény felhatalmazása alapján a nemzetiségek jogairól szóló törvény 5. §-ának (1) bekezdése a nyelvhasználat jogát általánosságban biztosítja, míg a (2) bekezdés kifejezetten nevesíti a nyelvi jogot, mint eljárásjogi jogosultságot, elsőként utalva a polgári peres eljárásokra. Természetesen a nyelvhasználat jogának konkrét szabályainak kifejtése a hivatkozott egyes eljárásjogi kódexekre vár. Így a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény 5. §-ának (2) bekezdésében foglalt felhatalmazásnak megfelelően a Pp. 113. §-ának (3) bekezdése biztosítja a nemzetiséghez tartozók nyelvhasználatának jogát a polgári eljárások során a regionális vagy kisebbségi nyelv használatára vonatkozó nemzetközi egyezményben foglaltaknak megfelelően. A polgári perendtartás tehát háttérjogszabályként jelöli meg a vonatkozó nemzetközi egyezményeket. Nemzetközi egyezményként elsősorban a Polgári és Politikai Jogok Egyezségokmányának 27. cikke juthat elsőként a jogalkalmazó eszébe, mely azonban az eljárásjogi nyelvi jog tekintetében speciális szabályt nem tartalmaz, azonban a 2. és a 26. cikk kifejezetten kimondja a nyelven alapuló diszkrimináció tilalmát, mely természetesen az egyes bírósági eljárásokban is alkalmazandó. Az Egyezségokmány 14. cikkének 3. pontja pedig kifejezetten a büntető eljárásokban biztosítja a nyelvi jogot. Ki kell emelni azonban azt, hogy az Egyezségokmány 2., 14. és 26. cikkei nem kifejezetten a kisebbségi nyelvhasználatra vonatkoznak. Az okmánnyal szemben a speciális kisebbségi nyelvhasználatra vonatkozó szabály megjelenik a Nyelvi Charta²⁹³, mint multilaterális nemzetközi szerződés 9. cikk 1.b) pontjában. Amennyiben elemezzük a Charta 9. pontját megállapíthatjuk azt, hogy a kisebbségi nyelv használata nem automatikusan és hivatalból történik. A félnek kifejezetten kérnie kell azt, hogy kisebbségi, regionális nyelvét használhassa. Ugyanakkor az eljáró bíróság nem nehezítheti el a fél helyzetét azzal, hogy anyagi terhet ró rá, amikor a nyelvet használni kívánja, azaz a nyelvhasználatot, akár személyes szóbeli, akár okiratokra vonatkozik,

²⁹³ Strasbourgban, 1992. november 5-én létrehozott Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartájának kihirdetéséről szóló 1999. évi XL. törvény, röviden Nyelvi Charta.

költségmentessé kell tenni. Mindezek előfeltétele az azonban, hogy az eljáró bíró ezen lehetőségek kihasználását ne nyilvánítsa az igazságszolgáltatás rendes ügymenetét akadályozónak.

Visszatérve a Pp. -re, annak 113.§ (3) bekezdésén túlmenően nem lehet figyelmen kívül hagyni e körben a Pp. 61. §-ának (1) bekezdését, mely a nemzetiségi nyelvi jog gyakorlati érvényesülését biztosítja azzal, hogy szakasz első fordulata kimondja, hogy a bíróság tolmácsot, jelnyelvi tolmácsot (a továbbiakban együtt: tolmács), illetve fordítót rendel ki, ha a 113. §-ban foglalt jogok érvényesülése érdekében szükséges. A tolmács, fordító költségét a Pp. 79. §-a rendezi. Álláspontom szerint egyértelmű az, hogy a kiskorú meghallgatásával járó tolmács és fordítói díjat az állam előlegezi és végső soron az állam terhén marad.

Miután az alkalmazandó nyelvhasználati jogot biztosító jogszabályok katalógusa a nyelvhasználattal járó költség viseléséig bezárólag a rendelkezésünkre áll, vizsgáljuk meg fő vonalakban a másik összetevő a gyermekközpontú igazságszolgáltatás mibenlétét is.

7.2.3. A kiskorúak nyelvi joga a nemzetközi dokumentumokban

A kiskorúak nyelvi jogait vizsgálva először azt kell tisztázni, hogy a nyelvhasználati jogukat az általános és nem kizárólag a kiskorúakra vonatkozó rendelkezések mellett - gondolok itt elsősorban Nyelvi Charta 9. cikk b) pontjában és az EU Alapjogi Charta 21-22. cikkében foglaltakra - speciális, kizárólag a kiskorúak tekintetében megalkotott rendelkezések szabályozzák-e. Természetesen ennek megállapításához elsősorban a gyermekjogi egyezményeket kell górcső alá venni, mindenek előtt a New York-i egyezményt.

A New York-i egyezménynél szembeűnő az, hogy a 2. cikk gyermekek nyelvi jogait a diszkrimináció tilalmaként fogalmazza meg. A 17. cikkben találunk utalást arra, hogy a részes államok előmozdítják azt, hogy a tömegtájékoztatási eszközök vegyék figyelembe a kisebbségi csoportokhoz tartozó gyermek nyelvi szükségleteit. A 30. cikk azonban kifejezetten elismeri nyelvi és nemzetiségi kisebbséghez tartozó gyermek azon jogát, hogy saját nyelvét használja. Az egyezmény 40. cikke kizárólag a büntető eljárások során biztosítja a gyermek számára azt, hogy díjmentesen vehessen igénybe tolmácsot, amennyiben nem ért vagy nem beszél a tárgyaláson használt nyelven. Az egyezmény tehát a gyermekek polgári eljárások során gyakorolható nyelvi jogairól, illetve kisebbségi nyelvi

jogairól egyáltalán nem tartalmaz rendelkezést. Azaz nincs a kiskorúakra vonatkozó speciális polgári eljárásjogi kisebbségi jogi nyelvi szabály.

Mivel a gyermekközpontú igazságszolgáltatás gerincét az egyezmény 12. cikke alkotja vizsgáljuk meg a kiskorú nemzetiségiek nyelvi joga tekintetében a Gyermekjogi Bizottság által 2009. júniusában elfogadott 12. cikkhez fűzött 12. számú Általános Kommentárt (a továbbiakban: Kommentár). A Kommentár leszögezi azt, hogy a 12. cikk egyike a négy általános alapelvnek a Gyermekjogi Egyezmény alapelvei közül (2. cikk a diszkrimináció tilalma, 6. cikk jog az élethez és a fejlődéshez, valamint 3. cikk a gyermek legfőbb érdeke mellett).

Miért a 12. cikkhez fűzött kommentár kell tüzetesebben megvizsgálni? A válasz magától értetődő. A 12. cikk szól a gyermek bírósági eljárás során történő meghallgatásáról és értelemszerűen a gyermek meghallgatása egyúttal magában foglalja annak a kérdésnek a rendezésének szükségességét is, hogy a gyermek a saját nemzetiségi nyelven nyilatkozhasson az eljárás során. A kommentár részletes iránymutatást nyújt az államoknak arra nézve, hogy a 12. cikkben foglaltaknak miként tudnak a gyakorlatban eleget tenni. A kommentár 21. pontja kifejezetten kinyilvánítja, hogy „a részes államoknak biztosítaniuk kell a meghallgatáshoz való jog érvényesülését a nehézségekkel küzdő gyermekek vonatkozásában is. Erőfeszítéseket kell tenniük annak érdekében, hogy elismerjék a kisebbségi(...), valamint azon gyermekek önkifejezéshez jogát, akik a többségi nyelvet nem beszélik.” A 75. pontban az egyezmény 12. cikkének és a 2. cikkének összefüggésénél rámutat arra a Kommentár, hogy a gyermekek meghallgatáshoz fűződő joga nem ütközhet diszkriminációba, ebből következően értelemszerűen nyelvi megkülönböztetésbe sem. A Kommentár tehát szükséztlenül ugyan, de támpontot ad a nemzetiségi kiskorúak nyelvhasználati jogai vonatkozásában.

7.2.4. A kiskorúak nemzetiségi nyelv használatához fűződő joga a magyar polgári perrendtartásban

A nemzetközi és magyar, általános és speciális szabályok fenti áttekintését követően milyen következtetés vonható le a nemzetiségi kiskorúak jelenleg hatályos magyar polgári perrendtartás során érvényesülő nyelvhasználati jogairól? Megállapíthatjuk, hogy a Pp. külön rendelkezést tartalmaz általános jelleggel a nemzetiségi nyelvhasználat tekintetében,

továbbá külön rendelkezésekkel, elsősorban a kiskorúak meghallgatásának technikai jellegű szabályozásával óvja a kiskorúak jogait. Azonban kifejezetten a nemzetiségi kiskorúak polgári peres eljárás során történő meghallgatásának kumulált védelméről szóló rendelkezés a Pp. -ben nem lelhető fel.

7.2.5. A kiskorúak nyelvi jogai a gyakorlatban, avagy a jogesetek hiányának okai

Az alkalmazandó szabályok tisztázását követően megvizsgáltam azt, hogy a gyakorlatban miként alakul a nemzetiségi kiskorúak meghallgatása. A bírósági statisztikai adatszolgáltatás alapulhat közvetlen aktavizsgálaton, mely a gyakorlatban a vizsgálat tárgya szerint szűkített meghatározott ügyszámú, befejezésű stb. ügyek egyenként történő kigyűjtését, átolvasását, elemzését jelenti, avagy a rendelkezésre álló adatbázisból (az egyes ügyek adatait tartalmazó bírósági lajstromból) kinyert adatokon is alapulhat. A kutatáskor a bírósági lajstrom egyáltalán nem tartalmazott adatot arra nézve, hogy az adott ügyben kiskorú érintett volt-e, avagy kiskorú személy meghallgatására akár közvetlen vagy közvetett módon sor került volna. Ez azóta megváltozott, mely mindenképpen üdvözlendő, hiszen ezen adat gyűjtése kifejezetten hasznos, mivel nemcsak a gyermekközpontú igazságszolgáltatás eredményeinek kimutatását könnyíti meg, hanem tudományos elemzések elkészítését, az aktuális trendek feltárását, a meglévő tapasztalatok megerősítését és ezáltal az esetleges hiányosságok kiküszöbölését is könnyebbé fogja tenni. Mindezeket túlmenően reményeim szerint a gyermekközpontú igazságszolgáltatás sikerességének outputja is egyszerűbben mérhetővé válik. E megjegyzés után térjünk vissza a nemzetiséghez tartozó kiskorúak polgári perekben való meghallgatásának gyakoriságának gyakorlati példáihoz. A jogesetek felkutatása érdekében, bővebb – az egész országra - kitekintést nyújtó, legkézenfekvőbb megoldásként a valamennyi gyakorló jogász rendelkezésére álló nyilvános adatbázisokban kerestem. Mind a bírósági határozatok táráát, mind a kúriai határozatok adatbázisát áttekintve megállapítottam, hogy polgári ügyben kifejezetten nemzetiségi kiskorú nyelvhasználati jogával kapcsolatos és az érintett adatbázisokban feldolgozott jogeset ez idáig nem merült fel. Ennek oka lehet a már korábbiakban kifejtettek szerint a jelenlegi bírósági gyakorlat, vagyis az, hogy a gyermekek perbeli közvetett, illetve közvetlen meghallgatása ritka, szinte kivétel nélkül csak a már súlyosan elmérgesedett családi viszonyokban fordul elő.

Mivel a bírósági adatbázisok támpontot e tekintetben nem nyújtottak, ezért megkíséreltem nem a bírósági gyakorlat, hanem a nemzetiségi nyelvhasználat gyakorlata felől megközelíteni a kérdést, hiszen a nemzetiségi nyelvhasználat területének csupán egy szegmense a bírósági eljárások során történő nyelvhasználat lehetősége. E körben a legfrissebb adat melyet felleltem az Alapvető Jogok Biztosának 2013. július 5. napján megjelent jelentése volt, mely több mint évvel ezelőtt jelent meg és 11-12 éves (2011-2012. évi) adatokat elemez. A jelentés az egyes nemzetiségi önkormányzatok által szolgáltatott adatokon, valamint az OBH elnöke által specifikusan meghatározott megyék adatain, továbbá a Kúria elnökének tájékoztatásán alapul. Így tartalmazza azt, hogy „az Országos Lengyel Önkormányzat közlése szerint arra vonatkozóan, hogy a bírósági eljárás során nem érvényesültek volna megfelelően a törvényben biztosított nyelvhasználati jogok nem érkeztek az önkormányzathoz jelzés.” Hasonlóan nyilatkozott az Országos Szlovák Önkormányzat elnöke is. A szlovén, szerb, ruszin, német horvát, valamint a bolgár önkormányzat nem tért ki az igazságszolgáltatásra tájékoztatásában, illetve helyzetértékelésében.

A jelentés 4. 4. pontja részletesen foglalkozik a nyelv használati jogok helyzetével a bírósági eljárásokban. Rögzíti azt, hogy „Magyarország a Nyelvi Charta igazságszolgáltatást érintő rendelkezései közül a horvát, német, román, szerb, szlovák, szlovén, romani és beás nyelvek vonatkozásában vállalta, hogy a polgári eljárásokban megengedi, hogy ha egy peres félnek személyesen kell megjelennie a bíróság előtt úgy a saját regionális vagy kisebbségi nyelvét használja anélkül, hogy a számára külön költséget jelentsen, továbbá megengedik a regionális vagy kisebbségi nyelven készült dokumentumok és bizonyítékok benyújtását, ha szükséges tolmácsok és fordítások segítségével.” A biztos az OBH elnökétől szerzett be adatokat arra nézve, hogy a nagyszámú nemzetiségiek által lakott megyében működő Gyulai, Fővárosi, Pécsi és Szombathelyi Törvényszékeken, illetve a jogelőd megyei bíróságokon 2011. január 1. és 2012. június 30. között hány ügyben merült fel igényt a nemzetiségi nyelv használatára. A jelentés szerint: „az adatszolgáltatással érintett négy megyei bíróság a 2011. évben 15.452 polgári elsőfokú és fellebbezett ügyben járt el. Melyhez képest polgári szakban 71 eljárásban merült fel a nemzetiségi nyelv használata iránti igény. A nyelvhasználat jogát kevés kivétellel külföldi állampolgárok érvényesítették a négy bíróság előtt, mindössze hét eljárásban volt magyar állampolgár érintett.” Az ombudsman megkeresésére a Kúria elnöke akként nyilatkozott, hogy „büntető ügyekben az anyanyelv használatának joga több évtizede alapelve a büntetőeljárásnak, ezért az alkalmazás gyakorlata kiforrott megtekinthető.”

Rámutatott arra, hogy a Kúria előtt folyó polgári eljárásokban kisebbségi és regionális nyelv használata iránti igény nem merült fel. „Ebben az időszakban az „anyanyelv használatával” kapcsolatban három ítélet született, de azok külföldi, illetve a magyar nyelvet nem, illetve nem megfelelően ismerő felek ügyeiben születtek.”

Levonhatjuk a következtetést tehát, még a nemzetiségi nyelvhasználattal érintett megyékben is marginális az ügyek összességéhez képest azon polgári ügyek száma, melyben felmerült az igény magyar állampolgár részéről a nemzetiségi nyelv használatára, az pedig egyáltalán nem került kimutatásra, hogy az adott ügyben a nemzetiségi nyelvet kiskorú kívánta-e használni.

7.2.6. Összegzés

Nem vitásan a polgári perrendtartás nem tartalmaz külön szabályozást a kiskorú nemzetiségi gyermekek védelme tekintetében, azonban a két védelem: nemzetiségi nyelv használatának biztosítása, illetve a gyermekek meghallgatásának különös szabályai együtt alkalmazva a gyakorlatban erős hálót biztosít az eljárás során a nemzetiséghez tartozó gyermekek legteljesebb védelme érdekében. E tekintetben fellelhető hiányosságok, gondolok itt a tájékoztatáshoz való jog teljes mértékű szabályozatlanságára, pedig nem speciálisan a kisebbségi kiskorúakhoz köthető jogalkotói rendezést kívánó kérdés, hanem általánosságban a gyermekközpontú igazságszolgáltatás egy pótlandó eleme. Az azonban továbbra is nyitott kérdés marad, hogy amennyiben az eljáró bíró nem beszéli a nemzetiségi nyelvet, a tolmács, azaz a közvetítő által a gyermek által elmondottak mennyiben "torzulhatnak" akár bíróság előtt, akár pszichológus szakértő előtt. Az eljáró bírónak, illetve a nemzetiségi nyelvet nem beszélő igazságügyi szakértőnek a tolmácsolás pontossága fölött nincs kontrollja. És nem lehet tudni, hogy ez az esetleges, akár önhibán kívüli fordítási hiba hogyan és mennyiben befolyásolhatja a végső döntést és ezáltal a gyermek sorsát. Ennek kiderítése egy komplex multidiszciplináris együttműködésen alapuló vizsgálatot igényelne jogászokat és pszichológusokat egyaránt bevonva, nem kihagyva a nyelvészek véleményét sem.

„A társadalom fő reménysége a számítógép lehet, az emberek és számítógépek harmonikus szimbiózisa.”
(Kemény János György)²⁹⁴

V. A digitális kor kihívásai és a képzés jelentősége a gyermekközpontú igazságszolgáltatás területén

1. A gyermekközpontú igazságszolgáltatás a digitális korban

1.1. Bevezetés

A technológia elmúlt évtizedekben történt fejlődése alapvetően formálta át a mindennapjainkat mind a magánélet, mind a munka, de a hivatali eljárások során is. Az új módszerek, alkalmazások, lehetőségek, gondolkodom az elektronikus kapcsolattartásra, a közösségi médiára, az okos eszközökre, legaktívabb felhasználói az újdonságokra leginkább fogékony gyermekek, kizárólag idő kérdése, hogy a gyermekeket érintő peres eljárásokban milyen eszközök és módszerek fognak megjelenni, jelenleg szinte rutinszerűen alkalmazott, néhány éve megjelent eszközök mellett pl. ViaVideo. Ebben a fejezetben arra keresem a választ, hogy a technológiai fejlődés vívmányai miként állíthatók a gyermekközpontú igazságszolgáltatás szolgálatába, melyek azok a határok, amelyeket a kiskorúak érdekében be kell tartanunk.

Az Európai Unió nyilvánvalóan a gyermek jogok egyik legjelentősebb támogatója, nem képez ez alól kivételt az igazságszolgáltatás digitalizációja iránti elkötelezett törekvésük sem, így az „Igazságszolgáltatáshoz való jog – A digitalizáció lehetőségeinek kiaknázása” (2020/C 342 I/01) Tanács által kiadott következtetések sem.²⁹⁵ A Tanács tisztázza azt, hogy tudomással bír arról, hogy a digitalizáció eddig is óriási mértékben változtatta meg az emberek életét, és ez a tendencia a jövőben is folytatódni fog,²⁹⁶ továbbá megállapítja azt, hogy a digitális vívmányok máris fontos elemei a hatékony igazságszolgáltatásnak.²⁹⁷ A Tanács hangsúlyozza a digitális igazságszolgáltatási vívmányok általános és egyenlő esélyű

²⁹⁴ Magyar matematikus, a BASIC programnyelv egyik kifejlesztője, az e-mail atyja.

²⁹⁵ [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020XG1014\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020XG1014(01)&from=EN) (letöltés ideje: 2023.01.16.)

²⁹⁶ Tanács következtetésének 8.pontja.

²⁹⁷ Tanács következtetésének 9.pontja.

diszkrimináció mentes elérhetőségét és kitér a védett csoportokra is : „Különösen figyelembe kell venni a kiszolgáltatott helyzetben lévő személyeknek, többek között a gyerekeknek és a kiszolgáltatott helyzetű felnőtteknek, például az időseknek és a fogyatékossgal élőknek, valamint a bűncselekmények áldozatainak az igényeit. A digitális technológiák igazságszolgáltatási rendszerekben történő használata következtében semmi esetre sem gyengülhetnek az eljárási biztosítékok azok számára, akik nem férnek hozzá e technológiákhoz.”²⁹⁸ Láthatjuk tehát, hogy a gyermekek és a digitális igazságszolgáltatás kapcsolata evidencia, vizsgáljuk meg ennek konkrét megjelenési formáit is, azaz a technológia és a gyermekközpontú igazságszolgáltatás kapcsolódási pontjait, hiszen, amennyiben az eljárásban a gyermek megjelenik, a gyermekközpontú igazságszolgáltatás elemeinek érvényesülnie kell.

1.2.A Lawtech fogalma és korszakai

Mielőtt kitérnék arra, hogy a gyermekközpontú igazságszolgáltatásban lehet-e jelentősége a technológiai fejlődésnek, röviden szeretném bemutatni azt, hogy mit értünk Lawtech alatt és jelenleg a bírósági technológiai fejlődés milyen színvonalon áll.

Zódi Zsolt a Lawtech kifejezés hazai megjelenését a 2010-es évekre teszi és az ArsBoni online folyóirat által szervezett Lawtech meetupok megjelenésének és Lawtech rovatának tulajdonítja.²⁹⁹

A Lawtech jogi informatikát jelent, melynek Zódi szerint három³⁰⁰ korszaka van. Az első korszakot az irodaautomatizálás jellemzi, ide sorolja az iktatási rendszerek, a szövegszerkesztők és az elektronikus dokumentumok megjelenését, azaz a lajstrom, a perkönyv, a tárgyalási jegyzék megjelenését, ahogy ezeket a BIIR³⁰¹-ből ma is ismerjük, továbbá e korszakhoz, egészen pontosan 1993-hoz köthető a mai napig is általánosan alkalmazott Complex CD jogtár megjelenése.³⁰² Ezek egy része hazánkban a nyugati országokkal szemben később jelent meg, hiszen még a 2000-es évek elején a fogalmazók kézzel írva készítették a határozattervezeteket, a jogszabályi háttér felkutatása és a bírósági

²⁹⁸ Tanács következtetésének 7.pont

²⁹⁹ ZÓDI Zsolt: *Bíróságok és technológia*.:Bírósági szemle, 2020/1. 4.o

³⁰⁰ ZÓDI i.m. 4.o.

³⁰¹ Bírósági Informatikai rendszer, maga a lajstrom, ami napló, ügy nyilvántartás és tárgyalási jegyzék is egyben.

³⁰² ZÓDI i.m. 4.o.

határozatokhoz való hozzáférés érdekében pedig gyakran 4-5 fő is osztozott egy személyi számítógépen, figyelemmel arra, hogy számítógépes állomány még közel sem érte el a mai színvonalat az ellátottság területén.

A második korszakot Zódi elektronikus kapcsolattartási korszaknak nevezi és az internet megjelenéséhez, a 1990-es évekhez köti, azzal, hogy Magyarországon a 2000-es évek végétől jelentek meg a freedom of information. Mely a hivatali működés transzparenciájának jegyében, a bírósági ítéleti nyilvános adatbázisok, egyéb tájékoztató felületek, az elektronikus kapcsolattartás, valamint az e-per és a technológiai segítség a tárgyalóteremben való megjelenését jelenti.³⁰³

Harmadik korszakot jelenleg is éljük, ez Zódi terminológiájában a virtualizáció/mesterséges intelligencia korszaka.³⁰⁴ Ide sorolja a távoli meghallgatásokat lehetővé tevő zárt láncú video hálózaton az úgynevezett ViaVideo³⁰⁵ rendszeren keresztül történő meghallgatásokat.³⁰⁶ Utalva arra, hogy fiskális szempontból kétséget kizáróan előnyösek, mivel jelentős megtakarítás érhető el annak révén, valamint rögzíti azt is, hogy kiskorúak esetén a rögzítés lehetőségének köszönhetően sokkal „humánusabb megoldást nyújt.”³⁰⁷ Zódi itt nem tér ki a pandémia miatt megjelent alternatív meghallgatási lehetőségre, amely igen gyorsan népszerűvé és gyakori is vált a bíróságok működésének fenntartása érdekében, ez pedig a Skype for business rendszeren keresztül történő meghallgatás, amely a ViaVideo rendszerénél kevésbé formálisabb és bizonyos szempontból ellenőrizhetetlen.³⁰⁸ Gondolok itt arra, hogy míg a ViaVideo rendszer esetében a meghallgatás ugyanúgy a bírósági helyszínen történik, mint a jelenléti meghallgatás esetén, a bíróság hivatalos helyiségében, hivatalos személy rendszerint megfelelő ügyszakos azaz büntető vagy polgári bírósági titkár, adott esetben bíró

³⁰³ ZÓDI i.m. 4.o.

³⁰⁴ ZÓDI i.m. 5.o.

³⁰⁵ A ViaVideo rendszert belső projektként indította el az OBH elnöke 2018-ban. A célja a bírósági meghallgatások gyorsabbá, gazdaságosabbá tétele volt mind a felek, mind az érintett hatóságok számára.

³⁰⁶ A Pp.622. §-ának (1) bekezdése szerint a bíróság a fél indítványára vagy hivatalból végzéssel elrendelheti, hogy a fél és más perbeli személy, a tanú, valamint a szakértő meghallgatására, továbbá - ha az ellen a szemletárgy birtokosa nem tiltakozik - a szemle lefolytatására elektronikus hírközlő hálózat útján kerüljön sor, ha a) az célszerűnek látszik, különösen, ha az az eljárás lefolytatását meggyorsítja, b) a meghallgatás a tárgyalás, illetve a személyes meghallgatás kitűzött helyszínén jelentős nehézséggel vagy aránytalanul nagy költségtöbblettel járna, vagy c) ezt a tanú személyes védelme indokolja.

³⁰⁷ ZÓDI i.m. 8.o.

³⁰⁸ Osztovíts-Tóth is utal arra a tanú meghallgatás körében, hogy „a bíróság előtti megjelenésnek garanciális jelentősége van, mely csak korlátozottan érvényesül távmeghallgatás esetén.” „Nem ellenőrizhető, hogy a tanúval ki tartózkodik egy helyiségben... Nem látható, hogy a tanú esetleg olvassa a vallomását, adott esetben kénszerhelyzetben van.” Lásd: *Osztovíts András: Polgári eljárási kérdések veszélyhelyzet idején - átmeneti vagy végleges modellváltás?* In: MISKOLCZI BODNÁR Péter (szerk.) *Oktatók és hallgatók közös tanulmánykötete. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2021. 235. oldal* Ezek az aggályok a sérülékenyebb és kiszolgáltatottabb gyermekek esetén fokozottan fennállnak.

jelenlétében, addig a Skype for business alkalmazás, nem teremt hivatalos körülményeket, hiszen a tárgyalást vezető bíró a bíróság hivatalos helyiségéből jelentkezik be, addig a másik személy jellemzően a saját otthonából, de volt rá példa bontóper esetében, hogy a fél annak érdekében, hogy az ingatlanban tartózkodó kiskorúak ne tudjanak a részletekről gépjárműből jelentkezett be. A Skype for Business rendszer nem ajánlja fel a rögzítés lehetőségét sem a bíró számára.

Ugyanakkor Zódi nem hallgatja el a hátrányait sem, utalva arra, hogy F.A.Weber 2013-ban megjelent tanulmánya szerint a részletek nehezebben felismerhetőek a tárgyakon, míg az emberek másként viselkednek, ha nincsenek fizikailag jelen.³⁰⁹

Zódi utal arra is, hogy jövőben jelentősebb szerephez fognak jutni az online alternatív vitarendezési módszerek, melyre már családjogi példát is hoz Osztovits András ismertette a Matterhorn rendszert,³¹⁰ melyet a michigan-i egyetemen dolgoztak ki és jelenleg 40 bíróságon, 8 államban működik az okostelefonon 24 órában elérhető a kisperértékű ügyek, családjogi jogviták intézésére alkalmas szolgáltatás.³¹¹ A rendszert alapvetően a „kevésbé konfliktusos, egyszerűbb megítélésű családjogi ügyekben való alkalmazásra” ajánlják.³¹² A Matterhorn rendszer nem titkolt célja az, hogy a gyermektartásdíj iránti ügyekben, illetve azok végrehajtása során megkímélik mind a bíróságot, mind a feleket a felesleges pereskedéstől, a bíróság előtti megjelenés elmulasztása miatti elővezetés elrendelésétől, valamint a tartás elmulasztása miatt az esetleges büntetőjogi következményektől, hiszen egyik sem oldja meg az alap problémát: a tartásdíj megfizetésének elmaradását. Ezek a kérdések alapvetően tárgyalás mellőzése mellett gyorsan, egyszerűen megoldhatóak lennének akár egy telefonhívással vagy számítógépes applikáció révén. A Matterhorn rendszer online platformja ezért jelent ideális megoldást ezekben az esetekben. Az applikáció segítségével a fél könnyebben, egyszerűbben, ugyanakkor biztonságosan tud kommunikálni a bírósággal, az iratok egy helyen digitalizáltak vannak, a szükséges értesítések email, vagy sms-ban történnek. A rendszernek köszönhetően a bírák mentesülnek az ilyen típusú ügyek tárgyalása alól, így több időt tudnak szentelni a nehezebb megítélésű

³⁰⁹ WEBER, Francis A.: *Complying with the Confrontation Clause in the twenty-First Century: guidance for Courts and Legislatures Considering Videoconference-testimony Provisions*. in: Temple Law Review, 2013/1. 149–180.o.

³¹⁰ <https://getmatterhorn.com/>

³¹¹ OSZTOVITS András: *A tisztességes eljáráshoz való jog a digitális korban*. Ügyvédek Lapja 2022.3.szám 10.o.

³¹² *ODR for Courts*, JTC Resource Bulletin Version 2.0, 29 November 2017. 13.o. https://www.srln.org/system/files/attachments/ODR%20for%20courts_0.pdf (letöltés ideje: 2023.08.16.)
ODR jelentése: Online Dispute Resolution azaz online vitarendezés.

ügyeknek. A rendszer amellett, hogy költségkímélő mind a bíróságok, mind a felek részére, szociálisan érzékeny is, hiszen a nyilvánosan (pl.könyvtárból stb.) elérhető, ugyanakkor az egyéni ügy tartalmát tekintve titkos online lehetőséget a hátrányos helyzetű ügyfelek is igénybe tudják venni, még akkor is, ha nem rendelkeznek stabil lakhatással, gépjárművel. A rendszer nagyban elősegíti a hatékonyságot, mely végső soron az ügyfelek megelégedettségét eredményezi. Mivel a tartásdíj megfizetésére irányuló eljárások során a Matterhorn rendszer jól szerepelt, ezért tervbe vették a kiterjesztését a jóval konfliktusosabb gyermekelhelyezési, kapcsolattartási ügyekre is.³¹³ Szintén Osztovíts ismerteti a családjogi ügyek gyors megoldására is alkalmas Rechtwijzer.nl holland online vitarendezési platformot.³¹⁴ Megjegyzem, hogy ez utóbbinak van egy még specializáltabb változata a kifejezetten válásokra szakosodott „Online Scheidingsloke” (Digitális válóasztal) változata is.³¹⁵ Hollandia egyik legsűrűbben lakott régiója - Közép Gelderland tartomány - 11 önkormányzata tartja fenn a Digitális válóasztalt. A platformon részletes információkat találhatnak a válás minden aspektusával kapcsolatban a felek, illetve meghatározott időpontban két tanácsadóval chatelhetnek. Az Asztal segítségével elkészített egyezségtervezetet végül a felek személyes vagy online jelenlétében jogász nézi át és nyújtja be az illetékes bíróságra.³¹⁶ A platform szakemberek megkereséseit is fogadja. A Digitális Válóasztal teljes mértékben alátámasztja Osztovíts megállapítását, mely szerint „az ilyen típusú online bíróságok nem kizárólag és nem elsősorban döntési funkciót látnak el, hanem a magánjogi viták hatékony rendezését kívánják elősegíteni bírósági és bíróságon kívüli funkciók egyesítésével.”³¹⁷ Teljes mértékben osztom Osztovíts álláspontját a tekintetben, hogy az emberi részvétel nélküli automatikus döntéshozatal nem jelent valós alternatívát minden egyes ügýtípusban³¹⁸, így álláspontom szerint a kiskorúakat is érintő ügyekben az alkalmazása egyértelműen kizárható, elsősorban személytelenségénél és automatizmus jellegénél fogva, ebben a típusú ügyintézésben, éppen a gyermek értő meghallgatásának lehetősége veszne el, azonban a gyermeket nem érintő egyező akaratnyilvánításos bontóperekben gyors és ügyfélbarát megoldást jelenthet. Véleményem szerint a gyermeket

³¹³ BOWLING, Kevin, CHALLA, Jenelle, GRASKI, Di: *Improving Child Support Enforcement Outcomes with Online Dispute Resolution National Center for State Courts*, 2019 6.o. <https://cdm16501.contentdm.oclc.org/digital/collection/famct/id/1559> (letöltés ideje: 2023.08.15.)

³¹⁴ OSZTOVITS András: *Online bíróságok és az igazságszolgáltatáshoz való jog: esély vagy veszély?* Magyar Jog 2020.11.sz. 629.o.

³¹⁵ <https://digitaalscheidingsloket.nl/> (letöltés ideje: 2023.08.16.)

³¹⁶ PÁLFI Dóra: Feltűnő és eltűnő jogi technológiai szolgáltatások és szereplők – Egy holland online vitarendezési rendszer tanulságos története 2021.október 28.

<https://arsboni.hu/holland-online-jogszolgalattas/> (letöltés ideje: 2023.08.16.)

³¹⁷ OSZTOVITS Ügyvédek Lapja 2022.3. 10.o.

³¹⁸ OSZTOVITS Ügyvédek Lapja 2022.3. 13.o.

is érintő eljárásokban a digitalizáció és az IT kizárólag segítő szerepét tölthet be, azaz a digitális bíróság szerephez juthat, azonban az online bíróság³¹⁹ nem, a technológia nem veheti át az ember szerepét, és a bíró döntéshozóból nem degradálható egyfajta supervisor-rá.

1.3. A Lawtech és a gyermekek

A jogi informatika és a gyermekek első hallásra meglehetősen távol álló fogalmaknak látszanak, azonban amennyiben közelebbről megvizsgáljuk megállapíthatjuk azt, hogy számtalan kapcsolódási felület van a kettő között.

A legkézenfekvőbb érintkezési pont a gyermekek meghallgatásához nyújtott segítsége, melyre Zódi is utal, mint a kiskorúak kíméletének egyik eszközére, a felvétel rögzíthetősége és így az ismétlések elkerülése végett.

Álláspontom szerint itt el kell választanunk a ViaVideo rendszeren történő meghallgatást a pandémia kiegészítő eszközeként használt Skype for business segítségével történt meghallgatástól. Annak ellenére, hogy látszólag mindkettő egy célt szolgál, ténylegesen, mint arra már korábban utaltam a kontrolláltság szempontjából óriási különbség van a kettő között.

A különbség a gyermekek esetén megítélésem szerint fokozottabb veszélyeket rejt.

Mi lehet ez a fokozottabb veszély más, mint a bírósági hivatalos személy általi kontroll hiánya, mely egyrészt a befolyásolás lehetőségében, másrészt a meghallgatáson az illetéktelen személy általi részvételben testesülhet meg. Természetesen mindkét eset ugyanúgy fennállhat nagykorú személyek esetében is. Ebből a szempontból nem tekinthetjük véletlennek azt, hogy a pandémia alatt a személyes meghallgatások kis részében, míg a tanú meghallgatások abszolút többségében a jogi képviselővel eljáró felek határozottan elzárkóztak az elektronikus úton történő meghallgatástól, sokszor meglehetősen átlátszó módon a technológiai feltételek hiányára hivatkozva, amely az

³¹⁹ Osztovits különbséget tesz a digitális és az online bíróság fogalompár között. Míg az előbbi alatt az IT eszközök jelenlegi szervezeti, eljárási keretek közé való beillesztését érti, addig az online bíróság alatt az IT generálta társadalmi, gazdasági változásokra adott újragondolt keretű, a bírósági szolgáltatást online térbe helyező kiépítendő igazságszolgáltatást ért. Melyeket egymást kiegészítő és átjárható fórumoknak tekint. Ld.: OSZTOVITS, Magyar Jog 2020.11.sz. 632.o.

ÁNYK³²⁰ nyomtatványok korában anakronizmusnak tűnik, azonban volt olyan adekvát hivatkozás is, mely a helyzet ellenőrizhetetlen voltára utalt.

Szilárd meggyőződésem az, hogy a gyermekek ViaVideo rendszeren kívüli egyéb elektronikus, kontroll nélküli meghallgatása helytelen. A gyermek nincs védett pozícióban, a részére kirendelhető ügygondnok lehet, hogy részt vesz a meghallgatásán, azonban nincs garancia arra, hogy a gyermeket érő esetleges befolyásolási kísérleteket a bíró személyes jelenlétének hiányában ki tudja védeni. Kétségtelen az, hogy a tárgyalást vezető bíró a tárgyalóteremben sem lát mindent, hiszen sokszor iratot ismertet, vagy éppen az eljárás más résztvevőjére koncentrálnak. Azonban az elektronikus meghallgatás esetén, annak ellenére, hogy a kamera természetesen mozgatható, a terem egy része vakfolt a bíró számára. Azonban a felügyelő személyzet meg tud akadályozni minden olyan cselekményt, mely a meghallgatás eredményét hátrányosan érintené. Ez a hatékony védelem hiányzik a ViaVideo rendszeren kívül. Így nem láthatja az eljáró bíró azt, hogy ki ül a gyermekkel szemben, esetleg bólogat vagy rázza a fejét a gyermek nyilatkozata közben, nem tudjuk van-e esetleg papír a gyermek előtt az asztalon vagy látószögön kívül odakerül-e. Ezen túlmenően utalva ismételt Zódi³²¹, a gyermekek is másképp viselkedhetnek, ha nincsenek jelen fizikailag. Emellett nagyon fontosnak tartom azt, hogy csökkenhet vagy egyenesen meg is szűnhet az apró, nonverbális jelek észlelhetőségnek lehetősége pl. nem látjuk, hogy a gyermek keze ökölbe van szorítva, szinte fehérednek az ujjai, vagy a kamera beállítás miatt nem észlelhető az, hogy nem néz a kérdező szemébe. Ezeknek az apró nüanszoknak a jegyzőkönyvi rögzítése hiányában kevésbé lehet teljes a meghallgatás során levonható következtetés köre. Nem véletlen az, hogy a pszichológus szakértők konkrétan elzárkóztak az elől, hogy a gyermekeket a pandémia alatt távmeghallgatás útján nyilatkoztassák, illetve vizsgálják meg. A gyermekek tekintetében az egyedüli, elektronikus eszköz útján történő meghallgatás csak ellenőrzött keretek között zajló ViaVideo rendszeren keresztül lehetséges. Ebben az esetben a bírósági épületekben található kép és hangrögzítésre alkalmas tárgyalótermekben foglal helyet valamennyi résztvevő, az egyik végpont az eljáró bíró, illetve a felek, a másik végpontom bírósági titkár jelenlétében a tanúként, illetve egyéb érdekeltként meghallgatandó gyermek. A bírák a rendszer kezelőpaneljét egyszerűségénél fogva maguk kezelik. Természetesen a tárgyalók tekintetében előzetesen le kell foglalni a tárgyalás

³²⁰ Az ügyfelek az ÁNYK nyomtatványokon, űrlapokon elektronikusan tudják előterjeszteni kérelmeiket. Az ÁNYK tulajdonképpen egy általános nyomtatványkitöltő program. <https://birosag.hu/ugyfeleknek/nyomtatvanyok/eljarasok-nyomtatvanyai/polgari-peres-elektronikus-urlapok>

³²¹ ZÓDI i.m. 8.o.

időpontját. A végpontok közötti kapcsolat titkosított, illetéktelenek nem értesülhetnek a tárgyalásról. A rendszeren belül az egyes végpontok nemcsak belföldi, hanem külföldi végponttal is összeköthetőek. A távmeghallgatás gyors, költséghatékony és kiemelten biztonságos, mely utóbbi pl. bántalmazott gyermekek esetén bír fontossággal. A meghallgatás eredményének a valid voltát pedig a meghallgatott gyermekkel egy tárgyalóteremben lévő bírósági titkár garantálja, mivel ki tudja szűrni a nem kívánatos befolyásoló cselekményeket, illetve az egész helyiséget és az ott történő cselekvéseket is átlátja. Amennyiben pedig az ügy körülményei a többszöri felhasználhatóság és magától értetődően az érintett gyermek kímélete érdekében (erre példát kiskorú veszélyeztetésének gyanújának felmerülése esetén tudok elképzelni polgári perben, de büntető ügyekben inkább jellemző) a rögzítést indokolják, a meghallgatásnak mindenképpen igazságügyi pszichológus szakértő jelenlétében kell történnie. Ez utóbbi eset jelenleg nincs szabályozva a polgári perrendtartásban, nem tekintem alkalmazhatónak e körben a szakértőre vonatkozó szabályokat, mivel az elsősorban az írásbeli szakvélemény előterjesztését preferálják. A szóbeli kiegészítés ehhez képest másodrendű szerepet játszik és feltételezi egy már meglévő szakértés, vizsgálat pontosítását. Részben osztom e tekintetben Visontai-Szabó Katalin álláspontját, mely szorgalmazza a kiskorú meghallgatásának rejtett kamerával történő rögzítését, annak érdekében, hogy később „pszichológus szakértő elemezze vagy fordítva.”³²² Azonban azokban az esetekben, amikor a gyermek meghallgatásának utólagos pszichológus szakértő általi elemzése válhat szükségessé, már a bírói meghallgatás előtt rendszerint fennállnak azok a körülmények, melyek majd később a szakértői elemzést indokolják, így a bíró már eleve a szakértő általi meghallgatást választja, mint legkézenfekvőbb megoldást. Az egyszeri meghallgatás igénye megegyezik a gyermekek azon preferenciájával, hogy történetüket a lehető legkevesebb hivatalos személlyel osszák meg.³²³

A gyermekek technológia segítségével történő meghallgatása mellett, a digitalizáció és a gyermekközpontú igazságszolgáltatás következő érintkezési pontja a gyermekek tájékoztatása magáról a gyermekközpontú igazságszolgáltatásról. Nem vitás az, hogy a TikTok nemzedék készség szinten kezeli a világhálót, a közösségi platformokat. Kézenfekvő számunkra az internetről való tájékozódás, vagy a YouTube-ról történő ismeretszerzés. Az,

³²² VISONTAI-SZABÓ Katalin: *A gyermek meghallgatása a bírósági eljárásban*. In: GÖRÖG Márta–HEGEDŰS Andrea (szerk.): *Lege duce, comite familia: Ünnepi tanulmányok Tóthné Fábíán Eszter tiszteletére, jogász pályafutásának 60. évfordulójára*. Szeged, Iurisperitus Bt., 2017. 524. o.

³²³ GILLON, Fern i.m. 8.o.

hogyan ezen a módon szeretnék informálódni, alátámasztja széleskörű nemzetközi kutatás is, Ursula Kilkelly 2010-ben 25 országból érkezett majdnem 4000 kérdőívet (melyből mindössze kilenc darab érkezett Magyarországról) értékelt többek között ezt a kérdést is érintően. Azt vizsgálva, hogy a gyermekek milyen módon szeretnék információkat kapni a jogaikról, a legnépszerűbb válasz az online volt, azaz weblapokon, közösségi média platformon, illetve e-mailen azaz egyoldalú személytelen eszközökön keresztül, míg a legnépszerűtlenebb a gyermek részéről is aktív részvételt, kommunikációt igénylő telefonos segélyvonal volt.³²⁴ Mindezek alapján elvárható az, hogy az igazságszolgáltatással érintett gyermekek részére elérhető legyen olyan tájékoztatás, amely a számukra evidens platformok valamelyikén igazítja el őket a jog útvesztőiben, ad részletes tájékoztatást egyrészt a jogaikról, másrészt az eljárás menetéről. Ezt biztosítja részben hazánkban a birosag.hu.³²⁵ A bíróság központi honlapja a birosag.hu oldal külön pontot szentel a gyermekközpontú igazságszolgáltatásnak, ahol az alapfogalom és koncepció tisztázását követően az érdeklődő gyerekek három különböző téma közül választhatnak, melyek általános információk gyermekbarát nyelven történő közlésével lefedik a gyermekeket érintő lehetséges ügyek körét, így a családjogi³²⁶, a hozzátartozók közötti erőszak miatti, a büntetőjogi³²⁷, valamint a munkajogi³²⁸ problémákat. E kérdéskörben a bíróság mellett tájékoztatást találunk például a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően hasonló tematikával egyes civil szervezetek honlapján is. Álláspontom szerint mindezekon túlmenően a 2022. augusztus 1. napjával hatályba lépett jelentős módosításra is tekintettel indokolt lehet még speciálisabb, a bíróság tájékoztatásának okára, a részvételre vonatkozó részletesebb ismertető is.

A bíróságon megjelenő technológia másik oldala, melyet Zódi³²⁹ is említ az „elektronikus formában létező bizonyítékok”, ideértve a családjogi perekben egyre nagyobb hangsúllyal megjelenő CD lemezen, vagy pendrive-on előterjesztett Messenger, sms üzeneteket, Facebook posztokat, és legújabb generációs bizonyítékként a TikTok videókra való

³²⁴ KILKELLY, Ursula: *Listening to Children about Justice: Report of the Council of Europe's Consultation with Children on Child-friendly Justice*. Council of Europe, Strasbourg, 2010 22.o.

https://www.researchgate.net/publication/363579615_Listening_to_Children_about_Justice_Report_of_the_Council_of_Europe%27s_Consultation_with_Children_on_Child-friendly_Justice (letöltés ideje: 2023.01.17.)

³²⁵ <https://birosag.hu/birosagokrol/gyermekkozpontu-igazsagszolgalatas/valaszolunk-kerdeseidre> (letöltés ideje: 2023.01.16.)

³²⁶ <https://birosag.hu/birosagokrol/gyermekkozpontu-igazsagszolgalatas/valaszolunk-kerdeseidre/valnak-szuleid> (letöltés ideje: 2023.01.16.)

³²⁷ <https://birosag.hu/birosagokrol/gyermekkozpontu-igazsagszolgalatas/valaszolunk-kerdeseidre/diakcsiny> (letöltés ideje: 2023.01.16.)

³²⁸ <https://birosag.hu/birosagokrol/gyermekkozpontu-igazsagszolgalatas/valaszolunk-kerdeseidre/munka-vilaga> (letöltés ideje: 2023.01.16.)

³²⁹ Zódi i.m. 8.o.

hivatkozást. Természetesen ezek a lehetőségek a bíróság előtt nyilatkozni kívánó gyermekek részére is fennállnak, mint általuk jól ismert eszközök, sor kerülhet akár arra is, hogy a gyermek egy általa felvett videoban mondja el az álláspontját, az egyébként hagyományos rendelkezésre álló kommunikációs eszközök, így rajz, levél helyett. Az eljáró bírónak mindenképpen szükséges ez irányú nyitottság és tájékozottság is.

2.A multidiszciplinaritás, és a képzés jelentősége a gyermekközpontú igazságszolgáltatás rendelkezéseinek alkalmazása során

A New York-i Gyermekjogi Egyezményvel a gyermekek és jogaik középpontba kerültek a különböző tudományterületek kutatásai tekintetében is, így például jog, pszichológia, orvostudomány, szociológia, antropológia területén is. Egyértelmű az, hogy minden tudományterületnek megvan a saját története, alapjai, vizsgálati módszere, koncepciói, amelyen keresztül / amelyek segítségével megvizsgálja a gyermeket. Minden terület csak töredék, egy dimenziós képet mutat a vizsgálat „tárgyáról”: a gyermekről. Az egyes területeknek megfelelően a gyermek biológiai lény, vagy jogalany.

2.1.Multidiszciplinaritás, interdiszciplinaritás, transzdiszciplinaritás

A gyermekközpontú igazságszolgáltatás és a multidiszciplinaritás összefüggésének megértéséhez kihagyhatatlan annak tisztázása, hogy az egyes fogalmak milyen megközelítéseket takarnak és ezek közül melyik lehet releváns a bírósági eljárások során. A Genfi Egyetem Children's Human Rights - An Interdisciplinary Introduction kurzusának köszönhetően könnyen elhatárolhatóak a fogalmak. Frédéric Dallbellay a Genfi Egyetem Gyermekjogi Tanulmányok Központjának Inter és Transzdiszciplinaritás Egységének vezetője zseniálisan Martini Sunny-tól származó gyümölcsök, saláták és smoothie-k hasonlatát alkalmazva mutatta be előadásában a fogalmakat. Dallbellay minden diszciplínának egy gyümölcsöt feleltet meg. Állítása szerint a gyümölcsökhöz hasonlóan, a tudományágak is különbözőek: vannak, amelyek ismerősebbek, vannak, amelyek egzotikusabbak számunkra. Minden tudományágnak megvan a maga egyéni története, alapjai, kutatási módszerei, csakúgy, ahogy a gyümölcsöknek is megvan a maga egyéni íze, színe, textúrája. Azonban mindegyik gyümölcs csak egy szeletét mutatja be az ételeknek. A tudományágak is hasonlóképpen a gyermeknek csak egy dimenzióját fogják át. A gyermek vagy biológiai, pszichológiai, történeti, szociológiai lény a számukra. Ahogy minden

gyümölcsnek, úgy minden tudományágnak megvan a maga értéke, érdeme, minősége, de őket egy új nézőpont nélkül pusztán egymás mellé helyezve, mindig csak egy szempontból látjuk a vizsgált tárgyat: a gyermeket. Dallbellay szerint a tudományágakat újra kell formálnunk, le kell bontani őket elemeikre és az elemekből létrehozni egy dinamikusabb, interdiszciplináris perspektívájú konstrukciót. A gyümölcssalátához is feldaraboljuk a gyümölcsöket, minden gyümölcs belekerül a gyümölcssalátába, a gyümölcsök keverednek, interakcióba kerülnek, integrálódnak, hatnak egymásra, a korábbi egész gyümölcsökhöz képest másként szerveződnek. A gyümölcssalátánk íze attól fog függeni, hogy milyen gyümölcsöt, és milyen mennyiségben teszünk bele, és az egyes eredeti gyümölcsök - tudományágak- mennyire állnak távol egymástól. Amennyiben a darabokat még inkább vegyítjük, turmixoljuk az egyéni tulajdonságok helyett egyre inkább egy új, egyéni íz jön létre, ez a transzdiszciplinaritás. Dallbellay így három vizsgálati szemléletet különített el: a multidiszciplinaritást, az interdiszciplinaritást és a transzdiszciplinaritást.

A multidiszciplináris megközelítés alapján a gyermeket, mint a vizsgálat tárgyát egy-két egymástól különálló szempontból vizsgálják a tudományterületek, felhasználva egymás tudományos eredményeit, de nincs interakció az egyes területek között.

Ettől eltérően Frédéric Dallbellay definíciója szerint az interdiszciplináris vizsgálat során a gyermeket több tudományterület összefogásával új szemlélettel vizsgálják, míg a transzdiszciplinaritás egy olyan gondolkodásmód, amely az egyes tudományterületek határain átlépve vizsgálja a tárgyat, újraalkotja a tudományterületeket- új tudományterületeket hoz létre globális és integrált nézőpontból.

A transzdiszciplinaritás egyben probléma megoldás orientált kutatási módszer is. „A multidiszciplinaritás és az interdiszciplinaritás közötti különbség abban áll, hogy az utóbbit az előbbivel ellentétben interakció, azaz kölcsönösség jellemzi. A multidiszciplinaritásra egymásutánosság, míg az interdiszciplinaritásra együttesség jellemző.”³³⁰

Fredéric Dallbellay szerint a gyermekjogok minél teljesebb megértése érdekében először meg kell keresni azokat a tudományágakat, melyek a vizsgálat tárgyát képező problémák megoldását szolgálhatják, ezt követően az egyes tudományágakat elemeikre kell bontani, majd egy integratívabb, interdiszciplináris szemlélet szerint újra össze kell őket gyűjteni, melynek révén elérhetővé válik egy transzdiszciplináris tudásanyag. Ez a tudásanyag

³³⁰ TOMCSÁNYI Teodóra-CSÁKY-PALLAVICINI Roger: *Tanulható-e a lelki egészség?* in: Új Pedagógiai Szemle 2001.május. (letöltés ideje: 2023.02.11.)

természetesen a gyakorlatban alkalmazható lenne több területen, azonban a gyermekközpontú igazságszolgáltatás területén még nem.

Álláspontom szerint a megközelítés módok közül a perrel érintett kiskorúak eljárásjogi jogainak védelmét leginkább a multidiszciplináris szemlélet segítené elő, a gyermekközpontú igazságszolgáltatás jelenlegi fejlődési fokán még nem beszélhetünk elsősorban a kölcsönösség hiánya és a gyakorlat gyermekcipőben járása miatt az interdiszciplináris/ transzdiszciplináris módszerek alkalmazhatóságáról.

2.2.A multidiszciplináris szemlélet jelentősége a polgári perben, a különleges szakértelem

A gyermekeket érintő ügyeket tárgyaló szakemberek részére döntően a New York-i Egyezmény 12. cikke alapján szükséges az, hogy előzetesen megszerzett vagy pedig a munkájuk során elsajátított képzettséggel rendelkezzenek.

A New York-i Egyezmény 12. cikkéhez fűzött 2009-ben elfogadott Általános Kommentár 49. pontjának harmadik bekezdése a 12. cikk mibenlétéről és gyakorlati alkalmazásáról való képzés tartását írja elő azon szakemberek számára, akik ilyen ügyekben dolgoznak. Csak mellékesen jegyzem meg, hogy ennek ellenére a 12. cikkre történő konkrét hivatkozás szinte elenyésző volt eddig a bírósági határozatokban, illetve a keresetlevelekben is. Erre már Szeibert Orsolya is utalt.³³¹

A New York-i Egyezmény 12. cikkéhez fűzött Általános Kommentárral összhangban az Európai Bizottság által 2011.február 15.napján meghirdetett uniós gyermekjogi ütemterv egyrészt az Európa Tanács Gyermekbarát Igazságszolgáltatásra vonatkozó elveinek megvalósulásának előmozdítását írja elő, másrészt a 11 intézkedési csoportja közül az egyik a gyermekek megfelelő bírósági részvételének elősegítése érdekében gyakorlati tréningek tartásának bátorítását és támogatását írja elő az érintett szakemberek részére.

Mi lehet az ügyben érintett- bíró, ügyész, ügyvéd- szakemberek számára tartott képzések legfőbb célja? Ezt legátfogóbban Gerison Lansdown fogalmazta meg: „a szakemberek megtanulják a gyermeket értő figyelemmel meghallgatni/kihallgatni, véleményét tiszteletben tartva a fejlődőképességét figyelembe venni, személyes és fizikai integritását

³³¹ SZEIBERT (2019) i.m. 1.o.

kezelni, továbbá megtanulják azt is, hogy hogyan kezeljék és békítsék össze a szülői jogok és a gyermek jogok közötti feszültségeket.”³³²

A kiskorúak megfelelő meghallgatásának biztosítása érdekében történő képzések területén találkozunk a gyermekközpontú igazságszolgáltatás és a multidiszciplinaritás. Azaz, a szakemberek tréningje során a gyermekbarát meghallgatás megvalósítása érdekében fel lehet, mi több fel kell használni más tudományágak tapasztalatait, eszközeit, eredményeit, megállapításait. A képzés során a szakemberek a kiskorúak meghallgatásához elengedhetetlenül szükséges kérdezőtechnikán kívül - mely ma nem kerül magától értetődően széles körben oktatásra és pl. a bírák kizárólag az idősebb, tapasztaltabb és jó gyakorlatot folytató pályatársaiktól leshetik el a technikáját - az érintett jogászok ismereteket szereznének a pszichológia révén a gyermekben az adott életkorban és élethelyzetben lejároló pszichológiai folyamatokról, a szociálpszichológia révén a gyermek és környezete kölcsönhatásáról, mely utóbbi a digitális éra gyermekeinek a megértését is elősegítené. A szociológia révén pedig megismerkednének pl: a családok működésének törvényszerűségeivel, míg a pedagógiai ismeretek révén a sajátos nevelési igényű gyermekek státuszáról nyerhetnének olyan ismereteket, mely a döntés meghozatalában a segítségükre lenne. A különböző tudományágak által biztosított ismeretek egyrészt segítséget nyújtanának a valóban gyermekközpontú meghallgatás személyi feltételének megteremtésében, másrészt a döntést az eljáró bíró komplex ismeretek birtokában tudná meghozni.

Felmerül a kérdés, hogy az így megszerzett ismeretek birtokába került különleges szakértelemmel rendelkező jogászok elegendő garanciát nyújtanak-e arra, hogy a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósul, avagy sokkal indokoltabb lenne kiskorúak különbíróóságának felállítása. A különbíróóságokon természetesen lenne lehetőség a jogászok mellett például pedagógus, pszichológus ülnökök alkalmazására. Vagy megvalósítható lenne az is, hogy a különbíróóságok állandó pszichológus-pedagógus szakember team-mel karöltve dolgozzanak. Ezt egyébként Visontai -Szabó is megoldásnak tekinti, mi több tovább megy abba az irányba, hogy a bírósági állományon belül legyen a pszichológus szakértő.³³³

³³² LANSDOWN, Gerison: *Every Child's Right to be heard*, 2011, UNICEF és Save the Child kiadása az Egyezmény 12.cikkéhez 43.o.

³³³ VISONTAI -SZABÓ Katalin: *A gyermek meghallgatása a bírósági eljárásban*. In: GÖRÖG Márta-HEGEDŰS Andrea (szerk.): *Lege duce, comite familia: Ünnepi tanulmányok Tóthné Fábrián Eszter tiszteletére, jogász pályafutásának 60. évfordulójára*. Szeged, Iurisperitus Bt., 2017. 524.o.

A fentiek alapján egyértelműen megállapítható az, hogy elkerülhetetlen a civilisztika területén a gyermekek ügyeit tárgyaló családjogi bírák folyamatos, több tudományos területet érintő, azaz multidiszciplináris képzése.

Ki kell emelni azt, hogy egyszeri képzés nem elegendő, a tudásanyagot mindig szükséges felfrissíteni az élet állandóan változó dinamikájának megfelelően a legújabb tudományos eredményekkel, módszerekkel. Emellett a képzést célszerű kötelező és szabadon választható modulokból felépíteni, annak egymásra építhetőségét is figyelembe véve. A lehetőségek közül a legmegvalósíthatóbb és legtöbb eredménnyel járó megoldás az lenne, amennyiben különböző, az érintett szakterületeket képviselő előadóktól, illetve tapasztalt, jó gyakorlatot alkalmazó bíraktól szereznek ismereteket. Az így felépülő képzéssel még inkább elérhetővé, megvalósíthatóvá válnának a gyermekbarát igazságszolgáltatás személyi feltételei.

Annak mérlegelése, hogy a megfelelő képzettség mellett szükség lenne-e speciális családjogi ügyekre szakosodott különbíróóságok létrehozására, már túlmutat a gyermekbarát igazságszolgáltatás személyi feltételeinek megteremtésén, mivel kétségkívül megállapítható az, hogy a gyermekjogok polgári peres eljárások során történő biztosítása nem független a rendelkezésre álló anyagi eszközöktől. Ezt a kihagyhatatlan tényezőt is figyelembe véve a legegyszerűbb és leggazdaságosabb megoldás a már meglévő személyi állomány megfelelő edukálása. Azt, hogy ez idáig a gyakorlatban milyen módon zajlott a következő fejezetben mutatom be, egy reprezentatív álláspontom szerint nem tekinthető, mégis eredményét tekintve a képzés helyzetét is jól tükröző online kutatás eredményének értékelésével. Azonban a végső cél és megoldás kétségkívül speciális, családjogi különbíróóság felállítása lenne, ahol a jogon túli többlettudással rendelkező bírák munkáját, az egyes bírák mellett kialakított a bíróság kötelékébe tartozó pedagógiai végzettséggel rendelkező szakemberek, továbbá pszichológusok, szociális munkások segítenék, team-eket alkotva vagy ülnökökként. Az egyes team-ek természetesen együttműködnének a társszervekkel. A teamek az irat beérkezését követően azonnal koncentráltabban, hatékonyabban, több oldalról megvilágítva látnák a megoldandó problémát. A különbíróóság esetén mindenképpen törekedni lehetne a családjogi bíróság külön épületben történő elhelyezésére, ahogy azt Visontai-Szabó³³⁴ is javasolja, annak elkerülése érdekében, hogy a gyermeket megkíméljük az eljárás során olyan élményektől, mely traumatizáló lehet számára (pl. Visontai-Szabó is említi a vezetőszáron hozott terhelteket, síró ügyfeleket).

³³⁴ VISONTAI-SZABÓ Katalin in *Lege Duce* 524.o.

3.A kiskorú meghallgatásával kapcsolatos képzés és a meghallgatás bírói gyakorlatának alapkérdései – anonim online kérdőíves kutatás elemzés -

3.1.A kutatás célja, hipotézisei, módszertana és körülményei

A jogszabályi rendelkezések összehasonlításán, valamint a gyakorlat konkrét aktavizsgálattal történő feldolgozásán és elemzésén túlmenően szerettem volna átfogóbb képet kapni a bírák kiskorú meghallgatásával kapcsolatos gyakorlatáról és tapasztalatairól. Tudomásom szerint hasonló témájú és személyi körre kiterjedő kvantitatív kutatás, hasonló módon, azaz anonim, online kérdőíves (survey) módszerrel, tehát primer feltárási technikával még nem történt, vagy amennyiben megvalósult az eredményei még nem kerültek publikálásra hazánkban.

A kutatástól azt vártam, hogy igazolja vissza az általam tapasztaltakat, azaz azt, hogy a bírák részére ezen a területen rendelkezésre állnak a képzési lehetőségek, mellyel a bírák élnek is, és az általuk megszerzett ismereteket helyesen, mindig az adott ügyben az egyedi körülményeket mérlegelve alkalmazzák.

Ugyanakkor szerettem volna rávilágítani egy a kiskorú meghallgatása kapcsán jelentkező olyan gyakorlati problémára is, mely a bírák kompetenciáján kívül áll, azonban munkájuk időszerezését, minőségét és végső soron ennek révén a bíróságok külső megítélését is döntően befolyásolja. Ez pedig a mostanra már igen aggasztó mértéket öltött nagymértékű igazságügyi pszichológus szakértő hiány, és ennek köszönhetően a jelenleg kirendelhető szakértő leterheltsége.

A kutatásra 2022.szeptember 5. és 15.napjai között került sor a Kecskeméti Törvényszék illetékességi területén eljáró családjogi ügyeket tárgyaló bírák bevonásával. A bírák felkérése a Kecskeméti Törvényszék Elnöke által engedélyezett kutatási³³⁵ űrlap google linkjének az egyes bíróságok elnökeinek történő megküldésén keresztül történt.³³⁶ Az egyes járásbíróságok vezetői az adott bíróságon e-mailben küldték meg a kutatási területtel potenciálisan érintett kollégák részére a kutatásban való részvételre történő felkérésemet és a kérdőív linkjét.

³³⁵ Kecskeméti Törvényszék Elnökének 2022.El.XI. F.5/4.számú kutatási engedélye alapján.

³³⁶ Örömmel írom le azt, hogy valamennyi Elnök segítőkészen és pozitívan állt a felkéréshez.

A Kecskeméti Törvényszék területén a családjogot tárgyaló bírák száma pontosan nem meghatározható, mivel amellet, hogy a székhelyi bíróságon - Kecskeméti Járásbíróság- a bírák számánál fogva egyértelmű szakosodás van, azaz kialakításra került ügynevezett családjogi, kötelmi jogi és mindkét referádát tárgyaló ügynevezett vegyes csoport, az adott ügyeket intéző bírák részvételével, a kisebb bíróságokon a vegyes referáda a jellemző, azaz az eljáró bírák mindkét fő ügycsoportba tartozó pereket tárgyalnak. Külön ki kell emelni azt is, hogy azon nemperes eljárásokat, ahol felmerülhet a kiskorúak meghallgatása, a kapcsolattartás végrehajtása iránti nemperes eljárás esetén, intézheti bírósági titkár³³⁷ is, ugyanakkor a székhelyi bíróságon kizárólag bírák járnak el ezekben a nemperes eljárásokban, hasonlóan a megelőző távoltartási eljárásokhoz, melyek során a jogszabály erejénél fogva nem járhat el bírósági titkár.³³⁸

A kutatásban résztvevők anonim módon, önkéntes alapon, online elérhető Google űrlap kitöltésével segítették a felmérést. Ez a kérdőív forma a legolcsóbb, leggyorsabb és a legegyszerűbb. Az anonimitás biztosítása érdekében mellőztem olyan jellegű kérdések feltételét, melyek a bírói gyakorlat időtartamára, vagy akár a résztvevők körében egyéb beazonosításra (ez adott esetben lehet a kitöltő neve is, figyelemmel a családjogi területen érezhető elnöiesedésére) alkalmas tulajdonságra kérdeznének rá, tekintettel arra, hogy a kutatás célcsoportját jelentő személyek köre szűkebb volt.

A kutatásra, ahogy arra már utaltam 2022 szeptemberben, egy igen változó jogszabályi környezetben került sor, mivel a Ptk. kiskorú tájékoztatási jogára vonatkozó módosítás 2022. augusztus 1. napját követő hatálybalépését követően került sor a kérdőív megküldésére. Azonban tekintettel arra, hogy a módosítás hatályba lépésére a július 15. napjától augusztus 20. napjáig tartó Pp. 141. §-a szerinti ítélkezési szünet alatt került sor, az új szabályozás gyakorlati alkalmazása még gyerekcipőben járt, így álláspontom szerint a szeptemberben született válaszok túlnyomórészt a bírák már megelőző, megszilárdultabb gyakorlatát tükrözik.

Az űrlapot a rendelkezésre álló határidőn belül 16 kolléga töltötte ki.³³⁹ A Kecskeméti Törvényszék területén mindösszesen 37 fő elsőfokú polgári bíró tevékenykedik, illetve egy

³³⁷ Pp.11. §-a alapján.

³³⁸ Hktv.13.§-ának (6) bekezdése zárja ki.

³³⁹ Ez a kitöltési arány kiváló, ha összehasonlítjuk azzal, hogy 2017.március 27. és 2018.március 26.között folyt a Hágai jogellenes gyermekelvitel körében készült globális kutatás egyik részét képező online kérdőívet 32 országból mindösszesen 97 családjogi szakember töltötte ki, ennek 22,7%-a volt bíró, azaz mindösszesen

másodfokú tanács van, így a 16 fős létszám azt tükrözi, hogy a családjogi bírák szép számmal vettek részt a kutatásban.³⁴⁰

3.2.A tíz kérdésből álló kutatás részletes elemzése kérdésenként

A kérdések felépítése során először azt kívántam feltárni, hogy a családjogi ügyekben eljáró bírák milyen képzési háttérrel rendelkeznek a kiskorú gyermek meghallgatása körében. Az 1-3. számú kérdések e köré szerveződnek.

Ezt követően a 4-10. számú kérdések már a kitöltő bírák saját gyakorlatára, tapasztalataira irányultak figyelembe véve az általam is ismert általános bírói gyakorlatot, valamint az új gyermekközpontú igazságszolgáltatás céljainak elérése érdekében megjelenő tendenciákat.

A kiskorú meghallgatásának témaköre zenei nyelven fogalmazva nem „egynyári sláger”, hanem „örökzöld”. A kiindulási alap a képzési háttér tekintetében az volt számomra, hogy a családjogi ügyeket intéző bírák valamennyien tisztában vannak a kiskorú meghallgatásával kapcsolatos jogszabályi rendelkezésekkel és az általános gyakorlattal, hiszen külön kifejezetten e köré szervezett képzés hiányában is, a bíróságon eltöltött fogalmazói, titkári gyakorlat³⁴¹ felkészíti a szakembereket ennek a kihívásnak a gyakorlati oldalára. Azonban a már meglévő elméleti és gyakorlati tudás mellett azt is feltételeztem, hogy a gyakorló bírák folyamatosan figyelemmel kísérik ennek a jogterületnek a fejlődését, a gyakorlati tapasztalatok formálisan is rendszeresen megosztásra kerülnek, amennyiben nem képzés, akkor leggyakrabban szakmai értekezlet, esetmegbeszélés keretében, emellett jellemző a bírák állandó önképzése is, hiszen a Kúria döntéseit, joggyakorlat elemző csoportok vizsgálati anyagait³⁴² folyamatosan figyelemmel kell kísérni a minőségi ítélezés biztosítása érdekében.

világszinten 22 fő. The Judges' Newsletter on International Child Protection Volume XXII. Summer-Fall 2018 Hague Conference on Private International Law

³⁴⁰<https://docs.google.com/forms/d/1rTa9a3g6fPCdT74M4PgyVumOUckJYcdOeDhPTP1q8w/edit#responses>

³⁴¹ A titkári képzés szerves részét képezi az úgynevezett instruktor bírói rendszer, amely azt jelenti, hogy a jellemzően nemperes eljárásokat intéző titkárok a titkári munka mellett, hosszabb időtartamra általában 3 hónapos periódusokra beosztásra kerülnek polgári bírák mellé, és ott részben tárgyalást látogatnak, részben határozatszerkesztést végeznek. A tárgyaláslátogatások során lehetőségük van olyan bírói technikák, jó gyakorlatok elsajátítására, melyeket a későbbiekben kinevezésük esetén maguk is hasznosíthatnak, így egy-egy váratlan helyzet már nem érheti őket felkészületlenül. Ezek közé az ily módon elsajátítható technikák közé tartoznak a gyermekek meghallgatásának gyakorlati fogásai is.

³⁴² <https://www.kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo/>

A feltett kérdések túlnyomórészt zárt és közvetlen kérdések voltak, azaz a résztvevők az előre megadott kérdésekből választhatták ki a rájuk leginkább jellemző igaz állítást. Félig nyitott kérdést is feltettem a 2. és 9. pontban, melyre a mind a 2., mind a 9. pontban csupán egyetlen válasz érkezett. Igyekeztem törekedni a teljességre, azaz arra, hogy a „felkínált válaszok lefedjék a lehetséges összes választ”³⁴³ és a „kizárólagosságra, azaz arra, hogy ne legyen átfedés”³⁴⁴ a válaszok között.

1-3.kérdés a bírák képzése

Az első kérdéscsoportban a bírák kiskorú meghallgatása körében történő képzéseken való részvételének arányát kívántam feltárni, annak érdekében, hogy visszaigazolást nyerjen az, hogy a bírák a rendelkezésre álló lehetőséggel aktívan élnek. Külön kérdést tettem fel a bírósági, bíróságon kívüli, illetve az általam kevésbé formalizáltak tekintett és szűkebb lefedettséget adó értekezleti, szakmai megbeszélésekről.

1. kérdés

A kérdőívet kitöltő kollégák az első kérdés tekintetében három lehetséges, előre megadott állításból választhattak az alábbiak szerint:

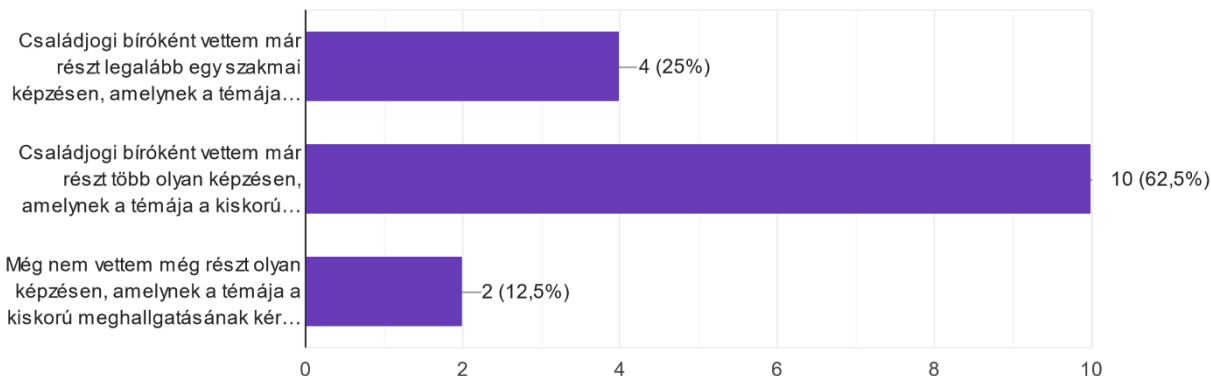
1. Családjogi bíróként vettem már részt legalább egy szakmai képzésen, amelynek a témája a kiskorú meghallgatásának kérdése, gyakorlata volt.
2. Családjogi bíróként vettem már részt több olyan képzésen, amelynek a témája a kiskorú meghallgatásának kérdése, gyakorlata volt.
3. Még nem vettem részt olyan képzésen, amelynek a témája a kiskorú meghallgatásának kérdése, gyakorlata volt.

³⁴³ PECZE Mariann: Adatgyűjtés-kérdőíves vizsgálat(survey) Szociológia módszertan WJLF SZM BA (letöltés ideje: 2023.01.07.)

³⁴⁴ Ld. PECZE Mariann

1. Kérem válasszon egy állítást az alábbiak közül:

16 válasz

A válaszadók teljes mértékben igazolták a feltevésemet. A kérdésre adott válaszok alapján megállapítható volt az, hogy az elsöprő többség, mindösszesen 77,5%, azaz a bírák több mint háromnegyede már vett részt a kiskorú meghallgatásával kapcsolatos képzésen, azaz a 16-ból 14 fő. A képzésen részt vevők közül 10 fő, azaz az összlétszám több mint a fele egészen pontosan 62,5%-a, nem is egy ilyen témájú képzésen gyarapította az ismereteit, hanem több ezt a témakört feltáró képzésen is részt vett, amiből levonható az a következtetés, hogy a bírák többsége nem elégszik meg egyszeri képzési alkalommal, hanem fontosnak tartja a többszöri képzést. Ez egyébként teljes mértékben megfelel annak az elvárásnak, amelyet egyrészt a Kommentár³⁴⁵ támaszt e körben, illetve több szerző³⁴⁶ is utal rá, hogy a képzések a meghallgatás minősége, a gyermek megélése szempontjából döntő jelentőségűek. A válaszokból egyértelműen levonható volt az a következtetés, hogy a bírák túlnyomó többsége törekszik a kiskorú meghallgatásával kapcsolatos tudása folyamatos bővítésére, és egyúttal szinten tartására. Még mielőtt áttérnék a következő kérdésre kiemelem, hogy a képzés jelentőségét nem lehet eléggé hangsúlyozni. Kozák Henriette tanulmánya szerint a német bírák között készített felmérés azt az eredményt hozta, hogy „a sok éves, sok gyermek meghallgatásával egybekötött szakmai tapasztalat, az ilyen jellegű továbbképzés, és a (női) nem pozitív befolyással bír a gyermek meghallgatással kapcsolatos gyakorlatra és az ahhoz való hozzáállásra.”³⁴⁷

³⁴⁵ Kommentár I/7.pontja, továbbá III/A/3.(a) 49.pontja szerint a 12.cikkhez fűződő általános kommentár oktatása, e körben képzés elengedhetetlen a gyermekekkel kapcsolatos ügyeket intéző szakemberek, így a bírák részére is.

³⁴⁶ DARNÓT i.m. 224.o., KOZÁK: *Mumus vagy csodaszer? – A gyermek közvetlen meghallgatásának tendenciái egy német felmérés tükrében*. Családi Jog, 2015. 4.sz. 10-11.o.

³⁴⁷ KOZÁK (2015) i.m. 12.o.

2. kérdés

A második kérdés arra irányult, hogy a képzések milyen jellegűek. E körben két fő csoportot különböztettem meg, egyrészt azokat a kollégákat, akik a belső képzéseken vettek részt. Másrészt azokat, akik a bíróságon kívül is az ezzel kapcsolatos ismereteiket igyekeztek szélesíteni.

A bíróságon belüli képzés sokrétű. Mind a központi, mind a helyi képzések tartalmára jellemző az, hogy többek pusztán jogszabály ismertetéseknél és magyarázatoknál. A már régóta alkalmazott, valamint a módosuló jogszabályok bemutatása a képzés elengedhetetlen részét képezi, azonban a hangsúly minden esetben részben a már meglévő gyakorlati tapasztalatok bemutatásán, illetve az új jogszabályi rendelkezések gyakorlati alkalmazási lehetőségein alapul. A képzések nem mellőzik a szemléletformálást sem, melynek szükségessége megítélésem szerint ezen a területen kiemelkedő jelentőségű.

A képzések elengedhetetlen részét képezi frontális központi képzés esetén is a résztvevők által a jó gyakorlatuk megosztása, illetve a tipikus problémák felvetése. A képzéseket nagy gyakorlattal, illetve rálátással rendelkező bíró kollégák tartják például dr. Kövesné dr. Kósa Zsuzsanna a Kúria családjogi tanácsának elnöke, dr. Ocskó Katalin a Fővárosi Törvényszék elnökhelyettese, vagy dr. Várai-Jeges Adrienn a külföldi elemet is tartalmazó családjogi ügyek avatott értője. Azonban a gyakorlati szakemberek mellett nagy tiszteletnek örvendő egyetemi oktatók is részt vesznek a bírák képzésében, így dr. Szeibert Orsolya egyetemi tanár vagy dr. Gyurkó Szilvia, aki a gyermekjogok megismertetéséért a széles közönség előtt is sokat tesz. A képzések jellemzően multidiszciplinárisak a témánál – a kiskorú gyermek meghallgatása – fogva túlnyomórészt igazságügyi pszichológus szakértő kerül bevonásra a kérdezőtechnikák elsajátítása, a meghallgatható gyermekek körének meghatározása, egyes a döntésre kihatással bíró elemek (pl. abúzus, ellennevelés) felismerése érdekében. Nem példa nélküli azonban a multidiszciplinaritás jegyében családvédelmi szakemberek, esetmenedzserek bevonása sem.

A képzéseken belül a szervezeti szintet tekintve beszélhetünk ún. központi képzésről, melyet a MIA³⁴⁸(Magyar Igazságügyi Akadémia) az Alaptörvény 25. cikkének (1) bekezdésében

³⁴⁸ A képzések kapcsán szeretnék visszautalni a „Gyermekközpontú Igazságügyi Munkacsoport” működéséről szóló 56/2013. (II. 14.) OBHE számú határozatra, mely a munkacsoport feladatává tette a bírák képzésének elősegítését a kiskorúakat érintő, részvételükkel zajló eljárásokra való felkészítés érdekében.

foglaltak teljesítése érdekében valósít meg, általában jelenléti vagy online módon, frontális vagy workshop jelleggel, illetve ennek a kettőnek a kombinálásával.³⁴⁹ Az online képzéseken belül külön is érdemes megemlíteni a CoopSpace felületen elérhető saját időbeosztásnak megfelelően elvégezhető előre felvett panelekből álló képzéseket.

A sort az úgynevezett helyi képzések követik, ezek lehetnek például regionális jellegűek, így egy-egy ítélőtábla területére kiterjedőek, lehetnek az adott törvényszék bírái részére szervezett képzések, de akár egy-egy járásbíró által a bírák részére szervezett képzés. Ez utóbbi lehet például elsősorban gyakorlati jellegű a társszervekkel való együttműködést is elősegítő képzés. Pl: ilyen volt az, amikor a Kecskeméti Járásbíró családügyi bírái ellátogattak a helyi Gyermekjóléti és Családsegítő Központba, és megtekintették a felügyelt kapcsolattartásra szolgáló helyiségeket, így szerevve gyakorlati tapasztalatot arra vonatkozóan, hogy ténylegesen milyen tartalmú kapcsolattartási rendelkezések valósíthatóak meg, figyelemmel a fizikális és személyi feltételekre.

Értelemszerűen a második kérdést a képzésben részt vevő 14 kolléga válaszolta meg. Ezzel a kérdéssel azt szerettem volna feltárni, hogy a bírák a szervezeten belüli, fent ismertetett típusú képzéseken túlmenően részt vesznek-e egyéb, nem a bíróság által szervezett az adott témakört érintő képzésben. Itt a szakember és a laikus számára egyaránt a családügyi képzések esszenciája, a több egyetem által is posztgraduális képzés keretében meghirdetett Családügyi szakjogász képzés juthat az eszünkbe. De gondolhatunk itt a nagy tekintéllyel bíró Családi Jog folyóirat által 2022-ben már tizenegyedik alkalommal megszervezett éves Mindennapi Családjog konferenciára.³⁵⁰ Nagyon fontosnak tartom ennek kapcsán kiemelni azt, hogy a Családügyi szakjogász képzés nem azonosítható a kiskorú meghallgatására irányuló képzéssel, mivel a szakjogászképzés sokkal szerteágazóbb és mint ilyen felöleli az öröklési jogot, a házassági vagyoni jogot, a szociális jogot is, annak egy részét képezik a gyermekjogok, illetve a pszichológia és ezen belül a kiskorú a perben. Ennek kapcsán szeretném megjegyezni azt, hogy azok a felvetések, melyek azt célozzák, hogy a családügyi bírák egyúttal Családügyi szakjogász végzettséggel is rendelkezzenek, mert ebben látnák a garanciát a kiskorúak perbeli jogainak a biztosítására, azaz a gyermekközpontú igazságszolgáltatás megfelelő működtetésére, nem megalapozottak. A bírák megfelelő képzése e körben a bírósági központi és helyi szűkebb körű, kifejezetten erre a célra koncentrált képzésekkel megoldott. Ez egyúttal összhangban van a már említett Kommentár

³⁴⁹ <https://birosag.hu/birosagokrol/birosagi-szervezet/obh/mia>

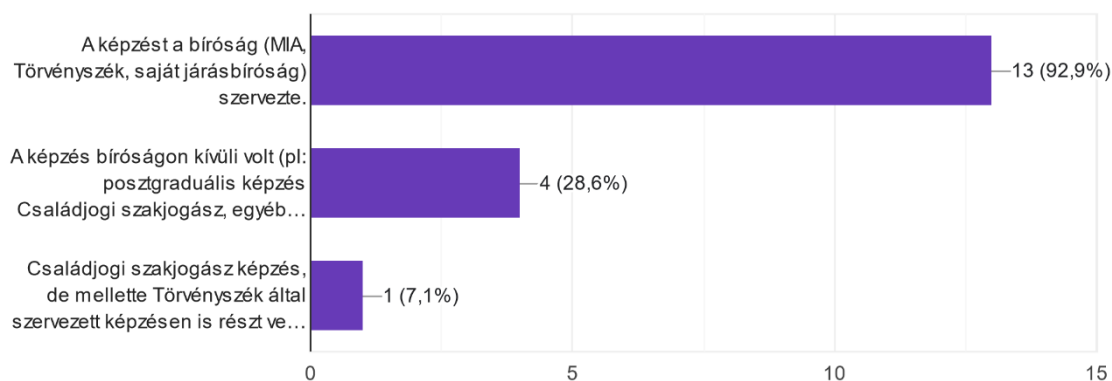
³⁵⁰ https://orac.hu/mindennapicsaladjog_2022 (letöltés ideje: 2023.01.12.)

III/A/3.(a)49.pontjában foglaltakkal, mely az állam feladatává teszi a képzések szakemberek számára történő biztosítását, azaz a bírósági képzéseken keresztül közvetve az állam biztosítja a nemzetközileg is megfelelő színvonalú képzéseket. Ugyanakkor kiemelkedő jelentősége van annak, amikor Szeibert Orsolya arra utal, hogy „a gyermek meghallgatása leginkább önálló szemléletet, gyermekjogias attitűdöt igényel.”³⁵¹ Ennek elsajátítása is része lehet, illetve kell, hogy legyen a bírósági képzésnek.

A képzést érintő második kérdés tekintetében a válaszadók az alábbi két lehetséges alternatíva közül választhattak:

1. A képzést a bíróság (MIA, Törvényszék, saját járásbíróság) szervezte.
2. A képzés bíróságon kívüli volt (pl: posztgraduális képzés Családjogi szakjogász, egyéb képzés). Amennyiben kívánja kérem az egyéb pontban jelezze milyen egyéb képzésen vett részt:

2. Amennyiben a fenti kérdésre igen választ adott kérem válasszon egy állítást az alábbiak közül:
14 válasz

A 14 válaszadó bíró közül abszolút többség, egészen pontosan 92, 7%, azaz 13 személy akként nyilatkozott, hogy a bíróság által, legyen az központi vagy helyi, szervezett képzésen vett részt. Ez az arány meglátásom szerint azt jelzi, hogy a képzési rendszer motiválón működik, a lehetséges résztvevői kört eléri és a potenciális alanyok élnek is a felkínált lehetőséggel. Azt, hogy a kollégák motiváltak és elkötelezettek a képzés iránt még ennél is jobban alátámasztja az, hogy a 14 főből 4 fő bíróságon kívüli képzésen is részt vett. Azaz a

³⁵¹ SZEIBERT Orsolya: *A gyermek meghallgatáshoz való jogának érvényesülése a Ptk. családjogi rendelkezéseinek*. In: GÖRÖG Márta–HEGEDŰS Andrea (szerk.): *Lege duce, comite familia: Ünnepi tanulmányok Tóthné Fábrián Eszter tiszteletére, jogász pályafutásának 60. évfordulójára*. Szeged, Iurisperitus Bt., 2017. 485.o.

bírák készek a megszokott és „házon belüli” képzési formákon túlmenően is, akár a szabadidejüket is feláldozni a hivatásukban hasznosítható ismeretek megszerzése érdekében. Ez mindenképpen előre mutató és üdvözlendő törekvés. A négy bíróságon kívüli képzést is elvégző, vagy abban is részt vevő kolléga - tekintettel arra, hogy az előző kérdésre adott válaszból arra lehet következtetni, hogy a külső képzésben résztvevő kollégák, a szervezeten belüli képzést is elvégezték - közül csak egy kívánta megjelölni a külsős képzés konkrét formáját, válaszolva ezzel a félig nyitott kérdésre. A nyilatkozó kolléga külső képzésként a Családjogi szakjogász képzést végezte el, mely egyfajta evidencia e körben, ugyanakkor fontosnak tartotta azt is megjegyezni a kérdőív kitöltése során, hogy a bíróságon kívüli, posztgraduális képzés mellett, a törvényszék által szervezett képzésen is részt vett. Tehát a külső képzést nem a belső képzést kiváltó, hanem azt kiegészítő többletnek tekintette. Abból, hogy a szervezeten belüli képzés mellett a külsős képzéseken is részt vesznek a bírák leszűrhető az a következtetés, hogy a bírák nyitottak, rugalmasak a képzési lehetőségek tekintetében és törekszenek az átlagot meghaladó képzettségre, a meglévő tudásuk tökéletesítésére, bővítésére, fenntartására.

3. kérdés

A harmadik kérdés a képzési formák közül az általam legkövetlenebbnek tekinthetőre kérdez rá. A bírói hivatás során nap mint nap szembesülünk kihívásokkal. A kiskorúakat érintő családjogi ügyekben ez fokozottan így van, hiszen a családjogi kapcsolatok, mint elsősorban érzelmi alapokon nyugvó és működő emberi kapcsolatok, pont az érzelmi töltésüknél fogva dinamikusnak változnak akár napról-napra, de óráról-órára is. Amikor a család egysége valamilyen oknál fogva végleg és helyrehozhatatlanul megbomlik, az érzelmek ebben a periódusban még inkább változékonyak lesznek, és a kiskorút érintően számtalan szituációval szembesülhetünk az eljárások során, amelyekre korábban esetleg a saját gyakorlatunkban nem volt példa és kreatív jogi megoldást igényelnek. Ilyen például az, amikor az eljáró bírónak olyan 4 éves gyermeket kell meghallgatnia, aki a hallásának minőségét nagyban befolyásoló fül műtét előtt áll, a jel nyelvet nem ismeri és csak szájról olvas. Olyan kérdésekre kell keresni ilyenkor a választ, hogy vajon a pszichológus szakértő meg tudja-e hallgatni a gyermeket, a gyermek rajzoltatása működhet-e ebben a szituációban stb. Az ilyen típusú felmerülő problémák gyors és hatékony megoldást igényelnek, hiszen az időszűrés megtartása ezekben a típusú ügyekben még inkább prioritásnak tekinthető.

Az edukáció helyi szintet tekintve legközvetlenebb és egyik leggyorsabb módja a helyi szakmai értekezletek, egyes szakmai problémára koncentráló megbeszélések vagy akár más társhatóságokat bevonó kerekasztal beszélgetések. A szakmai értekezletek rendszeressége és úgymond elérhető közelsége olyan fórummá teszi őket, amelynek során az azonos referádával rendelkező kollégák megoszthatják egymással a tapasztalataikat, jó gyakorlataikat, illetve problémákat is felvethetnek. Ezek mindegyike közelebb viszi az adott bírót a felmerült szakmai nehézség megoldásához. Ez egyébként kiváló módja annak is, hogy az idősebb, tapasztaltabb, nagyobb gyakorlattal rendelkező kollégák tapasztalataik megosztásával segítsék a kezdő bírókat.

A harmadik kérdésben a felmérésben részt vevők az alábbi két válasz közül választhattak:

1. Részt vettem olyan szakmai értekezleten, megbeszélésen, kerekasztalon, melyen megvitattuk a kiskorú meghallgatásának gyakorlatát, tapasztalatait stb.
2. Nem vettem részt eddig olyan értekezleten, megbeszélésen, kerekasztalon, ahol megvitattuk volna meghallgatásának gyakorlatát, tapasztalatait stb.

3. Kérem válasszon egy állítást az alábbi állítások közül.

16 válasz

A kollégák túlnyomó többsége 81,3%-a azaz 13 fő részt vett ilyen jellegű megbeszélésen, szakmai értekezleten, kerekasztal beszélgetésen és csupán 18,8% -a, azaz 3 fő nem volt részese hasonló eseménynek.

Amennyiben az első három edukáció körében feltett kérdésre adott választ összevetjük, egyértelműen megállapítható, hogy a kiskorú meghallgatását foganatosító családjogot tárgyaló kollégák túlnyomó többsége, megközelítőleg 75-80%-a legalább két típusú belső képzésben is részt vett a gyermekek meghallgatásához kapcsolódóan, míg 28,6%-a külső képzést is elvégzett erre vonatkozóan.

Túlzás nélkül lehet megállapítani azt, hogy a fenti 80%-os arány igen kedvező a képzettség tekintetében, álláspontom szerint a felmérésben részt vevő bírák a kiskorú meghallgatása körében kellően edukáltak tekinthetők.

A 4-10.kérdés a kiskorú meghallgatásának gyakorlata

A bírák képzettségének tisztázását követően a 4-10. kérdések a kiskorúak meghallgatásának bírói gyakorlatát kívánták feltárni, a 4 – 7. kérdés a kiskorú meghallgatásának legáltalánosabb gyakorlati kérdéseire koncentrált, így arra a sarkalatos kérdésre, hogy közvetlenül, illetve közvetve hallgatja meg a bíróság a kiskorút, illetve az életkor a bírák véleménye szerint milyen jelentőséggel bír a gyermekek meghallgatás szempontjából. Ezt követően a 8. kérdés azt igyekszik tisztázni, hogy csak peres vagy nemperes eljárásban is sor kerül-e a kollégák gyakorlatában a kiskorú meghallgatására.

A 9-10. kérdés a kiskorú igen gyakran alkalmazott közvetett meghallgatásához, a bíróság által hivatalból vagy a felek indítványára kirendelt igazságügyi pszichológus szakértő által történő vizsgálat keretében elvégzett meghallgatáshoz kapcsolódik.

A 4. kérdés

A vonatkozó Ptk. 4:171. §-ának (4) bekezdésében foglaltak szerint a bíróság a kiskorút meghallgathatja személyesen (közvetlen módon), illetve igazságügyi szakértő útján (közvetett módon).

A 4. kérdéssel azt az előzetes feltevésemet kívántam igazolni, hogy amennyiben a családjogi perben sor kerül a gyermek meghallgatására az eljáró bírák sokkal inkább a közvetett, azaz a szakértő általi meghallgatást választják, ahelyett, hogy a gyermeket személyesen hallgatnák meg. Kiemelem, hogy nem vontam a vizsgálódás körébe a Csjt. 74. §-ának utolsó mondatát szerint a gyakran forgatott és csak Csiky-Filó-ként említett Magyar Családjogban is megfogalmazott³⁵² a gyermek feszültségtől, izgalmaktól való kíméletét szolgáló szülőkön keresztüli nyilatkoztatást³⁵³, mely a bírói gyakorlatban még a gyermekközpontú

³⁵² CSIKY Ottó-FILÓ Erika: *Magyar Családjog* HVG Orac Budapest, 2003 274.o.

³⁵³ Szeibert Orsolya utal „*A gyermek meghallgatása a szülői felügyelet rendezésének kérdésében - holland és skandináv szabályozás és tapasztalatok*” című cikkében arra, hogy régi Csjt. szerinti szabályozáshoz hasonló

igazságszolgáltatás koncepciójának megjelenése előtt született, azonban mai napig hivatkozott 1143/B/1998. (2003.XII.16.) Alkotmánybírósági Határozattal³⁵⁴ is megtámogatva tovább élt mint arra Szeibert Orsolya³⁵⁵ is utalt, azonban jogszabályi alappal már nem rendelkezik. Ahogy arra már utaltam, a kérdőív elkészítésére már a Ptk. új, a kiskorú tájékoztatására és meghallgatására vonatkozó szabályozásának hatálybalépését követően, azonban még a számottevő gyakorlati alkalmazását megelőzően került sor. Így álláspontom szerint a kérdésre történő válaszadáskor nem jelenhetett meg még kellő súllyal a közvetlen személyes meghallgatás a bírói gyakorlatban. A kiskorú kérelmére történő nyilatkoztatása a tájékoztatási kötelezettségnek köszönhetően új fejezetet nyithat e tekintetben is.

A bírák egy része a közvetlen, saját maga általi meghallgatás óriási előnyének tekinti azt, hogy a gyermektől, a gyermek érzelmeiről, állapotáról, személyiségéről úgymond első kézből szerezhet információkat, emellett látja a gyermek metakommunikációs jeleit (pl. kéztördelés, szemkontaktus kerülése). Ezen túlmenően a bíró saját maga győződhet meg a gyermek fizikális állapotáról is, mely alkalmat adhat arra, hogy amennyiben a gyermeken abúzus jeleit észleli, haladéktalanul eleget tegyen a jelzőrendszeri kötelezettségének. Sajnos a gyakorlatban a kiskorú gyermek közvetlen módon történő személyes nyilatkoztatásának oka lehet az is, hogy a bíró meg tudjon győződni a gyermek jóltápláltságáról, vagy arról, hogy megfelelő a testi higiéniája, továbbá ruházata tiszta. A gyakorlatban már előfordult az a szomorú eset is, hogy az egyik szülő fél határozottan állította, hogy a másik szülőfél a gyermekeket éheztetni, nem megfelelő tisztaságú ruhában járatja, ekkor a bíróság a gyermekek személyes meghallgatásával győződött meg arról, hogy igaz-e az állítás. A gyermek közvetlen meghallgatása egyúttal az igazságszolgáltatás egyik általános alapelveként, a közvetlenség alapelveként megvalósulása is.

A közvetlen meghallgatás elsőbbségét hirdető állásponttal szemben áll a bíróság által kirendelt igazságügyi szakértő általi meghallgatás. A felek gyakran mintegy a fél személyes előadásaként terjesztenek elő magánszakértői véleményt, akár saját nevelési képességük alkalmasságának igazolására, akár a gyermek tekintetében, mely nem egy esetben került úgy elkészítésre, hogy a közös szülői felügyelet alatt álló gyermek tekintetében a másik szülőfél beleegyezése és tudta nélkül vizsgálta meg a gyermeket az eljáró magánszakértő. Ezekben az

lehetősége van a svéd bírának, amikor a gyermek álláspontjáról a szülők révén vagy más módon is tudomást szerezhetnek. Családi Jog, 2017/4. 37.o.

³⁵⁴ Alkotmánybíróság 1143/B/1998. (2003.XII.16.) AB határozata III/1.pont.

³⁵⁵ SZEIBERT Lege Duce (2017) i.m. 479.o.

esetekben egyértelműen megállapítható az, hogy a beszerezett magánszakértői vélemény nem viszi előre érdemben az ügyet, ki kell mondani azt, hogy túlnyomórészt kizárólag hangulatkeltésre alkalmas. A szakértő általi meghallgatáskor azért sem szerencsés a magánszakértői vélemény alkalmazása, mivel sajátos helyzeténél fogva – az egyik fél által beszerezett- szinte mindig fennáll a kiegészítés szükségessége. Tapasztalatom szerint a felek lehető legritkábban egyeznek meg a kirendelendő igazságügyi szakértő személyében, az eljárások túlnyomó részében a döntést áthárítják az eljáró bíróra, aki a rendelkezésre álló szakértői névjegyzékből tud választani szakembert.³⁵⁶

A két meghallgatási mód közül egyértelműen a szakértő általi meghallgatást tartom teljesebb körűnek, figyelemmel arra, hogy a szakértő a bíróval szemben a gyermek pszichéjének olyan az ügy eldöntése szempontjából lényeges árnyalataira is rávilágíthat, melyekre az eljáró bírónak nincs eszköze. A két meghallgatási módot pergazdaságossági és perkoncentráció, időszerűség tükrében megvizsgálva egyértelműen megállapíthatjuk azt, hogy a gyermek bíró általi meghallgatása gyorsabb és gazdaságosabb is, ezen állítás helytállóságát a 9.kérdésre adott válaszok is a contrario alátámasztják. Álláspontom szerint azonban mindenképpen el kell kerülni azt, hogy ebben a kérdésben fiskális szemlélet alakuljon ki.

Ezen túlmenően azonban kerülendő olyan gyakorlat kialakulása is, melyet Visontai-Szabó Katalin³⁵⁷ javasol, amikor azt támogatja, hogy 10-12 éves kor alatt célszerű igazságügyi szakértő segítségét igénybe venni, mivel ez ellentétesnek látszik az Egyezmény 12. cikkének szellemével és a Kommentárban kifejtettekkel is, mivel mindkét instrumentum kifejezetten elveti az életkori korlát alkalmazását a kiskorú meghallgatása kapcsán. Véleményem szerint mindig a gyermek egyedi tulajdonságai és az eljárás sajátosságai dönthetik el azt, hogy a gyermeket a bíró vagy a szakértő hallgassa meg. Ezek közül a tényezők közül csak egy, és semmiképpen sem hangsúlyos a gyermek életkora.

Nem tartom célszerűnek azt sem, hogy a gyermeket a szakértő csak bizonyos kérdésekre hallgassa meg, és „ne kérjünk tőle teljes szakértői véleményt”.³⁵⁸ Tekintettel arra, hogy amennyiben a szakértői vélemény kiegészítése válik szükségessé a kirendelt pszichológus szakértő ismételt vizsgálatra kényszerül (rajz, mese), melyet a gyermek és természetesen a

³⁵⁶ <https://inyr.im.gov.hu/> Az Igazságügyi Minisztérium által működtetett többek között az igazságügyi szakértőket összesítő, több kritérium pl. név, szakterület, nyelvismeret, megye szerint is kereshető adatbázis.

³⁵⁷ VISONTAI-SZABÓ Katalin: *A bizonyítás szempontjai és nehézségei a szülői felügyelet rendezésére irányuló perekben.* Családi Jog, XIII.évfolyam 2015.március 32. o.

³⁵⁸ VISONTAI-SZABÓ (2015) i.m. 32.o.

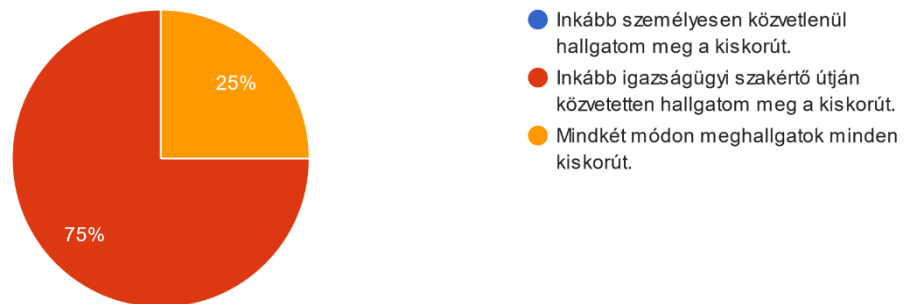
szülők már ismerni fogják és fokozottan fennáll a befolyásolás veszélye és a gyermek vizsgálati viselkedésének, válaszainak úgymond előre kitervelése. Bizonyos esetektől eltekintve pl. kapcsolattartás újraszabályozása, mely eljárásnak a tárgya a kapcsolattartás helyreállítása, korlátozása, bővítése, a felügyelt kapcsolattartás megszüntetése, tehát amely eljárásokban kizárólag arra keressük a választ, hogy a gyerek-szülő kapcsolattartás milyen keretek között működhet az adott egyedi esetben megfelelően, nem lehet helye ilyen szűkkörű szakértői vélemény beszerzésének, akkor sem, ha az „gyorsabb és olcsóbb.”³⁵⁹

A válaszadók a 4. kérdés esetén három választ jelölhettek meg:

1. Inkább személyesen, közvetlenül hallgatom meg a kiskorút.
2. Inkább igazságügyi szakértő útján, közvetetten hallgatom meg a kiskorút.
3. Mindkét módon meghallgatok minden kiskorút.

4. Kérem válasszon egy Önre inkább jellemző állítást.

16 válasz

A kérdőív eredményeinek kiértékelésekor személy szerint nem ért meglepetésként az, hogy egyik kolléga sem nyilatkozott úgy, hogy a szakértői meghallgatással szemben a gyermek közvetlen, személyes meghallgatását preferálja. Ez az eredményt egyébként teljes mértékben alátámasztja a korábban Bucsi Ágnes³⁶⁰ által a Dunaújvárosi Városi Bíróságon (Dunaújvárosi Járásbíróság) 2007-ben indult és legkésőbb 2010-ben végét ért házasság felbontására, illetve gyermekelhelyezésre irányuló perek aktájának vizsgálatán alapuló, 2011-ben publikált, azonban a téma feldolgozatlansága miatt később is felhívott nem reprezentatív³⁶¹ jellegű kutatás. A szerző megállapította, hogy 19 ügyben jöhetett szóba a

³⁵⁹ VISONTAI-SZABÓ i.m. 32.o.

³⁶⁰ BUCSI Ágnes: *A gyermek meghallgatása az őt érintő eljárásokban - egy alapelv érvényesülése a magyar joggyakorlatban I. rész.* Családi Jog, 2011/2. 17-26. o.

³⁶¹ KOZÁK (2015) i.m. 10.o.

gyermek közvetlen meghallgatása, három esetben a szülők egyezsége miatt maradt el a meghallgatás. A mindösszesen 16 ügyből hat ügyben a gyermek már betöltötte a 14. életévét, e hat gyermekből végül hármat hallgattak meg, a 14. év alatti 10 gyermek tekintetében azonban egyáltalán nem került sor közvetlen meghallgatásra, az eljáró bírák 6 ügyben igazságügyi pszichológus szakértő útján hallgatták meg a gyermekeket, míg négy gyermek egyáltalán nem került nyilatkoztatásra. A végső következtetés szerint a gyermek közvetlen meghallgatását a bírák kerülik.³⁶² Egyébként Kozák szerint ez az általános uniós gyakorlat is egyúttal, amikor arra utal, hogy „mindig kevés olyan uniós tagállam van, ahol a gyermek személyes meghallgatását maga a bíró foganatosítja, és azt nem szociális munkásra vagy pszichológus szakértőre bízta.”³⁶³ Hangsúlyozni szeretném azt, hogy a Bucsi Ágnes által végzett átfogó kutatásra még más jogi környezetben, a gyermekközpontú igazságszolgáltatás elemeinek eljárásjogi és anyagi jogi beiktatását megelőzően került sor.

Azt, hogy a jogi környezet milyen óriási formáló erővel rendelkezik e körben is, megmutatkozik a 2013. február 20 - május 29. napja között megtárgyalt és elfogadott, a gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló iránymutatásra kifejezetten hivatkozó véleményben.

Bucsi Ágnes ellentétes megállapításra jutott a³⁶⁴ Kúria „A jogellenesen Magyarországra hozott gyermekek visszavitelével kapcsolatos eljárások vizsgálatára létrehozott joggyakorlat elemző csoportja” által közzétett összefoglaló véleménye, mely szerint a bizonyítás során növekvő számban kerül sor a gyermek bíró általi, közvetlen meghallgatására. Azonban álláspontom szerint a két ügykör nem teljesen összehasonlítható, mivel Bucsi kutatása a házassági bontó, illetve gyermekelhelyezési ügyeket vizsgálja, addig a Kúria kutatása a Brüsszel II.a. rendelet által a visszaviteli ügyekben kötelezővé tett gyermek meghallgatásának gyakoriságát vizsgálta. Az összefoglaló vélemény indokolása szerint a magyar joggyakorlat – az általános európai gyakorlattal egyezően és nyilvánvalóan a gyors döntés kényszere miatt is – egyre inkább hajlik arra, hogy a bíró közvetlenül hallgassa meg a gyermeket.³⁶⁵ A kutatás alapján arra a következtetésre jutottak, hogy a hét esetben, amikor

³⁶² BUCSI Ágnes: *A gyermek meghallgatása az őt érintő eljárásokban - egy alapelv érvényesülése a magyar joggyakorlatban II. rész.* Családi Jog, 2011/3. sz. 10-16. o.

³⁶³ KOZÁK (2015) i.m. 10.o.

³⁶⁴ 2013.El. II.G.1/14. A jogellenesen Magyarországra hozott gyermekek visszavitelével kapcsolatos eljárások vizsgálatára létrehozott joggyakorlat elemző csoport összefoglaló véleménye. https://kuria-birosag.hu/hu/joggyak_csop/jogellenesen-magyarorszagra-hozott-gyermekek-visszavitelevel-kapcsolatos-eljarasok

³⁶⁵ Összefoglaló vélemény 25.o.

az öt és fél, illetve a kilenc év közötti gyermekek közvetlen meghallgatására sor került, a meghallgatás érdemi információkkal segítette a bírói döntést.³⁶⁶

Visszatérve a Bucsi Ágnes kutatásában szereplő bírókhoz hasonlóan általános illetékességű ügyeket tárgyaló elsőfokú járásbírói bíróságok által kitöltött felmérésre, az volt megállapítható, hogy a bíróságok 75%-a azaz mindösszesen 12 fő inkább szakértő útján tesz eleget a Ptk. 4: 171. §-ának (4) bekezdése szerinti kötelezettségének. A válaszadók 25%-a 4 fő azonban akként nyilatkozott, hogy mindkét módon meghallgat minden kiskorút, azaz mindkét módszert egymás mellett egyaránt alkalmazza a gyermek nyilatkoztatása során. Ez utóbbi eset nyilvánvalóan célszerű lehet abból a szempontból, hogy mindkét meghallgatás típus más és más lényeges, a végső döntést elősegítő körülményre világíthat rá. De elhatárolhatjuk a kétféle típusú meghallgatás eredményét aszerint is, hogy kizárólag a gyermek nyilatkoztatását vagy vizsgálatát is célozza. Tapasztalatom szerint, amennyiben a perben kirendelésre kerül az igazságügyi pszichológus szakértő, abban az esetben a gyermek nyilatkoztatása és egyben a vizsgálata is megtörténik. Álláspontom szerint egyértelműen kijelenthető, hogy bírói gyakorlatban nem honosodott meg a gyermek vizsgálat nélküli pszichológus szakértő által történő pusztán nyilatkoztatása.

Az 5. kérdés

Az 5. kérdés arra keresett választ, hogy az eljáró bíróságok mire alapítják azt a döntést, hogy a gyermeket közvetlenül vagy közvetett módon hallgatják meg. Véleményem szerint e kérdés eldöntésénél minden bíróság három adott körülményt mérlegelhet. Az első és legobjektívebb körülmény az életkor, ezt minden bíróság figyelembe veszi, annak ellenére, hogy a Kommentár kizárja a meghallgatás lehetőségének életkorhoz kötését. A Kommentár azt is rögzíti, hogy a gyermekek már egészen korai életkorban különböző módokon ki tudják fejezni a preferenciáikat.³⁶⁷ Az, hogy a gyermek ki tudja fejezni magát, nem jelenti automatikusan azt, hogy a bírósági eljárásban nyilatkoztatásra fog kerülni. Pl. a csecsemő édesanyjának mosolygással kifejezi, hogy vele jól érzi magát, idegen személy karjaiban pedig ellenérzését kifejezve sírva fakad. A hazai bírói gyakorlat csecsemőt mégsem nyilatkoztat ilyen módon, szemben az Európai Unióban gyermek meghallgatása tekintetében legnagyobb gyakorlattal rendelkező német bíróságokkal. Németországban 1980. január 1. napjától él az a jogszabály, amely a bíróságokat kötelezi gyermekek személyes meghallgatására bizonyos ügyekben, így a

³⁶⁶ Összefoglaló vélemény 26.o.

³⁶⁷ Kommentár 20-21 paragrafus 9.o.

szülői felügyeleti joggal kapcsolatos ügyekben is a döntést megelőzően. Így sor kerülhet akár nem csecsemő, de 3 éves korú gyermek bíróság előtti meghallgatására is³⁶⁸, az általános korhatár 4,1 év, míg az iskolába menőket a bírák 95,3%-a meghallgatja³⁶⁹. A Kozák által ismertetett felmérés szerint egy meghallgatás átlagosan 25 perc, mely kétségkívül adekvát időtartam egy kisebb gyermek számára ebben a helyzetben. Azonban elegendő lehet-e arra, hogy a bíróság a megalapozott véleményt formálja egy beszélgetés alapján. 2022. novemberében³⁷⁰ publikált mindösszesen hatvannégy 3-5 év közötti gyermeket vizsgáló tanulmány szerint már a 3 éves, de inkább 5 éves gyermekek is átlátják a megszegett ígéreteket kimentő kifogásokat. Amennyiben a kimentés önzetlen, a gyermekek a be nem váltott ígéretet nem ítélték meg olyan negatívan, mint az önző indokkal megokoltat, illetve azt az esetet, ahol a nem teljesítésnek semmilyen indoka nem volt. A tanulmány szerint az erkölcsi fejlődés alapja, azaz az, hogy egy adott személy rossz és jó cselekedet között különbséget tudjon tenni, már az egészen kicsi gyermekekben is jelen van. Azaz a gyermekek a körülöttük zajló világot is meg tudják jó és rossz szempontból ítélni, tehát nyilatkoztatásuk, akár a már idézett 25 percen egészen fiatal korban is indokolt és a döntés szempontjából döntő jelentőségű lehet.

Visszatérve a kutatáshoz a részt vevő bírák három választ jelölhettek meg:

1. A kiskorú életkora alapján döntöm el, hogy közvetlenül vagy közvetett módon hallgatom meg a gyermeket.
2. Az ügy egyedi körülményei alapján döntöm el, hogy közvetlenül vagy közvetett módon hallgatom meg a kiskorút.
3. Az ügy egyedi körülményeit és a kiskorú életkorát együtt mérlegelem és ez alapján döntöm el, hogy közvetlenül vagy közvetett módon hallgatom meg a kiskorút.

³⁶⁸ Az OIOI 10.számú módszertani levele összhangban áll a német gyakorlattal, hiszen a pszichológiai vizsgálatának életkori határát a szóbeli kapcsolat felvételi lehetőségét a tapasztalatok alapján a gyermek harmadik életévében határozzák meg.

³⁶⁹ KOZÁK (2015) i.m.11.o.

³⁷⁰ LI, Leon, TUCKER, Aren, TOMASELLO, Michael: *Young children judge defection less negatively when there's a good justification*, in: Cognitive Development Volume 64 October-December 2022 <https://www.sciencedirect.com/journal/cognitive-development/vol/64/suppl/C> (letöltés ideje: 2023.01.20.)

5. Kérem válasszon egy Önre inkább jellemző állítást.

16 válasz

A tesztet kitöltők abszolút többsége, 15 fő, a gyermek kora mellett az ügy egyedi körülményeit is figyelembe vette, amikor döntött arról, hogy a gyermeket közvetetten vagy közvetlenül hallgatja meg. Azt a lehetőséget, hogy kizárólag az ügy egyedi körülményei alapján dönt, egy kolléga sem választotta. Véleményem szerint a bírák helyes álláspontot foglaltak el, amikor a gyermekek korát és az ügy egyedi körülményeit együtt mérlegelve döntöttek arról, hogy milyen módon kerüljön sor a gyermek meghallgatására, különös figyelemmel arra, hogy az ítélőképesség megítélésénél a kor nem lehet kizárólagos tényező, ugyanakkor a legalapvetőbb, legkönnyebben rendelkezésre álló komponens, melyet nem lehet figyelmen kívül hagyni.

A 6.kérdés

Azt, hogy az életkor jelentős szerepet játszik, avagy sem a bíróknak abban a döntésében, hogy a gyermeket közvetlenül vagy közvetett módon hallgatják meg, a 6. kérdésre adott válaszok érzékeltették leginkább. A tesztet kitöltők ezúttal négy lehetséges választ jelölhettek meg. Az életkori határokat a bírói gyakorlatnak megfelelően alakítottam ki, a pszichológus szakértői tényleges vizsgálat életkorát elsőként megjelölve, azaz a négy esztendő, majd az iskolaköteles kort, a hat évet, a következő pedig a bírói gyakorlatba mélyen beivódott tizenkét év volt. A 12 év nemcsak hazánkban bír jelentőséggel a gyermek meghallgatása szempontjából, hanem például a skandináv országokban is. Így Norvégiában 12 éves kortól a gyermek álláspontjának meghatározó jelentőséget kell tulajdonítani.³⁷¹ Dániában a 12. életévét betöltött gyermek már maga fordulhat hatósághoz, hogy a szülői

³⁷¹ SZEIBERT (2017) i.m. 37.o.

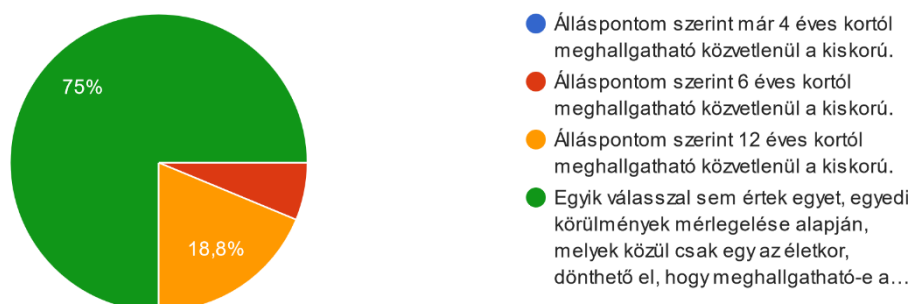
felelősség, illetve a kapcsolattartás rendezésre kerüljön.³⁷² Hollandiában pedig a 12 éves vagy nála idősebb gyermek részére kell biztosítani a meghallgatás lehetőségét, kivéve a csekély jelentőségű kérdést.³⁷³ A válasz lehetőségeket azonban bővítettem egy olyan alternatívával, mely túlmutat az életkoron.

A lehetséges megoldások az alábbiak voltak:

1. Álláspontom szerint már 4 éves kortól meghallgatható közvetlenül a kiskorú.
2. Álláspontom szerint 6 éves kortól meghallgatható közvetlenül a kiskorú.
3. Álláspontom szerint 12 éves kortól meghallgatható közvetlenül a kiskorú.
4. Egyik válasszal sem értek egyet, egyedi körülmények mérlegelése alapján, melyek közül csak egy az életkor, dönthető el, hogy meghallgatható-e az adott kiskorú közvetlenül.

6. Kérem válasszon egy Önre inkább jellemző állítást.

16 válasz

Jól látható az, hogy a bírák háromnegyede, mindösszesen 12 fő átfogó szemléletről tett tanúbizonyságot, mivel az életkort csak egy mérlegelendő körülménynek tekintette annak eldöntése során, hogy a gyermek mikor hallgatható meg közvetlenül. Négy kolléga továbbra is irányadónak tekintette az életkort a gyermek közvetlen meghallgatásáról történő döntés során, hárman a 12 éves kort, míg egy fő az iskolaköteles kort tekintve vízvázasztónak ebből a szempontból. Szemben a német gyakorlattal, mely alsó korhatárnak a 4,1 évet tekinti,³⁷⁴ a magyar gyakorlat kizárólag az életkorra fókuszálva elveti ezt a korhatárt mint a közvetlen meghallgatás küszöbét, és a német gyakorlattal szemben a kérdőívet kitöltő bírák körében

³⁷² SZEIBERT (2017) i.m. 37.o.

³⁷³ SZEIBERT (2017) i.m. 36.o.

³⁷⁴ KOZÁK (2015) i.m.10.o.

ceskély jelentőséget tulajdonít az iskolaköteles kornak is,³⁷⁵ hiszen összesen két kolléga választotta ezt a közvetlen meghallgatás belépő életkorának. Összességében értékelve a válaszadók helyesen alkalmazva mind a magyar³⁷⁶, mind a nemzetközi rendelkezéseket³⁷⁷ az életkor mellett más összetevőket is mérlegeltek annak eldöntése során, hogy milyen körülmények fennállása esetén döntenek a gyermek közvetlen meghallgatása mellett.

A 7.kérdés

A hetedik kérdés a már megvalósuló közvetlen meghallgatás egyik körülményére fókuszál. Azt szerettem volna alátámasztani, hogy a bírói gyakorlat valóban egy kivételt emelt főszabállyá. A Pp.473.§-ának (1) bekezdés utolsó mondata lehetőségként szabályozza a gyermek felek és jogi képviselőik távollétében történő meghallgatását.

A lehetséges két válasz közül: 1. felek és jogi képviselőik jelenlétében hallgatom meg a kiskorút, illetve 2. felek és jogi képviselőik távollétében hallgatom meg a kiskorút, egy kolléga döntött a kiskorú felek jelenlétében történő meghallgatása mellett, 15 fő a főszabállyá emelt lehetőséget preferálta.

Nem értek egyet Barzó Tímea ³⁷⁸álláspontjával, mely szerint látszólag az ügyféli jogok sérelmét jelentené az, hogy a szülők nem vesznek részt a meghallgatáson. Erre a jogalkotó kifejezett felhatalmazást ad, ezen túlmenően általános gyakorlat nemzetközi szinten is.³⁷⁹ Továbbá a felek, és képviselőik a meghallgatást követően a meghallgatás eredményéről annak teljes terjedelméről akár felolvasás, akár a hangfájl visszahallgatása révén teljes mértékben tájékoztatásra kerülnek, amennyiben a gyermek ehhez hozzájárul Ezen felül előzetesen élhetnek a kérdés indítványozási jogukkal is a Pp. 473. §-ának (4) bekezdése alapján.

³⁷⁵ Kozák tanulmánya szerint a német bírák 95,3%-a meghallgatja az iskolába menő gyermeket. KOZÁK i.m. 10.o.

³⁷⁶ Ptk.4:171. § (3) bekezdés

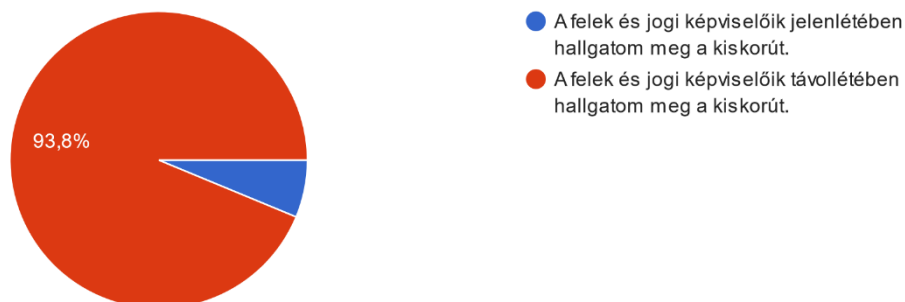
³⁷⁷ Egyezmény 12.cikk

³⁷⁸ 2013.évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről Kommentárja Főszerkesztő: Csehi Zoltán, Szerkesztők: Bodzási Balázs-Tőkei Balázs Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2021.943.o.

³⁷⁹ Spanyolországban sem vehetnek részt a szülők és jogi képviselőik a gyermek meghallgatásán, illetve ez az általános német gyakorlat is mint arra Kozák cikkéből lehet következtetni, amikor rögzíti, hogy a bírák a gyermekek egyharmadát egyedül hallgatják meg, további egyharmadot pedig ügygondnok részvétele mellett.

7. Kérem válasszon egy állítást, mely igaz Önre.

16 válasz

A 8.kérdés

A családjogi bírák többsége a peres eljárások mellett a családjoghoz kapcsolódó nemperes eljárásokat is intéz, így kapcsolattartás végrehajtására irányuló, illetve hozzátartozók közötti erőszak miatti megelőző távoltartás elrendelésére irányuló eljárást, mindkét eljárásban adott a feltétel a gyermekek részvételére. Ezzel a kérdéssel azt szerettem volna feltárni, hogy az eljáró bírák a nemperes eljárások során élnek-e a kiskorúak meghallgatásának lehetőségével. A lehetséges válaszok az alábbiak voltak.

1. Peres és nemperes eljárást is intézek, de csak polgári perben hallgattam meg kiskorút.
2. Perben és nemperes eljárásban (megelőző távoltartás, kapcsolattartás végrehajtása iránti eljárás) is hallgattam már meg kiskorút.
3. Nem intézek nemperes eljárást, ezért csak perben hallgattam meg kiskorú gyermeket.

8.Kérem válasszon egy állítást, amely igaz Önre.

16 válasz

A válaszokból kiderül az, hogy nincs olyan bíró kolléga, aki még nem hallgatott meg kiskorú gyermeket, a válaszadók közül egy fő nem intéz nemperes eljárást, míg a nemperes eljárást is intéző 15 fő közül 4 fő hallgatott meg már kiskorú gyermeket mind a peres, mind a nemperes eljárás során. Annak, hogy a nemperes eljárások során kevesebbszer kerül sor a kiskorúak meghallgatására a megelőző távoltartás elrendelése iránti eljárás során oka lehet az eljárás soron kívüli jellege, ugyanakkor mindkét nemperes eljárásban a meghallgatás részletszabályainak rendezetlensége. Álláspontom szerint a soronkívüliségre tekintettel nem elegendő a Pp. mint háttérjogszabály gyermek meghallgatására irányuló rendelkezéseinek alkalmazása, mindenképpen indokolt lenne az eljárás jellegzetességeit figyelembe vevő meghallgatás szabályozása. A 2020-ban a bíróságok hatáskörébe utalt kapcsolattartás végrehajtásának elrendelése iránti eljárásban a meghallgatás a Covid miatt jó ideig akadályba ütközött, ez is lehet az oka, a gyermekek ezen típusú eljárásban való meghallgatása kisebb számának.

A 9.kérdés

A 9-10. kérdés a kiskorú bírói gyakorlatot jelenleg is uraló kiskorú közvetett meghallgatásával kapcsolatos tapasztalatot járja körbe.

A kiskorúakat is érintő ügyek számának Covid utáni átlalam, mint gyakorló bíró által tapasztalt növekedésével megnőtt a kiskorúak meghallgatásának gyakorisága is, a szülői felelősséget érintő nemzetközi igazságügyi együttműködésről szóló 2021. évi LXII. törvény törvénnyel történt 2022. augusztus 1. napjától hatályba lépett módosítás következtében várhatóan tovább fog növekedni. Ezzel párhuzamosan a családjogot tárgyaló kollégák országszerte tapasztalhatják azt, hogy a kirendelhető igazságügyi pszichológus szakértők leterheltek, ebből következően a szakértői vélemények előterjesztésének határideje meghosszabbodott sok esetben elérheti a kettő vagy több, néha hat hónapot is, mely amellett, hogy a per tárgyát tekintve mindkét fél és a gyermek számára is előnytelen állapotot teremthet, adott esetben veszélyeztetheti az eljárás ésszerű időn belüli befejezésére rendelkezésre álló 18 hónapos határidő betartását is.

A 9. kérdéssel azt kívántam feltárni, hogy mi az általános tapasztalat a szakértői vélemények elkészítése kapcsán. A bírák két válasz közül jelölhették meg azt, amelyet igaznak tartottak a saját gyakorlatukat illetően.

1. Az igazságügyi pszichológus szakértői vélemény kirendeléstől számított legkésőbb 60 napon belül elkészül.
2. Az igazságügyi pszichológus szakértői vélemény kirendeléstől számított legkésőbb 60 napon belül nem készül el. Amennyiben kívánja kérem az egyéb pontban jelezze, annak az okát, amiért nem készül el 60 napon belül a szakértői vélemény:

9. Kérem válasszon egy állítást, amelyet igaznak tart a saját gyakorlatát tekintve.

16 válasz

A válaszokat értékelve arra a megállapításra jutottam, hogy kisebbségben vannak azok az esetek, amikor 2 hónap alatt elkészül a szakértői vélemény, összesen négy kolléga tartotta ezt jellemzőnek a gyakorlatára, tizenkét bíró azonban a gyakorlatára azt tartotta igaznak, hogy a szakértői vélemény 60 napon túl készül el, egy bíró jelölte meg a késedelem okát, egyértelműen a szakértők leterheltségét téve felelőssé. Álláspontom szerint a szakértők leterheltsége olyan valós probléma a kiskorúakat érintő családjogi perek kapcsán, amely a bírák kompetenciáját meghaladja. A leterheltség miatti késedelem az eljárásokat elnehezíti, a bíróságot és a feleket is kiszolgáltatott helyzetbe hozza. Például a szakértői vélemények kapcsán az elkészítésre rendelkezésre álló határidő a 45 nap többszöröse is lehet, pl: a szakértő a feleket megvizsgálta január 14. napján és április 3. napjáig vállalta előterjeszteni a kész szakvéleményt. Az időmúlás sokszor az egyik szülőfelet, rendszerint azt, aki a gyermekkel nem egy háztartásban van hátrányos helyzetbe hozza. Ezekben az esetekben mire sor kerül a szakértői vizsgálatra, illetve a kész szakvélemény előterjesztésére, előfordulhat az, hogy a gondozó szülő a különélő szülővel szemben behozhatatlan előnybe kerül, utalok itt arra, hogy gyakran találkozunk olyan szakértői megállapítással, hogy tekintettel arra, hogy több időt tölt el a gondozó szülővel a gyermek hozzá jobban kötődik. Kiválthatná – e a szakértői vizsgálatot a már hivatkozott „gyors és olcsóbb” bíró általi meghallgatás. Szilárd meggyőződéseim szerint nem, azokban az ügyekben, amelyek

eldöntése kirendelt igazságügyi pszichológus szakértői vélemény beszerzését igénylik, a szakértői véleményt nem válthatja ki a bírói közvetlen meghallgatás. Hosszútávon lehetne megoldás a bírák multidiszciplináris képzése, melyre Kozák is több tanulmányában is utal, amikor kijelenti, hogy „Egyszerűbbek, gyorsabbak és szakszerűbbek lehetnének ezek az eljárások, ha azokat pszichológiailag képzett bírók folytathatnák le.” Ennek érdekében kifejezetten szorgalmazza a „ többszöri, több napos, akár több modulós fejlődépszichológiát, kommunikációt, kapcsolatteremtést, kérdezőtechnikát, szerepjátékot, pszichopatológiát és mindezek vonatkozásában gyakorlati példákat is magában foglaló, központilag megszervezett interaktív, kiscsoportos képzést.”³⁸⁰ Illetve: „a családjogi bírónak a képzésük és a továbbképzésük során el kell sajátítaniuk a pedagógia és a pszichológia alapjait, hogy ezáltal az érintett gyermekeket (...) a korábbiakhoz képest több esetben maguk is meghallgassák.”³⁸¹ A bírák ilyen jellegű képzésből származó alkalmazható tudása természetéből adódóan nem egyenrangú egy igazságügyi pszichológus szakértő több éves szakmai tapasztalatával és tudásával. Így ennek a problémának a megoldása mindenképpen a jogalkotóra vár elsősorban a szakértők létszámának bővítése, képzésük szorgalmazása terén. Alternatív megoldásként szoba jöhetne akár törvényszékeként több bírósági köteléken belül alkalmazott pszichológus szakértő foglalkoztatása, melyre egyébként Spanyolországban is van példa, illetve Visontai-Szabó Katalin is felveti, amikor utal arra, hogy „minden körülményre és a gyermek legfőbb érdekére tekintettel is a legkielégítőbb megoldás az lenne, ha minden bíróságon foglalkoztatnának pszichológust, akinek a szobája- akár egyedül, akár a bíróval együtt hallgatja meg a gyermeket- alkalmas lehet kisebb és nagyobb gyermekek fogadására is.”³⁸² A bírósági alkalmazottként dolgozó pszichológus szakértő az egyik lehetséges, azonban nem a közeli, hanem a távoli jövőben megvalósítható megoldását jelentheti ennek a kérdésnek. Azzal együtt, hogy a szakértő eljárásának, alkalmazásának részletes szabályainak ki kell terjednie az összeférhetetlenség, a szakvélemény kiegészítésének szabályaira is természetesen, hogy csak néhány lehetséges neuralgikus pontot említsek meg. Arról nem is beszélve, hogy a szakértő ilyen szempontból történő bebetonozása az ügymenetbe számtalan hátránnyal is járhat. Pl. ismétlődő kapcsolattartásos eseteknél nem tud már friss szemmel nézni a felekre és ők sem rá, nincs kellő távolság a bíróság és a szakértő között. stb.

³⁸⁰ KOZÁK (2015) i.m.16.o.

³⁸¹ KOZÁK Henriette: *A gyermek bíróság által történő meghallgatásának gyakorlata*. Családi Jog, 2011. 1. sz. 25.o.

³⁸² VISONTAI-SZABÓ: in Lege Duce i.m. 524.o.

A 10. kérdés

A bírák a perrendtartás keretei között perjogi eszközökkel is próbálják kiküszöbölni az eljárás szakértői vélemény beérkezése miatti elhúzódtását annak érdekében, hogy a per ésszerű időn belül kerüljön befejezésre. A 10. kérdés az egyik ilyen lehetőség, a bírói gyakorlattól eltérő megoldásra kérdez rá. Főszabály szerint, mely a pszichológus szakértők álláspontjával is egybe csengett,³⁸³ az igazságügyi szakértői vélemény beszerzésére a bizonyítási eljárás végén kerül sor, amikor a bíróságnak már rendelkezésre áll a felek személyes előadása, a tanúvallomások, illetve az okirati bizonyítékok, így a szakértő kirendelő végzésben a bíróság átfogó tényállást tud a kirendelt pszichológus rendelkezésére bocsátani.

Az új Pp. által bevezetett osztott perszerkezet esetén az érdemi tárgyalási szakban kerül sor a szakértő kirendelésére. A szakértők leterheltsége miatt megjelent az az új gyakorlat, hogy a bíróság előzetes bizonyítás keretében a Pp. 334. §-ának b) pontjára hivatkozással már a perfelvételi szakban kirendeli a szakértőt, így tulajdonképpen szinte párhuzamosan zajlik a felek meghallgatása, a perfelvétel lezárása, az érdemi tárgyalás, valamint a szakértői bizonyítás.

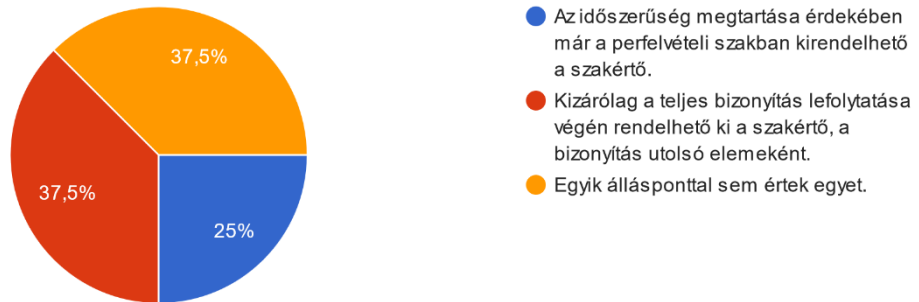
E körben három lehetséges választ jelölhetek meg a kérdőívet kitöltők.

1. Az időszerűség megtartása érdekében már a perfelvételi szakban kirendelhető a szakértő.
2. Kizárólag a teljes bizonyítás lefolytatása végén rendelhető ki a szakértő, a bizonyítás utolsó elemeként.
3. Egyik állásponttal sem értek egyet.

³⁸³ DR. GRÁD András, DR. MEDE Lilla, DR. JÁNOSKÚTI Gyöngyvér, DR. KÖRÖS András: *Az igazságügyi pszichológus szakvélemény szerepe a gyermekelhelyezési perekben*. Családi jog, 2010/1. 13.o. "A magunk részéről a legelső gyakorlatot tartjuk ésszerűbbnek, minthogy ez a módszer támpontokat és plusz ismereteket kínál a szakértő részére, akinek a bíróság ekként a már teljes iratanyagot tudja megküldeni."

10. Kérem válasszon egy állítást, amelyet igaznak tart.

16 válasz

Hat résztvevő álláspontja szerint az időszerezés megtartása érdekében már a perfelvételi szakban kirendelhető az igazságügyi pszichológus szakértő, míg hat bíró a hagyományos bizonyítási rendet fogadta el, négy fő mindkét lehetséges sorrendet elvetette. Álláspontom szerint mindkét módszer alkalmazható az adott eljárás egyedi körülményeit figyelembe véve. Azonban abúzus, szülői elidegenítés szindróma³⁸⁴, befolyásolás, mentális problémák felmerülése esetén indokoltabb lehet az előzetes bizonyítás keretében már a perfelvételi szakban kirendelni az igazságügyi pszichológus szakértőt, adott esetben akár egyesített igazságügyi pszichológus és pszichiáter szakértői véleményt is beszerezni.

3.3. Összegzés

Az online kérdőív első feltevése - mely az volt, hogy a bírák a kiskorú meghallgatása körében jól képzettek - köszönhetően a Gyermekközpontú Igazságszolgáltatás programnak, a központi, továbbá az aktualitásokat napra készen követő helyi oktatásszervezésnek, teljes mértékben visszaigazolásra került. A bírák többsége több forrásból származó, több képzésen is részt vett és a helyi szakmai műhelyek, ilyenek tekintem az értekezleteket is, szintén jól vizsgáztak e terén. A képzések rendszeressége ebben az elmúlt egy évtizedben gyökeres paradigmaváltáson átesett és a szemünk előtt formálódó jogterületen fokozott jelentőséggel bír a változó jogszabályi környezet követésén, a jó gyakorlatok átadásán túlmenően alapvetően szemléletformáló szerepe is van.

³⁸⁴ KOZÁK Henriette-NÉMETH Rita: *A PAS (parental aliention syndrom), a szülői elidegenítési tünetegyüttes aktuális státusza.* Családi Jog, 2013/3. 21-27. o.

A második kérdéskör tekintetében, amely arra irányult, hogy a bírák milyen szempontokat vesznek figyelembe annak eldöntése során, hogy a gyermeket közvetve vagy közvetlenül hallgatják meg, szintén beigazolódott a feltevés. A bírák többsége az ügy egyedi körülményeit mérlegelve döntött arról, hogy a gyermeket milyen módon, azaz közvetlenül, avagy közvetetten hallgatja meg, az életkort, amely eddig a legfontosabb, mondhatni sarkalatos összetevője volt a döntésnek, helyesen csak egy tényezőként kezelve a többi között.

Az is nyilvánvalóvá vált a válaszok értékelése során, hogy a közvetett meghallgatások tekintetében az eljárás ésszerű időn belül történő befejezése érdekében a bírák kompetenciáját meghaladóan, a kompetens szakértők számát növelő állami beavatkozás látszik szükségesnek, annak érdekében, hogy a szakértők leterheltsége miatt az eljárások ne húzódnak el. Ez utóbbi szükségszerű lépés nem váltható ki a bírák multidiszciplináris, azaz pedagógiai, illetve pszichológiai ismereteket is tartalmazó rendszeres képzésével. Hiányzik ezen túlmenően a bírák részére speciális szakmai szupervízió és adott esetben pszichológiai megsegítés biztosítása, mely különösen fontos lenne a gyermekbántalmazást, illetve hozzátartozók közötti erőszakos elemeket is tartalmazó ügyeket intéző bírók számára. A családjogi bírák munkáját segíthetné egy országos, az Európai Jogi Szaktanácsadó hálózathoz hasonló szervezet, mely a kezdő és gyakorlottabb bírók részére egyaránt segítséget nyújtana a ritkábban előforduló családjogi, gyermekjogi, gyermekmeghallgatáshoz, szakértőkhöz kapcsolódó problémák megoldásában, illetve a jó gyakorlatok megosztásában.

Továbbá egyértelműen alátámasztást nyert az is, hogy a bírói gyakorlat a gyermek mindenkifelett álló érdekét figyelembe veszi a kiskorú meghallgatása során olyan eljárásjogi kérdésben is, mely akár a jelenlévő résztvevők jogainak látszólagos csorbítását okozza. Gondolok arra, amikor az eljáró bíró a meghallgatás során mellőzi a felek és jogi képviselőik jelenlétét, tulajdonképpen a bírói gyakorlat ezzel a gyermekek kímélete érdekében főszabállyá emelt egy, a meghallgatásukra vonatkozó eljárásjogi kivételt.

4.De lege ferenda szabályozási javaslatok

Áttekintve a gyermekközpontú igazságszolgáltatás polgári perrendtartásbeli és az ehhez szorosan kapcsolódó Ptk.-beli rendelkezéseit mindenképpen pontosítást tartok szükségesnek, részben eljárásjogi tekintetben, részben anyagi jogi vonatkozásban.

Elsőként az anyagi jogi szabályok módosításának szükségességére kívánom felhívni a figyelmet. Határozott véleményem szerint a Brüsszel IIb. rendelet 21. cikkének (2) bekezdésének, illetve az Egyezmény 12. cikkének egyértelmű szűkítésének tekinthető a Ptk. 4:171. §-ának (4) bekezdése szerinti szabályozás. Elengedhetetlen lenne a gyermek véleményéről közvetlen úton történő tájékozódás lehetőségének rendezése, továbbá a csekély jelentőségű ügyekben, hasonlóképpen a holland szabályozáshoz³⁸⁵ akár a beszerzés mellőzése. A gyermek mindenáron történő közvetlen meghallgatása álláspontom szerint nem minden esetben szolgálja a gyermek érdekét, ezen túlmenően a Ptk. 4:171. §-ának (4) bekezdése szerinti rendszer nem alkalmas a szülői visszaélések teljes mértékű kiszűrésére, a gyermek érdekét maradéktalanul egy saját képviselő tudná teljes mértékben megóvni.

Ezen túlmenően rendezésre vár annak kifejezett Csjk. -ban történő rögzítése is, hogy a bíróság is köteles döntése során az ítélőképes gyermek nyilatkozatát kellő súllyal figyelembe venni.

Az eljárásjogi szabályok tekintetében az elemzés során meggyőződésemmé vált, hogy elengedhetetlen lenne a bírói gyakorlat egységesítésének elősegítése érdekében a gyermeket megillető tájékoztatási jog eljárásjogi alapjainak a lefektetése. Egészen pontosan annak jogszabályi szintű tisztázása, hogy az eljárás mely szakaszában, azaz még a perfelvétel során, vagy már az érdemi tárgyalási szakban történjen meg a tájékoztatás, külön kitérve azokra az esetekre, amikor a békés megegyezés, vagyis az egyezségkötés több mint valószínűnek látszik. Az egyezség körében nem lehet figyelmen kívül hagyni az egyezségi kísérletre idézés esetét, különös figyelemmel arra, hogy ezen ügyek oroszlánrésze pont a szülői felügyelet rendezésére irányul. Nem mellőzhető tehát az egyezségi kísérletre idézés során is a kérdés rendezése, hiszen a rövid eljárási határidők - 15, illetve 30 nap - nem teszik lehetővé e körben, erre tekintettel a határidő meghosszabbítását, mivel ezzel az eljárás deklarált célja és legfőbb erénye, a gyorsasága kerülne veszélybe.

Az eljárásjogi szabályokban mindenképpen indokolt lenne annak is rendezése, hogy ki kerüljön közvetlen értesítésre; mindkét szülő, abban az esetben is, amennyiben az egyik nem

³⁸⁵ SZEIBERT Orsolya: (2017) i.m. 37.o.

törvényes képviselő, avagy kizárólag a törvényes képviselő. Illetve célszerű lenne annak is a meghatározása, hogy mely esetekben kerüljön sor a gyermek közvetlen értesítésére.

Azonban még abban az esetben is, amennyiben ezek a rendelkezések megszületnek, továbbra sincs garancia arra, hogy a közvetett módon értesített gyermek valóban értesül a bíróság tájékoztatásáról, ne feledjük el, hogy a Ptk. 4:148. §-a szerinti döntésbevonási kötelezettség teljesülésére sincs garancia. A jogalkotó egy ideális társadalommal, s benne jogkövető állampolgárokkal: anyákkal és apákkal számol, mely jogkövető magatartás pont a családjogi perek fokozott érzelmi viszonyai között nem mindig érvényesül: gyakori a manipuláció, illetve a befolyásolás, melynek folytán a gyermek valamelyik szülőfél szócsövévé válik ezekben a helyzetekben.

Álláspontom szerint az optimális megoldás a gyermek részére az eljárás során önálló képviselő biztosítása lenne, aki kizárólag a gyermek érdekeit képviselve, vele konzultálva jár el, részben hasonlóan a spanyol fiscal-hoz, részben különbözve tőle, mivel nem a köz érdekében lépne fel, hanem kifejezetten a gyermek legfőbb érdekének biztosítása céljából.

A tájékoztatási jog érvényesülésének eljárásjogi rendezése, azonban nem szorítkozhat az eljárás egyetlen mozzanatára, annak az eljárás végéig fenn kell állnia, amennyiben a gyermeket már egyszer bevontuk az eljárásba.

Mindenképpen jogalkotói rendezésre váró és a bírói gyakorlat által nem megoldható joghézag annak a gyakran előforduló esetnek a rendezése is, amikor a gyermek kizárólag a bíróval kíván megosztani döntő információt, mely a további sorsára vonatkozóan is befolyással bír. A perrendtartás kizárólag azt a helyzetet rendezi, amikor megtagadható részben vagy egészben a nyilatkozattétel, azt nem, amikor a gyermek bizalmába avatja a bírót és lényeges információt közöl, amelyet azonban teljesen érthető okból nem kíván a pereskedő szülőfelekkel is megosztani. A kérdés pl. abúzus jelzés, folyamatos befolyásolás, nyomásgyakorlás stb. esetén azonnali megoldást kíván, hiszen a gyermek nem mehet vissza a bántalmazó közegbe, amennyiben pedig úgymond őszintén nyilatkozik valamelyik szülőfélről pl. a szülő új, vele szemben érzelmileg bántalmazó kapcsolata miatt inkább a másik szülőnél való elhelyezést preferálja, alappal tarthat attól, hogy nyíltságát a kedvezőtlenül érintett szülőfél nem hagyja reakció nélkül. Álláspontom szerint ebben a kérdésben rész megoldást jelenthet a gyermek előadásának zártan kezelése, ugyanakkor ez kizárja azt, hogy a bíróság arra tényállást alapítson, így döntést a bíró kizárólag akkor hozhat, amennyiben az előadottakat egyéb peradatok is alátámasztják.

Továbbá nem mellőzhető a gyermek tekintetében egyfajta, hanem is jogorvoslati jog, de legalább tájékoztatási jog teljes eljárás során való biztosítása, tekintettel arra, hogy egyéb érdekelti pozícióba helyezték a gyermeket, azonban nyilatkozattételét követően egyáltalán nem „lát” bele az eljárásba, a „mór megtette kötelességét a mór mehet állapotban van”. A döntésről, indokairól, nyilatkozata értékeléséről jó esetben a szülőfelektől nyerhet tájékoztatást, rossz esetben kizárólag a végeredménnyel szembesül, indokolás nélkül.

Mindenképpen harmonizálni kell a kiskorú véleménynyilvánításának peres és nemperes eljárásbeli szabályait, gondolok elsősorban a kapcsolattartás végrehajtása iránti eljárásra, mely a 14 év alatti ítélőképes kiskorú miatt meghiúsult kapcsolattartással egyáltalán nem számol és nem is rendezi ezt a kérdést, így a 14 év alatti ítélőképes gyermeket tulajdonképpen diszkriminálja.³⁸⁶

Végül, de nem utolsó sorban szükségesnek tartanám az eljárásjogon belül a gyermekközpontú igazságszolgáltatás módszerének elvi szintű meghatározását, például: A bíróság a kiskorú gyermeket érintő eljárás során biztosítja jogai hatékony érvényesítését a gyermek és az adott ügy egyedi körülményeit is figyelembe véve. És a gyermekközpontú eljárást biztosító elv eljárás elvei között történő elhelyezését.

³⁸⁶ Pnp.22/E.§.

„Ha olyan nyelven beszélsz valakihez, amit megért, az a fejéhez jut el. Ha viszont az ő nyelven beszélsz, az a szívéhez jut el.”

(Nelson Mandela)

VI. Konklúzió

Részletesen megvizsgálva a gyermekközpontú igazságszolgáltatás nemzetközi és hazai fejlődését, ezen belül is kiemelten a polgári perrendtartás rendelkezéseinek gyakorlati alkalmazását, kétséget kizáróan megállapítható volt az, hogy a polgári igazságszolgáltatás területén nehezebb feladat előtt álltak mind a jogalkotók, mind a jogalkalmazók. E nehézség alapvetően abból adódott, hogy a kiskorúakat érintő polgári peres és nemperes eljárások abszolút többsége a családi kötelékek felbomlásához, a szülői felügyelet rendezéséhez, megváltoztatásához, a kapcsolattartás végrehajtásához, a hozzátartozók közötti erőszak miatt elrendelhető megelőző távoltartás elrendelése iránti eljáráshoz kötődik. A családjogi eljárásoknak a kiskorú automatikusan a törvény erejénél fogva nem volt résztvevője. Ezt erősítette az általános társadalmi felfogáshoz igazodó szakmai szemlélet is, amikor az eljárások során az érintett gyermeket nem tekintették az eljárás potenciális alanyának. A gyermek életéről végső soron nem vele együtt, hanem a feje felett, pontosan fogalmazva róla döntöttek. Ez a felfogás intézményesült, hiszen mint láthattuk még a 1990-es évek végén, 2000-es évek elején is született olyan AB határozat³⁸⁷, mely a gyermek meghallgatását a kiskorú védelme érdekében egyértelmű bírói mérlegelés alapján szükségtelennek tekinti. A bírói gyakorlat pedig túlnyomórészt arra az álláspontra helyezkedett, hogy a gyermek kímélete az elsődleges, ezért a kiskorút nem az eljárás teljes értékű résztvevő alanyaként, sokkal inkább tárgyaként kezelte. A gyermekek tekintetében egyfajta atyáskodó – tokenisztikus - hozzáállás volt a jellemző, bevonásuk az eljárásba - szemben a büntetőeljárásokkal, ahol részvételük akár sértettként, tanúként vagy elkövetőként szükségszerű³⁸⁸ - teljesen esetleges volt, egyrészt az eljáró bíró mérlegelésétől, másrészt a

³⁸⁷ 1143/B/1998.számú AB határozat.

³⁸⁸ A gyermekek büntetőeljárásban való szükségszerű megjelenése nem jelentette egyben azt is, hogy a kiskorúakat érintő büntetőeljárás a polgári eljárásokkal szemben gyermekbarát volt, azonban legalább ezekben az eljárásokban a gyermekek valamilyen formában részvevőivé váltak az őket érintő eljárásnak és lehetőségük volt, ha nem is gyermekbarát keretek között, de hallatni a hangjukat. Természetesen a büntetőeljárás területén is jelentős változások történtek, s mint bemutattam a gyermekközpontú igazságszolgáltatás csirái éppen a fiatalok büntetőjoga kapcsán jelentek meg.

felek indítványaitól függött, sorsuk, erre tekintettel sok esetben eldőlhetett anélkül, hogy akaratuk bármilyen formában megjelent volna az eljárásban.

A gyermekközpontú igazságszolgáltatás - mely a gyermekek érdekének védelme mellett, a gyermekek azon akaratán alapul, hogy a közvetlen döntéshozóval akarnak kontaktusba kerülni- ennek a megkövesedett rendszernek a megváltoztatását vállalta fel. A több mint egy évtizeddel ezelőtt indult reform megvalósítása egyrészt az uniós rendelkezéseknek megfelelő, elsősorban eljárásjogi jogszabálymódosítások útján, másrészt az Európai Unió, illetve a New York-i Egyezmény 12.cikkéhez fűzött általános kommentárja által is szorgalmazott, az eljáró szakemberek megfelelő képzésével történt meg. A képzések amellet, hogy a vonatkozó jogi tudás bővítését szolgálták, egyúttal szemléletformáló szereppel is bírtak és bírnak jelenleg is.

Elsődleges feltevésem körében, mely a szabályozás töredékes voltára vonatkozott, a jogszabályi rendelkezéseket érintően egyértelműen igazolást nyert az, hogy már magának a gyermekközpontú igazságszolgáltatásnak az eljárásjogban való megjelenését megelőzően voltak olyan rendelkezések, melyek a gyermekek eljárási érdekeinek védelmét szolgálták, azonban a gyermekek érdekeit markánsabban képviselő rendelkezések kizárólag a gyermekbarát novellának köszönhetőek. Ugyanakkor az is megállapítható volt, hogy eljárásjogi szinten a rendszer még korántsem teljes.

Igazolást nyert az is, hogy a jogszabályi rendelkezések hiányosságai főleg a kiskorúak független, az eljárás teljes egésze alatt fennálló képviselete és a tájékoztatási jog tekintetében detektálhatók. Az előbbi szabályozása jelenleg még gyerekcipőben sem jár, összehasonlítva a spanyol fiscal intézményével, míg a tájékoztatási jog kapcsán fennálló hiányosságot sem a Ptk., sem a legutóbbi Pp. módosítás nem tudta maradéktalanul megszüntetni, mi több a Ptk. módosítás a gyermek értesítése kapcsán egyértelműen joghézagot teremtett az eljárásjog területén, mely a gyakorlat területén a kezdet kezdetén anomáliákhoz vezetett.

A második hipotézisem körében megállapítható volt az, hogy a gyermekbarát igazságszolgáltatás ténylegesen több mint a kiskorú meghallgatása, hiszen számtalan egyéb rendelkezés szolgálja a gyermekek érdekének érvényesülését. Így a soron kívüliség, a rövidebb eljárási határidők, a gyermek sajátos helyzetét figyelembe vevő nyilvánosság kizárására, rendfenntartásra, idézésre vonatkozó szabályok vagy a nemzetiségi kiskorúak esetén a nyelvhasználatra vonatkozó általános szabályok. Azonban a legújabb Ptk. módosítás sajnálatos módon a gyermekek véleménynyilvánítási lehetőségét korlátozza, amikor nem

teszi lehetővé a közvetett nyilatkozattételt, ezzel a nyilatkozattételt, illetve az arra vonatkozó felhívást, és így a kiskorú közvetlen meghallgatását azokban az esetekben is a gyermekközpontú igazságszolgáltatás központi elemévé emeli, mely esetekben más, a gyermek érdekeinek megfelelő módon is kiváltható lenne. Így fennáll a veszélye annak, hogy tényleges jogérvényesítés és fokozott védelem helyett kizárólag adminisztratív lépéssé fokozódik le a gyermek értesítése, és ezáltal meghallgatása, továbbá olyan családi kapcsolatba is beavatkozik ilyen adminisztratív módon a jog, amikor a szülői és gyermeki érdekek összhangja már eleve fennáll, sőt ezt az eljárást megindító keresetlevélben jelzik is a bíróság részére adott esetben a Ptk. 4:148. §-ára hivatkozva.

Annak a lehetősége, hogy az Egyezmény 12. cikke szerinti jog gyakorlása kiüresedik különösen azért áll fenn, mivel a gyermektől szerzett szenzitív, azaz a gyermek által kizárólag a bíró fülének szánt információk kezelésének, felhasználásának mind az eljárásjogi jogszabályi háttere, mind az egységes bírói gyakorlata hiányzik.

Nem hagyhatjuk azt sem figyelmen kívül, hogy a meghallgatott gyermekek számára nincs független, objektív visszajelzés nyilatkozatuk perbeli értékeléséről, tehát a meghallgatás után kiesnek a gyermekközpontú igazságszolgáltatás keretéből. A visszajelzés megtételére leginkább alkalmas személy a gyermek képviselőjét a per során mindvégig ellátó független képviselő lehetne. A gyermek nyilatkoztatását követően hasonló módon az eljáró szakemberek számára sincs visszajelzés munkájukról, azaz arról, hogy a gyermekek hogyan élik meg a perbeli részvételüket, az eljárás konkrét lefolytatását, a hangnemet, a kérdéseket, magát a döntést, mely visszajelzések a szakmai tevékenység finomítása - értem ez alatt a még inkább gyermekbarátabbá tételt - során jelentenének értékes kiindulópontot. Hiszen a gyermekbarát igazságszolgáltatás az az, amelyet maguk a gyermekek annak éreznek, ezért lenne kiemelkedő szerepe az ilyen típusú visszajelzésnek. E monitortevékenység hiányát egyébként az ombudsman már AJB-3070/2012. számú jelentésében megállapította, e téren változás azóta sem történt.³⁸⁹

Beigazolódott a harmadik feltevés is, mely szerint a bírák jól képzettek, azonban még mindig a gyermek közvetett meghallgatását preferálják. A szemléletváltás azonban még hosszú időt vesz igénybe. A bírák rendszeres, részben kötelező, részben fakultatív, egymásra

³⁸⁹ Az alapvető jogok biztosának Jelentése az AJB-3070/2012. számú ügyben: „A fentiek értelmében megállapítom, hogy a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulását monitorozó rendszer hiánya sérti a gyermek mindenképp felett álló érdekét, valamint a védelemhez és gondoskodáshoz, illetve a tisztességes eljáráshoz való jogot.”

épülő modulokból álló szemléletformáló és gyakorlati praktikákat is magába foglaló multidiszciplináris oktatását kulcsfontosságúnak tartom, mivel az eddigi jó gyakorlat folytatása elengedhetetlen feltétele a további fejlődésnek, illetve az elért eredmények szinten tartásának, továbbá a tartós változásnak. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt, hogy a gyermek eljárásba történő belépésének gyermekközpontú igazságszolgáltatásnak megfelelő lehetősége több évtizednyi kialakult, elterjedt gyakorlat megváltoztatást igényli, mely időigényes folyamat. A társadalmi felfogás, melyben a szakmai is gyökerezik nem változik varázsütésre, időt és elkötelezettséget igényel. Ezért e körben döntően a szemléletformálásra kell helyezni a hangsúlyt, mivel a gyermekközpontú szemlélet megértése, elsajátítása nélkül a jogszabályi rendelkezések nem kelhetnek életre. A képzések folyamatossága mellett szól az is, hogy a dinamikusan változó emberi kapcsolatok és társadalmi körülmények mindig új és új kihívások elé állítják a jogalkalmazókat, új jogintézmények jelennek meg,³⁹⁰ melyek egységes gyakorlati alkalmazásának kidolgozása is igényli a rendszeres párbeszédet. Ez a szakmai párbeszéd pedig a bírósági képzések sajátos velejárója.

Mindezen a jövőben megoldandó kérdések ellenére elmondható az, hogy a magyar igazságszolgáltatás nagyon hosszú utat tett meg az elmúlt tíz évben a gyermekközpontú igazságszolgáltatás kiteljesítése érdekében, részben a képzéseknek is köszönhető szemléletváltozás révén, részben a jogszabálymódosítások egyre rutinosabb gyakorlati alkalmazása következtében. Azonban nyilvánvaló az, hogy számos területen további finomhangolásra van még szükség mind a jogalkalmazók, mind a jogalkotó részéről ahhoz, hogy egy teljes, maradéktalanul kiegyensúlyozott rendszer megvalósuljon.

³⁹⁰ Van olyan jogintézmény pl. a kiskorú értesítése, amely most 2023.augusztusában alig 11 hónapos múltra tekint vissza.

VII. Áttekintő összefoglalás

Jelen disszertáció célja annak bemutatása, hogy gyermekbarát igazságszolgáltatás mikor és milyen módon jelent meg a magyar polgári peres eljárásokban, és az első megjelenése óta elmúlt évtizedben milyen változások következtek be.

Ennek érdekében részletesen bemutatja a gyermekbarát igazságszolgáltatás nemzetközi kialakulásának alapját és első lépéseit, a fogalom megjelenését, majd elterjedését az Európai Unióban. Foglalkozik azzal, hogy speciálisan a magyar joggyakorlat, az OBH, miként értelmezte a gyermekbarát igazságszolgáltatás koncepcióját.

A gyermekbarát igazságszolgáltatás fejlődésének feltárása során fókuszáltan a polgári peres eljárásokat, azokon belül is a kiskorú gyermeket is érintő családjogi peres és nemperes eljárásokat szabályozó rendelkezéseket vizsgálja mind az anyagi jog, mind az eljárásjog területén. E körben azonosítja azokat a gyermekek érdekeit védő rendelkezéseket, melyek már a gyermekbarát igazságszolgáltatás koncepciója megjelenését megelőzően felelhetőek voltak az eljárásjogban. Összevetve vizsgálja az Első Gyermekbarát Igazságszolgáltatás Törvénycsomag rendelkezéseit a régi és az új polgári perrendtartásban. A rendelkezések jogalkalmazói gyakorlatát aktavizsgálat útján mutatja be.

Kitér a nemzetiségi kiskorúak és a gyermekbarát igazságszolgáltatás viszonyára is.

A gyermekek peres felektől független érdekvédelmének jó gyakorlataként részletesen ismerteti a spanyol fiscal intézményét.

Hangsúlyt fektet a gyermekközpontú igazságszolgáltatás egyik legfontosabb elemének a képzésnek a bemutatására, melynek során a multidiszciplinaritás fontosságára is rámutat.

A felgyorsult világ követelményének igyekszik megfelelni, amikor részletesen foglalkozik a digitalizáció jelentőségével a gyermekközpontú igazságszolgáltatásban.

Elemzi a gyakorló családjogi bírák által a képzés és a kiskorú gyermek meghallgatása körében készített anonim, online kérdőíves kutatásra adott válaszokat, melynek eredményeként megállapítja, hogy a bírák jól képzettek, azonban még mindig a gyermek közvetett meghallgatását részesítik előnyben. Kiemeli, hogy a szakértők kevés száma az eljárások befejezését késlelteti.

Rámutat arra, hogy 10 év alatt jelentős fejlődés következett be, egyúttal azonosítja azt a két területet, melyen további intézkedések szükségesek. Ezek a tájékoztatási jog és a gyermek független képviselője. A joghézag kitöltése érdekében konkrét javaslatot tesz.

VIII. Executive summary

The aim of this dissertation is to show exactly when and how child-friendly justice appeared especially in Hungarian civil litigation, and what changes have occurred in the decade since its first appearance.

To achieve this, it details the basis and first steps the international development of child-friendly justice, its emergence and subsequent spread in the EU.

It discusses that after it appeared, how the concept of child-friendly justice has been specifically interpreted in Hungarian jurisprudence by the National Office for the Judiciary (NOJ).

In exploring the development of child-friendly justice, it mainly focuses on the provisions of civil litigation, specialising family law litigation and non-litigation involving minor children, both in substantive and procedural law.

In this context, it identifies the provisions protecting the best interests of the child that were already available in procedural law before the concept was developed. It compares the provisions of the First Child Friendly Justice Bill in the old and the new Code of Civil Procedure. The practice of the provisions is presented through case study.

It also addresses the relationship between minority children and child-friendly justice. It describes in detail the institution of the Spanish fiscal as a good example of independent representation of children.

It emphasises the importance of continuous training of family law judges as a key element of child-centred justice, while also highlighting the importance of multidisciplinary.

It seeks to respond to the demands of our fast-paced world by addressing in detail the importance and possibilities of digitalisation in child-centred justice. Points out the disadvantages of remote hearings from the children's perspective.

The thesis analyses in details the responses of practising family law judges to an anonymous, online questionnaire survey on training and the method of hearing minors. As a result, it finds that judges are well trained, however still prefer to hear the child indirectly. It also points out that the indirect hearing delays the conclusion of the procedure due to the small number of experts.

To sum up, it concludes that significant progress has been made in 10 years, while identifying two areas where further action is needed. These are the right to information and representation of the child. It makes concrete proposals to fill the legal gap.

Forrásjegyzék

Felhasznált irodalom

ÁDÁMKÓ Viktória: *Az ítélőképessége birtokában lévő gyermek véleményének meghallgatása- különös tekintettel a gyermekelhelyezésre.* Családi Jog, 2015.3.sz. 10-17.o.

BARZÓ Tímea: *A gyermek érdekének védelmét erősítő családjogi alapelv érvényesülésében felmerülő ellentmondások.* In: AUER Ádám és DÚL János (szerk.): *Opuscula Civilia 2016-2017.* Dialóg Campus Kiadó Budapest, 2019. 36-50.o.

BOWLING, Kevin, CHALLA, Jenelle, GRASKI, Di: *Improving Child Support Enforcement Outcomes with Online Dispute Resolution* National Center for State Courts, 2019.
<https://cdm16501.contentdm.oclc.org/digital/collection/famct/id/1559> (letöltési idő: 2023.08.15.)

BUCSI Ágnes: *A gyermek meghallgatása az őt érintő eljárásokban – egy alapelv érvényesülése a magyar joggyakorlatban I. rész.* Családi Jog, 2011. 2. sz. 17-26.o.

CROWLEY-LARKINS-PINTO: *Listen-Act-Change Council of Europe Handbook on Children's participation Council of Europe.* October 2020.

<https://edoc.coe.int/en/children-s-rights/9288-listen-act-change-council-of-europe-handbook-on-childrens-participation.html> (letöltés ideje: 2023.04.21.)

CSEHI Zoltán főszerkesztő, BODZÁSI Balázs-TŐKEI Balázs szerkesztők: *2013.évi V. törvény a Polgári Törvénykönyv Kommentárja.* Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2021.

DARNÓT Sára: *A gyermek meghallgatása családjogi perekben –interjúk alapján, különös tekintettel a jogalkalmazási eltérésekre.* Családi Jog, 2017. 15.évfolyam/4.sz. 20-24. o.

DIÓSZEGINÉ SZOLYÁK Elvira-PÁL Szilvia: *„Ne a tükröt törd szét, ha bánt az önarckép!” Családjogi szilánkok: gondolatok a távortartással kapcsolatban.* Magyar Jog, 2012.4.sz. 237-244.o.

FAIX Nikoletta: *A gyermekbarát igazságszolgáltatás kialakulása és fejlődése a nemzetközi jogalkotásban.* <https://jogaszvilag.hu/szakma/a-gyermekbarat-igazsagszolgaltataskialakulasa-es-fejlodesa-a-nemzetkozi-jogalkotasban/> (letöltés ideje: 2020.01.16.)

FAIX Nikoletta: *A gyermeki jogok kialakulása a nemzetközi jogban és az igazságszolgáltatásra gyakorolt hatásuk.* *Eljárásjogi Szemle*, 2016/4.sz. 8-15.o.

FAZEKAS Ágota: *A gyermeki jogok érvényesülésének új tendenciái a családjogi eljárásokban.* *Családi jog*, 2016.2. sz. 1-6.o.

FAZEKAS Ágota: *A gyermeki jogok érvényesülése az új Polgári törvénykönyv Családjogi könyvében.* *Pro Futuro* (2016) 6.évfolyam 2.sz. 39-59.o.

DR.FEHÉRNÉ DR.GÁL Tünde: *Gondolatok a kiskorú gyermek meghallgatásának elkerülhetetlenségéről a szülői felelősséget érintő perekben- a Budapest Környéki Törvényszék és a területéhez tartozó járásbíróságok gyakorlata alapján.* *Családi Jog*, 2016.2.sz. 7-15.o.

FERNANDEZ-MOLINA Esther-BERMEJO María-BAZ Olalla: *Observing Juvenile Courtrooms: Testing the Implementation of Guidelines on Child-Friendly Justice in Spain.* *Youth Justice*, Volume 21 Issue 2, August 2021, 1-18.o.

FERN, Gillon: *Children's views and experiences of their participation in justice* *Centre for Youth and Criminal Justice*. 2019.

<https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjckLvO6s78AhWPk4sKHWxODDMQFnoECAoQAQ&url=https%3A%2F%2Fcyjcj.org.uk%2Fwp-content%2Fuploads%2F2019%2F07%2FLiterature-Review-Justice-for-Children.pdf&usq=AOvVaw27L4iMKmrNPnSXZmcpmFh3> (letöltés ideje: 2023.01.17.)

FRECH Ágnes: *Az Országos Bírósági Hivatal Gyermekbarát Igazságszolgáltatás Munkacsoportjának tevékenysége – kérdések és új irányok.* *AJB Projektfüzetek Gyermekközpontú Igazságszolgáltatás*. 2013.1. 253-257.o.

GERENCSÉR Balázs Szabolcs: *A nyelvi jogok érvényesíthetősége (Problématérkép a Nyelvi*

Charta monitoring alapján). Pázmány Péter Katolikus Egyetem Law Working Paper 2018/03.

https://plwp.eu/files/2018/PLWP_2018-03_GerencserB.pdf (letöltés ideje: 2021.03. 28.)

GRÁD András-MEDE Lilla-JÁNOSKÚTI Gyöngyvér-KÖRÖS András: *Az igazságügyi pszichológus szakvélemény szerepe a gyermekelhelyezési perekben*. Családi jog, 2010/1.13-22. o.

GOHÁRDI Enikő: *A gyermek jogainak és érdekeinek megjelenése az Európai Unió Bíróságának gyakorlatában. I. rész*. Családi Jog. 2015. 13. évfolyam 4.sz. 23-26.o.

GYENGÉNÉ NAGY Márta: *A gyermek meghallgatása az őt érintő eljárásokban*. Tananyag az IDEA Tréningek résztvevői számára, 2018.

GYURKÓ Szilvia: *Kihívások az igazságszolgáltatási rendszerben – gyermekbarát eljárás a gyermekek szemével*. Családi jog, 2011. 9. évfolyam 3.sz. 1-9.o.

GYURKÓ Szilvia: *A gyermekközpontú igazságszolgáltatás követelménye Magyarországon és Európában*. AJB Projektfüzetek Gyermekközpontú Igazságszolgáltatás. 2013.1.sz. 238-243.o.

GYURKÓ Szilvia: *Gyermekközpontú igazságszolgáltatás Magyarországon*. Belügyi Szemle, 2013.9.sz. 27-43.o.

HART, Roger A.: *Children's Participation From tokenism to citizenship*. Innocenti essays No.4. UNICEF 1992. 9.

https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/childrens_participation.pdf (letöltés ideje:2020.11.20.)

HEGEDŰS Andrea: *Polgári Jog. Családjog*. R.I.M.Á.K Kiadó., Szeged, 2017.

HEGEDŰS Andrea: *A gyermekbarát igazságszolgáltatás Tananyag az IDEA Tréningek résztvevői számára* 2018. <http://www.juris.u-szeged.hu/download.php?docID=82026> (letöltés ideje: 2023.01.28.)

HEGEDŰS Andrea (szerk.): *Idea Projekt: A gyermekek jogaival kapcsolatos ismeretek bővítése és készségek fejlesztése a gyermekek védelme érdekében.* 2018, E- handbook (letöltés ideje: 2023. 01. 12.)

HEGEDŰS Ákos: *A szakértő szerepe a személyi állapotot érintő perekben.* Belügyi Szemle, 2022.év 9.sz. 1763–1792.o.

HERCZOG Mária (szerk.): *Kézikönyv a gyermekjogi egyezmény alkalmazásához.* ENSZ Gyermekalapja. Genf 2007.

<https://unicef.hu> (letöltés ideje: 2021.12.05.)

KATONÁNÉ DR.PEHR Erika: *A gyermek, mint az alapjogok alanya - mindenki egyenlő, de nem egyforma.* In: LÁZÁRY Fanni (szerk.): *A gyermekek védelmében II.A család szerepe a gyermekek személyiségfejlődésében, a gyermekek alapjogai és a szombathelyi pilot Barnahus.* Vasi Könyvjelező Bt. 2018.

KATONÁNÉ DR.PEHR Erika: *Mindennapi családjog: Változások sodrában – a családjogi eljárások nyitott kérdései.* -interjú- <https://ptk2013.hu/interjuk/mindennapi-csaladjogvaltozasok-sodraban-a-csaladjogi-eljarasok-nyitott-kerdesei/6263> (letöltés ideje: 2021.08.22.)

KILKELLY, Ursula: *Listening to Children about Justice: Report of the Council of Europe's Consultation with Children on Child-friendly Justice.* Council of Europe, Strasbourg, 2010. 1-58.o.

https://www.researchgate.net/publication/363579615_Listening_to_Children_about_Justice_Report_of_the_Council_of_Europe%27s_Consultation_with_Children_on_Child-friendly_Justice (letöltés ideje: 2023.01.17.)

KOVÁCS Alexandra: *A gyermekbarát igazságszolgáltatás* Jogi Fórum 1-49.o.
<https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwi-rq8X55cL8AhUHGuwKHeD7AzgQFnoECBYQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.jogifor>

um.hu%2Ffiles%2Fpublikaciok%2Fkovacs_alexandra__a_gyermekbarat_igazsagszolgalta
as%5Bjogi_forum%5D.pdf&usg=AOvVaw0jPohj22x04XQKm2dE7DGI

(letöltés ideje: 2023.03.28.)

KOZÁK Henriette: *A gyermek bíróság által történő meghallgatásának gyakorlata*. Családi Jog, 2011. 1. sz. 23-30.o.

KOZÁK Henriette: *Mumus vagy csodaszer? – A gyermek közvetlen meghallgatásának tendenciái egy német felmérés tükrében*. Családi Jog, 2015. 13.évfolyam 4.sz. 9-17.o.

KOZÁK Henriette, NÉMETH Rita: *A PAS (parental aliention syndrom), a szülői elidegenítési tünetegyüttes aktuális státusz*. Családi Jog, 2013. 3.sz. 21-27. o.

KŐRÖS András (szerk.): *Polgári Jog. Családjog. Az új Ptk. magyarázata III/VI*. HVGORAC, Budapest, 2013.

LANSDOWN, Gerison: *Every Child's Right to be heard*. UNICEF és Save the Child kiadmánya az Egyezmény 12.cikkéhez, 2011. <https://resourcecentre.savethechildren.net/library/every-childs-right-be-heard-resource-guide-un-committee-rights-child-general-comment-no-12>,
(letöltés ideje: 2021.03.27.)

LÁNG Péter: *Gyerekproletárok Magyarországon*.

<http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/historia/80-02/ch03.html> (letöltés ideje: 2017. 12. 3.)

LIEFAARD Ton, KILKELLY Ursula: *Child-friendly justice: Past, present and future Goldson B. (Ed.) Juvenile Justice in Europe. Past, Present and Future*. London and NewYork: Routledge. 57-73. o.

LUGOSI József: *A megelőző távoltartásának jogalkalmazási nehézségei*. Magyar Jog 2013.11.sz. 690 – 698.o.

LUNDY, Laura: *Voice Is Not Enough: Conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child*. British Educational Research Journal Vol. 33, No. 6 (Dec., 2007) Wiley Kiadó, pp. 927-942.o.

LUX Ágnes: *A gyermeki jogok nemzetközi keretrendszere az ombudsman szemszögéből*. Családi Jog, 2011. 4.sz. 24-34. o.

LUX Ágnes: *A gyermekjogok nemzetközi keretrendszerének fejlődése*. 2015.március 5.
https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwizt7Dgv-z8AhVDpIsKHT8xDzUQFnoECAkQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.ijsz.hu%2FUserFiles%2Fdr__lux_agnes_-_a_gyermekjogok_nemzetkozi_keretrendszerenek_fejlodes.pdf&usg=AOvVaw2JUP2FmnN7b5fTOFkbcKu (letöltés ideje: 2023.01.29.)

LUX Ágnes: *A gyermekjogi mozgalom fejlődése és az európai független gyermekjogi intézmények összehasonlító perspektívában*. PhD értekezés 2018. (letöltés ideje: 2023.01.28.)

https://edit.elte.hu/xmlui/static/pdf-viewer-master/external/pdfjs-2.1.266-dist/web/viewer.html?file=https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/40205/Lux-%c3%81gnes_Ph-d-%c3%a9rtekez-%c3%a9s-2018-06-28-FINAL_PdfA_al%c3%a1%c3%adrt.pdf?sequence=1&isAllowed=y

MALÉT-SZABÓ Erika: *A gyermekkoriúak kihallgatásának és a gyermekmeghallgató szobák használatának pszichológiája*. Kriminológiai Közlemények 74. sz. Magyar Kriminológiai Társaság. 2015. 215-224.o.

MÁRTON Andrea: *A gyermekkel való kapcsolattartásra vonatkozó határozat végrehajtása iránti új bírósági eljárás első gyakorlati tapasztalatai*.
<https://www.jogiforum.hu/publikaciok/1100> (letöltés ideje: 2021.05.22.)

NAGY Márta: *A gyermek jogainak érvényesülése az igazságszolgáltatásban*. Budapest, L'Harmattan 2018.

NAGYGYÖR Csilla: *A gyermekmeghallgató szobák alkalmazásának gyakorlati tapasztalatai*.

Kriminológiai Közlemények 74. szám, Magyar Kriminológiai Társaság. 2015. 209-215. o.

OSZTOVITS András: *Új magyar Polgári perrendtartás szükségességéről.* Magyar Jog, 2010/3.sz. 158-163.o.

OSZTOVITS András: *Online bíróságok és az igazságszolgáltatáshoz való jog – esély vagy veszély?* Magyar Jog, 2020/11.sz. 625-632.o.

OSZTOVITS András: *Polgári eljárási kérdések veszélyhelyzet idején - átmeneti vagy végleges modellváltás?* In: MISKOLCZI BODNÁR Péter (szerk.): *Oktatók és hallgatók közös tanulmánykötete.* Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2021. 211-239.o.

OSZTOVITS András: *A tisztességes eljáráshoz való jog a digitális korban.* Ügyvédek Lapja, 2022.3.sz. 9-13.o.

OSZTOVITS András: *The Present and Possible Future of Judicial Cooperation in Civil Matters In: The Policies of the European Union from a Central European Perspective.* CEA Publishing Miskolc, 2022. 239-258. o.

ÓDOR Éva: *A gyermekkorú tanú kihallgatásának különös szabályai a polgári perekben és a büntetőeljárás során.* Jogi Fórum, 2016.május 8.

PÁLFI Dóra: *Feltűnő és eltűnő jogi technológiai szolgáltatások és szereplők – Egy holland online vitarendezési rendszer tanulságos története.*

<https://arsboni.hu/holland-online-jogszolgaltatas/> (letöltés ideje:2023.08.16.)

PUKÁNSZKY Béla: *Bevezetés a gyermekkor történetébe.*
[//www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/Bevezets_a_gyermekkor_trtnetbe](http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/Bevezets_a_gyermekkor_trtnetbe)
(letöltés ideje: 2017.11. 11.)

RAINER Lilla: *A gyermekközpontú igazságszolgáltatás polgári jogi aspektusai.*

<https://docplayer.hu/23865873-Dr-rainer-lilla-a-gyermekkozpontu-igazsagszolgalta-tas-polgari-jogi-aspektusai.html> (letöltés ideje:2023.02.11.)

DE LA RÚA MARTÍN, Regina: *Las particularidades de la prueba en los procesos de crisis matrimoniales. Especial atención al interés del menor.* Salamanca, 2016.

https://gedos.usal.es/bitstream/handle/10366/132623/TFM_RuaMartin_Particularidades.pdf (utolsó letöltés ideje: 2023. 08.17.)

REINISCH Réka: *A gyermekek jogai és a valóság – gyermekmunka a világban.*

<https://btk.ppke.hu/uploads/articles/6414/file/reinischreka.pdf> (letöltés ideje: 2017. 12. 3.)

SOLT Ágnes: *A gyermekbarát igazságszolgáltatás repedéseiről.* Kriminológiai Tanulmányok 55.sz. Budapest, OKRI 2018. 47-62. o.

STALFORD, Helen, CAIRNS Liam and MARSHALL, Jeremy: *Achieving Child Friendly Justice through Child Friendly Methods: Let's Start with the Right to Information.* Cogitatio Press Social Inclusion Volume 5. Issue 3. 2017. 207-218. o.

SZEIBERT Orsolya: A gyermek meghallgatáshoz való jogának érvényesülése a PTK. családjogi rendelkezéseinek tükrében. In.: Lege Duce, Comite Familia. Ünnepi tanulmányok Tóthné Fábián Eszter tiszteletére jogászai pályafutásának 60. évfordulójára, Pólay Elemér Alapítvány, Szeged 2017. 479-486. o.

SZEIBERT Orsolya: *A gyermek meghallgatása a szülői felügyelet rendezésének kérdésében – holland és skandináv szabályozás és tapasztalatok.* Családi Jog, 15.évfolyam 4.sz. 2017. 35-39. o.

SZEIBERT Orsolya: *A gyermeket érintő kérdések a Brüsszel IIa rendelet szülői felügyelettel kapcsolatos rendelkezéseiben és az azok alkalmazásában, tekintettel a nemzeti bírósági gyakorlatokra.* Családi Jog, 16. évfolyam 4. sz. 2018. 47-52.o.

SZEIBERT Orsolya: *A gyermek meghallgatása/véleménye, a gyermektartás, az élettárs szülők helyzete és az ötéves Ptk. - vitatható gyakorlatok.* Családi Jog, 17/3.sz. 2019. 1-8. o.

SZEIBERT Orsolya: *A gyermek meghallgatása és legfőbb érdeke a jogellenes elviteli ügyekben.* Családi Jog 18. évfolyam 4. sz. 2020. december 40.-45. o.

TOMCSÁNYI Teodóra-CSÁKY-PALLAVICINI Roger: *Tanulható-e a lelki egészség?* Új Pedagógiai Szemle, 2001.május. <https://epa.oszk.hu/00000/00035/00049/2001-05-ta-Tobbek-Tanulhato.html> (letöltés ideje: 2023.02.11.)

TÓTH Barbara: *A kiskorú személyek és a polgári igazságszolgáltatás kapcsolata.* Miskolci Jogi Szemle, 2021/3.különszám 620-633.o. <https://ojs.uni-miskolc.hu/index.php/jogiszemle/article/view/1499> (letöltés ideje: 2022.08.28.)

TÓTH J. Zoltán: *Erkölcsei jogok, emberi jogok, alkotmányos jogok.* In: BIRHER Nándor – HOMICSKÓ Árpád Olivér (szerk.): *Az egyházi intézmények működtetésének etikai alapjai.* Acta Caroliensia Conventorum Scientiarum Iuridico-Politicarum XXVIII. (sorozatszerkesztő: Homicskó Árpád Olivér). Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2019. 53-61.o.

VÉKÁS Lajos-GÁRDOS Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz.* 1. kötet, Wolters Kluwer, Budapest, 2014.

VISONTAI-SZABÓ Katalin: *A bizonyítás szempontjai és nehézségei a szülői felügyelet rendezésére irányuló perekben.* Családi Jog, 13.évfolyam 2015.március 24-35. o.

VISONTAI -SZABÓ Katalin: *A gyermek meghallatása a bírósági eljárásban.* In: GÖRÖG Márta–HEGEDŰS Andrea (szerk.): *Lege duce, comite familia: Ünnepi tanulmányok Tóthné Fábíán Eszter tiszteletére, jogász pályafutásának 60. évfordulójára.* Szeged, Iurisperitus Bt., 2017. 515–526. o.

VISONTAI-SZABÓ Katalin: *HOGY MONDJAM EL, HOGY TE IS MEGÉRTSD? A bírői kommunikáció és a gyermek tájékoztatáshoz való joga egy angol példa tükrében.* Családjog, 16. évfolyam, 2018.március, 1-8.o.

WELLER Mónika: *Az Európai Unió Alapjogi Chartája.* Acta Humana, 2001. No. 43. 31-44.o.

WOPERA Zsuzsanna: *Személyi állapotot érintő perek közös szabályai* (XXXI. fejezet). in: WOPERA Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*. 2. kiad., Budapest, Wolters Kluwer, 2019. 1061-1074.o.

WOPERA Zsuzsanna: *A gyermek véleményének megismerése és értesítésének aktuális kérdései a családjogi perekben*. *Jogászvilág* 2022.november 10. <https://jogaszvilag.hu/szakma/a-gyermek-velemenyenek-megismerese-es-ertesitesenek-aktualis-kerdesei-a-csaladjogi-perekben/> (letöltés ideje: 2023.01.30.)

ZÓDI Zsolt: *A bíróságok és a technológia*. *Bírósági Szemle*, 2020/1. 4-13. o.

https://birosag.hu/birosagiszemle/2020/1/_birosagok-es-technologia (letöltés ideje: 2023.02.11.)

Nemzetközi egyezmények

ENSZ Közgyűlése által 1948. december 10. napján elfogadott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata

ENSZ Közgyűlés által 1989.november 20-án elfogadott 1989.évi Gyermekjogi Egyezmény (New York-i Egyezmény)

ENSZ Közgyűlése XXI. ülészakon, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya

Európa Tanács Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája Strasbourg, 1992.X.2 kihirdette a 1999.évi XL. törvény

Európai Unió jogforrásai

Lisszaboni Szerződés az Európai Unióról és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról (2007/C/306/01)

Az Európai Unió Alapjogi Chartája (2016/C 202/02)

A Tanács 2019/1111. rendelete (2019.június 25.)

Külföldi jogforrások

Ley Orgánica del Poder Judicial (Ley Orgánica 6/1985, de 1 de julio)

Ley 1/2000, de 7 de enero, de Enjuiciamiento Civil

Ley 50/1981, de 30 de diciembre, por la que se regula el Estatuto Organico del Ministerio Fiscal.

Magyar jogszabályok

Magyarország Alaptörvénye (2011.április 25.)

A házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952.évi IV.törvény (Csjt.)

A hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról szóló 2009.évi LXXII.törvény (Hketv.)

A bírósági polgári nemperes eljárásokban alkalmazandó szabályokról, valamint egyes bírósági nemperes eljárásokról szóló 2017. évi CXVIII. törvény (Pnp.)

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013.évi V. törvény (Ptk.)

Az egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény

A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (rPtk.)

A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (Pp.) és indokolása

A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (rPp.) és miniszteri indokolása

A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (rPtk.)

Az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról szóló lisszaboni szerződés kihirdetéséről szóló 2007. évi CLXVIII törvény

A gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Kormányrendelet (a továbbiakban Gyer.)

A házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény módosításáról rendelkező 1995. évi XXXI. törvény végrehajtásáról szóló 12/1995. (VI. 22.) IM rendelet

OHB utasítások, szabályzatok

56/2013. (II. 14.) OBHE számú határozat a „Gyermekek központú Igazságszolgáltatás Munkacsoport” működéséről

12/2014. (VII. 11.) OBH utasítás a büntető-, polgári és szabálysértési eljárás során használt, kiskorúak tájékoztatásához fűződő iratok nyomtatványként történő rendszeresítéséről szóló szabályzata

Európai Unió Bíróság határozatai (EUB)

C-403/09. PPU ügy (Yves Bot Főtanácsnok véleménye)

C- 491/10. PPU ügy

Alkotmánybírósági határozatok

995/B/1990. (X.4.) AB határozat

1143/B/1998. (2003.XII.16.) AB határozat

3067/2021.(II.24.) AB határozat

Kúriai határozatok

Kúria Pfv.II.20.910/2011. szám

Kúria Pfv.II.22.039/2016/7. szám

Kúria Pfv.II.20.471/2018/5. szám

Döntvények

BH 2010.123.

BH 2019.298.

Alapvető jogok biztosának közleményei

Jelentése az AJB 5577/2012.számú ügyben

Jelentése az AJB 3070/2012. számú ügyben

Jelentése az AJB 1394/2020.számú ügyben

Igazságügyi szakértői módszertani levelek

Az Országos Igazságügyi Orvostani Intézet 10. számú módszertani levele az igazságügyi pszichológus szakértők működési köréről és tevékenységéről

Magyar Igazságügyi Szakértői Kamara 5/2020. számú Módszertani levéle az igazságügyi klinikai és mentálhigiéniai felnőtt- és gyermek szakpszichológia egyes vizsgálatairól

Egyéb források

Child rights in the EU - Supporting you, Supporting them 8.oldal

https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2019-child-rights-in-the-eu_en.pdf
(letöltés ideje: 2020. 10. 25.)

Dallbellay, Frédéric: Coursera-Children's Human Rights - An Interdisciplinary Introduction / Interdisciplinary Children's Rights Studies Module University of Geneva 2020. november 4.

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról „Építsünk Európát a gyermekekért, a gyermekekkel” Council of Europe/European Union 2012. <https://rm.coe.int/16806a4541> 17. (letöltés ideje: 2021.03. 31.)

Az EU gyermekjogi ütemterve

<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0060:FIN:hu:PDF>
(letöltés ideje: 2021.03.27.)

Resolution No. 2 on child-friendly justice <https://rm.coe.int/1680694596> (letöltés ideje: 2021.03.27.)

General comment No. 24 (2019) on children's rights in the child justice system

<https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-comment-no-24-2019-childrens-rights-child> (letöltés ideje: 2021.03.27.)

Bírói kérdőív

<https://docs.google.com/forms/d/1rTa9a3g6fPCdT74MI4PgyVumOUckJYcdOeDhPTP1q8w/edit>

Saját közlemények

Magyar nyelvű publikációk

1. *A jóhiszeműség elve a polgári perrendtartásban* In: MISKOLCZI BODNÁR Péter (szerk.): XII. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Találkozója. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam és Jogtudományi Kar, 2017. 422-429.o.

2. *A kiskorú meghallgatásának gyakorlata a megelőző távoltartásban* In: MISKOLCZI BODNÁR Péter (szerk.): XIII. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Konferenciája. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2018. 255-260.o.
3. *Recenzió: Pszichológia és pszichopatológia jogászoknak* (Fekete Mária-Grád András: Pszichológia és pszichopatológia jogászoknak (Budapest, HVG-ORAC, 2012, Második, bővített és átdolgozott kiadás 538.oldal) KRE-DIt 2018.1.szám. online
4. *Recenzió Nagy Márta: A gyermek jogainak érvényesülése az igazságszolgáltatásban* (Budapest, L'Harmattan, 2018, 220. oldal) KRE-DIt 2019/2.sz. online
5. *A kiskorú jogainak védelme a polgári perben, valamint a megelőző távoltartás iránti eljárásban.* In: DR. KONCZ István (szerk.), SZOVA Ilona (szerk.): A 16 éves a PEME XIX: PhD konferenciájának előadásai (Budapest, 2019.november 14.), Professzorok az Európai Magyarországiért Egyesület 2019. 127-134.o.
6. *A gyermekközpontú igazságszolgáltatás polgári ügyekben az Európai Unióban.* In: SZE ÁJDI Doktori Műhelytanulmányok, 2020.
7. *A kiskorú meghallgatásának gyakorisága a bírói gyakorlatban* In: MISKOLCZI BODNÁR Péter (szerk.): XVI. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Találkozója. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam és Jogtudományi Kar, 2020. 265.-274.o.
8. *A gyermekközpontú igazságszolgáltatás fogalma* In: MISKOLCZI BODNÁR Péter (szerk.): XVII. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Konferenciája Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2020. 279-285.o.
9. *A gyermekközpontú igazságszolgáltatás a koronavírus árnyékában a családjogász szemével* In: MISKOLCZI BODNÁR Péter (szerk.): XVIII. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Találkozója Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2020. 275-282.o.
10. *A tájékoztatáshoz való jog mint a gyermekközpontú igazságszolgáltatás Achilles-sarka* In: MISKOLCZI BODNÁR Péter (szerk.): XIX. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Találkozója Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2020. 307-314.o.

11. *A kiskorú ítélőképességének szerepe a gyermekközpontú igazságszolgáltatásban a polgári perrendtartásban/ PEME XX. (E/2.) PhD – Online Konferencia II. kötet* In: DR. KONCZ István (szerk.), SZOVA Ilona (szerk.): Tizenhét éve az az európai Magyarország tudományos megújulása és a fiatal kutatók szolgálatában, Professzorok az Európai Magyarországiért Egyesület, 2020. 78-86.o.
12. *A gyermekközpontú igazságszolgáltatás a kapcsolattartásra vonatkozó határozat végrehajtása iránti eljárásban* MISKOLCZI BODNÁR Péter (szerk.): XX. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Találkozója Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2021. 113-120.o.
13. *A Gyermek jogairól szóló New Yorki-i Egyezmény 12. cikkének hatása a gyermekközpontú igazságszolgáltatás kialakulására.* KRE-DIt 2021/2.sz. online
14. *A tájékoztatási jog biztosításának lehetőségéről a kiskorúakat érintő házassági perekben – látványos egyedi gesztus vagy hathatós jogvédelem?* KRE-DIt 2021/2.szám online
15. *A nemzetiséghez tartozó kiskorúak védelme mint a gyermekközpontú igazságszolgáltatás eleme a polgári perrendtartásról szóló 2016.évi CXXX.törvényben.* Kisebbségvédelem, 2021.3.sz. 35-60.o.
16. *A kiskorúak eljárási jogai mint a gyermekközpontú igazságszolgáltatás legfontosabb eleme és a szülői felelősség kérdése a magyar polgári perrendtartásban-Összhang vagy ellentét?* In: MISKOLCZI BODNÁR Péter (szerk.): XXI. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Találkozója. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam és Jogtudományi Kar, 2021. 121-128.o.
17. *A gyermekek jogairól szóló New Yorkban 1989.november 20-án kelt Egyezmény 12.cikkének jelentősége a polgári perrendtartásban érvényesülő gyermekközpontú igazságszolgáltatásban.* In: RÓTH Erika (szerk.) : Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Deák Ferenc Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola, 2021.1.szám 199-211.o.
18. *A gyermekbarát igazságszolgáltatás az EU gyermekjogi stratégiájában.* In: DR. KONCZ István (szerk.), SZOVA Ilona (szerk.): Tizennyolc éve az európai Magyarország tudományos megújulása és a fiatal kutatók szolgálatában: A PEME XXII. PhD – Konferenciájának előadásai (Budapest, 2021. november 11.), Professzorok az Európai Magyarországiért Egyesület, 2021. 80-86.o.

19. *A fiscal szerepe a spanyol polgári perben-Egy tagállami megoldás a kiskorú személy családjogi perek során felmerülő érdekeinek védelmére.* Európai Jog, 2021. 6.sz. 23-28.o.

20. *Multidiszciplinaritás és gyermekközpontú igazságszolgáltatás.* In: ERDŐS Csaba (szerk.): SZE ÁJDI „Doktori Műhelytanulmányok 2021” Gondolat Kiadó, megjelenés alatt, 298-305.o.

Angol nyelvű publikáció

21. *The impact of article 12 of the New York Convention on the development of child-centred justice in the Hungarian Civil Procedure Code.* In: Armenian Bulletin of Justice of Academy 2022.No.1.(7)

1. Melléklet fényképek

1.számú kép gyermekmeghallgató szoba a Kecskeméti Járásbíróságon

2.számú kép Gyermekmeghallgató szoba a Kecskeméti Járásbíróságon

3.számú kép Gyermekmeghallgató szoba a Kecskeméti Járásbíróságon. A világos, barátságos színek, a kényelmes bútor, a szobanövény mind az otthonosság növelése érdekében, illetve rajzolási lehetőség is biztosítva van a feszültség oldására.

4.számú kép Gyermekmeghallgató szoba a Kecskeméti Járásbíróságon-Jól látható az, hogy biztosított a természetes fény.

5. Tanúszoba Kecskeméti Járásbíróságon- A várakozó gyermek tanúk részére.

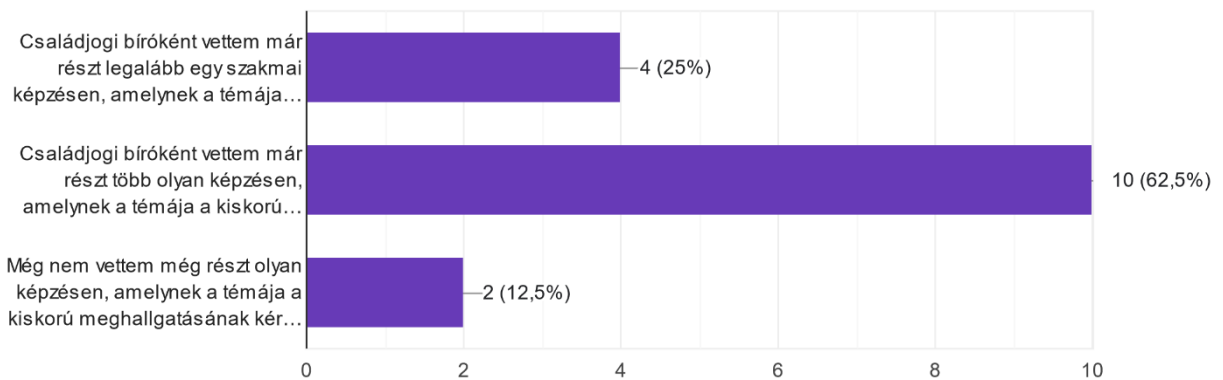

5. Gyermeksarok az ügyfelek gyermekei részére a Kecskeméti Járásbíróságon

2.Melléklet – Online kérdőív eredménye

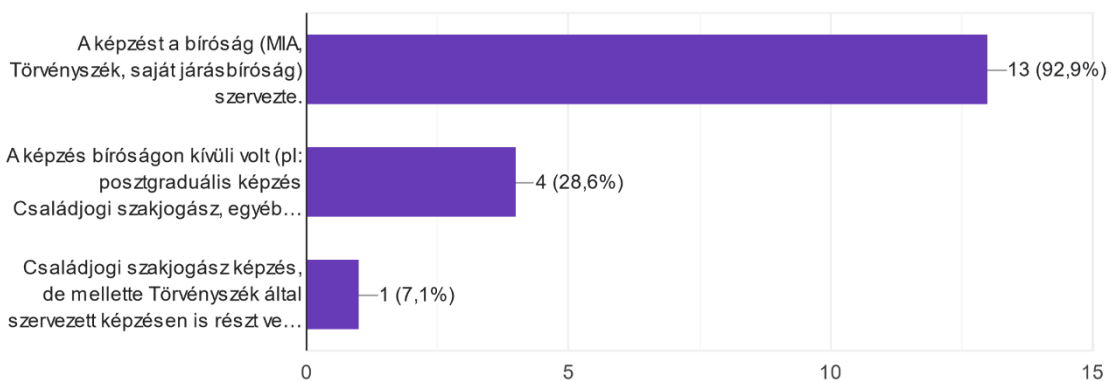
1. Kérem válasszon egy állítást az alábbiak közül:

16 válasz

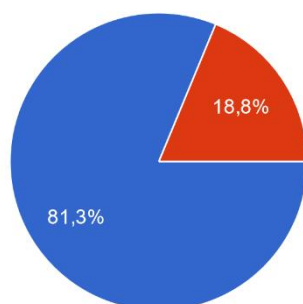
2. Amennyiben a fenti kérdésre igen választ adott kérem válasszon egy állítást az alábbiak közül:

14 válasz

3. Kérem válasszon egy állítást az alábbi állítások közül.

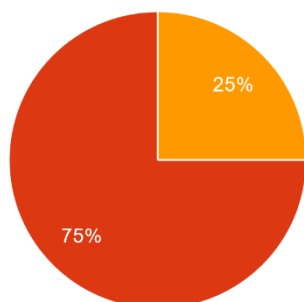
16 válasz

- Részt vettem olyan szakmai értekezleten, megbeszélésen, kerekasztalon, melyen megvitatuk a kiskorú meghallgatásának gyakorlatát, tapasztalatait stb.
- Nem vettem részt eddig olyan értekezleten, megbeszélésen, kerekasztalon, ahol megvitatuk volna a kiskorú meghallgatásának gyakorlatát, tapasztalatait stb.

4. Kérem válasszon egy Önre inkább jellemző állítást.

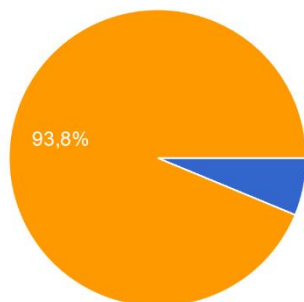
16 válasz

- Inkább személyesen közvetlenül hallgatom meg a kiskorút.
- Inkább igazságügyi szakértő útján közvetetten hallgatom meg a kiskorút.
- Míndkét módon meghallgatok minden kiskorút.

5. Kérem válasszon egy Önre inkább jellemző állítást.

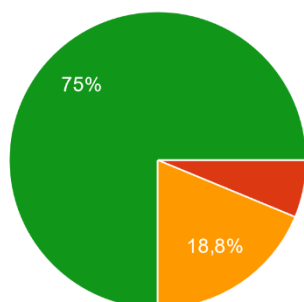
16 válasz

- A kiskorú életkora alapján döntöm el, hogy közvetlenül vagy közvetett módon hallgatom meg a gyermeket.
- Az ügy egyedi körülményei alapján döntöm el, hogy közvetlenül vagy közvetett módon hallgatom meg a kiskorút.
- Az ügy egyedi körülményeit és a kiskorú életkorát együtt mérlegelem és ez alapján döntöm el, hogy közvetlenül vagy közvetett módon hallgatom meg...

6. Kérem válasszon egy Önre inkább jellemző állítást.

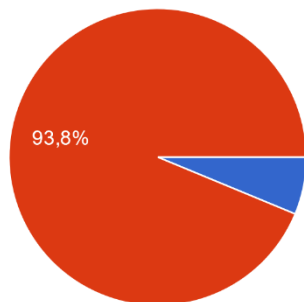
16 válasz

- Állásponatom szerint már 4 éves kortól meghallgatható közvetlenül a kiskorú.
- Állásponatom szerint 6 éves kortól meghallgatható közvetlenül a kiskorú.
- Állásponatom szerint 12 éves kortól meghallgatható közvetlenül a kiskorú.
- Egyik válasszal sem értek egyet, egyedi körülmények mérlegelése alapján, melyek közül csak egy az életkor, dönthető el, hogy meghallgatható-e a...

7. Kérem válasszon egy állítást, mely igaz Önre.

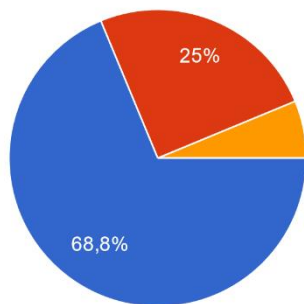
16 válasz

- A felek és jogi képviselőik jelenlétében hallgatom meg a kiskorút.
- A felek és jogi képviselőik távollétében hallgatom meg a kiskorút.

8. Kérem válasszon egy állítást, amely igaz Önre.

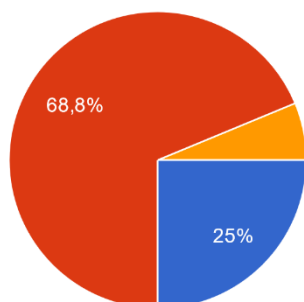
16 válasz

- Peres és nemperes eljárást is intézek, de csak polgári perben hallgattam meg kiskorút.
- Perben és nemperes eljárásban (megelőző távollattartás, kapcsolattartás végrehajtása iránti eljárás) is hallgattam már meg kiskorút.
- Nem intézek nemperes eljárást, ezért csak perben hallgattam meg kiskorú gyermeket.

9. Kérem válasszon egy állítást, amelyet igaznak tart a saját gyakorlatát tekintve.

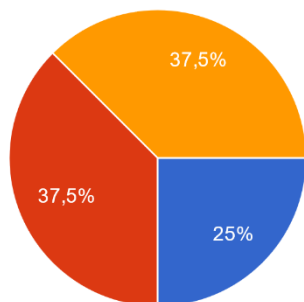
16 válasz

- Az igazságügyi pszichológus szakértői vélemény kirendeléstől számított legkésőbb 60 napon belül elkészül.
- Az igazságügyi pszichológus szakértői vélemény kirendeléstől számított legkésőbb 60 napon belül nem készül el. Amennyiben kívánja kérem az egyéb pontban jelezze, annak az okát, amiért nem készül el 60 napon belül a szakértői vélemény.
- szakértők leterheltsége

10. Kérem válasszon egy állítást, amelyet igaznak tart.

16 válasz

- Az időszerezés megtartása érdekében már a perfelvételi szakban kirendelhető a szakértő.
- Kizárólag a teljes bizonyítás lefolytatása végén rendelhető ki a szakértő, a bizonyítás utolsó elemeként.
- Egyik állásponttal sem értek egyet.

Károli Gáspár Református Egyetem

Károli Gáspár University of the Reformed Church in Hungary
Állam- és Jogtudományi Kar | Faculty of Law

NYILATKOZAT

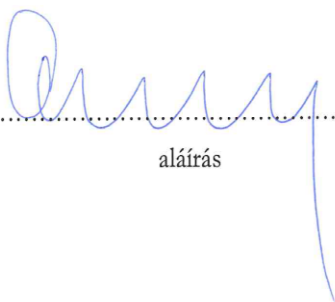
(bele kell fűzni a doktori értekezésbe)

Alulírott ezennel kijelentem, hogy a doktori fokozat megszerzése céljából benyújtott értekezésem kizárólag saját, önálló munkám eredménye. A benne található – másoktól származó – nyilvánosságra hozott vagy közzé nem tett gondolatok és adatok eredeti leőhelyét a hivatkozásokban (lábjegyzetekben), az irodalomjegyzékben, illetve a felhasznált források között hiánytalanul feltüntettem.

Kijelentem továbbá, hogy a benyújtott értekezéssel azonos tartalmú értekezést más egyetemen nem nyújtottam be tudományos fokozat megszerzése céljából.

E kijelentésemet büntetőjogi felelősségem tudatában tettem.

Kecskemét, 2023. augusztus 21.

aláírás

Károli Gáspár Református Egyetem

Károli Gáspár University of the Reformed Church in Hungary
Állam- és Jogtudományi Kar | Faculty of Law

NYILATKOZAT

(Bele kell fűzni a doktori értekezésbe)

Alulírott Orbánné dr.Szél Napsugár Ágnes neptun kód: IP4TLM nyilatkozom, hogy állam- és jogtudomány (tudományágban) nincs folyamatban fokozatszerzési eljárásom, illetve fokozatszerzési eljárásra való jelentkezésemet két éven belül nem utasították el, továbbá két éven belül nem volt sikertelenül zárult doktori védésem.

Nyilatkozom tovább, hogy nem állok doktori fokozat visszavonására irányuló eljárás alatt, illetve öt éven belül nem vontak vissza tőlem korábban odaítélt doktori fokozatot.

Dátum: Kecskemét, 2023.augusztus 21.

aláírás